

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Karolína Kosinková

**Asistovaná sebevražda z pohledu českého
trestního práva a srovnání
s pohledem common law**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Rudolf Vokoun, CSc.

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu) : 13. 05. 2020

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 366 413 znaků včetně mezer.

Karolína Kosinková

V Praze dne

Děkuji panu JUDr. Rudolfu Vokounovi, CSc. za vedení této práce a za veškeré podněty, cenné připomínky a podporu při jejím psaní.

Obsah

Úvod.....	6
1. Terminologie.....	9
1.1. Pojem asistovaná sebevražda.....	9
1.2. Eutanazie a její vztah k asistované sebevraždě – podřazenost či samostatná kategorie? 11	
1.2.1. Druhy eutanazie	15
1.2.1.1. Aktivní a pasivní eutanazie	16
1.2.1.2. Přímá a nepřímá eutanazie	22
1.2.1.3. Vyžádaná a nevyžádaná (a nedobrovolná).....	30
1.3. Asistovaná sebevražda jako která forma eutanazie (largo sensu)?.....	32
1.4. Ostatní pojmy: dystanazie, paliativní péče	37
2. Průřez historickým vývojem trestněprávní regulace asistované sebevraždy	38
3. Asistovaná sebevražda v trestním právu České republiky.....	48
3.1. Mezinárodněprávní východiska české právní úpravy	49
3.2. Ústavněprávní východiska zákonné úpravy	56
3.3. Trestněprávní úprava asistované sebevraždy	62
3.3.1. Obecně ke konstrukci trestného činu v soudobém trestním zákoně	67
3.3.2. Rozbor předmětného jednání spočívajícího v pomoci k sebevraždě	73
3.3.3. Relevantní TČ	78
3.3.3.1. Otázka okamžiku smrti.....	78
3.3.3.2. Vražda	83
3.3.3.3. Zabití	89
3.3.3.4. Účast na sebevraždě	92
3.3.3.5. Porovnání jednotlivých zmíněných skutkových podstat	97
3.3.4. Okolnosti vylučující protiprávnost	98
3.3.5. Návrhy zákonů o důstojné smrti (2016, 2008).....	100
4. Přehled trestněprávních úprav asistované sebevraždy vybraných zemí common law a jejich komparace s českou právní úpravou	102
4.1. Anglie, Wales	106
4.2. Kanada	112
4.3. Nový Zéland	119
4.4. Austrálie.....	124
4.5. Trestněprávní úprava USA	127
5. Podmíněná dekriminalizace asistované sebevraždy či blanketní zákaz?.....	132
Závěr.....	139

Seznam zkratek	142
Seznam použitých zdrojů	143
Abstrakt	157
Abstract	158

Úvod

Téma asistované sebevraždy je jedním ze styčných bodů diskuzí ohledně otázek spojených s umíráním, v nichž se střetávají nejen perspektivy celospolečenské, ale i vysoce individuální, předkládané nejen odborníky širokého profesního spektra, ale i laiky, a v nichž je současně neustále prověřována aktuálnost právní úpravy, jejímž úkolem je na základě celospolečenského konsenzu¹ usilovat o rovnováhu společenských hodnot prostřednictvím různých regulativních mechanismů. Mění-li se potom hodnoty společnosti, mění se zpravidla, ačkoli o něco obezřetněji, a tím spíše pokud jde o ty nejzásadnější hodnoty plynoucí ze samotné podstaty lidské existence, které ústavní právo definuje a trestní právo chrání, i právní úprava. K těmto legislativním změnám, případně k úvahám o nich, přispívají také zmíněné diskuze, které s ohledem na svůj široký záběr a relevanci takřka nelze argumentačně vyčerpat. Přesto se ale ta nejsignifikantnější upozornění ohledně možného dopadu právní regulace aktuální, či naopak možné budoucí, opakují, a argumentační protipóly tak nejčastěji tvoří autonomie a rovnost na straně jedné, a posvátnost lidského života, ochrana zranitelných nebo argument kluzkého svahu na straně druhé. Na otázku nepřirozeného umírání se však lze podívat ještě v jedné, byť netradiční, perspektivě, a zamyslet se nad tím, jaký vliv může mít stále rychlejší vědecko-technický pokrok právě na tyto diskuze.

Už v roce 1992 pan Donaldson s maximálně pětiletou prognózou života žádal soud o přivolení k tomu, aby mohl využít pomoci k sebevraždě a následně setrvat v kryonické konzervaci dokud lékaři nenaleznou léčbu na rakovinu mozku, jíž trpěl, aby posléze mohl být vrácen zpět do života a vyléčen, a to aniž by vystavil osobu, jež mu poskytla součinnost se sebevraždou nebezpečí trestního stíhání.² Není překvapivé, že soud jeho žádost zamítl, ale že tak učinil na základě toho, že trestní právo se má vynucovat, což implikuje, že neexistovalo-li by dotčené ustanovení trestního práva, hodnotově by panu Donaldsonovi nic nebránilo. Ačkoli se jedná o jeden dílčí názor jednoho z amerických soudů a ideu jednotlivce, které jistě nelze generalizovat, poukazuje to na fakt, že možná na první pohled dosti futuristická myšlenka Herringa, že zanedlouho budeme mluvit o smrti jako o něčem, co uděláme, a nikoli o něčem, co se nám přihodí, není tak futuristická, jak by se zpočátku mohlo zdát.³

Představa budoucnosti, kde budou všechny lidské bytosti nesmrtelné a umírat tedy výhradně na žádost (či následkem útoku nebo přírodní katastrofy), je sice stále spíše vědecko-

¹ Ačkoli v těchto otázkách patrně spíše efektivního kompromisu.

² Donaldson v. Van de Kamp, 4 Cal. Rptr. 2d 59, 60 (Cal. Ct. App. 1992).

³ HERRING, Jonathan. *Medical Law and Ethics*. 4. Oxford: OUP Oxford, 2012, s. 472. ISBN 9780199646401.

fantastická než reálně dosažitelná, střední délka života ale prokazatelně narůstá, a proto je i představa mezistupně takové budoucnosti, kde se lidské bytosti dožijí věku v řádu nikoli desítek, ale stovek let, a posléze se rozhodnou, kdy zemřou, mnohým relativně blízká. Překážkou této představě nejsou ani biologické restriktce, na jejichž základě byl formulován předpoklad o maximální (možné) délce života pro lidský organismus, a tedy nevyhnutelnosti přirozené smrti, neboť motivace pro překonání biologických zákonů a vyvrácení tohoto závěru je dosti silná. Dlouhý až věčný život je totiž nejen výzvou pro vědecký výzkum (zejména v oblasti genetiky), ale i vizí absolutní racionální kontroly nad dříve zcela nekontrolovatelnými iracionálními biologickými jevy, v níž někteří spatřují premisu svobodného a kvalitního života, což lze bezpochyby nejzřetelněji, a zčásti ad absurdum, spatřovat v recentním nárůstu nejrůznějších experimentálních projektů iniciovaných především na platformě kalifornského Silicon Valley. Pozoruhodné je, že jakkoli kontroverzní způsoby prodloužení života představené revoluční metody nabízí (kromě zmíněné kryonické konzervace, o kterou usiloval pan Donaldson, se jedná například o celostní terapii kmenovými buňkami, transfuzi krve mladého člověka ve věku 16 – 25 let, a podobně),⁴ jsou nad očekávání atraktivní a jejich tržní potenciál, který odráží vedle ekonomických ukazatelů rovněž hodnotovou orientaci (části) společnosti, je údajně velký.⁵ K této racionální kontrole nejen nad stárnutím, ale i umíráním, tak bude pravděpodobně tíhnout čím dál větší procento společnosti.⁶

Bezesporu nelze tento drobný exkurz do budoucnosti považovat za prognostický výrok, přesto ale ukazuje na stále sílící hodnotovou inklinaci společnosti směrem k individualitě, kdy je kladen důraz na co nejvyšší autonomii jedince a jeho schopnost dosáhnout skrze svůj vlastní „životní management“ maximálně kvalitního života (jakkoli subjektivní tento pojem je), a naopak pozvolný odklon od tradičních kolektivních hodnot, čemuž lze přisoudit taktéž to, že ani podmíněná dekriminalizace asistované sebevraždy již zdaleka není vnímána jako legislativní exces přehnaně liberálních zákonodárců, a ačkoli je stále tématem kontroverzním, otevřená diskuze o možnosti odklonu od jejího zcela bezvýjimečného zákazu přibývají. Jedna taková v brzké době obohatí i debatní pole Poslanecké sněmovny ČR, a lze očekávat,

⁴ SIFFERLIN, Alexandra. Death, Disrupted. In: *Time* [online]. 189(7/8). New York: Time, 2017, s. 80-85 [cit. 2020-05-04]. ISSN 0040-781X. Dostupné z: <http://www.alexandrasifferlin.com/s/Longevity.pdf>; ASPREY, Dave. How Adult Stem Cells Can Help Stop Pain and Reverse Aging. In: *Dave Asprey* [online]. 2020 [cit. 2020-05-05]. Dostupné z: <https://blog.daveasprey.com/how-adult-stem-cells-can-help-stop-pain-and-reverse-aging/>.

⁵ RIDER, Sam. *The Global Biohacking Sector Is Booming As Major Investors Back Quest for Immortality* [online]. In: . London: Welltodo Group, 2020, 25.3.2019 [cit. 2020-05-05]. Dostupné z: <https://www.welltodoglobal.com/the-global-biohacking-sector-is-booming-as-major-investors-back-quest-for-immortality/>; Biohacking Market Research Report: Global Forecast till 2023. In: *Market Research Future* [online]. Market Research Future [cit. 2020-05-05]. Dostupné z: <https://www.marketresearchfuture.com/reports/biohacking-market-5155>.

⁶ Prozatím jsou tyto inovativní metody titulovány jako wellness procedury, které nabízí omlazující léčbu na molekulární úrovni nejrůznější „bio-hacking“ kliniky, například londýnská BelleCell , utažská DocereClinics, a podobně.

že konsekventně i pole mediální, neboť se schyluje k představení třetího návrhu zákona o důstojné smrti, který, ačkoli byl vypracován začátkem letošního roku, není k datu psaní této práce veřejně dostupný. Ohledně inspirace přeshraničními právními úpravami je možné vyslovit pouze domněnku založenou na skladbě řečníků na podzimní konferenci minulého roku, a to že návrh bude opět vycházet z relevantních úprav evropských států, které ale tato práce záměrně opomíjí, a naopak zapracovává poznatky ohledně regulativních koncepcí některých zemí common law, které jsou navzdory vzájemným odlišnostem tamního a kontinentálního právního systému upotřebitelné i pro účely posouzení vhodnosti současné české (trestně)právní úpravy, která bezvýhradně jakoukoli pomoc k sebevraždě kriminalizuje.⁷

Těžištěm této práce je tak analýza současné české trestněprávní úpravy asistované sebevraždy společně s trestněprávní úpravou tentýž problematiky v anglické, kanadské, novozélandské a průřezově i v australské a americké jurisdikci a jejich vzájemná srovnání, což se neobejde bez adekvátního historického kontextu, odpovídajícího vysvětlení pojmů, a konečně ani bez krátké úvahy o možných alternativách blanketního zákazu. Každému ze zmíněných pilířů je vyhrazena jedna část této práce, jichž je tedy pět, kdy první, třetí a čtvrtá jsou dále strukturovány skrze jednotlivé kapitoly, podkapitoly a body, jež jsou však v této práci nazývány sekcemi. Nyní už tedy k části první, která se zabývá právě terminologií.

⁷ Konference konaná 14. 10. 2019 na téma Rozhodování na konci života a eutanázie – právní, etické a společenské aspekty, Srovnání zkušeností z jiných zemí.

1. Terminologie

Problematika ukončování života je velmi komplexním jevem, proto není divu, že pojmy s ní spojené jsou velmi často vykládány odlišně, stejně jako jejich vzájemná souvztažnost. Záměrem této kapitoly není deklarovat či navrhnout nejpresnější a všeobsáhlou definici každého relevantního pojmu, nicméně pro srozumitelnost a přehlednost následujícího textu je hned v začátku nutné stanovit jejich význam, s nímž budou dále užívány, a vytyčit určitou pojmovou systematiku.

1.1. Pojem asistovaná sebevražda

Ústředním pojmem této práce je asistovaná sebevražda, v zahraniční literatuře také pod označením *assisted death*, *medically assisted death*, *aided death* nebo *(physician-)assisted suicide*,⁸ a s ní úzce související účast na sebevraždě.

Světová lékařská asociace (World Medical Association) založená roku 1947 a sdružující aktuálně 131 národních lékařských asociací⁹ definuje asistovanou sebevraždu jako „vědomé a úmyslné poskytnutí potřebných znalostí, prostředků (ů), nebo obojího, druhé osobě, aby spáchala sebevraždu, a to včetně konzultace ohledně letální dávky farmaceutika, předepsání této dávky nebo její opatření“.¹⁰ Asistovanou sebevraždou se tedy rozumí určitá asistence (neboli pomoc), bez které by osoba sama o sobě spáchat sebevraždu nemohla, ať už proto, že není dostatečným odborníkem nebo proto, že nedisponuje potřebnými prostředky, současně ale tato asistence druhé osoby není jednáním, které by bylo způsobilé bezprostředně vyvolat následek (smrt), neboť konečné rozhodnutí, zda akt vykonat či nikoli, náleží osobě, jež je asistence poskytnuta.

Císařová naopak uvádí, že asistovanou sebevraždou je záměrné jednání osoby spočívající v napomáhání při sebevraždě jiné osoby **nebo** navedení druhé osoby k tomuto jednání.¹¹ Tato definice zřetelně vychází z kontextu českého právního řádu, konkrétně z obsahu skutkové podstaty § 144 trestního zákoníku,¹² která integruje dvě jednání, pomoc a návod. Otázkou však je, zda s ohledem na lingvistické vnímání souznačných pojmů asistence a pomoc, není zavádějící. Ad absurdum by toto pojetí mohlo navádět k myšlence, že návod i pomoc jsou určitým druhem

⁸ Oproti tomu, pojem *medically hastened death* často označuje eutanazii *largo sensu*, tedy jakákoli jednání přispívající ke smrti druhé osoby (včetně paliativní péče), k tomu dále v kapitole 1.2.

⁹ Čeští lékaři jsou ve WMA zastoupeni Českou lékařskou komorou.

¹⁰ WILLIAMS, John R. *Medical Ethics Manual* [online]. 3. Ferney-Voltaire: The World Medical Association, 2015, s. 58. ISBN 978-92-990079-0-7. Dostupné také z: https://www.wma.net/wp-content/uploads/2016/11/Ethics_manual_3rd_Nov2015_en.pdf.

¹¹ CÍSAŘOVÁ, Dagmar a Olga SOVOVÁ. *Trestní právo a zdravotnictví*. 2., upr. a rozš. vyd. Praha: Orac, 2000. Studijní texty (Orac), s. 108. ISBN 80-861-9975-4.

¹² Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jako „TZ“).

asistence, přičemž asistence je cizím ekvivalentem slova pomoc, z čehož vyplývá, že i návod bude jakousi pomocí, a lze tedy aplikovat veškeré závěry odborných i neoborných diskuzí ohledně asistované sebevraždy na obě jednání bez rozdílu. To ale v žádném případě nelze. „Pouhá“ pomoc osobě již rozhodnuté, a vnuknutí myšlenky spáchat sebevraždu, není jednání ze své povahy totožné, ani stejně závažné. Návodce a pomocník (myšleno v materiálním slova smyslu, bez ohledu na trestněprávní posouzení) disponují různou mírou vlivu na sled událostí vedoucích k následku (smrti druhé osoby), od čehož je odvislé i celospolečenské mravní hodnocení jejich „zásahu“ promítnuté do jeho objektivní míry závažnosti.¹³ Koneckonců i náš trestní zákoník užívá výrazu účast na sebevraždě, který je skutečně nadřazený oběma výše zmíněným jednáním, zatímco asistovaná sebevražda¹⁴ nikoli.

Tato práce adoptuje pojetí definice první, a výraz asistovaná sebevražda, případně jeho zahraniční ekvivalenty, budou užívány čistě v materiálním a právně neutrálním smyslu jako pojmy popisující jednání spočívající v pomoci jedné osoby k ukončení života osoby jiné (jednání vyvolávající následek smrti učiní tato jiná osoba), přičemž nebude rozhodující, jak na toto konkrétní jednání nahlíží právo, zda jej dovoluje či zakazuje.

Naproti tomu výraz účast na sebevraždě bude označovat trestný čin, a tedy jednání naplňující typové i obecné znaky určitého trestného činu. V systematické českého právního řádu je tento trestný čin obsažen ve skutkové podstatě již zmíněného § 144 TZ, který stanoví, že potrestán bude ten, kdo jiného pohne k sebevraždě nebo jinému k sebevraždě pomáhá, ale pouze za podmínky, že došlo alespoň k pokusu trestného činu. Pod touto skutkovou podstatou lze tedy nalézt záměrné jednání osoby spočívající v napomáhání při sebevraždě jiné osoby (ať už jde o pomoc fyzickou či psychickou)¹⁵ nebo vzbuzení rozhodnutí u druhé osoby sebevraždu spáchat. Pomoc i návod jsou zde nikoli *pouze* formou trestní součinnosti trestnou za určitých podmínek, ale dokonaným trestným činem, k tomu viz kapitola 3.¹⁶

¹³ Lze aplikovat pojetí trestněprávní nauky o formách účastenství a jejich závažnosti. VANTUCH, Pavel. *Trestní zákoník s komentářem*. Olomouc: ANAG, 2011. Právo (ANAG), str. 67. ISBN 978-807-2636-778.

¹⁴ Fenyk velmi trefně konstatuje, že významově výstižnějším by bylo označení sebeusmrcení. FENYK, Jaroslav. Stručné zamyšlení nad trestností usmrcení na žádost a z útrpnosti a v případě tzv. asistované sebevraždy (euthanasie). *Trestní právo*. 2004, poznámka pod čarou č. 14.

¹⁵ Zde dle mého názoru lze lépe aplikovat zmíněnou definici asistované sebevraždy dle Císařové jako samotný výklad § 144 TZ. CÍSAŘOVÁ, Dagmar a Olga SOVOVÁ, cit. výše, pozn. č. 10.

¹⁶ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část. Zvláštní část*. 7. vydání. Praha: Leges, 2019. Student (Leges), s. 550. ISBN 978-80-7502-380-3.

1.2. Eutanazie a její vztah k asistované sebevraždě – podřazenost či samostatná kategorie?

Neméně důležité, jako definování asistované sebevraždy samotné, je její vymezení ve vztahu k eutanazii. Setkáváme se s velmi širokou paletou jednání, které vedou nebo mohou vést ke smrti druhé osoby, z nichž jen některá jsou považována za eutanazii. Dojít k jednotnému a univerzálně aplikovatelnému závěru, která jednání eutanázií jsou a která nikoli, je opět, vzhledem k nespočtu různých výkladů eutanazie jako takové, velmi obtížné až nemožné. Na jedno a tentýž jednání může být nahlíženo jako na eutanazii, i jako na jednání, které znaky eutanazie nevykazuje,¹⁷ přičemž proměnnými jsou různé právní řády jednotlivých zemí, odborné publikace nebo veřejné diskuze, zatímco jednotlivé složky jednání (vůle a její projev) se nemění.

V žádném případě nelze usilovat o plnohodnotnou analýzu tohoto problému v rámci podkapitoly jedné práce, proto se v definici eutanazie omezím na uvedení pouze několika příkladných pojetí s akcentem na již zmíněný vztah asistované sebevraždy a eutanazie. Namísto detailního představování různorodých výkladových perspektiv jednotlivých autorů, případně asociací a profesních sdružení se důkladněji zaměřím na v zásadě dichotomické podoby eutanazie modelované především ve snaze najít univerzální šablonu pro systemizaci jednotlivých jednání pro potřeby trestněprávního posouzení.

Hned na počátku jakéhokoli výkladu o eutanazii je příhodné si uvědomit, že tento pojem může být chápán úzce, nebo naopak velmi široce. V závislosti na tom lze vůči sobě vyčlenit dvě pomocné kategorie – eutanazii *stricto sensu* (eutanazie v úzkém slova smyslu) a eutanazii *largo sensu* (eutanazie v širokém slova smyslu),¹⁸ od nichž se odvíjí i následná klasifikace vztahu asistované sebevraždy a eutanazie, který spočívá buď v parataxi (souřadnost) nebo v hypotaxi (podřazenost).

Příkladem eutanazie *stricto sensu* je definice již výše zmíněné Světové lékařské asociace, která za eutanazii považuje „vědomé a úmyslné provedení činu s jasným záměrem ukončit život jiné osoby, kdy současně platí, že osobou, jejíž život má být ukončen, je osoba způsobilá k právním úkonům, která trpí nevléčitelnou chorobou a žádá o ukončení svého života. Ten, kdo žádost osoby o její usmrcení vyslyší, je obeznámen s jejím stavem, jakož i s přáním zemřít;

¹⁷ Například problematika odpojování od přístrojů.

¹⁸ KREJČÍKOVÁ, Helena. *Ukončování léčby pacienta a trestní odpovědnost lékaře*. Praha: Galén, c2014. *Theatrum medicoiniuridicum*, s. 52-58. ISBN 978-80-7492-167-4.

a jedná s úmyslem ukončit její život, jedná se soucitu a nikoliv s motivem jakéhokoliv osobního zisku.“¹⁹

Extrahujeme-li stěžejní prvky definice, dostaneme následující schéma:

- osoba, jejíž život má být ukončen: způsobilost k právním úkonům, nevyлéčitelná choroba, žádost o ukončení života;
- osoba, jež život ukončuje: úmysl (přímý i nepřímý), kvalifikovaná pohnutka (soucit, nikoli zisk).

Toto relativně obecné vymezení je v teorii velmi často doplňováno tzv. Rotterdamskými kritérii neboli holandským pojetím,²⁰ které definuje eutanazii pro účely nizozemské právní úpravy v zásadě podobně, s tím rozdílem, že žádost musí být osobní, explicitní, opakovaná, dobrovolná, plně uvážená a jasná, pacient trpí nesnesitelně (nikoli objektivně nevyлéčitelnou chorobou), usmrcení provádí jedině lékař po předchozí konzultaci, a za současné neexistence nebo neúčinnosti alternativ.²¹ V holandské legální definici je tedy pojem eutanazie ještě více zúžen a aplikuje se pouze na vztah pacient – lékař. Eutanazií stricto sensu lze označit i pojetí Haškovcové („dobrá, lehká a krásná smrt i usmrcení z útrpnosti, soucitu a milosrdenství“),²² které je navzdory odlišné slovní formulaci obsahově totožné s dosud uvedenými definicemi.

Připomeneme-li si podstatu asistované sebevraždy spočívající v pomoci jedné osoby k ukončení života osoby jiné, přičemž jedná tato osoba jiná, dospějeme k závěru, že jednotlivé komponenty obou uvedených definic vylučují tezi, že asistovaná sebevražda je druhem eutanazie. Vzájemná neslučitelnost těchto institutů v kontextu eutanazie stricto sensu vyplývá z podstatné odlišnosti v materiálním znaku jejich definic, a tedy kdo je subjektem, jehož jednání má bezprostřední vliv na způsobení následku. Významový vztah asistované sebevraždy a eutanazie je tedy v tomto případě dán parataxi, a asistovanou sebevraždu nelze pod eutanazii subsumovat. V odborné literatuře tentýž názor zastává například německý autor Schollhammer nebo právě Haškovcová, kteří zdůrazňují nutnost odlišování pomoci v umírání a pomoci **k** umírání.²³

¹⁹ WILLIAMS, John R. *Medical Ethics Manual* [online]. 3. Ferney-Voltaire: The World Medical Association, 2015, s. 58. ISBN 978-92-990079-0-7. Dostupné také z: https://www.wma.net/wp-content/uploads/2016/11/Ethics_manual_3rd_Nov2015_en.pdf.

²⁰ MUNZAROVÁ, Marta. *Eutanazie, nebo paliativní péče?*. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-1025-0.

²¹ Jedná se o zákonné podmínky dekriminace eutanazie v Nizozemí.

²² HAŠKOVCOVÁ, Helena. Eutanazie jako aktuální nebo věčný problém? In: *Eutanazie - dobrá smrt* [online]. IPD - Institut práva a demokracie, 14. 10. 2007 [cit. 2020-05-07]. Dostupné z: <http://eutanazie-dobrasmrt.bluefile.cz/?akce=media&id=293>.

²³ Ibid a SCHÖLLHAMMER, Lutz. *Die Rechtsverbindlichkeit des Patiententestaments: eine Untersuchung aus zivilrechtlicher Sicht*. Berlin: Duncker und Humblot, 1993, s. 18n. ISBN 9783428077304. (cit. dle VOZÁR, Jozef. Pojem eutanázia. *Právník*. 1996, 135(3), 221-232.).

Opačným směrem se vydávají výklady přiřítající pojmu eutanazie určitý stupeň obecnosti a významové nadřazenosti, čímž na rozdíl od pojetí eutanazie *stricto sensu* jeho obsah výrazně rozšiřují. V perspektivě výkladů eutanazie *largo sensu* lze za eutanazii označit řadu materiálně odlišných jednání (včetně paliativní péče a neudělení souhlasu s léčbou), mezi jejichž společné znaky náleží konkrétní specifický postup osoby rozdílné a přinejmenším zamýšlený²⁴ následek, kterým je pacientova smrt, přičemž tento postup nemusí bezprostředně vést k následku. Rozhodné jednání může tedy vykonat osoba, jež život ukončuje, stejně tak jako osoba, jejíž život má být ukončen, čímž se asistovaná sebevražda v kontextu eutanazie *largo sensu* stává pojmem podřazeným a nachází se tedy vůči eutanazii ve vztahu hypotaxe.

Jako příklad tohoto pojetí může posloužit definice Štěpána, který eutanazií rozumí jednání, jehož vlastním cílem je zkrácení života, přičemž rozhodujícím důvodem je soucit s trpícím,²⁵ a zároveň rozeznává tzv. nepřímou eutanazii, podle kterého někdo umožní trpícímu, aby sám ukončil svůj život (asistovanou sebevraždu).²⁶ V této souvislosti je třeba dodat, že výraz nepřímé eutanazie se běžně užívá v kontextu dělení eutanazie dle formy zavinění, jejím opakem je eutanazie přímá (k tomu viz následující sekce této podkapitoly). Shodně i hojně citovaný slovenský autor Vozár vysvětluje eutanazii jako „vědomé ukončení života nevléčitelně smrtelně nemocného člověka, plně způsobilého k právním úkonům na jeho žádost například vpíchnutím smrtelné dávky jedu nebo jiným způsobem“²⁷ a považuje asistovanou sebevraždu za její druh.²⁸

Kromě kategorizace *stricto* a *largo sensu* se setkáváme s pojetím, které neuvažuje významovou šíři pojmu, nýbrž jeho morální posouzení. Pojem eutanazie je tak užíván zcela výhradně pro jednání v morální perspektivě nepřijatelná,²⁹ odlišně od převažujícího hodnotově neutrálního vnímání. Další možné interpretační hledisko vymezuje eutanazii striktně jako jednání lékaře směřující k ukončení života pacienta, a vylučuje užití téhož pojmu pro shodný skutkový průběh mezi osobami blízkými. Definice WMA (eutanazie *stricto sensu*) používá obecné pojmy, čímž, pokud k totožnému jednání dojde mezi osobami blízkými, bude jej rovněž možno označit za eutanazii. Podstatná část literatury i diskuzí ale při výkladu eutanazie okruh relevantních subjektů³⁰ zužuje právě na lékaře a pacienta, je proto důležité si vždy uvědomit, zda tak činí účelně či nikoli. V neposlední řadě může být eutanazie spojována se situací, kdy racionalizace

²⁴ „Přinejmenším zamýšlený“ implikuje minimálně nepřímý úmysl, v určitých případech ale může být zamýšlený, a nadto chtěný, což implikuje úmysl přímý, přičemž jsou zde možné obě jeho formy, k typizaci eutanazie dle úmyslu dále.

²⁵ ŠTĚPÁN, Jaromír. *Právo a moderní lékařství*. Praha: Panorama, 1989, s. 112-113. ISBN 8070380683.

²⁶ *Ibid.*

²⁷ VOŽÁR, Jozef. *Eutanázia: právne aspekty*. Pezinok: Formát, 1995, s. 22 - 23. ISBN 8096746928.

²⁸ *Ibid.*

²⁹ Takto je tomu v Německu, kde pojem *die Euthanasie* je nahrazen morálně neutrálním pojmem *die Sterbehilfe*.

³⁰ V terminologii trestního práva označení subjektu a předmětu útoku.

zdravotní péče a momentální dostupnost léčebných prostředků, neumožní poskytnutí plné zdravotní péče, důsledkem čehož pacient zemře. V této souvislosti se objevuje pojem sociální eutanazie.³¹

Vysoká variabilita pojmu eutanazie neumožňuje jeho užívání bez jakékoli další konkretizace, jíž může být metodika dělení na *stricto* a *largo sensu* nápomocná. Zároveň se domnívám, že je vhodné v každém kontextu uvést jeho *aktuálně zamýšlený obsah*, a předejít tak řadě zbytečně ostrých diskuzí, ve kterých velmi často vítězí terminologický zmatek nad racionalitou, a jakákoli argumentační účast v nich pozbývá smyslu.³² V navazujících úsecích této části pro účely členění eutanazie a konfrontace *jejích ostatních forem* s asistovanou sebevraždou vyjdu z pojetí *largo sensu*, čímž asistovaná sebevražda bude považována za velmi specifický druh eutanazie. Zbylé části vždy stanoví, který význam je v konkrétním kontextu pojmu eutanazie přisouzen.

³¹ HAŠKOVCOVÁ, Helena. Eutanázie jako aktuální nebo věčný problém? In: *Eutanázie - dobrá smrt* [online]. IPD - Institut práva a demokracie, 14. 10. 2007 [cit. 2020-05-07]. Dostupné z: <http://eutanazie-dobrasmrť.bluefile.cz/?akce=media&id=293>.

³²Široce známým příkladem informačního šumu na téma eutanazie, který taktéž uvádí Krejčíková (cit. výše, pozn. č. 17, s. 57) je médii dezinterpretované stanovisko ČLK z roku 2010, kdy mediální články hlásaly téměř legalizaci eutanazie, ačkoli k ničemu takovému nedošlo. Doporučení představenstva ČLK č. 1/2010, dostupné z: https://www.lkcr.cz/doc/cms_library/48-doporuceni-predstavenstva-clk-c-1_2010-k-postupu-pri-rozhodovani-o-zmene-lecby-intenzivni-na-lecby-paliativni-u-pacientu-v-terminalnim-stavu-keri-nejsou-schopni-101349.pdf.

1.2.1. Druhy eutanazie

Systematika dělení eutanazie není nezpochybnitelným dogmatem, hranice mezi jednotlivými kategoriemi nejsou neprostupné a není ani výjimkou, že jedno jednání lze po důkladném rozboru jeho složek úspěšně zařadit do vzájemně protikladných kategorií nebo jej naopak nelze zařadit nikam. Tato do jisté míry amorfní kategorizace bývá častým předmětem kritiky, přesto při správné interpretaci napomáhá diferenciaci právně přípustných jednání od jednání právem zakázaných. Nejedná se však o dělení právní, nýbrž multioborové potřebám práva sloužící.

Odborné publikace rozeznávají tři typy dělení, v nichž dělicími faktory jsou: forma jednání osoby, která usmrcuje či ponechává zemřít, nebo její vnitřní psychický vztah k tomuto jednání (zavinění), nebo žádost osoby, jež má být usmrcena či ponechána zemřít. Forma jednání štěpí eutanazii na aktivní a pasivní, druh zavinění na přímou a nepřímou a (ne)absence žádosti na vyžádanou a nevyžádanou. V případě eutanazie (*stricto i largo sensu*) je následek vyvolaný jednáním, přičemž osoba, která jedná, má k tomuto jednání obvykle určitý vnitřní vztah, a může jednat na žádost nebo bez ní (resp. s uděleným informovaným souhlasem nebo bez něj), důsledkem čehož se v zájmu co nejpřesnější analýzy jednotlivých jednání všechny typy dělení navzájem kombinují. Aktivní i pasivní eutanazie může být tedy přímá a nepřímá, vyžádaná a nevyžádaná (případně nedobrovolná). Modelovým příkladem aktivní eutanazie přímé je usmrcení na žádost, aktivní eutanazie nepřímé paliativní péče. Pasivní eutanazii přímou představuje nezahájení léčby (například nezastavení krvácení) a nepřímou odpojení od přístrojů (ale ne vždy).

Stran uvedených dělení existují i dělení z pohledu medicínského (biologického), například podle věku na eutanazii ranou a prenatální,³³ která však pro právní posuzování jednotlivých jednání nejsou podstatná, proto se jim dále věnovat nebudu.

³³ VYKOPALOVÁ, Hana. Eutanazie - diskutovaný problém společnosti. In: *Grano Salis* [online]. 8.10.2002 [cit. 2020-03-30]. Dostupné z: <http://mxtwzxi.granosalis.cz/modules.php/modules.php?name=News&file=article&sid=1196#1>.

1.2.1.1. Aktivní a pasivní eutanazie

Kategorizace eutanazie na aktivní a pasivní je nejznámější a zároveň nejproblematictější. Zdánlivě přesvědčivým logickým postupem se jeví primární odlišení konání (komise), kdy osoba aktivně vyvíjí určitou činnost, od opomenutí (omise), kdy je osoba zcela pasivní a nevyvíjí žádnou činnost, a přiřazení těchto dvou typů jednání k formám eutanazie dle stejných přívlastků. Aktivní jednání je aktivní eutanazií a pasivní jednání je pasivní eutanazií.³⁴ Bohužel tento jednoduchý výrok vzhledem k obtížné určitelnosti hraniční linie mezi oběma formami zdaleka neplatí bezvýjimečně.

Existuje řada argumentů zpochybňujících funkčnost tohoto dělení, Munzarová například navrhuje pojem pasivní eutanazie zcela *vymýtit*, neboť slučuje „dvě diametrálně odlišná jednání (nezasáhnutí s úmyslem zabít a nepodání léčby či odstoupení od ní [v momentě, kdy je na místě spíše paliativní péče])“,³⁵ pro která není možné použít jeden termín. Se shodnou terminologickou perspektivou operuje judikatura i doktrína kanadská a americká, kde aktivní eutanazie je formou vždy zakázanou, a mravně špatnou („wrong“), zatímco pojem pasivní eutanazie používán není. Schéma, jehož diferenční metodiku nastíním později, je tedy následující: aktivní eutanazie, paliativní péče, odpojování od přístrojů. Absence pojmu pasivní eutanazie tedy neznamena neschopnost diferenciaci, přesto jeho kompletní vymýcení z klasifikační terminologie není nezbytně nutné, rezervovanější užívání je ale bezpochyby na místě.

Výchozí metodika dělení na aktivní – pasivní z prvního odstavce umožňuje vyslovit jednoznačně uspokojivý závěr, že smrt pacienta nitrožilní aplikací chloridu draselného (nesporně aktivní konání lékaře) je příkladem aktivní eutanazie. Avšak je-li tato výchozí argumentační logika aplikována na komplexnější případ – odpojování od přístrojů, závěr alteruje mezi aktivní i pasivní eutanazií.³⁶ V doktríně i praxi se vyskytují obě možnosti, a odpojování od přístrojů je tak jednou považováno za ukončení život udržující léčby (aktivní eutanazii)³⁷ a jindy za neposkytnutí život udržující léčby (pasivní eutanazii)³⁸, v závislosti na tom, zda aktivnost –

³⁴ Srov. též CÍSAŘOVÁ, Dagmar a Olga SOVOVÁ. *Trestní právo a zdravotnictví*. 2., upr. a rozš. vyd. Praha: Orac, 2000. Studijní texty (Orac). ISBN 80-861-9975-4, s. 108, 109.

³⁵ MUNZAROVÁ, Marta. *Eutanazie, nebo paliativní péče?*. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-1025-0.

³⁶ Lékař opět vyvíjí fyzickou činnost, přístroj (např. plicní ventilaci) odpojuje, tudíž aktivně jedná (koná), čímž naplňuje definiční znaky aktivní eutanazie. Současně ale nejedná ve vztahu k pacientově celkovému stavu, neposkytuje život udržující léčbu, tudíž je v tomto ohledu zcela pasivní, čímž naplňuje definiční znaky pasivní eutanazie.

³⁷ Pojetí důvodové zprávy ZZS. Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 372/2011 Sb. o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), č. 372/2011 Dz.

³⁸ Pojetí britského práva.

pasivnost je aplikována na fyzické činnosti lékaře či na situaci jako celek, kdy by bez přístrojové léčby pacient v důsledku přirozeného vývoje jeho diagnózy zemřel.³⁹

Z čistě logické perspektivy, existují-li dvě protikladné kategorie formulované pro účely diferenciací jednotlivých jednání a jejich následného právního posouzení, a definiční znaky těchto kategorií umožňují podřazení některého jednání po obě z nich, stěží lze považovat nastavená definiční kritéria obou forem za funkční. Následující úvahy se skrze některé možné modifikace výchozí metodiky pokouší hraniční linii mezi aktivní a pasivní eutanazií vytyčit zřetelněji, a předejít tak obojetné klasifikaci komplexnějších jednání. Motivací těchto úvah je spíše konstrukce obecně použitelných logických argumentů, které mohou přesvědčivěji podírat odůvodnění klasifikace jednotlivých jednání v rámci tohoto dělení, než jejich konečné právní posouzení, které je povětšinou možné formulovat až v návaznosti na další dělení, které zohledňuje zavinění.

První dílčí úvahu demonstruje parafráze jednoduchého příkladu zadržného šeku: Adamův účetní omylem zašle šek na chybnou adresu, a ten dojde vesnici sužované hladem, která by jej mohla využít k nákupu potravin a záchraně několika životů. Adam však nepovažuje toto za vhodnou investici a prostřednictvím telefonického hovoru udělí pokyn účetnímu, aby šek zrušil. Vesnice peníze nikdy nedostane a několik obyvatel skutečně zemře.⁴⁰

V tomto případě se zdráháme označit Adamovo počínání za aktivní konání s fatálním následkem, jelikož fyzicky nikomu smrt nepřivodil. Současně ale nelze říci, že by nejednal, neboť zvedl telefon, vytočil číslo, vyslovil pokyn, a telefon položil. Shodně u lékaře, který se záměrně zdrží poskytnutí léčby, i ten pravděpodobně nějakým, byť marginálním, způsobem jedná (například odloží defibrilátor, který původně uchopí, aby zahájit resuscitaci). Samotná diferenciací aktivní – pasivní na podkladě konání – opomenutí tedy dostačující není, neboť při striktní interpretaci této metodiky, jakmile je pasivita přerušena konáním, které je alespoň zčásti relevantní pro následek, jedná se o aktivní eutanazii. Do kategorie aktivní eutanazie tak snadno může spadnout i jednání, které bychom jindy hodnotili spíše jako pasivní.⁴¹ Ačkoli Adam reálně jednal, těžiště jeho činu tvořeného souborem dílčích aktů bylo svojí podstatou pasivní. Někdy je aktivnost a pasivnost rozlišována na podkladě usmrcení (killing) – ponechání

³⁹ V krajním případě se může pojmu eutanazie zcela vymykat ŠUSTEK, Petr, Tomáš HOLČAPEK a kol. *Zdravotnické právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-321-1.

⁴⁰ ČERNÝ, David. Aktivní a pasivní eutanazie: teoretická perspektiva. I. část. In: *Časopis zdravotnického práva a bioetiky* [online]. 2/2016. Praha: Akademie věd, 2016, s.4 [cit. 2019-12-04]. ISSN 1804-8137. Dostupné z: <http://medlawjournal.ilaw.cas.cz/index.php/medlawjournal/article/view/116>.

⁴¹ Pro trestněprávní posouzení Adamova jednání by takový závěr nebyl problematický, neboť bez ohledu na jeho aktivnost či pasivnost spojeny stejné trestněprávní následky, v komplexnějších případech však ano.

zemřít (letting die), s tím, že v případě aktivní eutanazie jedna osoba druhou usmrtí, zatímco spáchá-li pasivní eutanázii, ponechá druhou osobu „pouze“ zemřít. Adamovo jednání jako „ponechání zemřít“ zjevně lépe reflektuje průběh situace, totéž ale neplatí u komplexnějších případů. Jak usmrcení, tak ponechání zemřít jsou stále příliš obecnými kategoriemi jednání, jichž nelze úspěšně využít k analýze a klasifikaci ukončení život udržující léčby, univerzální aplikovatelnosti ani takto pozměněná diferenční metodika nedosahuje.

Předchozí úvaha vyústila v závěr, že se nelze zaměřit na fyzické pohyby aktérů, což samo o sobě nebylo dostatečně určující. Následující úvaha zkoumá diferenční potenciál prvku úmyslu a příčinné souvislosti, jichž při determinaci jednání nespádajícího pod aktivní eutanazii užívá kanadská a americká judikatura. Nutno připomenout, že kontext této úvahy dotváří výše zmíněná specifická diferenciací aktivní eutanazie od paliativní medicíny a odpojení od přístrojů.⁴² Přestože je klasifikační metodika nastavena odchylně, aplikace pomocných prvků příčinné souvislosti (causation) a úmyslu (v tomto případě přímého, direct intention)⁴³, respektive jejich přítomnosti v konkrétním jednání, je využitelná i pro diferenční potřeby aktivní a pasivní eutanazie, která zde bude reprezentována odpojením od přístrojů.⁴⁴

Výchozí teze tvrdí, že o aktivní eutanazii (AE) se jedná tehdy, když jsou přítomné oba prvky současně, a tato forma je vždy mravně „špatná“ (wrong), tudíž protiprávní (bez ohledu na okolnosti). U odpojení od přístrojů i paliativní péče jeden nebo oba prvky chybí, a tyto formy mohou být mravně i právem aprobované.

Jednání (konkrétní instance)	Příčinná souvislost (causation)	Úmysl (intention)
Usmrcení (AE)	Ano	Ano (Přímý)
Odpojení od přístrojů	Ne	Ne (Nepřímý)
Paliativní péče	Ano	Ne (Nepřímý)

Po důkladnější myšlenkové analýze však ani tato úvaha nemůže obstát. Nyní se zaměřím pouze na prvek příčinné souvislosti a otázku úmyslu ponechám další kapitole, neboť úmysl

⁴² Nejedná se o rozdílné pojetí na základě právních kultur – anglické právo rovněž diferenciuje aktivní – pasivní na podkladu act (konání) or omission (opomenutí, zdržení se). HERRING, Jonathan. *Medical Law and Ethics*. 4. Oxford: OUP Oxford, 2012, s. 510. ISBN 9780199646401.

⁴³ BENTHAM, Jeremy. Chapter 8: Intentionality. BENTHAM, Jeremy. *An Introduction to the Principles of Morals and Legislation* [online]. Jonathan Bennett, 2017, s. 49-51 [cit. 2020-05-07]. Dostupné z: <https://www.earlymoderntexts.com/assets/pdfs/bentham1780.pdf>.

⁴⁴ SUMNER, L. W. *Assisted Death: A Study in Ethics and Law*. Oxford: Oxford University Press, s. 93, 2011. ISBN 9780199607983.

v aktivní i pasivní formě může být identický, a tudíž jeho diferenční potenciál je pro tyto účely nulový.

Prvek příčinné souvislosti hraje klíčovou roli v kanadském judikátu Nancy B.,⁴⁵ kde quebecký Vrchní soud dovozuje přípustnost odpojení od přístrojů, mezi nímž a smrtí pacientky shledává úplnou absenci příčinné souvislosti, a tudíž s odkazem na pacientčino právo odmítnout léčbu odpojení povoluje. Pacientkou je 25letá kvadruplegička trpící Guillain – Barré syndromem, akutním zánětlivým postižením periferních nervů, jehož závažnější formy způsobují obrnu dýchacích svalů a respirační selhání, jež vyžaduje připojení k umělé plicní ventilaci (UPV). V důsledku nezvratného zdravotního stavu se Nancy B. po dvou letech úplné imobility obrací na soud s žádostí o povolení přerušeni život udržující léčby (UPV), na jejímž podkladu soud řeší otázku přípustnosti odpojení od UPV a jeho odlišnosti od aktivní eutanazie. Jádrem odůvodnění je zmíněné tvrzení absentujícího příčinného vztahu mezi přerušeni život udržující léčby třetí osobou, které pouze a jen umožní volný průběh stávající nemoci, a smrti pacienta, jejíž příčinou je pouze a jen volný průběh nemoci. Současně dodává, že odpojení od UPV nemůže být klasifikováno jako zabití, neboť v jeho důsledku nastane zcela přirozená smrt, která v případě zabití či sebevraždy nastat nemůže. Tento argumentační diskurz je podepřen citací amerického rozhodnutí *In re Conroy*, kde bylo řečeno, že odmítnutí lékařského zákroku (v tomto smyslu život udržující léčby), není *primární příčinou* následné smrti, neboť tou je trvající nemoc.⁴⁶

Na jedné straně tedy stojí deklarace, že odpojení od UPV není primární příčinou smrti pacienta, na druhé straně, že není příčinou vůbec, z nichž ani jedna nemůže být zcela správná. Americké rozhodnutí sice nepřehlíží možnost simultánního a synergického působení více příčin na následek, současně ale přikládá nejbližší příčině nejvyšší důležitost, což je s ohledem na fakt, že zdaleka ne vždy je totiž nejbližší příčina tou, která má nejvyšší vliv na následek, problematické. Kanadské rozhodnutí spatřuje v tomto skutkovém průběhu izolovaně dvě různé příčinné souvislosti. První konstruuje vztah mezi konáním a přirozeným průběhem nemoci, druhá mezi přirozeným průběhem nemoci a smrtí pacientky. Ve skutečnosti je ale vztah příčinné souvislosti jakýmsi „přenosným vztahem“, jež formuje řetězec příčin vedoucích k následku. Proto neplatí, že pokud je nejbližší příčinou jeden jev, tehdy už žádný další jev příčinou být nemůže. Základní princip ovládající příčinnou souvislost, princip *conditio sine qua non* (but-for v common law), říká, že příčinou je každý jev, bez kterého by další jev nenastal. Pokud tedy jev Y vyvolá jev Z,

⁴⁵ *Nancy B. v. Hotel-Dieu de Quebec* (1992) 86 DLR (4th) 385, [1992] RJQ 361. Dostupný z CanLII, na: <http://canlii.ca/t/g9gmb>.

⁴⁶ *In re Conroy*, 486A. 2d 1209 (N. J., 1985), bod 1224. Citováno v *Re Nancy B.*, cit. výše, pozn. č. 44, bod 392.

a zároveň jev X vyvolá jev Y, příčinou Z je X i Y.⁴⁷ Lze tedy diskutovat o míře vlivu jednotlivých příčin, s pomocí zásad umělé izolace jevů a gradace příčinné souvislosti (případně normativní podmínky),⁴⁸ nikoli o jejich přítomnosti či absenci.

Příčinná souvislost mezi odpojením od přístrojů a smrtí pacienta, stejně jako u aktivní eutanazie, neabsentuje, a s odlišením aktivní eutanazie od jejích pasivních forem nepomůže. Argument přirozené a nepřirozené smrti se jeví věrohodnějším, vezmeme-li však v úvahu, že právně přípustnou je paliativní péče (shodně v českém právu), která vyvolává nepřirozenou smrt, ani tento argument neobstojí.

Výše uvedené implikuje závěr, že mechanické dělení aktivní – pasivní skrze konání a opomenutí není často dostačující. Snahou o zpřesnění je nahrazení pojmů konání – opomenutí usmrcením a ponecháním zemřít, nebo povolání (úmyslu a) příčinné souvislosti, ani to však nemusí vést k uspokojivému výsledku. Poslední úvaha je velmi komplexně vystavěna na sekvenci jevů (F), s jejíž pomocí dále specifikuje obecné kategorie usmrcení a ponechání zemřít, a dost možná nabízí hledané řešení.⁴⁹ Úplná její parafráze není pro omezený rozsah tohoto textu možná, proto zde uvedu pouze zjednodušené shrnutí myšlenkového postupu a výsledný závěr.

Odchylně od předchozích diferenčních metod tato neuvažuje každé jednání, které má být klasifikováno, jako celek, nýbrž jako jednotlivé fakty o tomto jednání. Máme-li rozebrané jednání na jednotlivé fakty o něm, dalším krokem musí být odlišení podstatných faktů, které jsou způsobilé stát se součástí *nějaké* sekvence, od podmínek, které takto způsobilé nejsou. Určit podstatné fakty může být obtížné, neboť jejich podstatnost či nepodstatnost nemusí vždy jasně vyplývat z kontextu, ale pro další myšlenkový postup klíčové. Z jednotlivých faktů o jednání, jež jsou způsobilé stát se součástí *nějaké* sekvence, jsou extrahovány ty fakty o jednání, které vykazují relevanci k sekvenci F. Tyto extrahované *k sekvenci F relevantní* fakty o jednání jsou následně seřazeny do vztahové posloupnosti, skutečné sekvence, dle jejich vzájemné věcné i časové provázanosti a jejich věcné i časové provázanosti s následkem, čímž vzniká základ diferenciací usmrcení a ponechání zemřít. Jakmile je založen průběh sekvence F, je nutné zohlednit případné bariéry (B) a doplnit variace reakcí situačních aktérů (S) na ně. Výsledkem

⁴⁷ BROWNE, ALISTER. Causation, Intention, and Active Euthanasia. In: Cambridge Quarterly of Healthcare Ethics. 2006, 15(01), s. 71-80. DOI: 10.1017/S0963180106060087. ISSN 0963-1801. Dostupné také z: http://www.journals.cambridge.org/abstract_S0963180106060087.

⁴⁸ Dle Sumnera, podmínka navázaná na mravní a normativní hodnocení jevu. SUMNER, L. W. *Assisted Death: A Study in Ethics and Law*. Oxford: Oxford University Press, s. 42-46, 2011. ISBN 9780199607983.

⁴⁹ ČERNÝ, David. Aktivní a pasivní eutanazie: teoretická perspektiva. I. část. In: *Časopis zdravotnického práva a bioetiky* [online]. 2/2016. Praha: Akademie věd, 2016, s. 17, 18. [cit. 2019-12-04]. ISSN 1804-8137. Dostupné z: <http://medlawjournal.ilaw.cas.cz/index.php/medlawjournal/article/view/116>.

tohoto postupu je vymezení obou kategorií syntetizující veškeré uvedené faktory, jež Černý formuluje následovně:

„Jednání ϕ osoby S spadá do kategorie usmrcení Φ tehdy a jedině tehdy, pokud fakty o ϕ jsou součástí sekvence F vedoucí ke smrti. Jestliže ϕ zahrnuje odstranění bariéry B bránící procesu F dospět ke svému závěru, potom ϕ spadá do kategorie Φ tehdy a jedině tehdy, pokud S není původcem B nebo B je nezávislá na S nebo S neměl dobré normativní důvody k odstranění B.

Jednání ϕ osoby S spadá do kategorie ponechání zemřít Ψ tehdy a jedině tehdy, pokud fakty o ϕ jsou relevantní pro F, nejsou však součástí sekvence F vedoucí ke smrti. Jestliže ϕ zahrnuje odstranění bariéry B bránící procesu F dospět ke svému závěru, potom ϕ spadá do kategorie Ψ tehdy a jedině tehdy, pokud S je původcem B (ve výše vyjasněném smyslu), B je závislá na S a S má dobré normativní důvody k odstranění B.“⁵⁰

Na základě tohoto závěru je možné nejen klasifikovat širokou škálu jednání ukončující život, ale i tuto klasifikaci uspokojivě odůvodnit. Ukončení i nenasazení léčby tak spadá do kategorie pasivní eutanazie po pečlivém rozboru obou jednání, a nikoli pouze na základě zdánlivě pravdivého tvrzení. Bezpochyby je obtížné nastavit univerzální kritéria aktivně-pasivní diferenciaci, a téměř vždy bude prostor pro určité zpřesnění jednotlivých formulací, nicméně se domnívám, že toto vymezení se velmi zdárně blíží vytyčenému cíli, za předpokladu, že jej bude užíváno v plném situačním kontextu a s náležitou opatrností zejména u komplexních případů, jež je možné klasifikovat až po plném uvážení souhrnu několika určujících faktorů.

⁵⁰ ČERNÝ, David. Aktivní a pasivní eutanazie: teoretická perspektiva. I. část. In: *Časopis zdravotnického práva a bioetiky* [online]. 2/2016. Praha: Akademie věd, 2016, s. 17, 18. [cit. 2019-12-04]. ISSN 1804-8137. Dostupné z: <http://medlawjournal.ilaw.cas.cz/index.php/medlawjournal/article/view/116>.

1.2.1.2. Přímá a nepřímá eutanazie

V souvislosti s formou zavinění jednající osoby, a tedy jejím vnitřním psychickým vztahem k určitým skutečnostem, jež zakládají nějaký (trestný) čin, ať již vytvořeným touto osobou nebo objektivně existujícím bez jejího přičinění již v době činu,⁵¹ rozlišujeme eutanazii přímou a nepřímou. Základní bipartiční systematika členící zavinění na úmysl (dolus) a nedbalost (culpa) zde však uplatnění nenachází, neboť eutanazii z nedbalosti provést nelze. Pro toto typové dělení i výklad o něm jsou tedy otázky spojené s nedbalostí nevýznamné, čímž se rozhodujícím diferenčním kritériem stává až forma úmyslu, jež existuje dvojitě, přímá (dolus directus, intention) a nepřímá (dolus eventualis, foresight). Na rozdíl od klasifikace aktivní – pasivní je teoretický podklad klasifikace přímá – nepřímá poměrně jasný, neboť se lze bez dalšího spolehnout na shodu přívlastků a hned v samotném úvodu konstatovat, že přímá eutanazie je řízena přímým úmyslem, zatímco nepřímá nepřímým neboli eventuálním. V následujícím výkladu budu vycházet převážně z pojetí úmyslu formulovaného českou trestněprávní teorií, s výjimkou diskuze o doktríně dvojího účinku, kde jej užiji přiměřeně s distinkcí mezi foresight a intention.

Před bližším výkladem každé z těchto forem eutanazie je třeba krátce nastínit strukturu a význam úmyslu skrze analýzu jeho dvou složek,⁵² složky vědění a složky volní, díky nimž jej lze vymezit navenek vůči nedbalosti i dále vnitřně kategorizovat. Složka vědění (intelektuální) zahrnuje vnímání a představu (předměty a jevy vnímané v minulosti nebo vydedukované na základě znalostí a zkušeností), a na rozdíl od nedbalosti, kde přítomna být nemusí (nevědomá nedbalost), je v obou formách úmyslu alespoň v nejnižším stupni⁵³ zastoupena vždy. Složka volní potom vyjadřuje aktivní volní vztah osoby k následku a zahrnuje ve vyšším stupni chtění a v nižším srozumění. Tato druhá složka je pro diskutovanou klasifikaci rozhodující, neboť právě intenzita jejího zastoupení v jednání odlišuje obě formy úmyslu i míru jejich závažnosti, přičemž chtění implikuje úmysl přímý (přímá eutanazie), a srozumění nepřímý (nepřímá eutanazie). V literatuře se tak můžeme setkat se shrnujícím výrokiem, že přímá eutanazie se od nepřímé liší „kvantitativně ve složce volní“.⁵⁴

V kontextu výše řečeného lze podmínky eutanazie přímé považovat za splněné tehdy, když osoba *záměrně* uskuteční aktivní nebo pasivní opatření, které spočívá v zásahu do tělesné integrity

⁵¹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část. Zvláštní část*. 7. vydání. Praha: Leges, 2019. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-380-3.

⁵² Tyto složky jsou formulovány obecně pro zavinění, ačkoli zde jsou užívány pouze v referenci k úmyslu.

⁵³ Rozlišujeme skutečnosti, které jsou původcem děje považovány za možné, pravděpodobné a jisté neboli nutné. Úmysl (přímý i nepřímý) je založen tehdy, když skutečnosti jsou považovány alespoň za možné.

⁵⁴ ŠUSTEK, Petr, Tomáš HOLČAPEK a kol. *Zdravotnické právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 557. ISBN 978-80-7552-321-1.

druhé osoby, a které vede k *cílenému* fatálnímu následku. Složka volní zde spočívá v samotném *chtění* tento následek způsobit, a zakládá úmysl *přímý*.⁵⁵ V souvislosti s tím je dovozován i nejvyšší stupeň složky intelektuální, neboť je-li následek od počátku vlastním cílem jednání, musí se v představě jeho nástup jevit jako jistý.⁵⁶ Příkladem aktivní eutanazie přímé je již zmíněné vpíchnutí jedu do žil, pasivní eutanazie přímé záměrné nezastavení extenzivního krvácení, jehož původcem není osoba, která se jej rozhodne nezastavit.

Odlišně, u nepřímé eutanazie osoba uskutečňující aktivní nebo pasivní opatření, které spočívá v zásahu do tělesné integrity druhé osoby, fatální následek přímo nesleduje, a ten tak představuje pouze jakýsi průvodní jev (neboli vedlejší následek), s nímž je jednající osoba, pro případ, že jej způsobí, *srozuměna*. Srozumění vykládáme nejen ve světle legální definice, a tedy jako *smíření* osoby s tím, že fatální následek způsobí,⁵⁷ ale rozumíme jím i situace, kdy osoba nepočítá s žádnou *konkrétní okolností*, která by tomuto následku, jež si představuje jako možný, mohla zabránit.⁵⁸ U jednající osoby je tedy možné taktéž vysledovat určitý aktivní volní vztah ke způsobení fatálního následku, avšak tento volní vztah nedosahuje tentýž síly jako u eutanazie přímé, nedosahuje *chtění*, nýbrž pouze *srozumění* či *smíření*, čímž je složka volní zastoupena v nižší intenzitě a zakládá úmysl nepřímý.⁵⁹ Složka intelektuální může být potom přítomna i v nejnižším stupni – postačí, pokud si osoba představuje nástup následku jako možný. Zároveň se ale lze domnívat, že intelektuální složka nemůže být zastoupena ve stupni nejvyšším, neboť pokud se následek jeví jako jistý, nutný, osoba, jež si jej takto představuje, jej nutně musí i chtít. Odlišný názor však zastával Utevskij⁶⁰, když tvrdil, že k založení přímého úmyslu ve vztahu k následku je nezbytné, aby tento následek byl cílem jednání, a je nerozhodné, zda jeho nástup jednající vnímal jako nutný, jistý. S tím striktně nesouhlasí Solnař s odkazem na většinu skutkových podstat v českém právním řádu, jejichž typovým znakem cíl není, a přesto mohou být spáchány s přímým úmyslem, proto tedy to, že následek není cílem jednání, nepostačí, aby úmysl mohl být posouzen jako úmysl nepřímý (cílem tedy není pojmovým znakem přímého úmyslu, ale cíle může být dosaženo pouze v úmyslu přímém).⁶¹ Aktivní eutanazií nepřímou

⁵⁵ § 15 odst. 1 TZ.

⁵⁶ Uvedené vyplývá z obsahu samotného chtění, neboť to zcela jistě není chtěním, jedná-li aktér takovým způsobem, který dle jeho vnímání a představy, vede k cíli pravděpodobně nebo dokonce možná. Na tuto úvahu spoléhá česká právní úprava, která tak explicitně o složce vědění nestanovuje.

⁵⁷ § 15 odst. 2 TZ.

⁵⁸ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část. Zvláštní část. 7. vydání*. Praha: Leges, 2019. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-380-3, s. 240.

⁵⁹ K následku hlavnímu s úmyslem přímým jedná, ten však může být s právem zcela souladný.

⁶⁰ Dle reference SOLNAŘ, Vladimír. *Základy trestní odpovědnosti: podstatně přepracované a doplněné vydání* / Vladimír Solnař, Jaroslav Fenyk, Dagmar Císařová; [předmluva Oto Novotný]. 2003. ISBN 808619974, s. 285.

⁶¹ Ibid.

je tedy zkrácení života důsledkem aplikace paliativních léčebných postupů,⁶² k jejichž obecné přípustnosti napříč právními řády o pár řádků níže, zatímco pasivní eutanazií nepřímou může být označeno ukončování život udržující léčby skrze odpojení od přístrojů již krátce rozebrané v kontextu judikátu *Nancy B. v. Hotel-Dieu de Quebec*.

Praktický dopad odlišování obou forem úmyslu lze ilustrovat právě na mravním hodnocení a právním posouzení poskytování paliativní péče, jež, ač se v objektivních okolnostech nikterak nevyčleňuje vůči nepřípustným formám eutanazie, neboť i ona může vést ke smrti jiné osoby, je zcela mravně a, za předpokladu, že konkrétní jednání je objektivně léčbou lege artis, i právně přípustná.⁶³ Podstata tohoto druhu léčby spočívá v dlouhodobém podávání bolest tišící medikace, kdy je nutné pro udržení tlumícího efektu léčby v důsledku kontinuálního nárůstu resistance pacienta vůči účinné látce postupně navyšovat dávky medikace častokrát až na hranici samotné letální dávky (bližší vysvětlení pojmu v následující sekci). Primárním cílem je tedy tišení bolesti, jehož morální signifikance převyšuje vedlejší, byť předvídaný, následek ve formě smrti. A contrario je striktně vyloučeno, aby lékař úmrtí pacienta chtěl, a jednal ve vztahu k němu s přímým úmyslem.

Pouhé vyvrácení přímého úmyslu ale často neposkytuje dostatečně silný základ argumentace podírající právní dovolenost paliativní sedace, a je tak zapotřebí komplexnějšího odůvodnění, jež může mít vícero podob, ve všech je však v nějaké formě zakomponována úvaha o nepřímém úmyslu jednajícího („foresight“) a o průvodnosti fatálního následku („incidental effect“), která nutně zahrnuje úvahu o příčinném průběhu, přičemž obě tyto okolnosti zdůrazňují sníženou míru společenské škodlivosti činu, a tedy i jeho menší závažnost. Nejčastěji je tak odůvodnění formulováno na základě principu dvojího účinku („double effect principle“) a absence materiální, a v jejím důsledku i formální, protiprávnosti celého jednání, méně často pak na základě absence prvku přímého úmyslu derivované z modality příčinné souvislosti, s čímž, jak bylo uvedeno v předchozí sekci, pracuje především kanadská judikatura, která však přímý úmysl zkráceně označuje jako úmysl (takto i dále v rámci vysvětlení této metodiky), nicméně je nepochybné, že se míní úmysl přímý, nikoli úmysl jakožto nadřazený pojem ve smyslu kontinentální trestněprávní nauky.

⁶² Objevují se i názory, že při správné aplikaci paliativních léčebných postupů nemusí být život pacienta zkrácen.

⁶³ Například v novozélandském trestním zákoně se lze setkat se skutkovou podstatou „Uspíšení smrti (Acceleration of death)“ s 164 Crimes Act 1961, v jejímž světle může být za smrt jiného trestně odpovědný ten, kdo způsobí, že smrt jiného nastane dříve, než by nastala bez číhokoli přičinění. *R v Dyson* [1908] 2 KB 454. Judikatorně dovozená podmínka *R v Cox* pak říká, že předmětné konání či nekonání musí přispět ke smrti více než minimálně, přičemž je úvaze soudu ponecháno, co je více než minimální. *R v Cox* [1992] CLY 886.

Jak bylo předestřeno, nespočet teoretických textů i několik judikátů se ve snaze konstruovat validní důvody ospravedlnění případů, kdy důsledkem aplikace letální dávky paliativní medikace pacient zemře, odvolává na princip dvojího účinku („double effect principle“),⁶⁴ jehož východiskem je etická maxima, že lidské jednání je zpravidla doprovázeno jak dobrými, tak špatnými důsledky. Společný jmenovatel jeho několika verzí je po zjednodušení možné spatřovat ve vzájemném vyvažování dobrých a špatných důsledků v souvislosti tím, zdali je jednající zamýšlí způsobit, či nikoli. Jinými slovy, zdali je jeho jednání ve vztahu k jednotlivým důsledkům, špatným či dobrým, vedeno úmyslem (intention, myšleno přímý úmysl), nebo není (foreseen acts, myšleno nepřímý úmysl). Princip dvojího účinku je znám již od dob sv. Tomáše Akvinského,⁶⁵ který jej formuloval pro potřeby nutné obrany vedené proti útoku, v otázkách paliativní péče je však příhodnější užití jeho pozměněné formulace dle Keowna, na kterou se odvolává i relevantní judikatura zemí common law.⁶⁶

Keown konstruuje princip dvojího účinku těmito čtyřmi prvky:

- 1) akt [poskytnutí paliativní péče] je sám o sobě morálně [přinejmenším] indiferentní;
- 2) špatný důsledek [smrt pacienta] není prostředkem důsledku dobrého [utišení bolesti a utrpení];
- 3) špatný důsledek [smrt pacienta] je předvídan, ale nikoli zamýšlen;
- 4) existuje dostatečně vážný důvod [alespoň úleva od bolesti při současné nemožnosti obnovy zdraví] ospravedlňující doprovodný nástup špatného důsledku [princip proporcionality].⁶⁷

Je-li možné v situačním kontextu identifikovat všechny čtyři prvky, pak se optikou tohoto principu úmrtí pacienta stává přípustným, neboť se jedná o nevyhnutelný špatný důsledek léčby lege artis, který je sice předvídan, ale nikoli zamýšlen, přičemž paliativní léčba přímo, a nikoli prostřednictvím smrti pacienta, mitiguje bolest a utrpení pacienta. Existence dostatečně vážného ospravedlňujícího důvodu může být diskutabilní, avšak přinejmenším z etablovaných etických zásad lékařské vědy plyne přesvědčení, že úleva od bolesti a utrpení, je-li jediným možným

⁶⁴ Pravděpodobně nejznámějším je jeho užití v kontextu etiky k řešení takzvaného tramvajového dilematu („the trolley problem“).

⁶⁵ BEAUCHAMP, Tom L. a James Franklin CHILDRESS. *Principles of biomedical ethics*. 6th ed. New York: Oxford University Press, 2009. s 164, pozn. č 33. ISBN 978-0-19-533570-5.

⁶⁶ Např. Seales v Attorney-General [2015] NZHC 1239, R v Adams [1957] Crim LR 365 nebo ve věci Bland, kde Lord Goff mimo jiné potvrzuje zakotvené pravidlo, že lékař může za určitých specifických podmínek, legálně podat bolest tišící léky, ačkoli si je vědom, že jejich vedlejším účinkem je zkrácení délky pacientova života. Airedale NHS Trust v Bland [1993] AC 789.

⁶⁷ KEOWN, John. Intended v. foreseen life-shortening. *Euthanasia, Ethics and Public Policy: An Argument Against Legalisation* [online]. Cambridge: Cambridge University Press, 2002, s. 18-30 [cit. 2020-01-28]. DOI: 10.1017/CBO9780511495335.006. ISBN 9780511495335. Dostupné z: https://www.cambridge.org/core/product/identifier/CBO9780511495335A013/type/book_part.

zlepšením pacientova stavu, jej zakládá, čímž je splněn i prvek proporcionality.⁶⁸ Jak říká Lord Devlin, „nemohlo-li být primárního cíle medicíny – obnovy zdraví – nadále dosaženo, bylo stále mnoho, co mohl lékař udělat, a že byl takto *oprávněn* učinit vše řádné a nezbytné, aby ulevil od bolesti a utrpení, přestože opatření, která podnikl, mohla *incidenčně* zkrátit život o hodiny, nebo i o dobu delší.“⁶⁹

Alternativně je možno odůvodnit přípustnost paliativní péče na základě absence materiální i formální protiprávnosti (takto i v českém právním řádu)⁷⁰, ve formálním smyslu jakožto jedné z podmínek zakládající trestní i občanskoprávní⁷¹ odpovědnost. Nutno podotknout, že v tomto případě formální protiprávnost, chápána jako rozpor s celým právním řádem, absentuje již od počátku, a nikoli v důsledku přistoupení nějaké další okolnosti, jež ospravedlňuje jednání, které by jinak bylo považováno za nezákonné.⁷² Argument je tedy následující, paliativní péče je celospolečensky mravně aprobovaná, a tudíž jistě nespĺňuje kritérium materiální protiprávnosti, která je předpokladem protiprávnosti formální. Není tedy formálně protiprávní, a contrario je právem dovolená, tudíž nemůže být ani sankcionována. Materiální protiprávnost je založena přesvědčením společnosti, že aprobace tohoto jednání na ni nebude mít žádný znatelně negativní dopad, k čemuž přispívá výše zmíněná průvodnost fatálního následku a nepřímý úmysl jednajícího, snižující morální závadnost a závažnost jednání.

Konečně, kanadská judikatura i jurisprudence poněkud odvážně dovozují přítomnost přímého úmyslu opět pomocí kauzality, konkrétně jejích dvou modalit, s nimiž v bodu 2) pracuje i princip dvojího účinku. Opět je nutné připomenout, že v zde uvažujeme specifické diferenční schéma aktivní eutanazie od odpojení od přístrojů a paliativní péče, a přípustnost paliativní péče je tedy determinována jejím vydělením z nepřipustné aktivní eutanazie.⁷³

⁶⁸ Kritici principu dvojího účinku nevidí rozdíl mezi tímto principem a konsekvencialistickou etikou, neboť tvrdí, že i tento princip vyžaduje považování dobrých a špatných skutků. Tím však opomíjí výrazný bod 1) principu, který vyžaduje posouzení morální kvality aktu jako takového, který musí být přinejmenším morálně neutrální, a contrario, je-li akt absolutně špatný již od počátku, nemůže být arovován na základě principu dvojího účinku, na rozdíl od konsekvencialismu, který hledí pouze na následek a nikoli na kvalitu aktu.

⁶⁹ *R v Adams* [1957] Crim LR 365.

⁷⁰ ŠUSTEK, Petr, Tomáš HOLČAPEK a a kol. *Zdravotnické právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-321-1.

⁷¹ Paliativní péče, je-li poskytována v souladu s příslušnými profesními povinnostmi a standardy, odborně a v souladu s etikou lékařského povolání, je postupem *lege artis*, je tudíž v plném souladu s právem. § 2 odst. 7 Etického kodexu ČLK „Lékař u nevléčitelně nemocných a umírajících účinně tiší bolest, šetří lidskou důstojnost a mírní utrpení. Vůči neodvratitelné a bezprostředně očekávané smrti však nemá být cílem lékařova jednání prodlužovat život za každou cenu. Eutanazie [stricto sensu] a asistované suicidium nejsou přípustné.“

⁷² Takto způsobilé jsou okolnosti vylučující protiprávnost, například krajní nouze nebo nutná obrana, zakotvené v mnoha právních řádech v občanském i trestním právu.

⁷³ Již uvedená výchozí teze říká, že o aktivní eutanazii se jedná tehdy, když jsou přítomné oba prvky současně, a tato forma je vždy mravně „špatná“ (wrong), tudíž protiprávní (bez ohledu na okolnosti), zatímco u odpojení od přístrojů i paliativní péče jeden nebo oba prvky chybí, a tyto formy mohou být mravně i právem arovované. U paliativní péče na rozdíl od odpojování od přístrojů není pochyb o její přípustnosti, proto je jisté, že musí v tomto pojetí stát mimo kategorii aktivní eutanazie.

Jednání (konkrétní instance)	Příčinná souvislost (causation)	Úmysl (intention)
Usmrcení (AE)	Ano	Ano (Přímý)
Odpojení od přístrojů	Ne	Ne (Nepřímý)
Paliativní péče	Ano	Ne (Nepřímý)

Je-li tak úmyslem aktéra přivodit druhé osobě smrt (Y), která má způsobit úlevu od bolesti (X), jedná se o aktivní eutanazii, neboť prvek úmyslu k Y neabsentuje. Úlevy od bolesti totiž nelze dosáhnout jinak, než skrze Y, je proto *nutné*, aby Y *bylo zamýšleno*. Naopak, je-li úmyslem aktéra poskytnout druhé osobě úlevu od bolesti (X), a současně s touto úlevou nastane i smrt druhé osoby (Y), jedná se o morálně přípustný akt, neboť prvek úmyslu k Y absentuje. Jediným záměrem je zde tedy pouze X, čemuž by nebylo na překážku, byl-li by zároveň nástup Y předvídan (a jistá míra volního vztahu k Y by byla založena). Schématické znázornění obou situací je tedy následující: $A \rightarrow Y \rightarrow X$ pro aktivní eutanazii, $A \rightarrow X \wedge A \rightarrow Y$ pro paliativní péči, ze kterého vyplývá možnost divergence úmyslu (přímého) od následku Y (smrti) výlučně k následku X (úleva od bolesti).⁷⁴ Na rozdíl od principu dvojího účinku, kde je posuzování kauzality a úmyslu rozděleno do dvou samostatných prvků (a tedy i kroků), je zde úmysl vyvozen *skrze* příslušnou modalitu kauzality, a tudíž není možné, aby přímý úmysl směřující ke konečnému následku nezahrnoval totožný volní vztah k prostředku jeho dosažení.⁷⁵ Slabé místo tohoto posledního myšlenkového řetězce spočívá v tom, že ačkoli se jeví logicky konzistentní, není univerzálně platný. Jestliže modalita kauzality platná pro aktivní eutanazii $A \rightarrow Y \rightarrow X$ je ekvivalentní přítomnosti úmyslu, na základě čehož je nepřipustná, potom by odpojování od přístrojů, kterému odpovídá identická kauzální modalita, muselo osahovat úmysl a být taktéž nepřipustné. Teze ale tvrdí, že úmysl ke smrti pacienta neobsahuje a přípustné je, čímž se dostáváme do argumentačně slepé uličky a tento zdánlivě obecně platný postulát je tak striktně limitován na jeden konkrétní případ, čímž ztrácí na věrohodnosti a přesvědčivosti.

I kdybychom ustoupili od požadavku univerzální aplikovatelnosti, vyvstává otázka, jak prakticky prokázat „správnou divergenci“ přímého úmyslu, a tedy že opravdu směřuje výlučně

⁷⁴ BROWNE, ALISTER. Causation, Intention, and Active Euthanasia. In: Cambridge Quarterly of Healthcare Ethics. 2006, 15(01), s. 71-80. DOI: 10.1017/S0963180106060087. ISSN 0963-1801. Dostupné také z: http://www.journals.cambridge.org/abstract_S0963180106060087.

⁷⁵ Zároveň neuvažujeme morální povahu aktu samotného, ani proporcionalitu (dostatečně vážný ospravedlňující důvod), což je ale pravděpodobně dáno striktní determinací účelu tohoto odůvodnění, neboť se nepředpokládá, že by byl užit pro jiné jednání, než je poskytování paliativní péče.

k následku X, a nikoli k Y. Jestliže úmysl jako vnitřní psychický vztah není možné přímo dokázat u žádného jednání, a proto se na něj vždy usuzuje nepřímo, a tedy z vnějších okolností, které tento vnitřní psychický stav jednajícího odrážejí, výrazně složitější musí potom být rozlišení, zda v konkrétním případě aktér chtěl druhé osobě ulevit od bolesti tím, že jí přivodí smrt, nebo zda jí chtěl pouze ulevit od bolesti a s okolností, že tuto osobu zároveň stihne smrt, byl pouze srozuměn. Anebo, co kdyby aktér chtěl osobu usmrtit, a s okolností, že jí současně uleví od bolesti, byl srozuměn? Založit diferenciaci aktivní eutanazie od paliativní péče *vylučně* na absenci prvku úmyslu, jež je determinována modalitou příčinné souvislosti, by se mohlo zdát v teoretické rovině, respektive v jejích ohraničených mezích, poměrně snadné, v praxi však ne příliš funkční.

V české literatuře obdobně povahou a kvalitou příčinného pouta mezi jednáním lékaře poskytujícího paliativní léčbu a smrtí pacienta v kombinaci s protiprávností argumentují ve prospěch přípustnosti tohoto jednání Šustek a Holčapek.⁷⁶ Odvolávají se tak na trestněprávní koncepci zásady gradace příčinné souvislosti, neboť ta stanoví, že pokud stupeň způsobení následku klesne na tak nepatrný, že příčinná souvislost je prakticky bez významu, o trestný [protiprávní] čin nejde.⁷⁷ Je však otázkou, zda lze říci, že je v tomto případě příčinná souvislost bez významu ve smyslu této zásady, proto mám za to, že spolehlivějším, a pro právní argumentaci v rámci našeho právního řádu praktičtějším, kritériem je absence protiprávnosti sama o sobě, která oslabené příčinné pouto v sobě obsahuje jako jeden z předpokladů jejího založení.

Účelem tohoto rozsáhlejšího rozboru ospravedlnění paliativní péče bylo poukázat na praktickou aplikaci úvahy o formě úmyslu a dopady, které může mít na mravní posuzování jednání i na jeho případné (trestně)právní posouzení, což nasvědčuje důvodnosti klasifikace eutanazie na přímou a nepřímou. Ačkoli se lze setkat s názory, že forma úmyslu je pro etickou kvalitu činu irrelevantní,⁷⁸ neboť jediné, na čem záleží, je identický či neidentický výstup těchto jednání, je třeba na ně hledět s odstupem, neboť v kontextu rozebraných metod ospravedlnění,

⁷⁶ ŠUSTEK, Petr, Tomáš HOLČAPEK a a kol. *Zdravotnické právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-321-1.

⁷⁷ JELÍNEK, Jiří a a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část. Zvláštní část. 7.* vydání. Praha: Leges, 2019. Student (Leges), str 203. ISBN 978-80-7502-380-3.

⁷⁸ Někdy je argumentováno tím, že v jednání může být přítomno hned několik úmyslů, a je obtížné říci, který je ten „hlavní“, s čímž je možno v zásadě souhlasit. Lze se ale setkat i s takovými argumenty, které se dotýkají samotné metafyziky. Například na základě Berkeleyovy teorie příčinné souvislosti jsou veškeré přirozené následky dílem božím, a tedy, jedná-li osoba v tomto přesvědčení, pak nelze říci, zda jedná **s úmyslem usmrtit či nikoli, neboť jejím jediným úmyslem je předložit určitý návrh Bohu** BERKELEY, George. *The Principles of Human Knowledge* [online]. Jonathan Bennett, 2017 [cit. 2020-05-11]. Dostupné z: <https://www.earlymoderntexts.com/assets/pdfs/berkeley1710.pdf>. (cit. dle BROWNE, Alister, cit. výše, pozn. č. 73).

Osobně se však domnívám, že druhý argument není opodstatněný, neboť právo musí být jistou objektivní platformou, nehledě na svobodu myšlení, smýšlení a vyznání, kterou je bezpochyby nutno respektovat, ne však bezmezně, a poskytovat určité objektivní jednotící měřítko odpovídající realitě, aby bylo možné jednotlivá jednání spravedlivě posoudit. I z toho důvodu usuzujeme na úmysl nepřímo z objektivních okolností, a nikoli pouze a jen z přímé výpovědi jednající osoby.

byla-li by forma úmyslu skutečně nerozhodná, splývalo by poskytování paliativní péče s usmrcením, ačkoli se co do závažnosti, negativního dopadu na společnost, jedná o dvě naprosto odlišná jednání.⁷⁹

⁷⁹ V této souvislosti poznamenává Keown, že mnozí příznivci vyžádané eutanazie, nediferencují-li mezi přímou a nepřímou eutanazií, postrádají prostředek, který by jim umožnil z jejich názorového přesvědčení vyloučit eutanazii nevyžádanou, jíž jsou odpůrci. KEOWN, John, cit. výše, pozn. č 66, str. 13.

1.2.1.3. Vyžádaná a nevyžádaná (a nedobrovolná)

Diferenciace eutanazie na vyžádanou a nevyžádanou je bez ohledu na teritoriální ukotvenost právní teorie užívána primárně pro charakteristiku eutanazie ve vztahu lékař – pacient (nikoli eutanazie provedené osobou blízkou). Signifikantní klasifikační funkci zastává v zemích common law, kde je současně rozšířena o třetí formu – eutanazii nedobrovolnou. Jazyková konstrukce přeložených pojmů podněcuje úvahu, že u eutanazie vyžádané musí existovat žádost, nicméně po obsahové stránce se jedná o udělení informovaného souhlasu. Existují následující možnosti:

- a)** pacient výslovně žádá, eo ipso uděluje souhlas (consent), nebo
- b)** pacient nežádá, neuděluje souhlas, ale současně ani neprojevuje nesouhlas (without consent or objection), protože:
 - ba)** není způsobilý projevit svoji vůli (incapacity), což může být například pro nedostatek věku, duševní poruchu, ztrátu vědomí, nebo
 - bb)** ačkoli je způsobilý, souhlas udělit nechce nebo o jeho udělení ani neuvažuje.

V případě a) je vyjádřena vyžádaná eutanazii (voluntary euthanasia), ba) popisuje eutanazii nevyžádanou (non-voluntary euthanasia), a konečně bb) tzv. nedobrovolnou eutanazii (involuntary euthanasia).⁸⁰ Jedinou právně přípustnou variantu představuje eutanazie vyžádaná, s výjimkou Nizozemí, kde je údajně beztrestně realizována i její nevyžádaná forma.⁸¹ Eutanazie nedobrovolná je vždy protiprávní.

Jakkoli přínosná je tato klasifikace pro země common law, v českém právním prostředí v zásadě ustupuje do pozadí, neboť zde nemá výraznější vliv na trestněprávní klasifikaci jednotlivého jednání. Přesto jej česká právní teorie neopomíjí. Eutanazie vyžádaná je provedena na základě žádosti pacienta, a nevyžádaná v absenci takové žádosti u pacienta nezpůsobilého vyjádřit svoji vůli.⁸²

Pro českou právní úpravu je zajímavější otázka svolení poškozeného, které je někdy považováno za určitou formu žádosti a které za určitých podmínek může být okolností vylučující protiprávnost. Ze soudní praxe plyne, že vyžádaná eutanazie dosahuje mnohem menší míry

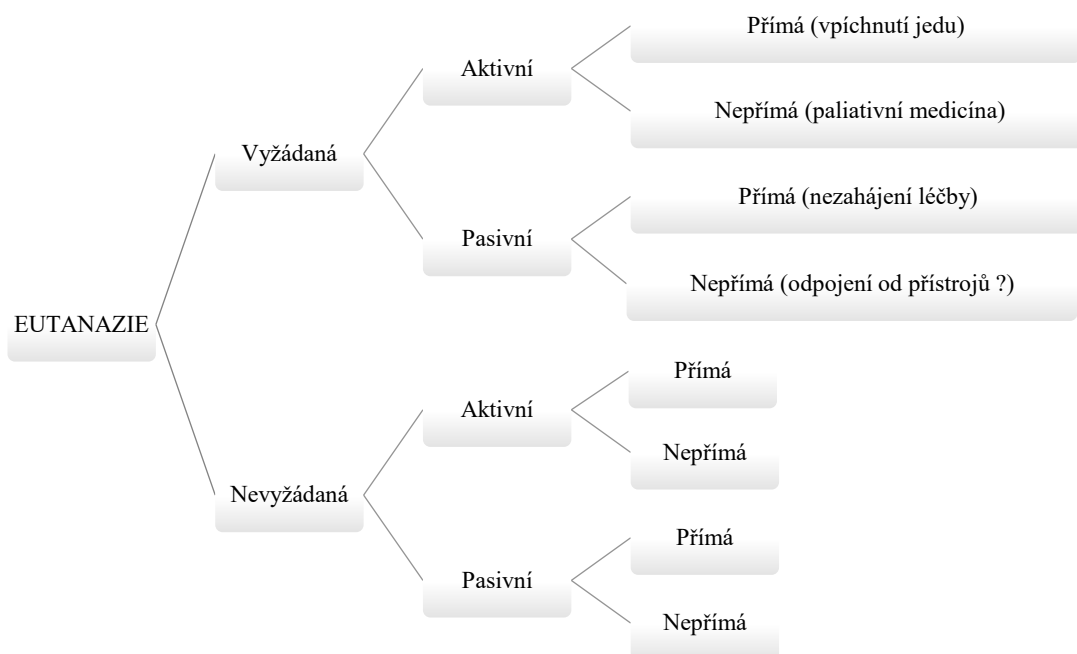
⁸⁰ HERRING, Jonathan. *Medical Law and Ethics*. 4. Oxford: OUP Oxford, 2012. ISBN 9780199646401.

⁸¹ Herring uvádí příkladem závěr např. Finnise, ale zároveň podotýká, že tento závěr je založen na statistikách, v nichž jsou zahrnuta i úmrtí v důsledku poskytování paliativní péče, či rozhodnutí o neposkytování další péče, a není tak zcela přesný. HERRING, Jonathan. *Medical Law and Ethics*. 4. Oxford: OUP Oxford, 2012, str. 529. ISBN 9780199646401.

⁸² Např. ŠUSTEK, Petr, Tomáš HOLČÁPEK a kol. *Zdravotnické právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-321-1.

společenské škodlivosti, než eutanazie nevyžádaná (tam však může hrát roli kvalifikovaná pohnutka (k tomu dále část 3). Přesto souhlas s usmrcením, respektive žádost, nebo vzájemná domluva nemůže být okolností vylučující protiprávnost, a jediný možný právní vliv této okolnosti záleží v otázce trestu, nikoli ve vyloučení trestněprávní odpovědnosti.⁸³

Standardně se dále dělí pouze eutanazie vyžádaná, to však neznamená, že u nevyžádané žádná další klasifikace nepřichází v úvahu. Nevyžádaná eutanazie může taktéž vykazovat znaky aktivní – pasivní a přímé – nepřímé, avšak její (trestně)právní kvalifikace je zcela konzistentní a není rozhodné, které další klasifikační formy naplňuje. Další diferenciacie je tedy zbytečná, proto se neuvádá.

⁸³ R 6/1998 tr.

1.3. Asistovaná sebevražda jako která forma eutanazie (largo sensu)?

V návaznosti na klasifikaci eutanazie a reflexi uvedených konkrétních příkladů jejích jednotlivých forem je příhodné rozvést závěry podkapitoly 1.1.1, kde bylo pojednáno o obecném vztahu asistované sebevraždy a eutanazie. Uznáme-li, že asistovaná sebevražda je k eutanazii ve vztahu hypotaxe, a víme-li, že eutanazie může být klasifikována do určitých forem, vyvstává otázka, které typové znaky jakých forem eutanazie naplňuje asistovaná sebevražda, a zdali vůbec nějaké. Naopak, designujeme-li vztah obou fenoménů jako parataxi, toto dilema odpadá, a lze se zaměřit už jen výhradně na ty atributy jednání, jež asistovanou sebevraždu od každé z těchto ostatních forem eutanazie odlišují, zejména pak na rozdíl mezi paliativní péčí a asistovanou sebevraždou, či naopak na ty atributy, ve kterých se s ní (zdánlivě?) sbíhají.

Stranou nyní ponechme primární a nejzásadnější rozdíl mezi asistovanou sebevraždou a agregátem jednání ze schématu výše, jímž je již několikrát zmíněná rozdílnost či shodnost subjektu vykonávajícího rozhodné jednání, a subjektu, který je předmětem tohoto jednání, kdy se v případě asistované sebevraždy jedná o jednu a tentýž osobu, zatímco u ostatních forem v zásadě⁸⁴ nikoli, i související rozbor jednání dle české trestněprávní nauky,⁸⁵ a přejdeme rovnou k zajímavému a z hlediska teritoriality do jisté míry univerzálnímu srovnání, jež nabízí diferenční metodika založená kanadskou a americkou judikaturou. V návaznosti na schéma předchozí sekce, a s využitím této metodiky, mohu za účelem detekce přítomnosti prvků kauzality a úmyslu u každého jednání ze schématu výše, jež současně reprezentuje příslušnou formu eutanazie, načrtnout následující tabulku:

Jednání	Kauzální nexus (causation)	Úmysl (intention)	Forma eutanazie (dle této práce)
Asistovaná sebevražda	Ne	Ano (Přímý)	?
Vpíchnutí jedu (usmrcení)	Ano	Ano (Přímý)	AE přímá
Záměrné nezahájení léčby (usmrcení)	Ano	Ano (Přímý)	PE přímá
Odpojení od přístrojů	Ne → Ano	Ne (Nepřímý)	PE nepřímá
Paliativní péče	Ano	Ne (Nepřímý)	AE nepřímá
Neposkytnutí léčby (negativní revers)	Ne	Ne (Nepřímý)	Není eutanazií

⁸⁴ Viz. dále, například paliativní péče poskytovaná formou tablet.

⁸⁵ Ten bude součástí části třetí, kde v podkapitole 3.3.2. identifikuji objekt, objektivní stránku, subjekt a subjektivní stránku u jednání, které spočívá v asistované sebevraždě a aktivní eutanazii přímé (nikoli už tedy u všech zmíněných ve schématu výše).

V kontextu této tabulky je tedy zmíněná výchozí teze, jež rozebírá pouze tři kategorie jednání (aktivní eutanazii, odpojení od přístrojů a paliativní péči), obohacena o metodicky identickou úvahu o asistované sebevraždě. Pro úplnost spektra je doplněno i jednání, které někdy může být uváděno v souvislosti s pasivní eutanazií,⁸⁶ ačkoli se v žádném případě o eutanazii (ani largo sensu) nejedná. Současně je místo pojmu aktivní eutanazie, jež užívá common law pro referenci právem reprobovaného jednání, do tabulky dosazeno vpíchnutí jedu (nitrožilní aplikace chloridu sodného) a záměrné nezahájení léčby (například záměrné nezastavení krvácení). Shodně s logickým výkladem typových forem eutanazie je tak pojem aktivní eutanazie použit pouze pro první z nich, neboť druhý případ je logicky vzato (viz sekce 1.2.1.1.) její pasivní formou, byť také přímou. Při čtení této tabulky je tak nutné mít na paměti vše řečené v předchozích sekcích, zejména zpochybnění absence kauzality v případě odpojení od přístrojů (odklon od původního závěru je v tabulce znázorněn symbolem „→“), a uvědomit si i možnou polemiku nad jejími závěry.⁸⁷

Nyní už k samotné konfrontaci každého z příkladů jednání v tabulce a asistované sebevraždy. Pro lepší přehlednost zde budou vpíchnutí jedu a záměrné nezahájení léčby podřazeny pod pojem usmrcení, neboť se v úmyslu i příčinném průběhu shodují (zde tedy bude v pojmu usmrcení sloučena pasivní i aktivní eutanazie přímá⁸⁸), získáme tak čtyři kontrastující dvojice.

U první dvojice, a tedy u usmrcení a asistované sebevraždy, je viditelné, že usmrcení oproti asistované sebevraždě obsahuje prvek příčinné souvislosti ke smrti druhé osoby. Asistovaná sebevražda kauzalitu obsahuje taktéž, nicméně nikoli ke smrti druhé osoby, avšak pouze k pomoci k ní, kdy stále ještě může dojít k přetržení příčinné souvislosti vstupem této druhé osoby, zatímco u usmrcení nikoli. Úmysl je prima facie shodný u obou (potažmo všech třech) jednání, nicméně tento úmysl je navázán na kauzalitu⁸⁹ a nesměřuje bezprostředně ke způsobení smrti druhé osoby, což dále rozvedu níže při distinkci asistované sebevraždy a paliativní péče. Možnost dispozice pacienta s příčinným dějem bere na zřetel také dekriminalizace asistované sebevraždy vystavěná právě na bezvýjimečné aplikaci zásady akcesority účastenství, jež je vlastní některým právním řádům (např. německému). V souladu s touto zásadou je obecně znemožněna kriminalizace účastenství na dovoleném jednání, a vzhledem k tomu, že sebevražda v současné době

⁸⁶ CÍSAŘOVÁ, Dagmar a Olga SOVOVÁ. *Trestní právo a zdravotnictví*. 2., upr. a rozš. vyd. Praha: Orac, 2000. Studijní texty (Orac), s. 109-113. ISBN 80-861-9975-4.

⁸⁷ Názorová divergence je vskutku vysoká, a tato práce neměla prostor vyčerpat celou názorovou škálu, která na toto téma existuje, pokud je to vůbec možné.

⁸⁸ Srov. sekce 1.2.1.1. pojmy usmrcení a ponechání zemřít.

⁸⁹ Avšak zcela odlišně, než ve smyslu, v jakém jeho přítomnost/nepřítomnost dovozuje kanadská judikatura při ospravedlňování paliativní péče (viz 1.2.1.2.).

postihována není, nemůže být za současné neexistence samostatné skutkové podstaty kriminalizujícího takovou pomoc jako samotné pachatelství (v českém právním řádu takovou je trestný čin účasti na sebevraždě dle § 144 TZ, k tomu blíže v sekci 3.3.3.4.) postihována ani pomoc k ní.

Ve druhém případě, při střetu asistované sebevraždy s odpojováním od přístrojů, vyjdu ze závěru sekce 1.2.1.1., který přítomnost příčinné souvislosti u tohoto typu jednání nepopírá, a přístup výchozí teze modifikuji tím, že odpojení od přístrojů bude pasivní eutanazií na základě původu bariéry v rámci sekvence jevů vedoucích k fatálnímu následku a jejím následném odstranění, nikoli na základě absence (případně tak slabé až zcela nevýznamné míry) příčinné souvislosti. Rozdíl mezi posuzovanými jednáními tak tedy záleží v prvku kauzality, která je přítomna u odpojení od přístrojů, zatímco u asistované sebevraždy nikoli, i v prvku úmyslu, který je přítomen u asistované sebevraždy a u odpojení od přístrojů nikoli.

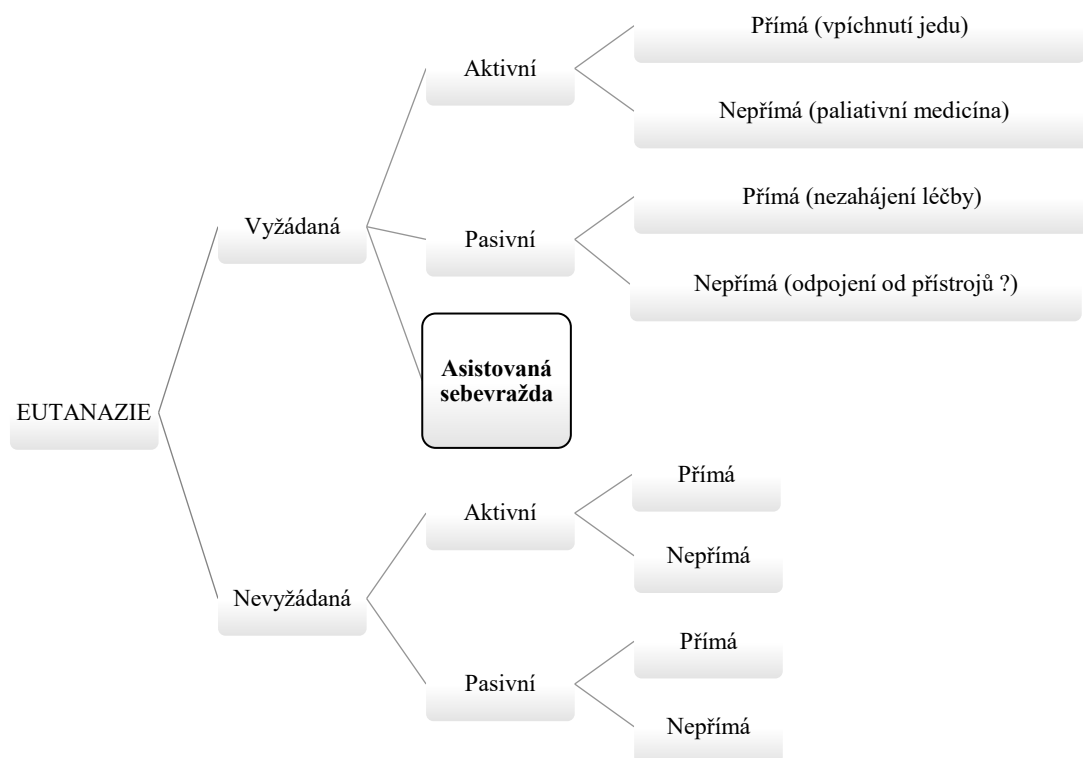
Poněkud komplikovanější je kolize třetí dvojice, paliativní péče a asistované sebevraždy, kdy v obou případech může dojít k aplikaci medikace pacientem (prostřednictvím tablet), čímž se posledním hybatelem děje stává de facto pacient,⁹⁰ a obě jednání tak mohou splývat. Podstata, závažnost a situační kontext obou jednání je však velmi odlišný, a distinkce obou jednání je pro jejich právní posouzení více než potřebná. Kanadský Nejvyšší soud rýsuje mezující linii protiprávnosti právě prostřednictvím prvku úmyslu (na němž je založen i rozdíl obecných kategorií přímé a nepřímé eutanazie), když soudce Sopinka konstatuje, že v případě paliativní péče je úmyslem lékaře tišení bolesti, jehož účinkem je uspíšení smrti, zatímco u asistované sebevraždy je nepochybně ryším úmyslem přivození pacientovy smrti (proto i v tabulce figuruje u asistované sebevraždy úmysl přímý).⁹¹ Tato formulace však není zcela přesná, neboť úmysl u asistované sebevraždy spočívá v cílené nápomoci osobě, aby si smrt mohla přivodit sama, a nelze tak mluvit o ryším úmyslu přivodit pacientovu smrt bez dalšího. Přesto se domnívám, že významová stránka argumentu zůstává i přes tuto nepřesnost zachována, a distinkci lze na základě prvku úmyslu založit. Namísto jeho (ne)absence, je však nutné kontrastovat úmysl ulevit od bolesti v případě paliativní sedace, a úmysl poskytnout pomoc k sebeusmrcení v případě asistované sebevraždy, nehledě na to, kdo je hybatelem děje. Koneckonců i za předpokladu, že v obou případech jedná pacient, u paliativní péče sleduje pouze úlevu od bolesti, a nikoli přivození smrti.

⁹⁰ Pacient je subjektem paliativní péče, proto je užít tento pojem, namísto obecného pojmu „druhá osoba“.

⁹¹ *Rodriguez v. British Columbia (Attorney General)*, 1993 CanLII 75 (SCC), [1993] 3 SCR 519, dostupný z: <http://canlii.ca/t/1frz0>.

Závěrem v krátkosti střet asistované sebevraždy a neposkytnutí léčby na základě neudělení souhlasu, které však není eutanazií a ani jí být nemůže. Za předpokladu, že tuto léčbu pacient, jež je pro toto jednání plně kompetentní (způsobilý k právnímu jednání), odmítne prostřednictvím takzvaného negativního reversu, lékař nemůže a ani nesmí⁹² tuto léčbu zahájit. Jedná o zcela autonomní rozhodnutí pacienta v souladu se zásadou, že diagnóza není více než právo⁹³, na němž lékař nemá žádnou účast. V případě u ukončení léčby odpojením od přístrojů pacient není ve stavu, kdy by mohl činit autonomní rozhodnutí, a na místo něj rozhoduje lékař a je za toto rozhodnutí odpovědný. V tomto případě následky pacientova plně autonomního rozhodnutí nemohou být k tíži třetí osobě.

Lze tak uzavřít, že i v případě hypotaxe by asistovaná sebevražda měla stát mimo kategorie aktivní – pasivní, i přímá – nepřímá, neboť se obsahově dostatečně neshoduje s žádnou z těchto kategorií, což bylo dokázáno pomocí prvků příčinné souvislosti a úmyslu. Lze se však přiklonit k názoru, že by hypoteticky mohla být podřazena pod eutanazii vyžádanou, neboť žádost o pomoc je zpravidla předpokladem k jejímu poskytnutí.⁹⁴ Opačná dedukce by popírala podstatu samotného obsahu asistované sebevraždy.

⁹² Výjimky jsou zakotveny v § 38 zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování.

⁹³ čl. 5 Úmluvy o biomedicině; Úmluva na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny, publikovaná pod č. 96/2001 Sb., m.s.

⁹⁴ Jiná forma součinnosti, konkrétně návod, je věc jiná.

1.4. Ostatní pojmy: dystanázie, paliativní péče

Konečně, krátké vyjádření vyžaduje i termín dystanázie. Jedná se o teoretický pojem označující násilné prodlužování útrpného života marnou (neboli futilní) léčbou,⁹⁵ který bývá občas nepřesně označován jako protiklad eutanazie,⁹⁶ jímž je spíše paliativní medicína. Dystanázie je relevantní zejména pro diskuze o kriminalizaci či dekriminalizaci konkrétních forem eutanazie, včetně asistované sebevraždy. V poslední kapitole této práce se pozastavím nad tím, zda materiálně stejný efekt jako aplikace marných léčebných postupů, nemá za specifických okolností i odepření možnosti autonomního rozhodnutí o ukončení svého života.

Ve snaze eliminovat případy dystanázie a zároveň postupovat v souladu s právem vystupuje do popředí již zmíněná paliativní medicína, která bývá častým argumentem podporující nesouhlasná stanoviska k legalizaci asistované sebevraždy i usmrcení na žádost. Paliativní medicína je pojem označující soubor postupů, které cílí zmírňovat bolesti a utrpení pacientů v terminálním stadiu nemoci, nejčastěji bývá realizována v rámci hospicové péče skrze podávání farmaceutik se silnými analgetickými⁹⁷ a sedativními⁹⁸ účinky. Je třeba dodat, že mitigační účinky paliativní medicíny nejsou omezeny pouze na umírající pacienty, ale berou na zřetel taktéž psyché osob jim blízkých.

⁹⁵ ŠUSTEK, Petr, Tomáš HOLČAPEK a a kol. *Zdravotnické právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 551. ISBN 978-80-7552-321-1.

⁹⁶ Např. Význam slova dysthanasia. *Slovník cizích slov* [online]. [cit. 2019-11-20]. Dostupné z: <http://www.slovník-cizich-slov.cz/dysthanasia.html>.

⁹⁷ Tyto cílí na fyzickou bolest.

⁹⁸ Tyto na bolest psychickou.

2. Průřez historickým vývojem trestněprávní regulace asistované sebevraždy

Jak napovídá již název této části, jejím účelem není vyložit detailní historii vývoje reflexe společnosti a významných myslitelů nad fenoménem pomoci k sebevraždě, neboť v tomto lze odkázat na četné množství literatury i odborných článků, jež předkládají velmi zdařilé analýzy zabývající se tímto tématem z nejrůznějších perspektiv.⁹⁹ Následující historický exkurz se tak na místo toho zaměří na přehled alterací trestněprávní úpravy pomoci k sebevraždě, a díky jejímu častému legislativnímu sepjetí s návodem nutně i jeho trestněprávní úpravy, k nimž během posledních bezmála dvou set let na území dnešní České republiky i v zemích common law, jež budou předmětem rozboru části čtvrté, docházelo.

Nebude ale sledována pouze geneze dnešního trestného činu účasti na sebevraždě a k němu ekvivalentních zahraničních ustanovení, nýbrž i proměny regulativního postoje k samotné sebevraždě, neboť zbytnost (lze využít zásadu akcesority účastenství, v common law analogicky institut „accessory“) či nezbytnost konstrukce samostatné skutkové podstaty postihující pomoc (a návod) jako pachatelství od reprobače či aprobače sebevraždy. Jednotlivé alterace trestněprávní úpravy účastenství k sebevraždě tedy budou popsány nejen z pohledu časové osy, ale i z pohledu hodnotového, který zobrazí jejich postoj vůči dispoziční autonomii jednotlivce s jeho vlastním životem, přičemž vzájemný průmět obou těchto rovin v linii umístění každé z těchto alterací na časové ose i na škále liberálnosti – konzervativnosti bude vyznačen v rámci jednoho ze dvou samostatných a jednoho integrovaného grafu, jejichž konstrukce je následující:

- Zkoumaný časový horizont je veden osou X a představuje období od roku 1852 do současnosti (2020), jež promítá aktuální stav právní úpravy k datu psaní této práce. Jednotlivé vynesené body potom znázorňují roky, v nichž byla přijata nová (případně vůbec první psaná) trestněprávní úprava, a tyto budou v následujícím textu označovány středovými milníky.¹⁰⁰

- U každého z vynesených roků je potom pomocí tří základních kategorií osy Y vyznačeno, do jaké míry liberální či konzervativní tehdejší právní úprava byla, a sice zda kriminalizovala sebevraždu jako takovou, včetně pokusu o ni, v případě, že ten byl neúspěšný (stupeň 1), či zda kriminalizovala pouze účast na ní (pomoc či návod, stupeň 2), nebo zda naopak nepostihovala ani sebevraždu, ani účast (stupeň 3, tento právní stav lze pravděpodobně spíše

⁹⁹ Například VYKOPALOVÁ, Hana. Eutanazie - diskutovaný problém společnosti. Kriminálnístka. č. 3/1999, nebo MUNZAROVÁ, Marta. *Eutanazie, nebo paliativní péče?*. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-1025-0.

¹⁰⁰ Vynášeny ale budou čistě ty časové okamžiky, kdy docházelo ke změnám de lege lata, neboť ty signalizují, jak se ve stanoveném roce k problematice stavěla tehdejší platná (a ke stejnému či zpravidla následujícímu roku účinná) právní úprava. Naopak ty okamžiky, kdy se objevovaly návrhy de lege ferenda, které se však neprosadily, do tohoto přehledu zahrnuty nebudou.

než jako bezbřehou liberálností vzhledem k individuální autonomii označit jako legislativní opomenutí, úzká linie mezi vraždou a účastí na sebevraždě bude diskutována v následující části). Ve druhém i třetím grafu budou tyto kategorie rozšířeny o dvě „mezikategorie“, z nichž první znázorní takový trestněprávní stav, kdy je postihován pouze neúspěšný pokus o sebevraždu, zatímco sebevražda úspěšná nikoli (stupeň 1,5), a druhá potom trestněprávní stav, kdy je pomoc k sebevraždě (nikoli však návod) podmíněně dekriminalizována (stupeň 2,5). Veškeré kategorie jsou načrtnuty pouze ve vztahu k asistované sebevraždě, proto zdali je někde legalizována eutanazie (například Kanada) či nikoli, nikterak nezohledňují.

A. Nejprve tedy graf pro české právní prostředí:

Uvozující rok 1852 je zde i samotným milníkem signalizujícím změnu trestněprávní úpravy, neboť tehdy byl schválen rakousko-uherský Trestní zákon o zločinech, přečinech a přestupcích,¹⁰¹ který však žádné ustanovení, jež by analogicky k dnešnímu § 144 TZ¹⁰² postihovalo účast na sebevraždě, neznal, z čehož plyne, že takové jednání nezakazoval, a tím spíše nezakazoval ani samotnou sebevraždu.¹⁰³ Právní úprava ve své liberálnosti tedy dosahovala stupně tři, což je v porovnání se zeměmi common law, jež budou zmíněny níže, v této rané době poněkud raritní. Změnu přinesl až následující trestněprávní předpis, trestní zákon č. 86/1950 Sb.,

¹⁰¹ Zákon ze dne 27. 5. 1852 č. 117/1852 ř. z., trestní zákon o zločinech, přečinech a přestupcích, který byl víceméně novelou trestního zákona z roku 1803, Císař František I. (II.) Práva trestní. Kniha práv nad přečiněními hrdelními a těžkými řádu Městského (totiž policie) přestupky. Díl druhý. Vídeň: Jan Tomáš urozený z Trattnerů, 1804.

¹⁰² Ibid.

¹⁰³ Zakazoval-li by jí, musela by být trestná i účast na ní v souladu se zásadou akcesority účastenství dle § 5 zákona č. 117/1852 ř. z.

když v rámci ustanovení § 226 zavedl zmíněný trestný čin účasti na sebevraždě. Kriminalizace pomoci i návodu k sebevraždě posunula charakter trestněprávní úpravy směrem ke konzervativnosti, a sice na stupeň druhý, na němž setrvaly i oba následující trestněprávní předpisy, jež v grafu představují dva zbývající středové milníky. Prvním z nich je trestní zákon č. 140/1961 Sb., který tento trestný čin zařadil pod ustanovení § 230, a druhým doposud platný a účinný trestní zákoník č. 40/2009 Sb.,¹⁰⁴ jež tomuto trestnému činu v důsledku obměny koncepční systematiky zvláštní části zákona přiřadil § 144, a jehož díkce bude detailněji rozebrána v další části. Lze si však všimnout, že navzdory číselným změnám jednotlivých ustanovení zůstala definice skutkové podstaty tohoto trestného činu neměnná, stejně jako maximální výše základní trestní sazby stanovená na tři léta. Proměnou tak prošel pouze charakter okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby, jež chrání zvýšeně zranitelné jedince, i rozmezí příslušných trestních sazeb¹⁰⁵.

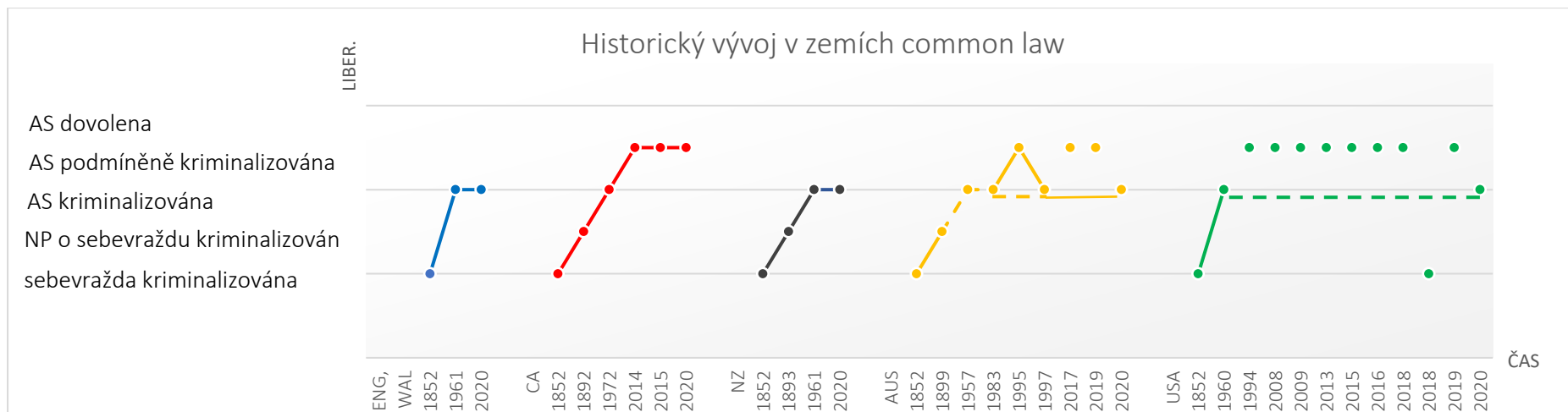
B. Druhý graf zobrazuje vývoj právní regulace pomoci k sebevraždě v pěti vybraných zemích common law, jimiž jsou Anglie a Wales (nikoli celá Velká Británie, neboť Skotsko i Severní Irsko disponují v otázce právní regulace této oblasti určitou mírou autonomie, v důsledku čehož se skotská úprava od anglické, tedy té, jež je platná pro území Anglie a Walesu, dlouhodobě formálně i materiálně odlišuje,¹⁰⁶ a nehledě na to, že úprava severoirská s anglickou od roku 1966 materiálně splývá,¹⁰⁷ čímž se nyní odlišuje pouze formálně, její předcházející vývoj byl po obou stránkách odlišný), Kanada, Nový Zéland, Austrálie a Spojené státy americké, a má následující podobu:

¹⁰⁴ Zákon ze dne 2009 č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

¹⁰⁵ V současném znění jsou tyto nejdůležitější rozpracovány a rozpadají se dle závažnosti do dvou kategorií, přičemž trestní sazba za první je přirozeně nižší (2 až 8 let), než za druhou (5 až 12 let). Dvě kategorie byly rovněž v trestním zákoně z roku 1950, kdy ale druhá byla poměrně vágně definována („je-li tu jiná zvláště přitěžující okolnost“ § 226 odst. 2 písm. b) a její trestní sazba byla stejná jako za kategorii první, a tedy ve výši 2 až 10 let. Trestní zákon 1961 tuto druhou kategorii vypustil a rozmezí příslušné trestní sazby stanovil na 2 až 8 let.

¹⁰⁶ Příkladem takové odchylky je anglická kriminalizace sebevraždy před rokem 1961, zatímco ve Skotsku sebevražda trestnou nebyla nikdy, ačkoli se vedly diskuze o možném postihu jako proti míru, nikdy k tomu nedošlo. FERGUSON, Pamela R. Killing “Without Getting Into Trouble”? Assisted Suicide and Scots Criminal Law. In: *Edinburgh Law Review*. 1998, 2(3), s. 290. DOI: 10.3366/elr.1998.2.3.288. ISSN 1364-9809. Dostupné také z: <https://www.eupublishing.com/doi/10.3366/elr.1998.2.3.288>.

¹⁰⁷ Učinilo tak přijetím předpisu The Criminal Justice Act (Northern Ireland) 1966 (c 20) (NI), který jakožto formou severoirský zákon obsahově převzal ustanovení anglického The Suicide Act 1961 (9 & 10 Eliz 2 c 60), i The Homicide Act 1957 (5 & 6 Eliz.2 c.11), jež upravuje otázky usmrcení.

Struktura tohoto grafu je založena na identickém časovém horizontu a takřka identických kategoriích liberálnosti jako struktura grafu prvního, přestože je na první pohled v důsledku včlenění úprav všech těchto zemí do jednoho grafu vizuálně odlišná. Na osu X je vyneseno několik dílčích časových os, u nichž je ale zachováno ohraničení časového horizontu tímž počátečním (1852) a závěrečným (2020) rokem, které tak signalizují jakýsi status quo před legislativními počiny, neboť v těchto zemích v počátečním roce na rozdíl od země české žádná relevantní trestněprávní úprava přijata nebyla, a východiskem tak byla tradiční koncepce anglického common law, jež považovala za zločin¹⁰⁸ i samotnou sebevraždu,¹⁰⁹ a status quo v době současné. Kategorie liberálnosti jsou potom rozšířeny o dva mezistupně, stupeň jeden a půl a dva a půl, přičemž stupně tři zde v žádném z případů dosaženo nebude.

¹⁰⁸ V tradičním trestním právu dle common law existuje rovněž typizace trestných činů na ty závažnější a méně závažné. Analogicky je tak lze označit za zločin („felony“) a přečin („misdemeanour“), byť je jasné, že jejich definice je odlišná od legální definice českého z. č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. K současnému datu je již ve všech zde rozebíraných zemích s výjimkou USA toto rozlišení zrušeno, a používá se procesně relevantní členění na „summary offences“ a „indictable offences“.

¹⁰⁹ Sebevražda byla v tradiční nauce common law chápána jako vražda sama sebe (felo de se), která byla „dvojitým trestným činem“, neb směřovala proti Bohu a zájmu krále na ochraně života jeho lidu. BLACKSTONE, William. *Commentaries on the Laws of England*, vol. 4 [online]. Oxford: Clarendon Press, 1769 [cit. 2020-04-29], s.189. Dostupné z: https://avalon.law.yale.edu/subject_menus/blackstone.asp. Trest, jež za ni příslušel, spočíval v propadnutí majetku i těla sebevraha, které bylo až do roku 1823 následně prořazeno kúlem a položeno na křížovatku (důstojný pohřeb však byl sebevrahům odepřen až do roku 1882). WILLIAMS, Glanville. *The Sanctity of Life and the Criminal Law*. New York: Alfred A. Knopf, 1957, s. 259. Trest propadnutí majetku však v Anglii přetrvával až do roku 1870 a od té doby je technicky vzato sebevražda dle common law, neexistuje-li žádná zákonná úprava a stát trestně činy dle common law uznává, stále trestným činem, avšak nepřísluší za něj žádný trest. Tento přístup byl adoptován americkými soudy (např. Burnett v. Illinois, 1903, 204 Ill. 208, 68 N.E. 505, 510).

U každého z následujících bodů, jež popisují část grafu příslušnou konkrétní jurisdikci, je tedy východiskem právní stav, kdy dokonaná sebevražda byla vraždou (sama sebe, *felo de se*), a tedy zločinem, který však později přestával být v praxi stíhán, a posléze i *de iure* trestán (širší kontext rozebírá poznámka pod čarou č. 309), a účastenství na sebevraždě potom posuzováno jako spolupachatelství vraždy, či taktéž jako vražda samotná.¹¹⁰ Pokud jde o (neúspěšný) pokus o sebevraždu, na ten tehdejší právo nahlíželo jako na „obyčejný“ přečin („misdemeanor“), neboť obecně platilo, že přečinem byl jakýkoli pokus zločinu, a tedy i pokus sebevraždy.¹¹¹

Poněvadž je tento výchozí právní stav u všech zemí shodný, dále už uváděn nebude, a každý z následujících bodů tak ve svém popisu naváže přímo prvními zákonnými úpravami, které tento ryze konzervativní přístup (na stupni prvním) v posuzování a postihování zmíněných deliktů zcela nebo zčásti překlenuly, když skrze úplnou či parciální kodifikaci trestního práva uznávání trestných činů dle common law vyloučily v plném rozsahu (Kanada, NZ, některé státy Austrálie a USA) nebo pouze v rozsahu těch trestných činů, které samy výslovně upravovaly (Anglie a Wales, některé státy Austrálie a USA). Nyní už k jednotlivým bodům:

- Klíčovým a zároveň jediným středovým milníkem pro **Anglii a Wales**, v jejichž právním řádu je míra zastoupení psaných právních norem minimální, je rok 1961, kdy byl přijat doposud platný i účinný *The Suicide Act 1961, 9 & 10 Eliz 2 c 60* (dále jako „SA“), jenž trestní odpovědnost za spáchání sebevraždy, a to i v případě jejího neúspěšného pokusu, za současného zákonného zakotvení trestní odpovědnosti za pomoc i návod k ní (*s 2 SA*), vyloučil (*s 1 SA*).¹¹² Liberálnost právní úpravy se tedy v současné době nachází na stupni dvě a ve větších podrobnostech bude rozebrána v části čtvrté.

- Ve vývoji **kanadské právní úpravy** lze zaznamenat středových milníků více, přičemž prvním z nich je rok přijetí federálního trestního zákoníku *Criminal Code, S.C. 1892, c. 29*, jenž v souladu s tradičním postojem kanadského common law stran pomoci a návodu k sebevraždě¹¹³ kriminalizoval v rámci zvláštního ustanovení i neúspěšný pokus o sebevraždu.¹¹⁴ Tento trestní zákoník je de facto účinný doposud, byť v důsledku jeho opětovného přijímání a dílčích novelizací nese nyní

¹¹⁰ *Rex v Dyson (1823) Russ. & Ry 523* nebo *R v Jessop (1887) 16 Cox CC 204*. V Kanadě bylo však specifickým trestným činem, viz níže.

¹¹¹ *Regina v. Doody (1854) 6 Cox C.C. 463*; *Regina v. Burgess (1862) 9 Cox C.C. 247*.

¹¹² V Anglii bylo po roce 1852 taktéž přijato několik dílčích trestněprávních norem, které zákonnou formou upravovaly některé otázky související s trestnými činy proti osobám. Významné jsou zejména *Offences Against the Person Act 1861 24 & 25 Vict c 100*, *Homicide Act 1957 5 & 6 Eliz.2 c.11* nebo *Criminal Law Act 1967 c. 58*, kdy se ale jejich úprava netýkala sebevraždy jako takové ani pomoci k ní, proto nebyly v grafickém přehledu uvedeny.

¹¹³ Již common law v Kanadě rozeznávalo specifický trestný čin (BURBIDGE, G. W. *A Digest of the Criminal Law of Canada*. Toronto: Carswell & Co., 1890, s. 224), zatímco jinde bylo zpočátku spolupachatelstvím vraždy, viz pozn. č. 303.

¹¹⁴ *Criminal Code, S.C. 1892, c. 29, ss. 237 and 238*, dostupný na:

https://archive.org/stream/criminalcodevic00canagoog/criminalcodevic00canagoog_djvu.txt.

označení *Criminal Code, R.S.C. 1985, c. C-46* (dále pod zkratkou „CC“).¹¹⁵ Zatímco první ze zmíněných ustanovení zůstalo až do roku 2015 v zásadě nedotčeno a jediné dvě změny, jimiž do té doby prošlo, se týkaly snížení trestní sazby z doživotního nepodmíněného odnětí svobody na 14 let a jeho číselného označení (tehdy mu byla přidělena *s 241*, pod kterou jej lze nalézt i v současné době), ustanovení druhé, jež postihovalo neúspěšný pokus o sebevraždu, bylo v roce 1972 derogováno.¹¹⁶ Tehdy se liberálnost právní úpravy posunula o stupeň výše, a tedy na stupeň druhý, na němž setrvala do roku 2015, kdy kanadský Nejvyšší soud (Supreme court of Canada) vydal přelomové rozhodnutí ve věci *Carter (I)*.¹¹⁷ V rámci tohoto rozhodnutí bylo první zmíněné ustanovení trestního zákona, tedy to, jež bezpodmínečně kriminalizovalo účast na sebevraždě, prohlášeno za neplatné, přičemž účinnost výroku byla suspendována o dvanáct měsíců, během nichž byl Parlamentu ponechán prostor k nápravě. K dovršení procesu legalizace na federální úrovni tak došlo přijetím zákona *Bill C-14* (červen 2016),¹¹⁸ jenž novelizoval ustanovení *s 241 CC* takovým způsobem, že jej doplnil o podmínky, za jejichž splnění pomoc k sebevraždě trestnímu postihu nepodléhá (*ss. 241.1 a 242.2 CC*). Na základě tohoto rozhodnutí byl následně i dřívější legislativní počin kanadské provincie Quebec z roku 2014 (*Loi concernant les soins de fin de vie, S-32.0001*)¹¹⁹ shledán v rámci jeho přezkumu quebeckým Odvolacím soudem s federální právní úpravou souladným, byť tento upravuje pouze otázku eutanazie, a nikoli asistované sebevraždy.¹²⁰ Kanadská úprava se tedy v současnosti nachází na mezistupni dva a půl (ve vztahu k asistované sebevraždě) a blíže o ní bude taktéž pojednáno v části čtvrté.

- Poměrně časně dekriminalizoval úspěšné provedení sebevraždy i **novozélandský zákonodárce**, když v rámci *Criminal Code 1893 (57 VICT 1893 No 56)* ponechal hrozbu trestního postihu pouze pro neúspěšný pokus o ni, a protiváhou zavedl trestný čin účasti na sebevraždě.¹²¹ Následující *Crimes Act 1908 (No. 32, 1908)* žádné změny nepřinesl, a právní stav nastavený v roce 1893 tak přetrvával až do roku 1961, kdy přijetím stávajícího *Crimes Act 1961 (No. 43, 1961)* došlo stejně jako v Anglii a Walesu k úplné dekriminalizaci sebevraždy, čímž byla hrozba trestního postihu redukována už pouze na ta jednání, která jinému k sebevraždě napomohla nebo jej k ní navedla (*s 179*). Vhodnost této právní úpravy byla ale v posledních letech stále více diskutována,

¹¹⁵ MEWETT, Alan W. The Canadian Criminal Code, 1892-1992. *Canadian Bar Review* [online]. 1993, 72, 1-27 [cit. 2020-04-18].

ISSN 00083003. Dostupné z: <https://cbr.cba.org/index.php/cbr/article/view/3634>.

¹¹⁶ Criminal Law Amendment Act, 1972, S.C. 1972, c. 13, s. 16.

¹¹⁷ *Carter v Canada (Attorney General)* [2015] SCC 5 (*Carter I*)

¹¹⁸ Lhůta byla následně prodloužena o dalších 6 měsíců. *Carter v Canada (Attorney General)*, 2016 SCC 4 (*Carter II*) Znění novely dostupné na <https://www.parl.ca/legisinfo/BillDetails.aspx?Language=E&billId=8177165>.

¹¹⁹ Též známý jako „An act respecting end-of-life care“ a dostupný na <http://legisquebec.gouv.qc.ca/en/ShowDoc/cs/S-32.0001>.

¹²⁰ *Québec (Procureure générale) c. D'Amico*, 2015 QCCA 2138.

¹²¹ Criminal Code Act 1893, ss 172 (Aiding and abetting suicide) a 173 (Attempt to commit suicide).

což se posléze, a patrně i v návaznosti na rozhodnutí wellingtonského Vrchního soudu ve věci *Seales*¹²², promítlo i na parlamentní půdu, kde byl v minulém roce přijat *End of Life Choice Act 2019* (No. 67, 2019), jež je prozatím pouze právním předpisem platným, neboť o jeho účinnosti má být rozhodnuto prostřednictvím referenda v září 2020. Ačkoli je tedy v současné době stále účinné původní znění *s 179 Crimes Act 1961*, a soudobou trestněprávní úpravu tak charakterizuje stupeň druhý, lze očekávat, že bude na škále liberálnosti posunuta o půl stupně výše.

- V porovnání s českou právní úpravou zavedla zákonné ustanovení postihující pomoc a návod k sebevraždě podstatně dříve i převážná část samosprávných celků Australského společenství (Commonwealth of Australia), jež byly, a jsou i nadále, v úpravě trestněprávních otázek v zásadě suverénní.¹²³ Stát Queensland přijal kompletní kodifikaci trestního práva v roce 1899,¹²⁴ čímž se vymezil vůči trestným činům dle common law, a vzhledem k tomu, že do výčtu skutkových podstat zařadil pouze neúspěšný pokus o sebevraždu, ji samotnou dekriminalizoval. V těsném závěsu následovaly Teritorium hlavního města¹²⁵ i New South Wales¹²⁶, a posléze i ostatní státy, přičemž způsob dekriminalizace sebevraždy byl v závislosti na tom, zda byla přijata kodifikace úplná či pouze částečná, dvojitý. Pokud byla přijata kodifikace úplná, k dekriminalizaci sebevraždy došlo identickým způsobem jako ve státu Queensland (včetně současné kriminalizace pokusu o ni), zatímco pokud byla přijata kodifikace částečná, dekriminalizace musela být provedena skrze výslovné vyloučení common law trestného činu sebevraždy, neboť trestné činy, které nebyly výslovně upraveny, stále definovalo common law. Proces kodifikace trestního práva uzavřelo v roce 1983 Severní Teritorium, které už ze svého úplného výčtu trestních činů vynechalo nejen sebevraždu, ale i pokus o ni, čímž se sladilo s ostatními státy i druhým teritoriem, které kriminalizaci pokusu o sebevraždu opouštěly již od konce padesátých let, kdy New South Wales, Victorie, Jižní Austrálie vzhledem k tomu, že uznávaly a stále uznávají trestné činy dle common law opět tím způsobem, že ve svých trestních zákonících explicitně stanovili abrogaci nejen trestného činu sebevraždy, ale právě i pokusu o ni, a stanoví tak doposud.¹²⁷ V rámci grafického zobrazení je tento různorodý vývoj symbolizován zobecňující přerušovanou čarou, jež směřuje nejprve vzestupně od roku 1899 do 1957, v němž jako první pokus o sebevraždu dekriminalizovala Tasmánie, a posléze konstantě od roku 1957 přes rok 1983, v němž jako poslední dekriminalizovalo pokus o sebevraždu Severní Teritorium, které až tehdy přijalo psanou trestněprávní úpravu. Následně pak od roku 1983 do současnosti čarou plnou, neboť od té doby stav,

¹²² *Seales v Attorney-General* [2015] NZHC 1239.

¹²³ s 51 Commonwealth of Australia Constitution Act 1900 (Imp) 63 & 64 Vict, c 12.

¹²⁴ Qld. Criminal Code Act 1899.

¹²⁵ ACT Crimes Act 1900.

¹²⁶ NSW Crimes Act 1900.

¹²⁷ ss 31A a 343 NSW Crimes Act 1900, s 6A Vic. Crimes Act 1958, s 13A SA Criminal Law Consolidation Act 1935.

kdy je napomáhání (i navádění) k sebevraždě trestné, napříč všemi státy převažuje. Několikaměsíčním výkyvem směrem k liberálnosti byla dílčí úprava Severního teritoria, která vedle asistované sebevraždy legalizovala opět i aktivní přímou eutanazii.¹²⁸ Ta však neobstála v rámci přezkumu její souladnosti s federální úpravou a poté, co ji z rukou nechvalně známého Dr. Nitschkeho využily 4 osoby, byla zrušena.¹²⁹ Navzdory dvěma výjimkám, které jsou v grafu znázorněny samostatnými body, z nichž ten u roku 2017 signalizuje legalizaci asistované sebevraždy (a aktivní eutanazie přímé) ve Victorii, a druhý totéž v Západní Austrálii, tak na území Austrálie převládá právní stav, jemuž odpovídá stupeň druhý.

- Z pohledu kategorií osy Y je mnohem více roztržštěná než současná australská právní úprava právní úprava Spojených států amerických, v pořadí coby třetí federace, neboť asistovanou sebevraždou si opět mohou jednotlivé konstituční země v mezích ústavnosti regulovat autonomně¹³⁰. Nejednotnost právní úpravy byla přítomna již od počátku, a proto lze vývoj předcházející jednotlivým dílčím legalizacím asistované sebevraždy, jež jsou v grafu znázorněny samostatnými body bez spojnic, zobecnit do roku 1960, který symbolizuje šedesátá léta minulého století, během nichž docházelo postupnému opouštění tradiční koncepce common law, jež reprobovala sebevraždou i neúspěšný pokus o ni (a zároveň i pomoc a návod k ní),¹³¹ a současně k zákonnému zakotvení postihu pomoci i návodu k sebevraždě (opět ale ne všude, některé státy ponechaly výchozí pozici common law¹³², jíž omezily pouze na postihování návodu a pomoci k sebevraždě, přičemž tato vzájemná divergence jednotlivých právních úprav je umožněna na základě toho, že trestní právo je s výjimkou vybraných okruhů obecně svěřeno do kompetence jednotlivých států). V devadesátých letech minulého století byl tak tento přístup (na stupni dvě) až na pár výjimek¹³³ adoptován (ačkoli rozličně podložen, k tomu krátce v části 4. téměř všemi státy, přičemž Oregon už tehdy dospěl k podmíněné dekriminální pomoci k sebevraždě a v mnoha dalších státech započaly snahy o totéž. Jednotlivých dílčích legalizací terapeuticky motivované asistované sebevraždy je tak v grafu viditelných a v současné době účinných deset, z nichž jedna je založena soudním precedentem a zbylých devět právními předpisy, kdy první z nich je ta nejznámější a již zmíněná oregonská (1994), následuje washingtonská (2008), montanská (2009, tato jediná je založena na základě soudního

¹²⁸ Rights of the Terminally Ill. Act 1995, dostupný z: https://parliament.nt.gov.au/_data/assets/pdf_file/0009/367956/illregs.pdf.

¹²⁹ HICKEY, Sonia a Ugur NEDIM. Australia: The offence of assisting a suicide. In: *Mondaq* [online]. AI: Mondaq AI, 2020, 19.1.2020 [cit. 2020-04-28]. Dostupné z: <https://www.mondaq.com/australia/crime/885122/the-offence-of-assisting-a-suicide>

¹³⁰ U.S. Constitution, 10th Amendment (1791)

¹³¹ Učinili tak buď vyloučením trestného činu sebevraždy dle common law nebo vyloučením common law jako takového (např. Wyoming). K tomu dále kapitola 4.5.

¹³² Např. Západní Virginie.

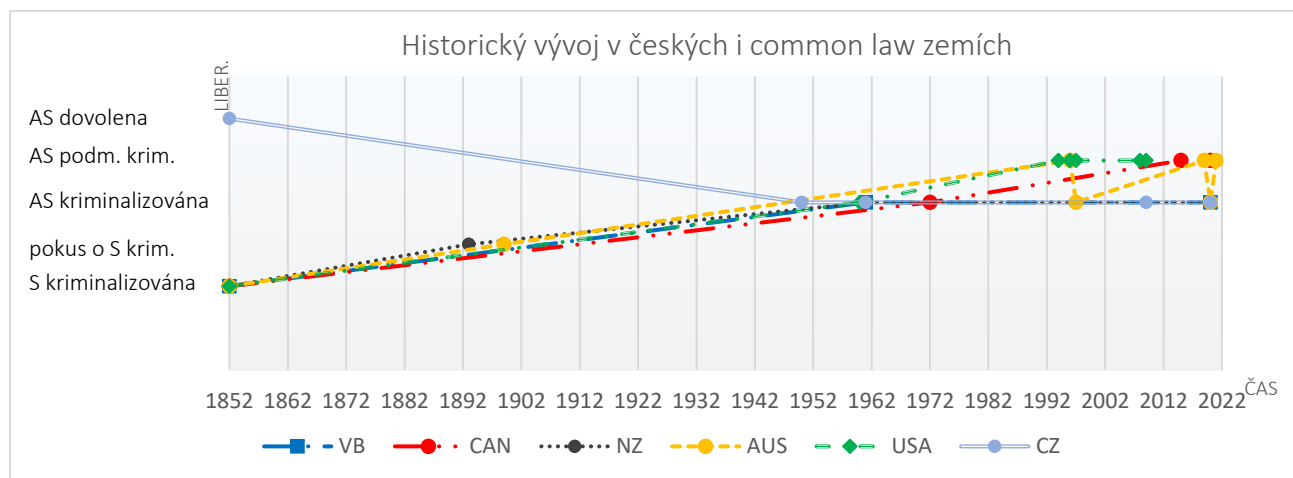
¹³³ Např. Maryland, HERNÁNDEZ, Arelis R. Attempted suicide can be prosecuted in Maryland. Del. Moon wants to change that. In: *The Washington Post* [online]. Washington, D.C., U.S.: The Washington Post, 2020, 4.2.2019 21:29 [cit. 2020-04-23]. Dostupné z: https://www.washingtonpost.com/local/md-politics/attempted-suicide-can-be-prosecuted-in-maryland-del-moon-wants-to-change-that/2019/02/04/1c040148-24d7-11e9-ad53-824486280311_story.html nebo Virginie *Wackwitz v. Roy*, 418 S.E.2d 861 (Va. 1992).

precedentu *Baxter v Montana*)¹³⁴, o něco později pak vermontská (2013), kalifornská (2015) a coloradská (2016), úprava federálního kolumbijského distriktu (Washington, D. C., 2016), havajská (2018), a konečně v minulém roce (2019) přijatá úprava newjerseyská a mainská. Zároveň je rokem 2018 znázorněno i pozoruhodné rozhodnutí prvoinstančního soudu státu Maryland, kdy byl neúspěšný pokus o sebevraždu uznán trestným činem, důvodem ale snad mělo být čisté využití možnosti umístit pachatele do zařízení, kde mu měla být poskytnuta terapeutická péče.¹³⁵ Vybráno bylo toto rozhodnutí, jelikož je poměrně recentní, a jeho konzervativní přístup zajímavě kontrastuje s liberální koncepcí podmíněné dekriminace, jež byla přijata v témže roce či dříve jinými státy. Je však nutno dodat, že tato praxe ale není ve státu Maryland zcela ojedinělá, a byť se v moderní době může zdát zkosnatěným přežitkem, na který je nutno legislativně reagovat, stále má své příznivce, což jen poukazuje na diametrální rozdílnost úprav jednotlivých států. Nejobecnějším závěrem, který je možno učinit, tak je, že v současné době ve Spojených státech amerických převažuje kriminalizace veškeré pomoci k sebevraždě, i té terapeuticky motivované, což je znázorněno přerušovanou spojnicí od roku 1960 do roku 2020, přičemž se však lze setkat s legalizací asistované sebevraždy a ojediněle i s aplikací původní koncepce common law, která kriminalizuje jak samotnou sebevraždu, neúspěšný pokus o ni, tak pomoc i návod k ní, což je v západním světě bezpochyby velmi raritní přístup.

¹³⁴ *Baxter v Montana* 2009 MT 449.

¹³⁵ HERNÁNDEZ, Arelis R. Attempted suicide can be prosecuted in Maryland. Del. Moon wants to change that. In: The Washington Post [online]. Washington, D.C., U.S.: The Washington Post, 2020, 4.2.2019 21:29 [cit. 2020-04-23]. Dostupné z: https://www.washingtonpost.com/local/md-politics/attempted-suicide-can-be-prosecuted-in-maryland-del-moon-wants-to-change-that/2019/02/04/1c040148-24d7-11e9-ad53-824486280311_story.html.

C. Na závěr už jen krátké shrnutí rozdílností, které lze spatřovat po porovnání obou grafů, a to skrze graf závěrečný, třetí:

Nejviditelnější je opačná tendence trendu konzervativnosti – liberálnosti právní úpravy, totiž zatímco vývoj v českých zemích vykazoval tendenci sestupnou směřující od právní úpravy, jež zpočátku nepostihovala ani sebevraždu ani pomoc či návod k ní, ke střednímu stupni, kde se následně ustálila, v zemích common law tomu bylo naopak. Navzdory tomu, že v recentním vývoji vzestupná tendence u posledních dvou z nich fluktuuje, kdy zejména v rámci Spojených států amerických lze i v současné době nalézt právní úpravy na protipólech spektra liberálnosti, nelze přehlédnout, že se během posledních dvaceti let velká část těchto zemí, či jejich v tomto ohledu autonomních částí, odklání od koncepce středového stupně, dle níž tradiční koncept posvátnosti života¹³⁶ stále převažuje nad autonomií jednotlivce o svém životě svobodně rozhodovat a určuje její limity.

Druhým a již zmíněným rozdílem pak je, že sebevražda v českých zemích nikdy nebyla trestněprávně postihována. Pravděpodobným vysvětlením obou těchto odlišností se zdá být právě rozdílnost právních kultur, přičemž konkrétní diferenční hledisko snad lze spatřovat v podmíněnosti právní úpravy smýšlením společnosti, jejíž míra byla zejména v minulosti u právního systému common law patrně vyšší (v otázce sebevraždy zejména promítnutí náboženské filozofie do samotného práva), stejně jako dynamičnost právní úpravy v reaktivitě na jednotlivé proměny celospolečenských hodnot a smýšlení. Další rozbor už bude soustředěn výhradně na to, jak se v současné době, a sice v rámci právních norem platných k datu psaní této práce, s pomocí k sebevraždě vypořádává česká právní úprava, a posléze právní úprava zmíněných zemí common law.

¹³⁶ Který je jeden ze základních principů ovládající anglické trestní právo. BLACKSTONE, William. *Commentaries on the Laws of England*, vol. 1 [online]. Oxford: Clarendon Press, 1765 [cit. 2020-04-29], s. 130. Dostupné z: https://avalon.law.yale.edu/subject_menus/blackstone.asp.

3. Asistovaná sebevražda v trestním právu České republiky

Poskytne-li někdo jinému pomoc k sebevraždě, přinejmenším tak ohrozí lidský život, jehož ochrana patří mezi nejzásadnější úkoly právního řádu a její úplné zaštitění právními normami je nutnou podmínkou fungujícího právního státu založeného na demokratických hodnotách, neboť nejsme-li schopni dostatečně chránit lidský život, ochrana jakýchkoli dalších právních statků¹³⁷ pozbývá smyslu. Klíčovou roli v tomto poslání sehrávají právě normy trestního práva, jež vystupují do popředí tehdy, nepostačuje-li k ochraně nejdůležitějších společenských hodnot uplatnění jiných právních či neprávních (zejména preventivních) prostředků. Fungující systém trestněprávní ochrany zamezující libovůli při determinaci trestného jednání a následném ukládání sankcí, a zároveň neopomíjející základní hmotněprávní procedurální zásady spravedlivého procesu je tak jedním z nosných pilířů demokratického právního státu, a způsob, jakým reguluje pomoc k sebevraždě předmětem diskuze této části.

Hned na jejím počátku je příhodné vysvětlit pojem pramen práva, který bude dále nezřídka užíván, a jímž rozumíme v zásadě zdroj právních norem trojího smyslu. Ve smyslu formálním jej chápeme jako vnější zhmotnění práva, a tedy jako určitou státem uznanou formu, která nám „dává k dispozici samotné právo a jeho konkrétní obsah“,¹³⁸ ve smyslu materiálním jako podnět k právní úpravě, a tedy jako určité (nepřísané) skutečnosti, které zákonodárce motivují k právní úpravě určitých vztahů (a jsou tedy příčinou vzniku právní regulace),¹³⁹ anebo ve smyslu gnoseologickém, jímž se míní zdroj poznání práva (zejména literatura a doktrína)¹⁴⁰. Nadále budou rozebírány pouze prameny práva ve formálním smyslu, kterými jsou v právním řádu České republiky normativní právní akty, nebo normativní smlouvy. Takovými jsou zejména smlouvy mezinárodní, a ve vztahu k pomoci k sebevraždě především ty o lidských právech. Z důvodu jejich přímé inkorporace (k tomu viz dále), v jejímž důsledku je především na evropském kontinentu úprava základních práv a svobod silně harmonizována, je tak nadále nemožné vnímat vnitrostátní a mezinárodní úpravu izolovaně, neboť společně tvoří komplexní právní rámec, jež ve své celistvosti poskytuje základním právům a svobodám účelnou ochranu.

Systematika této části tak bude směřovat od norem s nejširší teritoriální působností, a sice mezinárodněprávních pramenů práva, k těm s užší, z nichž nejprve bude pojednáno o ústavněprávním

¹³⁷ Pojem právní statky pokrývá společenské vztahy, zájmy a hodnoty, nebo jejich soubor, jež jsou chráněny právním řádem. JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část. Zvláštní část*. 7. vydání. Praha: Leges, 2019. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-380-3.

¹³⁸ HARVÁNEK, Jaromír, et al. *Teorie práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 24. ISBN 978-80-7380-104-5.

¹³⁹ GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 6. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 71. ISBN 9788073804541.

¹⁴⁰ Ibid.

rámci české právní úpravy, a následně o úpravě trestněprávní. Občanskoprávní otázky¹⁴¹ nejsou předmětem této práce, a proto budou zcela ponechány stranou.

3.1. Mezinárodněprávní východiska české právní úpravy

Jak bylo napovězeno výše, v otázkách lidskoprávních, jež jsou pro právní úpravu asistované sebevraždy stěžejní, je respektování relevantních mezinárodních norem navýsost žádoucí, což se promítá i do jejich specifického postavení v mnoha právních řádech, z kteréhož vyplývá jejich přímá aplikovatelnost a bezprostřední závaznost pro fyzické osoby. Jedná se toliko o výjimku z obecného mezinárodněprávně koncepčního pravidla, a totiž, že mezinárodního právo veřejné zavazuje pouze státy (a jejich sdružení), neboť jen ty mohou být jeho subjektem. Dle soudobé nauky tak státy sice zůstávají subjekty principiálními, ale už ne bezpodmínečně jedinými. Jednotlivci tím tak nejsou z dosahu mezinárodního práva veřejného vyloučeni zcela plošně, neboť s vědomím čím dál výraznějšího působení Evropského soudního dvoru pro lidská práva tak ani nelze konzistentně zastávat názor odlišný.¹⁴²

Východiskem pro vztah mezinárodního a vnitrostátního práva je v českém právním řádu čl. 1 odst. 2 Ústavy ČR (dále jen „Ústava“), který stanoví, že Česká republika dodržuje závazky vyplývající z mezinárodního práva. Ná vazně je pak čl. 10 Ústavy založena aplikační přednost vyhlášených mezinárodněprávních smluv před zákonem, za předpokladu, že jsou ratifikovány, a Česká republika je jimi vázána. Musí se však jednat o takzvané „self-executing treaties“, které jsou ve svém obsahu dostatečně jasné a způsobilé bezprostředně zavazovat jejich adresáty bez nutnosti jejich zákonné transpozice do vnitrostátního práva. Lidskoprávní mezinárodní smlouvy, které jsou těžištěm diskuze této sekce, takovými bezpochyby jsou, v čemž se od ostatních trestněprávně relevantních mezinárodních smluv, jež jsou bez příslušných prováděcích zákonů v zásadě neúplně (a tedy přímo neaplikovatelné)¹⁴³, odlišují.

Nutno však dodat, že otázka jejich všeobecného ukotvení v českém právním řádu je navzdory relativně srozumitelnému znění čl. 10, který od tzv. euronovely Ústavy¹⁴⁴ mezinárodní smlouvy nadále nediferencuje, poněkud komplikovaná. Prvotně jasný záměr ústavodárce odstranit privilegovanou

¹⁴¹ Kdy je relevantní zejména poskytnutí přiměřeného zadostiučinění za nemajetkovou újmu osob blízkých osobě, jež byla poskytnuta pomoc v sebevraždě.

¹⁴² KAMLACH, Milan. Poznámky ke vztahu vnitrostátního práva a mezinárodních smluv ve světle ústavního zákona č. 395/2001 Sb. *Bulletin advokacie*. 2002, č. 5, s. 14 - 19

¹⁴³ Zejména multilaterální smlouvy uzavřené v rámci Rady Evropy, např. protidrogové úmluvy. ŠÁMAL, Pavel, Oto NOVOTNÝ, Tomáš GRÍVNA, Jiří HERCZEG, Marie VANDUCHOVÁ a Rudolf VOKOUN. *Trestní právo hmotné*. 8., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 59. ISBN 978-80-7552-358-7.

¹⁴⁴ Ústavní zákon č. 395/2001 Sb., kterým se mění ústavní zákon České národní rady č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

a normativně samostatnou kategorií mezinárodních smluv o lidských právech, jež disponovala aplikační předností, totiž zdatně rozostřila judikatura Ústavního soudu, který se s jazykovým výkladem novelizovaného čl. 10 neztotožnil, neboť v něm spatřoval „omezení již dosažené procedurální úrovně ochrany základních práv a svobod“,¹⁴⁵ jemuž je v rámci nepřipustnosti změny podstatných náležitostí demokratického státu (čl. 9 odst. 2) třeba zamezit. De facto tak navzdory novelizaci Ústavní soud obnovil předcházející právní stav a zachoval již nadále neexistující výsadní postavení těchto mezinárodních smluv, což učinil nejprve tím, že interpretačně rozšířil článek 112 Ústavy, který obsahuje *jinak* taxativní výčet součástí ústavního pořádku, právě o kategorii mezinárodních smluv o lidských právech, čímž jim přiznal postavení ústavního zákona a ponechal si je jako referenční hledisko v rámci uplatňování své derogační pravomoci,¹⁴⁶ a posléze tím, že jim v případě kolize s ostatními mezinárodními smlouvami přiznal aplikační přednost.¹⁴⁷ V této souvislosti stojí za zmínku i možnost přímé aplikace ustanovení mezinárodněprávní smlouvy bez návaznosti na ústavněprávní rámec ochrany poskytovaný Listinou základních práv a svobod, tedy už nikoli pouze jako doplňkového referenčního kritéria, ke které Ústavní soud přistoupil hned několikrát,¹⁴⁸ a tato tendence bude do budoucna pravděpodobně zachována.

Ačkoli právní teorie se závěry Ústavního soudu radikálně nesouhlasí, fakticky silící význam mezinárodních smluv o lidských právech pro vnitrostátní úpravu nelze zpochybnit a vzhledem k tomu, že je lze aplikovat zcela samostatně, je nutné rozebrat nejen ústavněprávní rámec ochrany lidských práv, ale ve stejné míře i ten mezinárodní, byť se oba z velké části překrývají. Existují však výjimky, kdy určitá práva mají jinou šíři v rámci ustanovení různých pramenů práva, takovou výjimkou je okrajem hojně diskutovaného práva na spravedlivý proces, které se však k výkladu hmotněprávní úpravy asistované sebevraždy nevztahuje, a rozebíráno nebude, například i právo na respektování soukromého života.¹⁴⁹

Počátkem výčtu relevantních mezinárodních lidskoprávních dokumentů je příhodné zmínit ten nejzákladnější, kterému je přičítáno prvenství v ochraně lidských práv se na mezinárodním poli.

¹⁴⁵ Pl. ÚS 36/01, publikován pod č. 403/2002 Sb.

¹⁴⁶ Konkrétně ÚS uvedl: „Ústavní zakotvení všeobecné inkorporační normy, a tím překonání dualistické koncepce vztahu práva mezinárodního a práva vnitrostátního, nelze interpretovat ve smyslu odstranění referenčního hlediska ratifikovaných a vyhlášených mezinárodních smluv o lidských právech a základních svobodách pro posuzování vnitrostátního práva Ústavním soudem, a to s derogačními důsledky. Proto rozsah pojmu ústavního pořádku nelze vyložit toliko s ohledem na ustanovení čl. 112 odst. 1 Ústavy, nýbrž i vzhledem k ustanovení čl. 1 odst. 2 Ústavy, a do jeho rámce zahrnout i ratifikované a vyhlášené mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách.“; Ibid.

¹⁴⁷ I. ÚS 752/02, publikován pod č. 54/2003 Usn.

¹⁴⁸ Např. čl. 5 Úmluva o biomedicíně nebo Pl. ÚS 45/04 (publikován pod č. 239/2005 Sb.), HŮLKA, Štěpán, KYSELA, Jan. Mezinárodní smlouvy – jejich klasifikace, sjednávání, ratifikace a právní účinky. Právní rozhledy. 2005, č. 6, s. 191 - 200

¹⁴⁹ Ve smyslu explicitního zakotvení jeho jednotlivých aspektů v Listině, je ale bezpochyby, že materiálně je stejný rozsah judikatorně úpravou mezinárodní, která zajisté obsahuje i právo na nedotknutelnost osoby, jež na rozdíl od české právní úpravy není explicitně upraveno.

Je jím *Všeobecná deklarace lidských práv OSN* (dále také pod zkratkou „VDLP“), která ale není mezinárodní smlouvou,¹⁵⁰ a ačkoli se lze setkat s názory, že splňuje podmínky *usus longaevis* a *opinio necessitatis*, čímž nabývá statusu obyčeje, a je tak uznaným pramenem mezinárodního práva veřejného, stále se převážně považuje za nezávazný dokument neboli „soft law“.¹⁵¹ Následné přijetí *Mezinárodního paktu o občanských a politických právech*¹⁵² (dále také pod zkratkou „MPoOPP“) rovněž na půdě OSN tento střet názorů částečně překlenuje, neboť do jisté míry navazuje na prvotní Deklaraci, a současně je plnohodnotnou mezinárodní smlouvou, k jejímuž dodržování se ratifikující státy zavázaly. Nejpropracovanější systém ochrany lidských práv je však založen *Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a svobod*¹⁵³ a jejími dodatkovými protokoly (dále jako „Úmluva“ či „EÚLP“), s níž je neodmyslitelně spjata judikatura Evropského soudu pro lidská práva, na který se jednotlivci mohou obrátit tehdy, zasáhne-li státní moci do jejich fundamentálních práv a svobod chráněných Úmluvou, a tedy ve vztahu vertikálně vzestupném, za předpokladu, že byly vyčerpány veškeré možné vnitrostátní prostředky ochrany. Pro Českou republiku je v souvislosti s jejím členstvím v Evropské unii závazná také *Listina základních práv Evropské Unie* (dále také pod zkratkou „LZPEU“),¹⁵⁴ která ačkoli primárně přebírá rámec ochrany poskytovaný Úmluvou, v určitých sférách poskytuje širší katalog práv a svobod. Zakotvení pravidel pro simultánní působení Soudního dvora Evropské unie a Evropského soudu pro lidská práva tak bylo úkolem judikatury obou soudů, kdy bylo nepřímou uznáno, že v případě kolize obou lidskoprávních smluv, by mělo být upřednostněno znění Úmluvy, která tvoří integrální součást obecných principů práva Evropské Unie.¹⁵⁵ Zároveň Evropský soud pro lidská práva odmítl posuzovat okolnosti případu, který byl již jednou posuzován Soudním dvorem Evropské unie, s tím, že úroveň poskytované ochrany oběma soudy je rovnocenná.¹⁵⁶ Signifikanci Úmluvy pak výrazně posiluje i skutečnost, že se k ní Evropská Unie Lisabonskou smlouvou zavázala přistoupit jako celek.¹⁵⁷

Pro trestněprávní úpravu mají zásadní význam zejména ustanovení týkající se života, mučení a nelidského či ponižujícího zacházení, soukromí, svobody myšlení, svědomí a náboženského vyznání a diskriminace, jejichž úprava je obsažena ve všech uvedených mezinárodních dokumentech. Ačkoli

¹⁵⁰ Definici mezinárodní smlouvy podává v čl. 2 bod 1 písm. a) Vídeňské úmluvy o smluvním právu, jejíž český překlad byl vyhlášen jako příloha vyhlášky ministra zahraničních věcí č. 15/1988 Sb.

¹⁵¹ WINTR, Jan. *Principy českého ústavního práva*. 4. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk), s. 140. ISBN 978-80-7380-730-6.

¹⁵² ČR přistoupila o deset let později, v roce 1976. V ČR pod č. 120/1976 Sb.

¹⁵³ V ČR pod č. 209/1992 Sb.

¹⁵⁴ Ta je součástí primárního práva Evropské Unie na základě čl. 6 odst. 1 Smlouvy o Evropské Unii (Úřední věstník EU C 326, 26. 10. 2012 S. 0001 – 0390).

¹⁵⁵ Takto nepřímou se vyjádřil Soudní dvůr EU například v 4/73, *Nold II* [1974] ECR 508, bod 13. nebo známém 11-70, *Internationale Handelsgesellschaft mbH v. Einfuhr und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel (Solange I)* [1970] ECR 1125; [1972] CMLR 255. Ačkoli Listina základních práv EU ještě neexistovala tento právní názor se na ni vztahuje jako na součást práva EU.

¹⁵⁶ *Bosphorus Airlines v. Ireland*, no. 45036/98, ECHR, 30. 6. 2005, body 155 a 156.

¹⁵⁷ V této souvislosti by pak bylo možné podat ke štrasburskému soudu stížnost pro porušení základních práv ze strany EU.

nelze tyto dokumenty navzájem porovnávat a některému přisoudit vyšší důležitost, než jinému, s ohledem na význam a četnost judikatury Evropského soudu pro lidská práva, se domnívám, že nejlepšího vysvětlení jednotlivých práv ve vztahu k asistované sebevraždě lze dosáhnout právě rozborem Úmluvy, jež má tu výsadu, že je kontinuálně skrze judikatorní interpretaci ESLP dotvářena, což jí propůjčuje i určitou pružnost a možnost reakce na aktuální otázky. Do jisté míry analogicky působí ve vztahu k MPoOPP Výbor Spojených národů pro lidská práva, který k němu zaujímá výkladová stanoviska, ta jsou však do svého počtu výrazně skromnější, přičemž problematika ukončování života, včetně pomoci k sebevraždě, je jednoznačně širěji a detailněji rozpracována judikatorní interpretací Úmluvy, a té bude z toho důvodu věnována i největší pozornost. Nepůjdu cestou analýzy každého z relevantních článků každé ze zmíněných smluv, ale k jednotlivým relevantním lidským právům a svobodám vždy uvedu zdrojový článek příslušných mezinárodněprávních smluv (dokumentu), a rozeberu pouze ty aspekty, které s problematikou pomoci k sebevraždě souvisí, neboť detailní analýza každého článku není v rozsahu této práce možná. Předmětná základní práva jsou tedy následující:

1) *Právo na život* obsažené v čl. 2 EÚLP i LZPEU, čl. 6 MPoOPP, čl. 3 VDLP, se už ze samotné podstaty věci jeví být asistovanou sebevraždou nejvíce dotčeným lidským právem, ať ji právní řád připouští, či nikoli. Na jedné straně může být vykládáno jako právo o svém životě a jeho průběhu svobodně rozhodovat, na druhé jako povinnost (pozitivní závazek) státu chránit životy fyzických osob (nejen do nich pouze nezasahovat) v souladu s fundamentálním principem posvátnosti života. První výkladem argumentují především stěžovatelé, kteří napadají přípustnost těch vnitrostátních ustanovení, která pomoc k sebevraždě kriminalizují, druhým zástupci dotčených států, kteří je obhajují. Klíčovou otázkou tedy je, zda právo na život zahrnuje rovněž právo zemřít. Evropský soud pro lidská práva na ni odpověděl tím, že právo na život vyložil restriktivně, čímž se přiklonil na stranu druhou a potvrdil prvotní závěry britských soudů, a to když konstatoval, že právo na život, jež primárně zamezuje neoprávněnému zbavení života jiné osoby, jednoznačně „nemůže být vyloženo tak, aby zahrnovalo diametrálně protikladné právo, konkrétně právo zemřít, aniž by došlo ke zkreslení jazykového znění článku“.¹⁵⁸ Právo na život, ačkoli není právem absolutním, a je možné jej v taxativně vypočtených případech omezit, tak eo ipso nezahrnuje právo zemřít.¹⁵⁹

2) *Zákaz mučení a nelidského či ponižujícího zacházení* (čl. 3 EÚLP, čl. 7 MPoOPP, čl. 4 LZPEU, čl. 5 VDLP, a také dílčí Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému

¹⁵⁸ Pretty v. the United Kingdom, no. 2346/02, ECHR 2002-III.

¹⁵⁹ K tomu ale srov. ale část 4.1., britskými soudy bylo později toto právo, ač velmi omezeně, uznáno.

či ponižujícímu zacházení nebo trestání¹⁶⁰) úzce souvisí s lidskou důstojností, přičemž relevanci pro asistovanou sebevraždu má zejména jeho druhá část, a tedy nelidské či ponižující zacházení, kdy se nelidským zacházením rozumí i takové, jež působí „intenzivní fyzické či duševní utrpení“.¹⁶¹ Ponižujícím pak nejen takové, které „vzbuzuje u oběti pocit strachu, úzkosti a méněcennosti, jež jsou způsobily ji ponížít a pokořit či případně překonat jejich fyzický či duševní odpor“,¹⁶² ale i takové, jež „přimělo oběť chovat se proti své vůli nebo svědomí“.¹⁶³ Je třeba dodat, že ponížení může osoba pociťovat, ačkoli důvody pro tento pocit nejsou objektivně zřetelné, a ostatní to tak nevnímají.¹⁶⁴ Přestože prvotně z tohoto práva vyplývá jeho negativní aspekt, a tedy povinnost státu zdržet se předmětného zacházení, obsahuje v sobě i řadu pozitivních závazků, včetně zajištění řádné zdravotní péče (primární i sekundární), aby takovému zacházení účinně zamezil. V kontextu uvedeného vymezení by tak bolestivé umírání či úplná závislost na pomoci druhých mohlo být intenzivním fyzickým či duševním utrpením, a vnučování vůle žít fyzicky indisponovaným jedincům ponížením, přičemž neumožnění pomoci k sebevraždě těmto jedincům pak „zacházením“, které tato příkoří vyvolávají. Štrasburský soud ale judikoval, že kriminalizace asistované sebevraždy v rozporu s tímto ustanovením není, neboť stát nemá povinnost zajistit takovou asistenci, jež by sice byla způsobila fyzickému či psychickému utrpení předejít, ale zároveň by se přičila účelu článku 2 (ochrana života), pokud takové utrpení osobu postihlo důsledkem přirozeně existující nemoci a jejího přirozeného vývoje, a nebylo u ní vyvoláno ani zesíleno vnějším jednáním třetí osoby. Jinou situací by tedy bylo, pokud by toto utrpení přirozeně vyplývající z existující nemoci bylo zhoršeno zacházením, za které jsou odpovědné orgány veřejné moci.¹⁶⁵ Všeobecně tedy není možné ukončení života jiné osoby ospravedlnit odkazem na apel článku 3, neboť ten musí být vždy vykládán v kontextu práva na život a nemůže nad ním převážet. Lze se jej ale dovolat v rámci kontroly vhodnosti výběru konkrétní metody zkracující život, zejména v případě paliativní péče.¹⁶⁶

3) Právo na respektování soukromého života (čl 8 Úmluvy, čl. 12 VDLP čl. 17 pakt čl. 7 LZPEU) je, byť uvedeno na třetím místě, po uvážení všech aspektů asistované sebevraždy fakticky dotčeno nejvíce. Obsahově se jedná spíše o svobodu (negativní aspekt), kdy je stát zavázán zdržet se nepřiměřených zásahů do soukromého života jednotlivce. Soukromý život je obtížně definovatelný pojem, a ačkoli není neomezený, má bezpochyby širší záběr než pojem soukromí, jehož užívá VDLP

¹⁶⁰ V ČR pod č. 143/1988 Sb.

¹⁶¹ Ireland v the United Kingdom, no. 5310/71, ECHR, 18. 1. 1978, bod 167; Gäfgen v. Germany, no. 22978/05, ECHR, 1. 6. 2010, body 89 a 93.

¹⁶² Ibidem.

¹⁶³ Keenan v. the United Kingdom, č. 27229/95, ECHR, 3. 4. 2001, bod 110.

¹⁶⁴ Tyrer v. the United Kingdom, č. 5856/72, ECHR, 25. 4. 1978, bod 32.

¹⁶⁵ Pretty v. the United Kingdom, no. 2346/02, ECHR 2002-III, bod 52.

¹⁶⁶ Burke v. the United Kingdom, nezveřejněno, no. 19807/06, ECHR, 11. 7. 2006.

a MPoOPP. Právo na respektování soukromého života tak vedle jeho tradičně prostorového chápání, zahrnuje i rozhodování o vlastní identitě, v kontextu asistované sebevraždy pak zejména velmi rozsáhlé právo na sebeurčení.¹⁶⁷ V jeho mezích taktéž nabývá na významu i subjektivně objektivní hodnotící kritérium kvality života, které je s problematikou ukončování života úzce spjato. Předmětem zkoumání potom je, zda kriminalizace pomoci k sebevraždě neporušuje toto fundamentální právo tím, že znemožňuje osobě, jež o ni žádá, učinit rozhodnutí, jak žít svůj život, respektive rozhodnout o své smrti. To totiž bylo judikaturou uznáno jako jeden z aspektů práva na sebeurčení, a proto jeho omezení hrozbou sankcionování pomoci k sebevraždě nemůže obstát, ledaže by bylo odůvodněno jako opatření v demokratické společnosti nezbytné a současně nebylo nepřiměřené svému účelu. Evropský soud pro lidská práva ale vyhodnotil, že kriminalizace pomoci k sebevraždě takovým opatřením je, neboť představuje prostředek nezbytný a účelný především pro ochranu života osob zranitelných, a je tedy i přiměřená, a tudíž s ustanovením čl. 8 v souladu.

Na druhou stranu, pokud právo asistovanou sebevraždou dovoluje, je stát oprávněn nastavit kritéria a podmínky, za kterých může být poskytnuta.¹⁶⁸ Stanovená kritéria či podmínky však musí být dostatečně jasná a srozumitelná¹⁶⁹, a současně musí být zajištěna možnost přezkumu relevantních rozhodnutí na vnitrostátní úrovni, už jen proto, že neexistuje široký konsensus ohledně regulace této problematiky, a tudíž legitimitu a legalitu vydaných rozhodnutí může nejlépe posoudit orgán tentýž jurisdikce.¹⁷⁰ V opačném případě může sice aprobující, ale neúplná, právní úprava pomoci k sebevraždě kolidovat s ustanovením čl. 8 Úmluvy. Zajímavostí hodnou zmínky je, že právo na respektování soukromého života může být transferováno na osobu blízkou a transformovat se do jejího práva na respektování rodinného života, jestliže osoba, jež má výjimečně blízký vztah s jinou osobou, která utrpěla zásah do soukromého života, může tento zásah pocítovat jako zásah do vlastního práva na rodinný život.¹⁷¹

4) Rozsah článku, který státu ukládá zdržet se neoprávněných zásahů do *svobody myšlení, svědomí a náboženského vyznání* (čl. 9 Úmluvy, čl. 18 MPoOPP, čl. 10 LZPEU, čl. 18 VDLP) zahrnuje i všechna osobní přesvědčení („belief“), která splňují kritéria přesvědčivosti, vážnosti, koherence a důležitosti. Může se tak jednat o různé typy světonázoru, který však představuje „souvislý a koherentní pohled na základní otázky existence jedince a fungování společnosti, soubor pravidel

¹⁶⁷ Poprvé zmíněno v *Pretty v. the United Kingdom*, no. 2346/02, ECHR 2002-III, body 61–62.

¹⁶⁸ *Haas v. Switzerland*, no. 31322/07, ECHR, 20. 1. 2011.

¹⁶⁹ *Gross v. Switzerland*, no. 67810/10, ECHR 2013. Ačkoli bylo toto rozhodnutí prohlášeno za neplatné, lze z něj vyvodit právní názor soudu na nejasnost právní úpravy.

¹⁷⁰ *Koch v. Germany*, no. 497/09, ECHR, 19. 07. 2012.

¹⁷¹ *Ibid.*

chování, která určují běžné jednání jejich následovníků“,¹⁷² a zároveň je v demokratické společnosti akceptovatelný a nikoli pomíjivý či přechodný.¹⁷³ Vzhledem k tomu, že uvedená kritéria splňuje například veganství,¹⁷⁴ lze se důvodně domnívat, že by je mohla splňovat i „víra v eutanazii (largo sensu), konkrétně asistovanou sebevraždu“. Štrasburský soud však judikoval, že taková víra pod čl. 9 Úmluvy nespadá a je tak vyňata z jeho ochrany.¹⁷⁵

5) Porušení *zákazu diskriminace* (čl. 14 EÚLP, čl. 26 MPoOPP, čl. 21 LZPEU, čl. 2 VDLP) může být v kontextu asistované sebevraždy spatřováno v rozlišování mezi zdravými a fyzicky indisponovanými jedinci, neboť v případě spáchání sebevraždy nemají obě skupiny „rovné podmínky a možnosti“. Argumentace nerovným zacházením pramení z následující myšlenky, a sice, rozhodnou-li se zdraví jedinci spáchat sebevraždu, stát jim v tom nemůže účinně zabránit, neboť k tomu nedisponuje vhodnými prostředky (sebevražda není už několik desítek let kriminalizována), zatímco v případě fyzicky indisponovaných jedinců, kteří bez pomoci druhé osoby sebevraždu spáchat nemohou, stát účinnými prostředky disponuje (kriminalizace jednání osoby, která pomoc poskytuje), a účelně jich využívá, aby jim v rozhodnutí spáchat sebevraždu zabránil. Evropský soud pro lidská práva v této souvislosti seznal, že v rámci možnosti vzít si život, není spravedlivé ani rozumné rozlišovat mezi těmi, kteří fyzicky spáchat sebevraždu mohou a těmi, kteří nemohou, neboť by tato diferenciací podrývala účel legislativy chránící lidský život a poskytující ochranu zejména zranitelným skupinám obyvatel. I pokud by tedy k nějakému znevýhodnění indisponované skupiny došlo, bylo by plně ospravedlnitelné právě nezbytností existence takové legislativy, neboť zájem na ochraně zranitelných toto znevýhodnění dalece převyšuje.

¹⁷² BOBEK, Michal. Kapitola XIX [Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání (čl. 9 EÚLP)]. In: KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. Evropská úmluva o lidských právech. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2012, s. 963.

¹⁷³ Campbell and Cosans v. the United Kingdom, nos. 7511/76 and 7743/76, ECHR, 25. 2. 1982, bod 36.

¹⁷⁴ W v. the United Kingdom, no. 18187/91, ECHR, 10. 2. 1993

¹⁷⁵ Pretty v. the United Kingdom, no. 2346/02, ECHR 2002-III, bod 82.

3.2. Ústavněprávní východiska zákonné úpravy

V předchozí sekci byla rozebrána mezinárodněprávní úprava základních práv a svobod, které jsou hodnotovým východiskem trestněprávní regulace asistované sebevraždy, a nyní následuje jejich právní úprava vnitrostátní, která je navzdory svému užšímu teritoriálnímu dosahu neméně důležitá, a to nejen proto, že pouze při simultánním působení obou režimů může být těmto fundamentálním právním statkům účinně poskytována ochrana úplná, ale i proto, že závazek státu k jejich ochraně je jednou ze základních idejí, které hodnotově charakterizují jeho liberální orientaci a taktéž to, že se jedná o stát právní (ve smyslu ústavněprávní nauky). Pokud jde o právní sílu norem, kterým je tato ochrana svěřena, jsou jimi takové, které disponují nejvyšší právní silou, a tedy ty ústavněprávní.

V Ústavě České republiky¹⁷⁶ (dále jen „Ústava“), jejím základním zákoně, je tedy garance základních práv a svobod je tedy jako jedna z ústavních hodnot, jež prozařují celým právním řádem, proklamována už samotnou preambulí, která, ačkoli nemá normativní charakter, představuje významný interpretační nástroj, jež dotváří veškeré následující a normativně signifikantní články,¹⁷⁷ přičemž hned první z nich o České republice mimo jiné stanoví, že je státem založeným na úctě k právům a svobodám člověka a občana. S tím souvisí také to, že základní práva a svobody jsou pod ochranou soudní moci, která jim je poskytována v rámci celé soudní soustavy, a tedy nejen obecnými soudy, i ale soudem Ústavním.

Navzdory kontinentální právní tradici je katalog lidských práv vyčleněn ze samotné Ústavy, a jeho úprava je svěřena zvláštnímu právnímu předpisu č. 2/1993 Sb. Listině základních práv a svobod (dále jen „Listina“), jež je za součást ústavního pořádku Ústavou prohlášena hned dvakrát, nejprve čl. 3, a poté čl. 112, což ji ale nemá toliko vybavit ústavní nadřazeností¹⁷⁸ ani aplikační předností před jinými součástmi ústavního pořádku,¹⁷⁹ jako spíše upevnit její pozici v právním řádu, jež by mohla být s ohledem na komplikovanou proceduru jejího vzniku nejistá. Z tentýž důvodu taktéž jednotnému přesvědčení nepodléhá, zda je Listina ústavním zákonem. Pavlíček tvrdí, že ano, neb je součástí ústavního pořádku,¹⁸⁰ a ústavním zákonem tedy být musí, zatímco Gerloch v ní spatřuje zákon *sui generis*, který je za ústavní zákon považován.¹⁸¹ Sjednáním obou může být vyjádření, že ačkoli

¹⁷⁶ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

¹⁷⁷ SLÁDEČEK, Vladimír, MIKULE, Vladimír, SUCHÁNEK, Radovan, SYLLOVÁ, Jindřiška. Preambule. In: SLÁDEČEK, Vladimír, MIKULE, Vladimír, SUCHÁNEK, Radovan, SYLLOVÁ, Jindřiška. Ústava České republiky. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2016, s. 1.

¹⁷⁸ „Nadústavní“ charakter přechodně v letech 1991-1993 však měla.

¹⁷⁹ Výčet čl. 112 Ústavy sice vypočítává součásti ústavního pořádku v jisté posloupnosti, přičemž Listinu na místě druhém, ta ale není nikterak příznačná pro aplikační přednost mezi jeho jednotlivými součástmi.

¹⁸⁰ PAVLÍČEK, Václav. *Ústavní právo a státověda. II. díl: Ústavní právo České republiky*. Praha: Leges, 2015. ISBN 9788075020840.

¹⁸¹ GERLOCH, Aleš, Jirí HŘEBEJK a Vladimír ZOUBEK. *Ústavní systém České republiky*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 9788073804237.

formálně ústavním zákonem není, neboť byla dekonstitucionalizována,¹⁸² a opětovně vyhlášena jako součást ústavního pořádku usnesením předsednictva České národní rady,¹⁸³ materiálně jím být musí, neboť jiný výklad v souladu s hodnotovým založením České republiky není možný, což potvrzuje i judikatura Ústavního soudu. Listina tak jako právoplatná součást ústavního pořádku disponuje právní silou ústavního zákona.

Prvním článkem Listina stanoví, že lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i v právech, a že všechna základní práva a svobody jsou nezadatelné, nezczizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné, ale nikoli neomezené. Omezena tak mohou být třemi způsoby a to:

- a) přímo Listinou, přičemž toto omezení se netýká práv relevantních pro asistovanou sebevraždu, nebo
- b) zákonem, za podmínek stanovených Listinou, například omezení práva na život v rámci okolností vylučujících protiprávnost,¹⁸⁴ nebo
- c) takzvaným konkrétním omezením základních práv, k němuž je v nejzazší možné mezi možné přistoupit v důsledku aplikace testu proporcionality (případně racionality u vybraných základních práv, jež ale opět s problematikou pomoci k sebevraždě, nesouvisí), a to výhradně tehdy, dojde-li ke kolizi dvou právních principů, a sice dvou základních práv, či některého ze základních práv a veřejného statku (který je ústavně chráněnou hodnotou).¹⁸⁵ Na rozdíl od předchozích dvou, kde dochází k omezení na abstraktní úrovni, a tedy zcela plošně, je toto omezení silně determinováno situačním kontextem a okolnostmi konkrétního případu.¹⁸⁶ Příkladem takové kolize může být považování veřejného zájmu na ochraně života a práva na soukromí, konkrétně omezení práva na sebeurčení, tím, že je fyzické osobě znemožněno svobodně rozhodnout o své smrti.

Při jakémkoli omezování základních práv je však vždy nutno dbát jejich podstaty a smyslu,¹⁸⁷ a to zejména ve druhém a třetím případě, neboť lze předpokládat, že samotná Listina požadavek, který v tomto na sebe klade, splňuje, a současně takové omezení nesmí být zneužito k jiným účelům,

¹⁸² Čl. 112 odst. 3 Ústavy.

¹⁸³ Ve Sbírce zákonů ČR tak byla vyhlášena pod symbolickým číslem 2/1993 Sb.

¹⁸⁴ Čl. 6 odst. 2 Listiny.

¹⁸⁵ Nález I. ÚS 557/09

¹⁸⁶ WAGNEROVÁ, Eliška. Limity omezování základních práv. POSPÍŠIL, Ivo, Tomáš LANGÁŠEK, Vojtěch ŠIMÍČEK, Eliška WAGNEROVÁ a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7357-750-6.

¹⁸⁷ Čl. 4 odst. 4 Listiny.

než pro které bylo stanoveno.¹⁸⁸ Dojde-li tak k omezení některého z ústavně zaručených práv způsobem jakkoli nepřiměřeným, či k jinému neoprávněnému zásahu veřejnou mocí (zejména rozhodnutím, ale i opatřením nebo jiným zásahem orgánu veřejné moci), mohou se jednotlivci domáhat odstranění negativních následků takového zásahu prostřednictvím individuální stížnosti u Ústavního soudu.¹⁸⁹ Ochrana základních práv a svobod člověka a občana tedy primárně směřuje vůči státu (státní, resp. veřejné moci), v souvislosti s čímž hovoříme o takzvaném vertikálním účinku (vzestupném), skrze nějž je pak dovozován i účinek nepřímý horizontální. Jeho nepřímost spočívá v tom, že z dikce Listiny jednotlivcům povinnost dodržovat základní práva bezprostředně nevyplývá, ale je na ně transferována skrze povinnost státu na dodržování těchto práv a respektování základních hodnot dohlížet, a případně je i autoritativně vynucovat. Nepřímý horizontální účinek však není pro klíčovou otázku ohledně právní úpravy asistované sebevraždy relevantní, neboť její meritum spočívá v tom, zdali je trestněprávní postihování pomoci k sebevraždě, jež je výhradní výsadou státní moci, přiměřeným a ospravedlnitelným zásahem do vybraných fundamentálních práv. Na Ústavní soud by se tak hypoteticky mohla obrátit osoba, již byla odepřena pomoc k sebevraždě tím, že pomáhající osoba byla pravomocně odsouzena za trestný čin účast na sebevraždě § 144 TZ s návrhem na zrušení pravomocného rozhodnutí a příslušného ustanovení trestního zákoníku.¹⁹⁰

Vzhledem k tomu, že mnohé o dotčených základních právech již bylo řečeno v rámci jejich mezinárodněprávní úpravy, omezím se pouze na shrnutí jejich nejdůležitějších atributů, které jsou v sázce v důsledku kriminalizace či dekriminalizace pomoci sebevraždě, a taktéž těch, jejichž pojetí je od dosud uvedeného odlišné. Téměř všechna z nich jsou soustředěna v hlavě druhé Listiny, oddílu prvním, s výjimkou zákazu diskriminace, který je součástí ustanovení obecných a zároveň důležitým interpretačním vodítkem. Jejich výčet je tedy následující:

1) *Právo na život* je zakotveno na druhém místě v prvním oddíle hlavy druhé, v čl. 6 Listiny, který jej, ačkoli to z jeho dikce nemusí být na první pohled zřejmé, v návaznosti na preambuli chápe jako právo přirozené, a tedy státem garantované, nikoli stanovené.¹⁹¹ Nutným doplňkem tohoto výkladu je proto judikatura Ústavního soudu,¹⁹² jež zohledňuje taktéž jeho pozitivní aspekty, jež jsou jeho významnou součástí. Absolutní charakter¹⁹³ práva na život, o které mluví řada

¹⁸⁸ Čl. 4 odst. 3 Listiny.

¹⁸⁹ Čl. 5 a čl. 87 odst. 1 d) Ústavy, § 72 odst. 1 a) zákona č. 182/1993, o Ústavním soudu.

¹⁹⁰ § 72 odst. 1 a) a § 74 zákona č. 182/1993, o Ústavním soudu.

¹⁹¹ Srov. ale čl. 2 Úmluvy, který explicitně zakotvuje pozitivní závazek státu lidský život chránit.

¹⁹² Např. I. ÚS 1565/14.

¹⁹³ Myšleno takový, který nepřipouští žádný zásah či omezení.

českých autorů,¹⁹⁴ je toliko sporný, neboť v jeho kontextu nalézá uplatnění druhý případ uvedeného omezení základních práv, a sice možnost zásahu do tohoto základního práva tehdy, je-li někdo zbaven života jednáním, které *dle zákona není trestné*, jež je připuštěna odstavcem 4 téhož článku. V úvahu zde tak přichází okolnosti vylučující protiprávnost, jež přistupují k jednání posteriorně a za striktně stanovených podmínek, z kterýchžto vykazuje materiální relevanci pro problematiku asistované sebevraždy svolení poškozeného, avšak pouze zdánlivě, neb pro tento případ uplatnitelné není (viz kapitola 3.3.).

2) Nejprve k první ze dvou integrálních součástí čl. 7, a tedy k *právu na nedotknutelnost osoby* vyjádřeném v odstavci 1, jehož účelem je poskytnutí ochrany před neoprávněnými zásahy do její fyzické i psychické integrity. Povaha takového zásahu je v tuzemské teorii i judikatuře chápána široce, a sice jako „způsobení či zhoršení choroby, a to i choroby, resp. poruchy psychické, ale i pouhé způsobení bolesti“.¹⁹⁵ Analogické ustavení v Evropské úmluvě o lidských právech nenajdeme, lze jej však chápat jako součást práva na respektování soukromého života (čl. 8 Úmluvy), neboť jeho signifikantním komponentem je ochrana lidské důstojnosti, stejně tak jako u práva na nedotknutelnost osoby. Nutno poznamenat, že i v rámci Listiny nestojí zcela samostatně, ale disponuje souvztažností k článku 10 Listiny, který chrání soukromí. Souvislost s asistovanou sebevraždou může být spatřena ve kvalifikovaném zásahu do psychické integrity osoby tím, že pomoc k sebevraždě jí není umožněna.

3) Odstavec 2 téhož článku Listiny (čl. 7) absolutně *zakazuje mučení a podrobení krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení* s cílem chránit osoby před takovým zacházením, jež jim působí značné psychické i fyzické utrpení. Relevantní je opět jeho druhá část, která je oproti Úmluvě rozšířena o pojem „kruté zacházení“, jehož interpretace však činí obtíže. Judikatura Ústavního soudu dotýkající se této problematiky není zcela konzistentní, proto je primárně nutné hledět na výkladová pravidla analogického článku 3 Úmluvy a jeho interpretační mechanismy stanovené judikaturou Evropského soudu pro lidská práva, o nichž bylo pojednáno v předchozí sekci.¹⁹⁶

4) Někteří autoři shledávají relevantním pro veškeré ukončování života, a tedy i asistovanou sebevraždou, rovněž *právo na osobní svobodu* obsažené v čl. 8 odst. 1 Listiny s odkazem na jeho garanci všeobecné volnosti jednání. Jeho aplikaci ale následně vylučují v referenci na obecnou ústavní maximu, že svoboda jednoho končí tam, kde začíná svoboda druhého, a zároveň tam,

¹⁹⁴ Např. WINTR, Jan. *Principy českého ústavního práva*. 4. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-730-6, srov. ale BARTOŇ, Michal. *Základní práva / Michal Bartoň, Jan Kratochvíl, Martin Kopa, Maxim Tomoszek, Jiří Jirásek, Ondřej Svaček*. Praha: Leges, 2016, s. 224. ISBN 9788075021281.

¹⁹⁵ Nález II. ÚS 2379/08, bod 11.

¹⁹⁶ BARTOŇ, Michal. *Základní práva / Michal Bartoň, Jan Kratochvíl, Martin Kopa, Maxim Tomoszek, Jiří Jirásek, Ondřej Svaček*. Praha: Leges, 2016. ISBN 9788075021281.

kde začíná ochranná sféra základních ústavních hodnot, které nelze porušit.¹⁹⁷ Domnívám se, že jde o závěr správný, neboť kontury této obecné svobody jsou narýsovány zcela jasně, a nelze tak účinně argumentovat svobodou poskytovat ani přijímat pomoc k sebevraždě (ani aktivní eutanazii přímou), převažuje-li celospolečenská inklinace k principu posvátnosti života, v jejímž důsledku je tato pomoc kriminalizována.

5) Na rozdíl od Úmluvy, kde jsou právo na respektování soukromého života a jeho veškeré atributy vyjádřeny (explicitně či implicitně) článkem 8, uplatňuje Listina jisté „difúzní“ pojetí téhož práva, kdy jsou jeho atributy rozptýleny v několika člancích, konkrétně ve zmíněném čl. 7 odst. 1, v čl. 10 odst. 1 až 3, a dále v čl. 12 a 13. Souhrnně lze na tuto množinu dílčích práv odkázat pojmem právo na soukromí, přičemž tuto jeho atypicky detailní úpravu nelze vnímat jako záměr ústavodárce posílit význam tohoto práva jako celku, či jeho dílčích částí, na úkor těch ostatních, nýbrž spíše jako konotaci s jejich porušováním v minulosti bez hlubšího interpretačního významu.¹⁹⁸ Z předmětné množiny ustanovení jsou relevantní právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého života (čl. 10 odst. 2), právo na zachování lidské důstojnosti (čl. 10 odst. 1) a právo na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí (čl. 7 odst. 1). První zmíněné představuje obecnou klauzuli, která je uplatnitelná tehdy, nejsou-li dotčeny jiné aspekty práva na soukromí, jež by byly explicitně upraveny jiným ustanovením. Pro asistovanou sebevraždu má tak principiální význam, neboť slovy Ústavního soudu „zahrnuje garanci sebeurčení ve smyslu zásadního rozhodování jednotlivce o sobě samém“ diskutovaného v sekci předchozí.¹⁹⁹ Stejně důležitým je ustanovení odst. 1 téhož článku, které v rámci vybraných aspektů práva na soukromí poskytuje ochranu lidské důstojnosti. Nutno však dodat, že se jedná o odlišné pojetí důstojnosti, než je vyjádřeno v úvodních ustanoveních Listiny (čl. 1). Tato není interpretačně významnou objektivní ústavní hodnotou, nýbrž subjektivním právem jednotlivce na garanci této přirozené hodnoty. Druhé speciální ustanovení týkající se nedotknutelnost čl. 7 odst. 1) již bylo rozebráno. V souvislosti s ním je ale hodný pozornosti rozdíl v mechanismu omezování tohoto práva a dvou zmíněných práv soustředěných v čl. 10. Ta jsou chápána jako omezitelná pouze v nejzazší mezi, a tedy pouze ústavně imanentními statky skrze aplikaci testu proporcionality, zatímco právo na nedotknutelnost podléhá režimu druhému, a je jej možné omezit v případech stanovených zákonem, přičemž žádné další podmínky Listina nestanoví. Účel obou práv přitom napovídá, že jejich váha či důležitost nemůže být rozdílná, je proto při takovém omezení i jeho interpretaci zvýšeně dbát jejich podstaty a smyslu. Omezení práv čl.

¹⁹⁷ JAHNSOVÁ, Alice. Právní aspekty euthanasie. *Právní rozhledy* [online]. 1997, 5(7), 356-360.

¹⁹⁸ WAGNEROVÁ, Eliška. Právo na soukromí v širším smyslu. POSPÍŠIL, Ivo, Tomáš LANGÁŠEK, Vojtěch ŠIMÍČEK, Eliška WAGNEROVÁ a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7357-750-6.

¹⁹⁹ Nález Pl. ÚS 24/10, bod 29.

10 je možné analogicky s řečeným v předchozí sekci spatřovat v kolizi veřejného zájmu na ochraně lidského života s právem na sebeurčení obsaženým v odst. 2, případně s právem na ochranu lidské důstojnosti v odst. 1, pokud by kriminalizace pomoci k sebevraždě měla zapříčinit její devalvaci.

6) Obdobně široce, jako čl. 9 Úmluvy, je vykládán i čl. 15 odst. 1 chránící svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání. Do jeho rozsahu tedy spadají i nenáboženská přesvědčení (srov. čl. 16 odst. 1 Listiny) zahrnující různé světonázory, mezi něž Ústavní soud za současného uznání kritérií nastavených Evropským soudem pro lidská práva řadí například ekologická a environmentalistická přesvědčení,²⁰⁰ v důsledku čehož předmětné ustanovení nelze chápat pouze jako „speciální ochranu věřících“.²⁰¹ Argument v neprospěch kriminalizace pomoci k sebevraždě je tak identický tomu, jež byl zmíněn v kontextu mezinárodněprávní regulace.

7) Odlišně od systematiky Listiny a shodně s pořadím předchozí sekce, uvádím zákaz diskriminace na místě posledním, a to přestože se k němu se vztahují hned obecná ustanovení, která zároveň představují jistou interpretační metodiku k celé Listině. Rovnost zakotvenou ústavním pořádkem rozeznáváme dvojího druhu v závislosti na tom, zda je chápána akcesoricky k jiným právům, či zda stojí samostatně. Její první forma, tedy ta akcesorická, je upravena článkem 3 Listiny, který garantuje rovnost v základních právech, zatímco její forma druhá, neakcesorická, je obecným ústavním principem vyjádřeným článkem 1 Listiny, a je míněna jako rovnost v právech a jako rovnost v důstojnosti. Rovnost v právech se týká samotné právní regulace, jež nemá mezi jejími adresáty činit nedůvodné rozdíly, a jejím cílem je zamezovat libovůli v postupu zákonodárce při vytváření práva, na rozdíl od rovnosti akcesorické, jež má zamezovat libovůli při jeho aplikaci. Rovnost v důstojnosti je minimálním kritériem pro zacházení s lidskou bytostí, neboť to, ať je jeho povaha jakákoli, nesmí za žádných okolností snižovat důstojnost člověka a „hodnotu jeho lidství“²⁰². Zákaz diskriminace má tak primární základ v akcesorické rovnosti čl. 3, na jehož základě je možné provést test diskriminace, a zároveň je zastřešen obecným principem neakcesorické rovnosti čl. 1. Diskriminační myšlenka diskutovaná v předchozí sekci by tak zde nabývala na významu spíše v kontextu akcesorické rovnosti v kombinaci s ustanovením článku 10. Úvaze se ale nabízí, zda by nemohla být aplikována i ta neakcesorická, neboť s trochou nadsázky lze říci, že právní řád činí rozdíly mezi zdravými a fyzicky indisponovanými tím, že sebevraždu dovoluje zdravým jedincům, zatímco těm fyzicky znevýhodněným, kteří k ní potřebují asistenci, nikoli.

²⁰⁰ Takto v nálezu Pl. ÚS 34/03, případně poněkud kontroverzní uznání přesvědčení o škodlivosti očkování jako přesvědčení náboženského v III. ÚS 449/06-2 část IV/d.

²⁰¹ Nález Pl. ÚS 2/06, bod 126.

²⁰² Cit. výše, pozn. č. 197, s. 186.

3.3. Trestněprávní úprava asistované sebevraždy

Nyní už k samotnému jádru právní úpravy asistované sebevraždy, a tedy její regulaci trestněprávními normami, jež plynule navazuje na základní hodnotová východiska zakotvená na mezinárodněprávní i ústavněprávní úrovni, a současně je v rámci konstrukce systému jejich ochrany dále rozvíjí. Podáváme-li výklad trestněprávní úpravy kteréhokoli z typizovaných společensky škodlivých jevů, je nasnadě nejdříve stručně nastínit podstatu a smysl samotné trestněprávní regulace, zejména pak uvést klíčové přívlastky, které trestní právo definují, zásady, jimiž se řídí, a připomenout, že rozeznáváme dvě odvětví trestního práva, materiální, a formální, a to čistě za účelem hrubého nárysu linií usměrňujících působení trestněprávních mechanismů, nikoli ve snaze poskytnout detailní analýzu trestního práva a jeho role v právním řádu, neboť na to zde, jak je bezpochyby zřejmé, není prostor.

Charakterizujeme-li tedy nejprve trestní právo v jeho celistvosti, můžeme říci, že jeho mechanismy působí *subsidiárně* napříč celým právním řádem,²⁰³ přičemž státu propůjčují prostředky nejpřísnějšího autoritativního postihu²⁰⁴ uplatnitelné vůči těm nejtěžším protiprávním útokům, jež směřují proti pevně ohraničenému okruhu právních statků, neposkytují-li prostředky jiných právních odvětví (především správního práva nebo občanského práva) ani preventivní prostředky dostatečnou úroveň ochrany. Tento pevně ohraničený okruh právních statků, které jsou svým významem pro společnost fundamentální, tak primárně zahrnuje lidský život a zdraví, následovaný jinými právy a oprávněnými zájmy fyzických či právnických osob a jiných subjektů, dále společností jako celkem, ústavním zřízením České republiky a majetkem.²⁰⁵ Nelze tak přehlédnout, že jejich výběr, stejně tak jako zvolené metody a prostředky ochrany, odráží aktuální politické trendy, hodnotovou orientaci a smýšlení společnosti, které mohou být, a zpravidla jsou, vývojově proměnlivé, stejně jako musí nutně být i konstrukce jejich ochranného systému.²⁰⁶ Takto lze během posledních let zaznamenat několik pokusů o vstup do legislativního procesu s návrhy na podmíněnou dekriminální pomoci k sebevraždě, i aktivní přímé eutanazie, přičemž časové odstupy mezi jednotlivými návrhy se zkracují,²⁰⁷ což lze připisovat stále sílícímu významu autonomie člověka.

Především nutno opětovně zdůraznit **subsidiární (druhotnou, akcesorickou) povahu** trestního práva, neboť ta je jeho výrazným specifíkem oproti ostatním právním odvětvím, a zároveň

²⁰³ S čímž souvisí i chápání protiprávnosti, jakožto jednoho z definičních znaků trestného činu. K tomu ale později, v podkapitole 3.3.

²⁰⁴ K polemice o citelnosti sankcí v porovnání s těmi občanskoprávními ale srov. ŠUSTEK, Petr, Tomáš HOLČAPEK a kol. *Zdravotnické právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 350, pozn. č. 554, ISBN 978-80-7552-321-1.

²⁰⁵ Tyto jsou v trestním právu hmotně formulovány jako takzvané objekty trestných činů.

²⁰⁶ Lze tak například spatřovat ve vývoji ochrany práv duševního vlastnictví, regulaci kyberkriminality, a tak dále. Případně s ohledem na současné úvahy o možném rozšíření regulace o kazuisticky přesnější SP pro umělou inteligenci v budoucnu.

²⁰⁷ Nejprve senátní návrh v roce 2008, následně poslanecký 2016, a nyní, v roce 2020 míří do PS návrh třetí.

bude často zmiňována v souvislosti s možnostmi ukládání trestů za diskutované modality pomoci k sebevraždě. Tato vlastnost trestního práva jej nicméně nikterak neponižuje co do plnohodnotnosti, a nečiní jej tak právním odvětvím pouze doplňkovým, jehož konstrukce by byla určena či podmíněna jiným právním odvětvím, zatímco jemu by vlastními zůstaly pouze sankce. Na tuto „druhotnost“ může být nahlíženo ze dvou hledisek, a to tak, že zastřešuje protiprávní jednání v rámci porušení povinnosti založené různými právními odvětvími, anebo tak, že jeho sankční systém je tím nejcitelnějším, který má stát k dispozici, na základě čehož se často o trestním právu mluví jako o nejzazším řešení, *poslední instancí* ve smyslu principu *ultima ratio*. Tento vůdčí princip je v hmotněprávní rovině vyjádřen **zásadou subsidiarity trestní represe**, která je v nauce nazývána také jako „hmotněprávní korektiv trestního bezpráví“²⁰⁸ (v trestním právu procesním je jejím ekvivalentem pak zásada oportunité)²⁰⁹.

Nyní již ke *dvěma* naznačeným *odvětvím trestního práva*, formálnímu, a materiálnímu. **Formální trestní právo** neboli trestní právo procesní upravuje postup orgánů činných v trestním řízení, a je tak protějškem **trestního práva materiálního** neboli hmotného, které je jeho prostředky realizováno. Úkolem trestního práva hmotného je pak stanovit zejména podmínky trestní odpovědnosti, důvody jejího zániku a okolnosti, jež ji od počátku vylučují, dále konstrukci trestných činů, trestních sankcí, i veškeré další otázky s nimi související (včetně zahlazení odsouzení), a v neposlední řadě taxativní výčet jednotlivých trestných činů. Na základě těchto dvou různých odvětví trestního práva se mohou formovat dva různé vztahy, a to buď vztah trestněprávní vznikající na základě spáchání trestného činu mezi pachatelem a státem,²¹⁰ nebo trestněprocesní, který je širší, a vzniká mezi osobou, proti níž se řízení vede, a orgány činnými v trestním řízení²¹¹ vydáním usnesení o zahájení trestního stíhání (ne vždy je osoba, proti níž se řízení vede, pachatelem). Ačkoli obě odvětví stojí v teoretické rovině do jisté míry samostatně, mají svoji terminologii a systematiku, a lze tak o každém pojednat zvlášť, v praxi jsou nerozlučně spjata, a utváří ucelený systém trestněprávní ochrany.

V souvislosti se škálou a povahou chráněných právních statků je zřejmým poznatkem, že ochrana trestního práva zdaleka nepůsobí všeobecně, ale toliko zlomkovitě neboli fragmentárně, neboť jí nepožívají veškeré právní statky, které se ve společnosti vyskytují, nýbrž pouze jejich taxativně určený výsek, jehož obsahové vymezení je však ponecháno výlučně *trestnímu právu*

²⁰⁸ Zákonně vyjádření § 12 odst. 2 TZ; a judikatorní v R 26/2013 tr.

²⁰⁹ Trestní řád § 172 odst. 2 písm. c).

²¹⁰ Někdy bývá tento vztah chápán odlišně jako vztah mezi orgány činnými v trestním řízení (policejními orgány, státním zástupcem, soudem), které jsou „prodlouženou rukou státu“ a pachatelem. JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část. Zvláštní část*. 7. vydání. Praha: Leges, 2019. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-380-3.

²¹¹ Uvedený typ trestněprocesního vztahu je vztahem hlavním, ale nikoli jediným, neboť vedle něj vzniká i několik jiných trestněprocesních vztahů, například mezi obviněným a obhájcem, státním zástupcem a policejním orgánem, a tak dále.

hmotnému a jeho nauce, která těmto, zejména demokratickým a liberálním hodnotám i principům zakotveným na mezinárodněprávní a ústavněprávní úrovni, přiřazuje roli chráněného objektu. Na tomto základě je trestnímu právu připisován **fragmentární charakter**, a tato byť fragmentární ochrana je primárním účelem trestního práva hmotného, přestože ten je toliko dovozován z podstaty trestněprávní regulace, neboť není normativně výslovně vyjádřen.²¹²

Ačkoli je ochranná **funkce trestního práva hmotného** bezpochyby dominantní, není zdaleka jediná, neboť to působí taktéž represivně, regulativně i preventivně, kdy zejména na poslední je kladen čím dál větší důraz. Prostředky trestního práva ve snaze předcházet trestné činnosti usilují současně o individuální a generální prevenci, přičemž ani trest už nadále není chápán zcela retributivně, a tedy čistě na bázi teorie odplaty, ale je na něj nahlíženo jako na prostředek převýchovy s výrazně preventivním působením jak na společnost, tak na jednotlivce. Jeho soudobé pojetí tak odpovídá teorii smíšené (slučovací), která čerpá jak z absolutní (retributivní), tak z relativní (preventivní, utilitární) teorie trestu, neboť výběr účinné sankce je stejně tak důležitý jako následná reintegrace jedince do společnosti. Někteří autoři pro úzké sepjetí represe s prevencí proto hovoří o preventivně-represivní funkci trestního práva, neboť mají za to, že tyto jeho dvě funkce od sebe nelze účelně oddělit.²¹³

Výraznou převahu potřeby preventivního působení nad represivním lze v souvislosti s **principem humanity**²¹⁴ a **přiměřenosti**²¹⁵, které jsou rovněž vůdčími ideami trestního práva významnými zejména pro konstrukci a ukládání trestních sankcí, spatřovat i v metodách a prostředcích postihování pomoci k sebevraždě (a koneckonců i eutanazie stricto sensu), jež je motivována soucitem, neboť tam by role odplaty měla být, a často je, marginální.

Vedle počátkem zmíněné zásady subsidiarity trestní represe je v rovině trestního práva hmotného třeba pamatovat na mezinárodně i ústavně zakotvenou **zásadu zákonnosti**²¹⁶, *nullum crimen, nulla poena sine lege* (*scripta, certa, stricta, praevia*), jež vyžaduje, aby trestněprávní normy měly formu zákona (*skripta*), byly určité (*certa*), aby nebyla při jejich aplikaci užívána analogie

²¹² Což není výjimečnou praxí mezi ostatními státy kontinentálního právního systému. ŠÁMAL, Pavel, GRÍVNA, Tomáš, HERCZEG, Jiří, KRATOCHVÍL, Vladimír, PŮRY, František, RIZMAN, Stanislav, ŠÁMALOVÁ, Milada, VÁLKOVÁ, Helena, VANDUCHOVÁ, Marie. Část první [Obecná část (§ 1-139)]. In: ŠÁMAL, Pavel, GRÍVNA, Tomáš, HERCZEG, Jiří, KRATOCHVÍL, Vladimír, PŮRY, František, RIZMAN, Stanislav, ŠÁMALOVÁ, Milada, VÁLKOVÁ, Helena, VANDUCHOVÁ, Marie. *Trestní zákoník (EVK)*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2012, s. 1.

²¹³ ŠÁMAL, Pavel, Oto NOVOTNÝ, Tomáš GRÍVNA, Jiří HERCZEG, Marie VANDUCHOVÁ a Rudolf VOKOUN. *Trestní právo hmotné*. 8., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-358-7.

²¹⁴ § 37 odst. 2 TZ.

²¹⁵ Čl. 6 odst. 3 a čl. 7 odst. 2 Listiny, v zákonném vyjádření lze zásadu přiměřenosti spatřovat v § 38 odst. 2 TZ.

²¹⁶ Mezinárodněprávní ustanovení představují čl. 7 Úmluvy, čl. 15 MPoOPP, čl. 11 odst. 2 VDLP, ústavněprávní Čl. 39, čl. 40 odst. 6 Listiny, a konečně zákonnou úpravu této zásady lze nalézt v § 2 odst. 1, § 12 odst. 1 a § 37 odst. 1 TZ.

v *neprospěch* pachatele (in malam partem) (stricta)²¹⁷, a aby přísnější trestní normy nepůsobily retroaktivně (praevia).

Vzhledem k tomu, že trestní právo disponuje těmi nejcitelnějšími sankcemi, je v demokratickém právním státu nutné, aby byly pevně stanoveny nejen otázky sankcionování souladné se zmíněnými zásadami přiměřenosti a humanity, ale především podmínky vzniku trestní odpovědnosti. Trestní odpovědnost tak vzniká na základě spáchání trestného činu, které však vždy, na rozdíl od soukromého práva, musí být zaviněné. Klíčová je tak tedy i **zásada odpovědnosti za zavinění**,²¹⁸ s níž souvisí i **zásada individuální odpovědnosti fyzických osob** za spáchaný čin, **individuální trestní odpovědnosti osob právnických** (včetně jejího přechodu na právního nástupce), a **souběžné nezávislé odpovědnosti fyzických a právnických osob**.²¹⁹

Důležitou, závěrečnou a bezmála zřejmou poznámkou je, že navazující text se i nadále bude soustředit pouze na hmotněprávní otázky, přičemž procesněprávní úpravu ponechává stranou, byť ta je, jak bylo zmíněno, neméně důležitou součástí trestního práva. Ústředním předpisem, o kterém bude pojednáno, a který je zároveň ústředním pramenem trestního práva hmotného, je tak *trestní zákoník (zákon č. 40/2009 Sb., dále jako „TZ“)*. Ten však neobsahuje veškerou hmotněprávní úpravu, která je v českém právním řádu přítomna, proto je třeba neopomíjet i dva k němu speciální zákony,²²⁰ z nichž prvním je zákon o soudnictví ve věcech mládeže, jež upravuje mimo jiné otázky trestní odpovědnosti dětí mladších patnácti let a mladistvých za jimi spáchané protiprávní činy, a systém trestních sankcí, jež jsou jim udíleny (tresty či opatření). Druhým pak zákon o trestní odpovědnosti právnických osob, který upravuje totéž v případě, že pachatelem je nikoli osoba fyzická, nýbrž právnická.²²¹

S povědomím o základních koncepčních rysech trestněprávního systému ochrany je možno přistoupit ke zběžné charakteristice konstrukce trestného činu následované kapitolami předkládajícími analýzu několika modalit skutkového děje (skutečně či zdánlivě)²²² spočívajících v pomoci k sebevraždě, jež mají být trestněprávně kvalifikovány, a jednotlivých skutkových podstat trestných činů. Nutnou součástí kapitoly obsahující diskuzi o relevantních trestných činech jsou i sekce,

²¹⁷ Hovoříme o trestním právu hmotném, v trestním právu procesním toto neplatí, tam je analogie obecně připuštěna.

²¹⁸ § 13 odst. 2, §§ 15 až 19 TZ.

²¹⁹ Souhrnně jsou podmínky této nezávislé odpovědnosti stanoveny v §§ 22 – 27, 114 odst. 2 TZ a §§ 6, 7 a 10 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim (dále jako „TOPO“).

²²⁰ Vztah speciality k TZ je vyjádřen v § 1 odst. 3 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů a v § 1 odst. 2 TOPO.

²²¹ Oba tyto vedlejší trestní zákony obsahují rovněž úpravu procesní, ta ale zde není uváděna, neboť není předmětem diskuze.

²²² Při kvalifikaci asistované sebevraždy nebude uvažována pouze její „učebnicová“ varianta, a tedy takové jednání, jež ve svých materiálních znacích plně odpovídá výše formulované definici, nýbrž i ty podoby jednání, které se mohou hranice některých definičních znaků překračovat, konkrétně v objektivní stránce, a jsou jí tak tedy pouze zdánlivě.

jež se věnují vzájemnému porovnání jednotlivých skutkových podstat, určení okamžiku smrti, nebo možnosti přistoupení vybraných okolností vylučující protiprávnost a jejich případnému vlivu. Zakončení této části je pak ponecháno rozboru návrhů zákonů, které byly předloženy Parlamentu ČR ve snaze dosáhnout obratu v dosavadním právním posouzení pomoci k sebevraždě, a tedy přejít k její podmíněné dekriminálníci.

3.3.1. Obecně ke konstrukci trestného činu v soudobém trestním zákoně

Závěrem úvodu bylo řečeno, že základním a obecným pramenem hmotněprávní úpravy asistované sebevraždy je trestní zákoník, jež má tři části. Poslední část se věnuje přechodným a závěrečným ustanovením, a její ustanovení pro tuto diskuzi nejsou nijak významná, na rozdíl od části obecné a zvláštní. Zvláštní část obsahuje konkrétní skutkové podstaty trestných činů (souhrny (množin) typových znaků trestných činů, jež jsou specifické pro každý typ trestného činu), které jsou ale bez ustanovení části obecné, jež ji doplňují o obecné znaky trestného činu, a tedy o jakási obecná kritéria všem trestným činům společná,²²³ neúplné. Mezi tato kritéria v širším slova smyslu (vysvětlení užšího a širšího chápání níže, jedná se o terminologii adoptovanou pro účely této sekce), která jsou zároveň nutným předpokladem vzniku trestní odpovědnosti, řadíme protiprávnost, požadavky kladené na pachatele (věk, přičetnost, a v případě mládeže rozumovou a mravní vyspělost). Nejsou-li tedy splněny znaky trestného činu obsažené v obecné části trestního zákoníku, nemá význam obracet se na část zvláštní s ambicí nalézt odpovídající skutkovou podstatu, pod níž by bylo možno skutkový děj podřadit. A proto i srovnatelně, má-li být pojednáno o zvláštní části, nelze tak učinit bez základních poznatků o konstrukci trestného činu, a je tak na místě přiblížit koncepci trestného činu a uvést jeho definici ještě před tím, než bude přistoupeno k výkladu jednotlivých skutkových podstat.

Je obecně známo, že současné znění českého trestního zákona²²⁴ vychází z formálního pojetí trestného činu,²²⁵ které znamená odklon od původního a historicky tradičního materiálně-formálního²²⁶ pojetí zahrnujícího kritérium společenské nebezpečnosti, jehož užívání v aplikační praxi činilo obtíže. Současná legální definice tedy adoptovala formální přístup k definici trestného činu, který konstituuje pomocí dvou obligatorních znaků, jimiž jsou protiprávnost (materiální, byť už hraničí s materiálností pojmu trestného činu, i formální) a znaky uvedené v trestním zákoně – slovy legální definice takový čin musí zákon za trestný označit, a současně tento čin musí vykazovat znaky uvedené v takovém zákoně.²²⁷ Jsou-li však v zákoně uvedeny znaky trestného činu, je samozřejmostí, že jej zákon automaticky i za trestný označuje, proto lze tyto tři části definice zobecnit pouze na dvě obligatorní kritéria.

Diverzita užití termínů pojetí a pojmu (definice) není náhodná, a je tak příhodné alespoň okrajem přiblížit základní ideu tohoto významového rozlišení, z níž vychází i současný trestní

²²³ A kromě toho taktéž o veškeré otázky spojené s trestními sankcemi.

²²⁴ Ve smyslu trestního zákoníku i speciálních předpisů (§ 110 TZ).

²²⁵ U mladistvých provinění, které bude rozuměno i v dalším text, ačkoli bude používán pouze pojem trestný čin.

²²⁶ Případně dle Solnaře a kol. od pojetí materiálního. SOLNAŘ, Vladimír, Jaroslav FENYK a Dagmar CÍSAŘOVÁ. *Základy trestní odpovědnosti: podstatně přepracované a doplněné vydání*. Praha: Orac, 2003, s. 29. ISBN 8086199746.

²²⁷ § 13 odst. 1 TZ, a je-li pachatelem právnická osoba, potom taktéž znaky uvedené v TOPO, či je-li pachatelem provinění mladiství, poté i v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže (dle §110 TZ).

zákoník.²²⁸ Ve shodě s touto tezí, jež byla předložena Solnařem, a dále rozvedena například Pipkem nebo Šámalem, je tak nejprve nutné si uvědomit, že pojetím trestného činu je míněn toliko stav de lege lata, a tedy „způsob realizace definice trestného činu aplikací pozitivně právní úpravy v jednotlivých případech“,²²⁹ neboli metoda provedení definice. Definice je potom základní ideou, jež skrze charakteristiku (vymezení) trestného činu formuluje právně-politický požadavek na to, co by trestným činem být mělo,²³⁰ a vypovídá tak spíše o stavu de lege ferenda.²³¹ Lze tak říci, že definice (pojem) je předpokladem pojetí. Zároveň, pojem i definice mohou existovat v materiální nebo formální podobě. Materiální definice (pojem) je obsahovou charakteristikou nebo vymezením trestného činu, a neklade na sebe požadavky určení jeho přesných mezí, nýbrž se snaží vystihnout jeho povahu (například stupeň ohrožení pro společnost), vymezuje jej tedy kvalitativně.²³² Oproti tomu formální definice (pojem) považuje za trestný čin takový čin, který zákon trestným stanoví a určí mu trest. Jedná se tak o normativní pojem, který trestný čin vymezuje kvantitativně. Přirozeným důsledkem řečeného je, že materiální definice je tak slučitelná pouze s pojetím materiálním, které funguje na principu závěrečného považování stupně naplnění představy zákonodárce (definice) v konkrétním případě, na rozdíl od pojetí formálního, které může naplnit stejně tak formální definici (ta je de facto provedena sama sebou)²³³, jako tu materiální, přičemž, naplňuje-li definici materiální, omezuje realizaci pojmu (definice) co nejpřesnějším vymezením znaků (mantinelů, v nichž se lze při posuzování trestnosti činu za současného dodržení určených vodítek pohybovat) v rámci hmotného práva.²³⁴

Jak již bylo řečeno, soudobá česká úprava vychází z formálního pojetí trestného činu, jež je založeno i na formálním pojmu trestného činu.²³⁵ Ačkoli se však prima facie jedná o přístup ryze formální, ve skutečnosti takovým bezvýhradně není, a to z toho důvodu, že souběžně s formální definicí trestného činu působí materiální korektivy, které ačkoli jsou „jen“ výkladovými a aplikačními pravidly (zásadami), ji změkčují. Nejsou však obsaženy v samotném pojmu, proto ten zůstává sám o sobě formální. Prvním z korektivů je výše diskutovaná subsidiarita trestní represe,²³⁶ která je toliko korektivem hmotněprávním, a vedle jednoho ze základních principů ultima ratio, zavádí

²²⁸ ŠÁMAL, Pavel. K problému formálního a materiálního pojetí a pojmu trestného činu v připravované kodifikaci trestního zákoníku. *Právní rozhledy*. 2007, č. 17, s. 637 – 642.

²²⁹ PIPEK, Jiří. Formální pojetí trestného činu a princip oportunitity. *Trestněprávní revue*. 2004, č. 11, s. 309 – 320.

²³⁰ SOLNAŘ, Vladimír, Jaroslav FENYK a Dagmar CÍSAŘOVÁ, cit. výše, pozn. č. 227.

²³¹ Není tedy součástí pozitivně právní úpravy.

²³² PIPEK, Jiří, cit. výše, pozn. č. 230.

²³³ SOLNAŘ, Vladimír, Jaroslav FENYK a Dagmar CÍSAŘOVÁ, cit. výše, pozn. č. 227.

²³⁴ Formální pojetí tedy lépe reflektuje nejen zásadu zákonitosti, ale i kontinentální právní kulturu či demokratický princip dělby státní moci.

²³⁵ ŠÁMAL, Pavel. § 13 [Trestný čin]. In: ŠÁMAL, Pavel, GRIVNA, Tomáš, HERCZEG, Jiří, KRATOCHVÍL, Vladimír, PÚRY, František, RIZMAN, Stanislav, ŠÁMALOVÁ, Milada, VÁLKOVÁ, Helena, VANDUCHOVÁ, Marie. *Trestní zákoník (EVK)*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2012, s. 126.

²³⁶ 12 odst. 2 TZ.

pro uplatňování trestní odpovědnosti i pomocné kritérium společenské škodlivosti, které do jisté míry nahrazuje dřívější součást materiálně-formálního pojetí trestného činu, a tedy společenskou nebezpečnost, a zajišťuje, aby orgány činné v trestním řízení nebyly nepřiměřeně zatíženy bagatelními delikty. Současně je zde zřetelné úzké sepjetí trestního práva hmotného a procesního, o kterém bylo rovněž hovořeno výše, neboť druhým materiálním korektivem je procesněprávní zásada oportunit²³⁷ v souladu s níž státní zástupce může zastavit trestní stíhání z důvodu neúčelnosti.

Po dílčím terminologickém exkurzu tedy zpět k nynější formální definici trestného činu, jež, jak bylo uvedeno, vymezuje trestný čin pomocí dvou obligatorních kritérií, jimiž jsou protiprávnost a znaky uvedené v trestním zákoně, konkrétně v obecné i zvláštní části trestního zákoníku, přičemž tyto znaky rozeznáváme obecné a typové. Spornou otázkou je pak uchopení protiprávnosti, neboť panují názorové neshody o tom, zda stojí mimo typové i obecné znaky či zda spadá u velké části skutkových podstat mezi znaky obecné (není typizována a je všem trestným činům společná) a u některých mezi znaky typové (má-li schopnost rozlišit jednotlivé trestné činy navzájem, a to tím, že je v určité skutkové podstatě omezena na rozpor s konkrétní právní normou).²³⁸ Rozdělme tedy chápání obecných kritérií v závislosti na tom, zda pod ně protiprávnost subsumujeme, na obecné znaky v užším (vyjma protiprávnosti), a širším slova smyslu (včetně protiprávnosti). Zde bude následováno pojetí obecných znaků v užším slova smyslu a protiprávnost bude tak uvedena zvlášť, neboť v definici trestného činu je obsažena přímo, zatímco (ostatní) obecná kritéria nikoli. Pro konkrétní trestný čin jsou tedy klíčové tři skupiny znaků:

1) V první skupině tedy stojí pouze *protiprávnost* vnímaná jako rozpor s celým právním řádem (nikoli pouze s trestněprávními normami). Ta existuje materiální (společensky hodnotová představa, etické maximy) a formální (jednání právním řádem nedovolené, zakázané), přičemž materiální protiprávnost je zpravidla předpokladem protiprávnosti formální. Příkladem jednání, jež je obecně přípustné z důvodu absence protiprávnosti, je výše diskutované poskytování paliativní péče.

2) Druhou skupinu pak utváří *obecné znaky trestného činu* (v užším slova smyslu), jež lze rozlišit ve vztahu k tomu, zda je subjektem (pachatelem) osoba fyzická či právnická. U osob fyzických je nutným předpokladem vzniku trestní odpovědnosti dosažení stanoveného věku (patnácti let), přičetnost, a v případě mladistvých rozumová a mravní vyspělost. U osob právnických

²³⁷ § 172 odst. 2 písm c) zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád.

²³⁸ ŠÁMAL, Pavel. § 13 [Trestný čin]. In: ŠÁMAL, Pavel, GRÍVNA, Tomáš, HERCZEG, Jiří, KRATOCHVÍL, Vladimír, PÚRY, František, RIZMAN, Stanislav, ŠÁMALOVÁ, Milada, VÁLKOVÁ, Helena, VANDUCHOVÁ, Marie. Trestní zákoník (EVK). 2.vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2012, s. 126.

je to pak druh právnické osoby, a sice kterákoli právnická osoba s výjimkou České republiky a územně samosprávných celků, vykonávají-li veřejnou moc (tudíž nevystupují-li ve vztahu soukromoprávním). Majetková účast těchto vyňatých osob v jiné právnické osobě však není na překážku trestní odpovědnosti této osoby.

3) Poslední skupina náleží *typovým znakům trestného činu*, jejichž souhrn tvoří skutkovou podstatu trestného činu. Skutková podstata je jakýmsi zobecňujícím popisem určitého druhu trestného činu, která konkretizuje dané jednání pro účely typizace, avšak i přesto si musí zachovat jistou míru abstraktnosti. Tyto typové znaky lze rozčlenit do čtyř množin znaků, jimiž jsou objekt, subjekt, objektivní stránka a subjektivní stránka. S výjimkou subjektu obsahuje každá z těchto množin obligatorní znaky, jejichž zastoupení je v každé charakteristice jednotlivého trestného činu bezvýhradně nutné, přičemž je nerozhodné, zda jsou v této charakteristice vyjádřeny explicitně či nikoli (typicky objekt trestného činu), a dále znaky fakultativní, jejichž zastoupení zpravidla nutné není, nicméně pouze za předpokladu, že nejsou v rámci typizace určitého trestného činu v jeho skutkové podstatě (charakteristice) explicitně uvedeny. Subjekt potom obsahuje pouze znaky fakultativní, neboť ten jinak vymezují znaky obecné, nikoli typové. Uvedené množiny znaků konstituující skutkovou podstatu jsou tedy následující:

a) První množina je pouze o jednom prvku, kterým je objekt, jímž rozumíme právní statek chráněný trestním zákonem, který je daným trestným činem ohrožen či porušen. Objekt může být obecný (neboli rodový, soubor chráněných hodnot a zájmů v rámci celého právního řádu), druhový (neboli skupinový, objekt společný pro určité trestné činy, na jehož základě bývají tyto systematicky soustředěny do jedné hlavy) a individuální, který je chráněným právním statkem v rámci jednotlivého ustanovení o určitém trestném činu, a tedy jedině on je obligatorním znakem skutkové podstaty. Známe ale taktéž objekt konkrétní, kterým pak je konkrétní zájem, jež byl v konkrétním skutkovém ději ohrožen či porušen (jedná se o individuální objekt v konkrétní rovině), a rozlišujeme objekt hlavní (ten je zasažen trestným jednáním primárně) a vedlejší (ten je zasažen sekundárně). Objekt je nutno důsledně odlišovat od hmotného předmětu útoku viditelného ve vnějším světě, který je součástí objektivní stránky.

b) Druhá množina taktéž obsahuje pouze jeden prvek, a sice subjekt, jímž je, nejjednodušeji řečeno, pachatel. Pachatelem rozumíme trestně odpovědnou osobu (fyzickou a zpravidla i právnickou), která daný čin bezprostředně²³⁹ spáchala, když svým jednáním naplnila znaky skutkové podstaty některého z trestných činů (případně jeho pokusu či přípravy, jeli trestná), přičemž nelze

²³⁹ S výjimkou tzv. nepřímého pachatelství, tam pachatel jedná prostřednictvím trestně neodpovědného „živého nástroje“.

opomenout obecné znaky všem trestným činům společné, jež se vztahují přímo k subjektu (je-li jím fyzická osoba, musí v době spáchání činu dosáhnout požadované věkové hranice, být příčetná, případně rozumově a mravně vyspělá (u mladistvých), je-li jím osoba právnická, nesmí být z okruhu trestně odpovědných právnických osob vyloučena). Nadto mohou být na pachatele byt kladeny zvláštní požadavky, jež spočívají buď ve speciálním postavení či způsobilosti (zvláštní subjekt) nebo ve speciálních vlastnostech (subjekt konkrétní). Nejsou-li na něj kladeny požadavky žádné, jedná se o subjekt obecný.

c) Objektivní stránka je pak množinou v pravém slova smyslu, neb ji tvoří trestněprávně relevantní jednání, trestněprávně relevantní následek, a příčinná souvislost mezi tímto jednáním a následkem, jakožto její obligatorní znaky, a v rámci fakultativních pak místo a čas jednání, prostředky a způsob vedení útoku, účinek a předmět. Jednáním ve smyslu trestního práva rozumíme projev (složka fyzická) vůle (složka psychická) ve vnějším světě, přičemž tato vůle může být realizována konáním (pohybem) i nekonáním (zdržením se pohybu, neboli opomenutím, a to tehdy, když existuje obecná či zvláštní povinnost pachatele konat), ale zároveň, absentuje-li jedna z jeho složek, samotná vůle nebo její projev, o jednání nejde (například fyzické donucení nebo pouhá myšlenka). Následek potom není ledajaký, nýbrž pouze ten, jenž je relevantní pro trestní právo (jeho způsobení je nežádoucí a zakládá trestní odpovědnost jednatelova), přičemž tento spočívá v poruše anebo v ohrožení individuálního objektu trestného činu (nikoli zasažení předmětu, to je účinkem), a v závislosti na tom, zda se jedná o objekt hlavní či vedlejší, lze taktéž rozlišovat následek hlavní a následek vedlejší.²⁴⁰ K otázce příčinné souvislosti je nasnadě krátce zmínit čtyři základní zásady, kterými se řídí, přičemž některé z nich už byly zmíněny v části první. Ústřední zásadou je teorie podmínky (*conditio sine qua non*), jež říká, že příčinou je každý jev, bez kterého by jiný nenastal vůbec, anebo by nenastal způsobem, kterým nastal. K této dále přistupuje zásada umělé izolace jevů (omezující současně působící příčiny, i následky, pouze na ty trestněprávně významné), gradace příčinné souvislosti (vyjadřující diferenciaci na základě míry přispění k vyvolání následku), a přerušení příčinné souvislosti (jež anuluje původně potenciální hrozbu trestní odpovědnosti skrze výlučnou a samostatnou příčinu vstoupivší do dějového průběhu a je úzce navázána na zavinění, jež se musí vztahovat na všechny znaky objektivní stránky). K přerušení však nedojde tehdy, když k jednání pachatele přistoupí další spolupůsobící činitel, byť by tento nový faktor třeba i mohl být způsobilý k následku vést sám o sobě, dokud jednání pachatele zůstává takovou skutečností,

²⁴⁰ Trestní zákon dále rozlišuje následky dle závažnosti (následek, těžší následek), v souvislosti se zánikem trestnosti (škodlivý) a ukládáním trestů (zvlášť těžký a těžko napravitelný).

bez níž by k následku nedošlo.²⁴¹ Příkladem by mohl být například anafylaktický šok pacienta v případě skutkového děje B, jež bude uveden v následující sekci, kdy, přestože by tento šok byl skutečnou příčinou smrti pacienta, trestní odpovědnost lékaře by nebyla dotčena. Rozhodující je tedy, zdali byl vývoj příčinné souvislosti alespoň v hrubých rysech zahrnut zaviněním (u úmyslu předpokládán jako možný), pokud ano, případná další vstupující příčina nemá na trestní odpovědnost pachatele žádný vliv.²⁴²

d) Poslední množinou je subjektivní stránka, jež popisuje vnitřní psychický vztah pachatele k jeho jednání a trestněprávně relevantnímu následku, přičemž tato má v obligatorní rovině zavinění, a ve fakultativní pohnutku (motiv), cíl (záměr).²⁴³ Ve výkladu o zavinění, jež může být v jednání zastoupeno úmyslem nebo nedbalostí, lze odkázat na sekci 1.2.1.2., v níž byla rozebrána vnitřní strukturalizace úmyslu v návaznosti na konstatování, že nedbalostní forma zavinění je v případě eutanazie i asistované sebevraždy vyloučena, a nemusí být dále zkoumána (přičemž totéž platí i zde). K nepřímému úmyslu je však ještě záhodno dodat, že je založen i tehdy, je-li pachatel srozuměn s možným vznikem následku jeho činu, jež je jemu samotnému nepříjemný, přičemž primárně usiluje o následek trestněprávně nevýznamný,²⁴⁴ a zároveň, zahrnuje-li lhostejnost kladné stanovisko pachatele k tomu, zda následek ve formě usmrcení nastane, či nikoli, zakládá v souladu s judikatorní praxí taktéž nepřímý úmysl.²⁴⁵

²⁴¹ Taktéž je nerozhodné, jestli každá z těchto příčin byla jinak způsobitelná přivodit smrt sama o sobě anebo mohla tento následek přivodit jen ve vzájemném spolupůsobení s druhou příčinou; R 47/1970 tr.

²⁴² Druhou stranou mince stejného principu je zásada, že nezaviněné následky se nepřičítají. Přistoupí-li zavinění k příčinné souvislosti, musí se vztahovat jak k jednání, tak k následku. R 20/1981 tr.

²⁴³ Někdy tento bývá používán výlučně ve spojitosti s pokračováním v trestném činu a jako synonymum pro cíl je užít účel. ŠÁMAL, Pavel, Oto NOVOTNÝ, Tomáš GRIVNA, Jiří HERCZEG, Marie VANDUCHOVÁ a Rudolf VOKOUN. *Trestní právo hmotné*. 8., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-358-7.

²⁴⁴ R 3/2006 tr. Příkladem, ačkoli s asistovanou sebevraždou nesouvisejícím, by mohl být děj hromadné sebevraždy, kdy dojde ke smrti více osob například při určitých rituálních praktikách (zejména těch tělesně invazivních), ačkoli zamýšlen byl pouze výkon této rituální praxe a nikoli jejich smrt. Tehdy by byly přeživší osoby, či pouze jediná přeživší osoba, trestně odpovědná (-á) pravděpodobně za trestný čin vraždy, případně zabítí (byla-li by příčetná v době spáchání činu a dosáhla minimálně 15 let).

²⁴⁵ R 41/1976 tr.

3.3.2. Rozbor předmětného jednání spočívajícího v pomoci k sebevraždě

Smyslem zařazení této sekce je poukázat na to, že ne všechna jednání, která mohou být ze své podstaty, a tedy trestněprávně neutrálně, vnímána jako pomoc k sebevraždě, naplňují skutkovou podstatu trestného činu účast na sebevraždě.²⁴⁶ Proto, pro účely trestněprávního posouzení předmětné škály skutkových dějů jsoucích nebo jevících se býti pomocí k sebevraždě, nejprve rozeberu jednotlivé atributy učebnicového příkladu asistované sebevraždy, a tedy jednání naplňujícího všechny definiční znaky asistované sebevraždy, pomocí obecných kategorií, a sice:

- kdo jedná,
- s jakým vnitřním psychickým vztahem,
- jak jedná, a jestli vůbec jedná,
- co je důsledkem jednání,
- je dána vzájemná souvislost jednání a důsledku,
- co je tímto způsobit ohrozit nebo porušit,
- jak se jednání projevuje ve hmotném světě.

Tyto kategorie jsou pojmenovány takovým způsobem, aby je posléze bylo možno postavit do korelace s terminologií hmotněprávní nauky, konkrétně s odpovídajícím obligatorním typovým znakem (respektive souborem těchto znaků) trestného činu, přičemž mnohé z nich lze popsat s pomocí poznatků, jež byly o asistované sebevraždě předloženy na různých místech této práce, zejména v části první,²⁴⁷ a z těchto také budu primárně vycházet.

V návaznosti na tento iniciační rozbor nastíním dva skutkové děje, jejichž průběh může zprvu připomínat případy poskytnutí pomoci k sebevraždě, v důsledku čehož mohou být i za tyto případy zaměněny. Definiční znaky asistované sebevraždy ale v nich obsažená jednání překračují (konkrétně v obecných kategoriích tři až pět), a materiálně jí tedy nejsou, což se později projeví i na jejich (odlišném) trestněprávním posouzení. Doplnující skutkové děje už však skrze předmětné obecné kategorie takto zvlášť rozebrány nebudou, nýbrž budou pod společným pojmem usmrcení včleněny do tabulky iniciačního rozboru, což poslouží i účelům přehlednějšího porovnání s variantou ideální.

²⁴⁶ § 144 TZ.

²⁴⁷ Identicky lze rozložit i ostatní jednání, jež byla rozebrána v části jedna, přičemž pro účely této části je uplatnitelný rozbor eutanazie aktivní přímé, který poslouží účelům porovnání a právě asistované sebevraždy, zbylá jednání takto rozebírána nebudou.

Je tedy zřejmé, že tato celková analýza poslouží následující sekci, kde bude pojednáváno o skutkových podstatách konkrétních trestných činů, a sice o jejich jednotlivých typových znacích (respektive jejich souborech), v nichž se jednotlivé trestné činy od sebe navzájem odlišují, a posuzováno, pod které ze skutkových podstat jednotlivé z nastíněných skutkových dějů spadají, a pod které nikoli. Potřeba však dodat, že se jistě nejedná o vyčerpávající výčet všech možných modalit, které si lze představit, ale pouze o ty případy, jež jsou nejvíce diskutované, a taktéž o ty, jež byly nebo mohou být reálně uskutečněny. Za účelem znázornění tří vybraných modalit asistované sebevraždy, jedné ideální („učebnicové“) a dvou zdánlivých, budou v souhrnu načrtnuty tři skutkové děje, které budou alfabeticky označeny A, B a C, a toto označení si ponechají i v dalším textu. Pro přehlednost budou závěrem všechny tyto děje interpretovány graficky.

Skutkový děj A – „ideální“ modalita

Na prvním místě tedy k variantě pro právní kvalifikaci nejjednodušší, a sice té, jež se plně shoduje s představenou definicí, jež asistovanou sebevraždou rozumí jednání spočívající v pomoci jedné osoby k ukončení života osoby jiné, konkrétně v souladu s definicí WMA jako „vědomé a úmyslné poskytnutí potřebných znalostí, prostředku (ů), nebo obojího druhé osobě, aby spáchala sebevraždu, a to včetně konzultace ohledně letální dávky farmaceutika, předepsání této dávky nebo její opatření.“²⁴⁸ Rozložíme-li nejprve tuto definici do výše uvedených obecných kategorií a připojíme-li v hrubé souvislosti přibližně odpovídající hmotněprávní kategorii typového znaku skutkové podstaty trestného činu za současného doplnění rozboru aktivní eutanazie přímé skrze tytéž obecné kategorie, dostaneme následující tabulku:

Obecné kategorie ↓	Pomoc k sebevraždě	Sebevražda s pomocí	Usmrcení (aktivní eutanazie přímá)	Kategorie dle nauky
Kdo jedná	Třetí osoba (typicky lékař či osoba blízká)	Pacient (vzdáleně třetí osoba)	Třetí osoba	Subjekt
S jakým vnitřním psychickým vztahem	Úmyslně	Úmyslně	Úmyslně	Subjektivní stránka
Jak jedná a jestli vůbec jedná	Poskytne pomoc konáním	Spáchá sebevraždu	Usmrtí	Objektivní stránka

²⁴⁸ WILLIAMS, John R. *Medical Ethics Manual* [online]. 3. Ferney-Voltaire: The World Medical Association, 2015, s. 58. ISBN 978-92-990079-0-7. Dostupné také z: https://www.wma.net/wp-content/uploads/2016/11/Ethics_manual_3rd_Nov2015_en.pdf.

Co je důsledkem jednání	Ohrožení ²⁴⁹ života nebo porušení (nikoli bezprostřední)	Porucha života	Porucha života	Objektivní stránka
Je dána vzájemná souvislost jednání a důsledku	Ano (ale slabší)	Ano	Ano	Objektivní stránka
Co je tímto způsobitelné ohrozit nebo porušit	Lidský život (nikoli bezprostředně)	Lidský život (bezprostředně)	Lidský život (bezprostředně)	Objekt
Jak se jednání projevuje ve hmotném světě (a na čem či kom)	Smrt třetí osoby (pacienta)	Sebeusmrcení	Smrt třetí osoby	Účinek (a předmět)

Skutkový děj B – modalita „excesivní pomoc“

Pod tento druhý skutkový děj, jež je zároveň první ze dvou zdánlivých modalit asistované sebevraždy, spadají ty situace, ve kterých poskytnutá „pomoc“ prokazatelně vybočuje z mezí pomoci, čímž se stává samotným jednáním, a tedy i eutanazií stricto sensu, konkrétně její aktivní a přímou formou. Jedná se tedy primárně o již dříve zmíněný příklad jednání, kdy jedna osoba napomůže vpíchnutí jedu do žil druhé osoby, nebo, v případě orální aplikace letální dávky účinné látky, pomáhající osoba namísto pouhého přidržování nádoby se smrtící látkou, tuto látku do hrdla druhé osoby vlévá.²⁵⁰ Opodstatněnou připomínkou však je, že prokázat pomoc jako extenzivní je v těchto případech značně obtížné, nicméně, pro účely tohoto rozboru uvažujme, že nikoli nemožné.

Skutkový děj C – modalita „hromadná sebevražda“

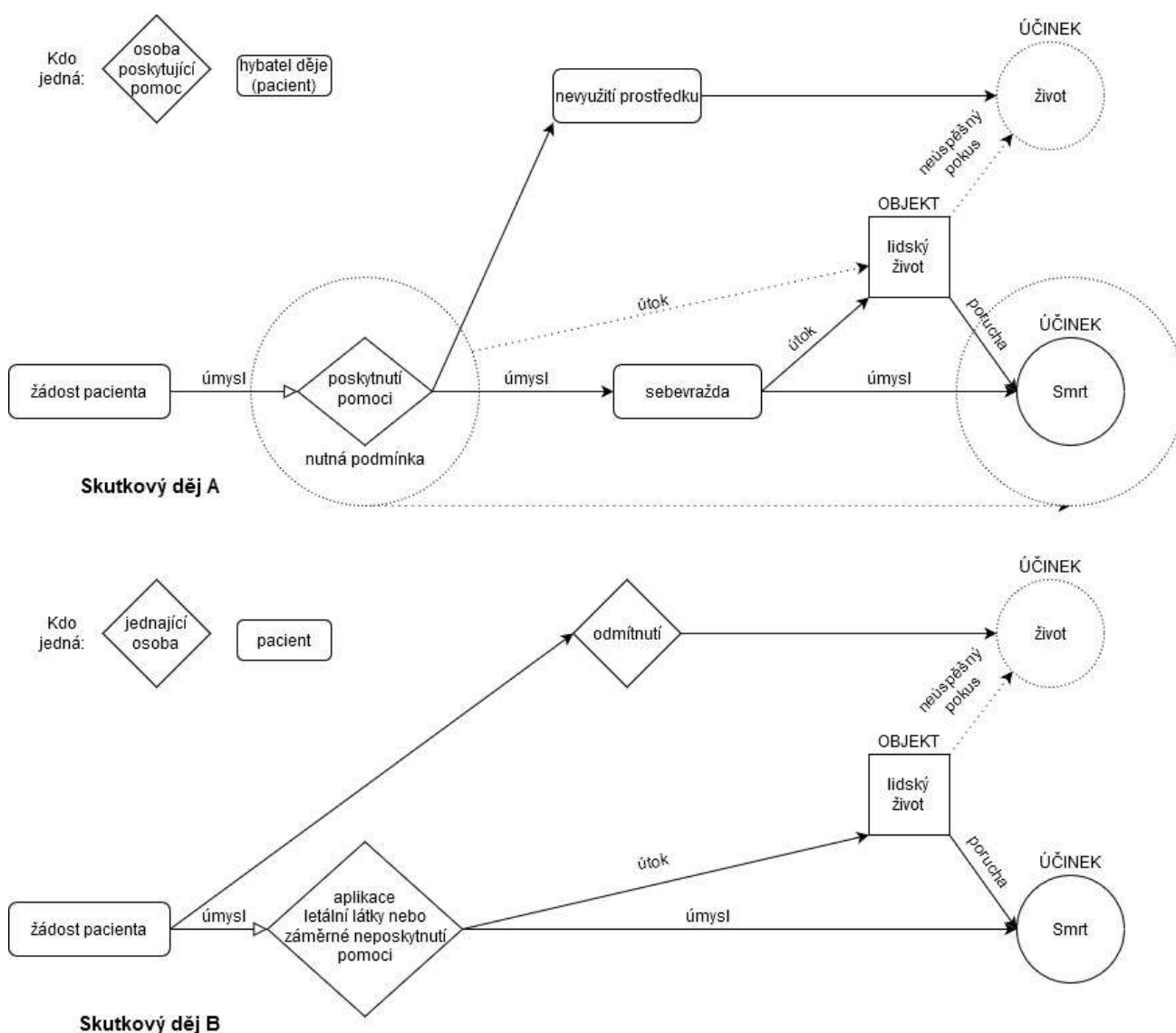
Poslední modalitou asistované sebevraždy, rovněž zdánlivou, je skutkový děj spočívající v hromadné sebevraždě (také známé jako společná či rozšířená sebevražda, a v zahraničí pod pojmem „suicide pact“). Při této příležitosti spolu uzavřou nejméně dvě osoby dohodu o společném odchodu ze světa, nebo alternativně lze uvažovat i o situaci, kdy tato dohoda chybí, a jedna osoba tak jedná pouze ze svého vlastního popudu, přičemž se rozhodne usmrtit sama sebe, a zároveň přinejmenším jednu další osobu, která však vůli vzájemně konat nevyjádřila (případně nemůže posoudit důsledky takového vyjádření, například malé dítě).²⁵¹ Pokud tedy některá z osob zúčastněných na vzájemném

²⁴⁹ Tento závěr je formulován už v návaznosti na ustanovení trestného činu účasti na sebevraždě dle § 144 TZ postačí, dojde-li k pokusu sebevraždy a život pacienta je tak přinejmenším ohrožen.

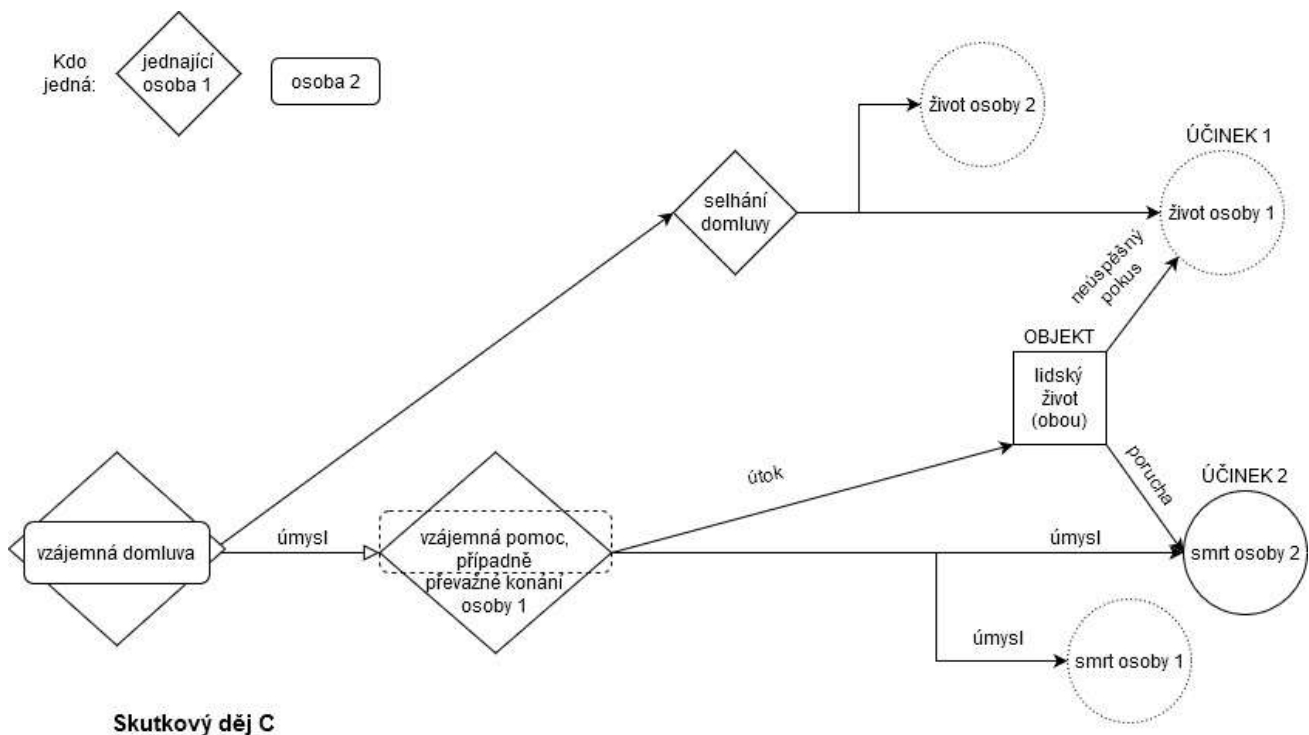
²⁵⁰ Obtížnost rozlišení obou jednání pro nezávislého pozorovatele přiznávají i samotní lékaři, lze tak uvažovat i o tom, že někdy k druhému jednání dojde. KREJČÍKOVÁ, Helena. *Ukončování léčby pacienta a trestní odpovědnost lékaře*. Praha: Galén, c2014. Theatrum medico-iuridicum, s. 68. ISBN 978-80-7492-167-4.

²⁵¹ HOŘÁK, Jaromír. Vražda a zabití v novém trestním zákoníku. *Bulletin advokacie*. 2009, č. 10, s. 53-66.

usmrcení přežije, je na místě zvažovat její trestní odpovědnost za jednání, které způsobilo poruchu hodnoty, jež je chráněna trestním právem, přestože celý děj proběhl odlišně od společných představ,²⁵² a analogicky v situaci, kdy vzájemnost chybí, přežije-li osoba, jež se k jednání rozhodla, trestní odpovědnost této osoby (v souvislosti se zásadou, jež zapovídá trestněprávní postih těch, k jejichž ochraně je dané ustanovení určeno, nelze postihovat osoby, jež měly být pouze předmětem tohoto jednání, neboť tyto jsou oběťmi a nikoli pachateli).

²⁵² Fakt, že celý děj se neodehrál podle jejích představ, nemá vliv na zavinění.

3.3.3. Relevantní TČ

V této sekci představím skutkové podstaty těch trestných činů, jež by mohly pro trestněprávní posouzení (zdánlivé) pomoci k sebevraždě přicházet do úvahy, takové jsou, vzhledem k velmi tenké hraniční linii mezi asistovanou sebevraždou a eutanazií (stricto sensu), tři, a sice vražda, zabití a účast na sebevraždě. Všechny jsou soustředěny v hlavě první zvláštní části trestního zákoníku, neboť je sdružuje identický druhový objekt (zájem na ochraně lidského života). Skutečnost, že jsou v trestním zákoníku uvedeny hned počátkem celého výčtu trestných činů, jen potvrzuje výraznou právně-politickou i společensky hodnotovou koncepci nadřazující lidský život nad kolektivní společenské zájmy, o které byla již zmínka.²⁵³

3.3.3.1. Otázka okamžiku smrti

Pro veškeré trestné činy mířící proti životu člověka je klíčové přesné ohraničení chráněného objektu, a tedy lidského života, neboť jen tak lze jednotlivé skutkové děje, jež na něj útočí, trestněprávně kvalifikovat. Už tedy dávno neplatí, že zkoumání různých fází narození či umírání je jen pouhým projevem zvědavosti etiků a právních teoretiků.

Soudobé právní úpravy různých zemí se sbíhají v tom, že nevnímají lidský život ani jeho hraniční fáze jako statickou veličinu, nýbrž jako celistvý proces od jeho začátku až do samotného konce, což je přístup bezpochyby správný, byť zákonodárce zatěžuje nelehkým, ale nezbytným, úkolem vymezit ten jeden okamžik, který bude za moment smrti, a obdobně ten, který bude za moment narození, z pohledu práva *považován*, a se kterým bude nejen trestní právo dále pracovat.²⁵⁴ Český zákonodárce však do *trestního zákona* ustanovení, jež by tyto rozhodné časové okamžiky určovalo, nezařadil, přestože jejich správná determinace má zásadní význam pro vyvození trestní odpovědnosti. Víme-li totiž, kdy některý z těchto zlomových okamžiků nastal, můžeme zároveň určit, kde leží milník oddělující jednotlivá vývojová stadia trestného činu, a předejít tak situaci, kdy nebude jasné, zda se jednalo již o trestný čin dokonáný, či pouze o jeho nezpůsobilý pokus (na nezpůsobilém předmětu útoku).²⁵⁵ Trestní sazba za dokonáný trestný čin a jeho pokus je sice zpravidla stejná,²⁵⁶ avšak jejich divergence nastává tehdy, když okolnosti případu nasvědčují tomu, že vzhledem k povaze a závažnosti *pokusů* se použití takové trestní sazby jeví jako nepřiměřeně přísné, neboť tehdy lze uložit trest kratšího trvání,²⁵⁷ postačí-li k nápravě pachatele, a ve výjimečných případech i od potrestání

²⁵³ Srov. dřívější systematika z. č. 140/1961 Sb., trestní zákon.

²⁵⁴ Velmi významná z tohoto pohledu je diskuze o transplantaci orgánů.

²⁵⁵ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část. Zvláštní část*. 7. vydání. Praha: Leges, 2019. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-380-3.

²⁵⁶ § 21 odst. 2 TZ.

²⁵⁷ § 58 odst. 5 TZ.

upustit. Nežádoucí absence zákonných výkladových ustanovení obou skutečností je tak překlenuta vymezením, které formuluje nauka a judikatura.

Významným je pro posouzení pomoci k sebevraždě pozdější z obou okamžiků, a tedy okamžik smrti, neboť u sotva narozeného dítěte nelze než pochybovat, že to je způsobilé nějakého signálu, který by mohl být připodobněn žádosti o pomoc k sebevraždě. Kvalifikace skutkového děje by tak pravděpodobně kolísala mezi skutkovými podstatami vraždy a trestných činů směřujících proti těhotenství ženy,²⁵⁸ což je ale otázka zcela jiná, než kterou se zabývá tato sekce i celá práce.²⁵⁹ Nadále už tedy výlučně k determinaci okamžiku smrti.

Přestože zákonná definice tohoto zlomového okamžiku v trestněprávních normách absentuje, neabsentuje v celém právním řádu. Moment smrti je totiž takto definován pro účely posmrtné transplantace (*transplantace ex mortuo*),²⁶⁰ a právě na část této definice se odvolává trestněprávní nauka i judikatura.²⁶¹ Z pohledu trestního práva je tak momentem smrti výlučně takzvaná „cerebrální smrt“, a tedy biologická smrt mozku (včetně mozkového kmene), v jejímž důsledku je „obnovení všech životních funkcí ... již [nenávratně] vyloučeno“.²⁶² Ačkoli pozdější ze dvou sjednocujících stanovisek Nejvyššího soudu, jež se tímto problémem zabývají, ve výkladu výraz nenávratně vynechává, je nutno jej v souladu s dřívější judikaturou dovést, neboť fakt, že mozek je poškozen nevratně, a obnova jeho funkcí je vyloučena nenávratně, je velmi podstatným definičním znakem tohoto časového okamžiku, neboť jeho konečnost je třeba postavit na jisto. Jedná-li se totiž toliko o stav, jež fakticky není terminální, ačkoli se tak *prima facie* (například bez zapojení všech dostupných prostředků medicíny) jevit může,²⁶³ za smrt jej považovat nelze. V souvislosti s tím tak ani klinická smrt nemůže být z pohledu trestního práva smrtí (takovou, jež by byla trestněprávně významná).²⁶⁴ Podaří-li se totiž oběť resuscitovat a navrátit do života, což vzhledem k neustálému pokroku lékařské vědy v současné době není ojedinělé, je pachatel odpovědný za pokus vraždy (případně zabití, k jejich

²⁵⁸ §§ 159 a 160 TZ.

²⁵⁹ K okamžiku narození tak tedy jen krátká poznámka, a sice že se tímto ve shodě s naukou a právní úpravou míní začátek porodu, konkrétně okamžiku, kdy se při porodu objeví hlavička nebo vedoucí část dítěte (nejde-li o porod provedený císařským řezem). ŠÁMAL, Pavel, Oto NOVOTNÝ, Tomáš GRIVNA, Jiří HERCZEG, Marie VANDUCHOVÁ a Rudolf VOKOUN. *Trestní právo hmotné*. 8., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 553. ISBN 978-80-7552-358-7.

²⁶⁰ Provedení transplantace *ex mortuo* je totiž omezeno uplynutím dvou hodin po zjištění smrti pacienta, čímž je i závislé na přesném vymezení předmětného okamžiku, a následně i na stanovení metodiky jeho co nejspolehlivějšího zjištění. §2 e), § 10, Příloha z. č. 285/2002 Sb., o darování, odběrech a transplantacích tkání a orgánů a o změně některých zákonů (dále jako transplantáční zákon),

²⁶¹ *Ibid.*

²⁶² R 41/1976 tr., R 16/1986 tr.

²⁶³ Obnova životních funkcí se může jevit jako vyloučena, nicméně posléze, například při nečekané částečné obnově některých z nich v důsledku opakované resuscitace během převozu do zdravotnického zařízení a včasném připojení na umělou plicní ventilaci se pacient bude nacházet ve vegetativním stavu, kdy sice nebude zdravý, ale stále živ.

²⁶⁴ V opačném (byť absurdním) případě, pokud by během operace u pacienta došlo k zástavě srdce, ten utrpěl klinickou smrt, a některý ze zdravotníků by vrazil pacientovy do srdce skalpel, tento skutek by musel být posouzen jako pokus trestného činu vraždy na nezpůsobilém předmětu útoku (na mrtvole), namísto dokonání trestného činu vraždy (byť pacient mohl být ještě do života navrácen a fakticky byl v době činu stále při životě).

rozdílu v následujících sekcích), nikoli za dokonáný trestný čin vraždy, a to navzdory tomu, že byla prokazatelně zjištěna klinická smrt (cirkulační a respirační kolaps, avšak dočasný).²⁶⁵ Je tedy nezbytné rozlišovat mezi čistě medicínskou interpretací symptomů pacienta (umírajícího), neboli faktů o jeho zdraví (například zda je v persistentním vegetativním stavu²⁶⁶, či že utrpěl klinickou „smrt“), a tím, za kterých z těchto podmínek má být pacient (umírající) považován z pohledu práva za mrtvého, a za kterých stále za živého.

Mezi životem a smrtí jsou však některá „přechodná“, ale definovatelná, stadia, přičemž jejichž přiřazení ke kategorii nad (život) či pod (smrt) nimi nemusí být zdaleka jednoznačné, a právě z těchto dvou identifikovaných stadií, jedno adoptuje trestní právo, a obě podrobněji zkoumá a porovnává přeshraniční (ale pro kterýkoli právní řád relevantní) nauka,²⁶⁷ jejíž ratio v krátkosti interpretuji a využiji pro další úvahu i zde. Na sklonku lidského života se po vzoru této úvahy osoba může nacházet ve třech zjistitelných stadiích, dále pojmenovaných jako fáze, jež navazují na částečně statickou výchozí kategorii, „fázi nultou“, kterou je stav zdraví, a tedy kondice žijícího zdravého člověka. Jednotlivé fáze, nazývejme je fáze umírání (včetně té nulté, neboť i zdravý člověk de facto pozvolna umírá), se od sebe navzájem liší kvalitou třech proměnných, jež v souhrnu bývají označovány jako vitální funkce, a jsou jimi dýchání (respirace), krevní oběh (cirkulace), vědomí. U zdravého člověka jsou všechny tyto tři proměnné zachovány v plné kvalitě i spontaneitě, a naopak u mrtvého těla ve třetí, a poslední, fázi, jsou zcela vymizelé. O těchto dvou fázích, počáteční (zdraví, fáze 0) a konečné (mrtvé tělo, fáze 3), netřeba vést diskuzi, neboť jsou totožné jako předmětné výchozí kategorie (život a smrt), a proto i bezpečně rozeznatelné. O něco méně jasný je však moment tranzice z jedné do druhé, kdy vystupují do popředí zmíněná přechodná stadia, jimiž jsou fáze 1 a fáze 2, které však bez jakékoli úvahy nelze přiřadit k životu, ani ke smrti, neboť se od obou kvalitou některé z proměnných odlišují.

V první fázi umírání, dochází k hluboké poruše vědomí, což je stav, kdy již nejsou přítomné žádné kognitivní funkce, a osoba se pohybuje v cyklu spánku – bdění, aniž by si však uvědomovala sama sebe, byla schopna reagovat na podněty, včetně těch bolestivých, komunikovat, avšak míšň reflexy a reflexy hlavových nervů jsou variabilně přítomny, stejně jako hypothalamická a kmenová mozková aktivita, čímž jsou zároveň zbývající vitální funkce, spontánní respirace a cirkulace, zachovány. Tato kondice je typická pro apalický syndrom (coma vigile, protražované koma), který nastává v důsledku těžkého postižení kůry či subkortikálních struktur při částečně či úplně zachované

²⁶⁵ R 41/1976 tr.; identické je posouzení případu spáchání činu na mrtvole.

²⁶⁶ 1 měsíc a více.

²⁶⁷ SKEGG, P. D. G. Otago Law Review F.W. Guest Memorial Lecture 1988 - The Edges of Life. Otago Law Review [online]. 1985, 6(4), s. 520 [cit. 2020-02-25]. ISSN 00786918.

funkci mozkového kmene a hypothalamu, ať ve formě „prostého“ vegetativního stavu (zpravidla dočasný, trvá do jednoho měsíce od vzniku mozkové poruchy, VS), nebo vegetativního stavu perzistentního (převážně ireverzibilní, po jednom měsíci od vzniku traumatického i netraumatického postižení mozku, PVS)²⁶⁸ či permanentního (zpravidla ireverzibilní, nad dvanáct měsíců, případně nad tři u netraumatického postižení, PMVS).²⁶⁹

Druhá fáze umírání je pak fází klíčovou pro trestní právo, a představuje tedy cerebrální smrt. Vědomí je zde taktéž porušeno, kognitivní i veškeré ostatní funkce mozku zcela a nenávratně vymizelé, včetně veškerých funkcí mozkového kmene. I tehdy mohou být u osoby zjistitelné reflexní nádechy a výdechy, a srdeční aktivita (krevní oběh), nicméně tyto funkce nejsou spontánní a bez podpory nejsou schopny pokračovat. Z medicínského pohledu v tomto stavu chybí perfúze mozku a jeho elektrická aktivita již není zjistitelná, což se prokazuje zákonem stanoveným seznamem vyšetření, jednímž z nich je například perfúzní scintigrafie mozku.²⁷⁰

Poslední fáze, kadaverická, neboli fáze „mrtvoly“ je fází „klasického mrtvého těla“, které bez dalšího nevykazuje známky respirace a u kterého prokazatelně došlo k cirkulačnímu kolapsu i ireverzibilní ztrátě všech mozkových funkcí. Bez jakékoli potřeby definice momentu smrti o statusu těla není pochyb a je nadsost jasné, že již nelze hovořit o živém člověku.

Pro přehlednost lze vše postavit do tabulky inspirované rozvržením dle Skegga²⁷¹:

Fáze	Stav	Respirace	Cirkulace krve	Vědomí
0	Živý člověk	+	+	+
1	Apalický syndrom (VS, PVS, PMVS)	+	+	-
2	Cerebrální smrt	(+)	(+)	-
3	„Klasické mrtvé tělo“ (mrtvola)	-	-	-

Lze uzavřít, že ačkoli v tabulce máme kolonky čtyři (fáze 0 až 3), optikou trestního práva má stav dle kolonky poslední i předposlední identické právní důsledky, a to i přestože je v případě cerebrální smrti tělo de facto ještě živé, a některé životní funkce, byť s nutností stálé podpory, jsou

²⁶⁸ Nejedná se avšak o tzv. locked-in syndrom, tam je vědomí plně zachováno.

²⁶⁹ DOLEŽIL, David a Kamila CARBOLOVÁ. Vegetativní stav (apalický syndrom). *Neurologie pro praxi*. 2007, 8(1), 27-31. ISSN 1213-1814.

²⁷⁰ Příloha č. 1 z č. 285/2002 Sb., transplantační zákon.

²⁷¹ SKEGG, P. D. G. Otago Law Review F.W. Guest Memorial Lecture 1988 - The Edges of Life. *Otago Law Review* [online]. 1985, 6(4), s. 520 [cit. 2020-02-25]. ISSN 00786918.

zachovány. Takto tedy může být osoba z medicínského pohledu stále živa, zatímco z pohledu práva již nikoli, což jen potvrzuje nezbytnost právní definice momentu smrti.

Zásadní je však taktéž, pro které účely je smrt zjišťována, a cerebrální smrt tak není výhradně jediným okamžikem, který za okamžik smrti české právo považuje. Diskutovaná definice transplantačního zákona totiž ve své úplnosti stanoví, že pro účely transplantace se smrt zjišťuje prokázáním nevratné zástavy krevního oběhu **nebo** nevratné ztráty funkce celého mozku, včetně mozkového kmene v případech, kdy jsou funkce dýchání nebo krevního oběhu udržovány uměle (smrt mozku).²⁷² Nevratná zástava krevního oběhu je signalizací terminální fáze, v tabulce označené jako třetí, a právo zde za splnění zákonných podmínek uznává varianty dvě.

Podvojnost této definice nasvědčuje opět tomu, co bylo řečeno již na počátku, a sice že smrt není jednorázovou skutečností, nýbrž procesem, který musí přirozeně mít i svá dílčí stádia, jejichž vzájemné nuance je potřeba brát na vědomí a pečlivě zvážit mezi která z nich lze umístit předělovou linii a říci, že toto je již okamžikem smrti, kdežto předchozí stále signalizuje život. Kritéria posouzení i obsah právně relevantních kategorií života a smrti se tak s ohledem na existenci několika fází jejich tranzice liší v závislosti na účelu užívání této definice, a takto tedy trestní právo může v definici smrti následovat kolonku třetí, zatímco transplantační zákon čtvrtou, jež platila za obecnou definici v minulosti, i třetí.

Odklon od původní (byť spolehlivěji zjiitelné a pro účely transplantace ex mortuo stále částečně zachovalé) definice smrti zástavou krevního oběhu opět velmi významně reflektuje vědecký pokrok lékařské vědy, neboť před možností transplantace orgánů nepřicházelo v úvahu, že by smrt mohla nastat dříve, nežli by došlo k cirkulačnímu kolapsu.²⁷³ Nyní je trestněprávní kritérium posunuto až na fázi cerebrální smrti,²⁷⁴ jejíž možnost spolehlivého zjištění někteří zpochybňují. Jiní se domnívají, že je postupem času možný opětovný posun o kolonku výše, což by mělo za následek situaci, kdy by pachatel, za předpokladu, že oběť trestného činu proti životu upadne do některé z forem vegetativního stavu, byl odpovědný za trestný čin vraždy, nikoli za trestný čin vraždy ve stadiu pokusu, nehledě na to, že by maxima zdůrazňující, že lidský život je chráněn bez ohledu na to, v jaké blízkosti smrti se nachází, musela být zčásti přehodnocena.

²⁷² § 2 písm. e), § 10 zákona č. 285/2002 Sb., transplantační zákon.

²⁷³ Transplantace ex mortuo by totiž v některých případech jinak nebyla možná, neboť po zástavě srdce dárce může dojít k ischemii některých orgánů, a ty tak není možné poskytnout příjemci. Tuto změnu lze tak považovat za souladnou s etikou a principem vyššího dobra.

²⁷⁴ Nebylo tomu ale tak vždy - před tím, než bylo výše zmíněnou judikaturou stanoveno toto kritérium, určoval moment smrti soud ad hoc, a to na základě posudku přízvaného znalce, který se řídil „vědecky uznávanými medicínskými kritérii“, jejichž užití musel ve svém posudku řádně vysvětlit a odůvodnit. R 47/1970 tr.

3.3.3.2. Vražda

Trestný čin vraždy je v trestním zákoníku zakotven hned na prvním místě, a sice v § 140 (je prvním ustanovením části zvláštní), a tato forma úmyslného usmrcení má hned několik podob,²⁷⁵ jež jsou vzájemně odstupňovány podle jejich závažnosti či „morální vytykatelnosti“ v závislosti na charakteristice procesu formování vůle pachatele (a tedy jistou dílčí charakteristikou subjektivní stránky, ale nikoli zaviněním).²⁷⁶ Pro posouzení načrtnutých modalit pomoci k sebevraždě, konkrétně těch, jež jsou pomoci pouze pro forma, zdánlivě (*děje B až C*), neboť ideální podoba pomoci k sebevraždě pod tuto skutkovou podstatu spadat nebude, jsou relevantní všechny tři odstavce předmětného ustanovení, přičemž odstavec první, jež vymezuje vraždu prostou, i druhý, jehož předmětem je vražda s rozmyslem nebo po předchozím uvážení, v plné šíři, a vybrané body odstavce třetího, který obsahuje okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby.

Nutno zdůraznit, že vražda prostá je jakousi „zbytkovou klauzulí“, a je vůči vraždě s rozmyslem a vraždě po předchozím uvážení vymezena negativně,²⁷⁷ z čehož zároveň plyne, že odstavec druhý musí být ve vztahu speciality k odstavci prvnímu. Úzkou souvislost s trestným činem vraždy má i trestný čin zabití, jež je také zvláštním typem úmyslného usmrcení, a vraždu v systematické části následuje, přičemž se vůči všem jejím formám nachází taktéž ve vztahu speciality. Jeho typové znaky jsou v převážné většině totožné, až na jednu podstatnou a jednu taktéž podstatnou, avšak zcela zřejmou výjimku, o kterých bude řeč v následující sekci věnované pouze tomuto trestnému činu.

Nejprve tedy k *typovým znakům* trestného činu vraždy, avšak alterovaným pro potřeby posouzení vybraných modalit pomoci k sebevraždě:

1) Zasaženou hodnotou, a tedy individuálním *objektem* tohoto trestného činu, je nepochybně lidský život, a předmětem útoku živý člověk.

2) *Objektivní stránka* spočívá ve způsobení následku, kterým je usmrcení jiné osoby, přičemž zvolené prostředky nerozhodují. Usmrcení může být obecně následkem konání, i opomenutí, je-li dána zvláštní povinnost konat (§ 112 TZ).²⁷⁸ U všech diskutovaných skutkových dějů však opomenutí

²⁷⁵ Někteří tvrdí, že formálně nová skutková podstata. JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část. Zvláštní část*. 7. vydání. Praha: Leges, 2019. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-380-3.

²⁷⁶ HOŘÁK, Jaromír. Vražda a zabití v novém trestním zákoníku. *Bulletin advokacie*. 2009, č. 10, s. 53-66.

²⁷⁷ JELÍNEK, Jiří, cit. výše, pozn. č. 275, s. 536.

²⁷⁸ ŠÁMAL, Pavel. § 112 [Opomenutí]. In: ŠÁMAL, Pavel, GŘIVNA, Tomáš, HERCZEG, Jiří, KRATOCHVÍL, Vladimír, PÚRY, František, RIZMAN, Stanislav, ŠÁMALOVÁ, Milada, VÁLKOVÁ, Helena, VANDUCHOVÁ, Marie. *Trestní zákoník (EVK)*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2012, s. 1258.

nepřichází v úvahu, neboť poskytnutí pomoci k sebevraždě (byť extenzivní) vyžaduje aktivní činnost, a tedy konání.

3) Jednající osobou, *subjektem*, je pak osoba *rozdílná* od té, jež je usmrcena, přičemž tato skutková podstata neklade na subjekt žádné další požadavky (nepožaduje žádnou speciální vlastnost ani postavení), kromě těch obecných, jejichž implicitní uplatnění je samozřejmostí. Pachatelem tedy může být kdokoli, i osoba právnická.²⁷⁹ Zároveň zde formy trestné součinnosti, jak v širším, tak v užším slova smyslu,²⁸⁰ ani nepřímé pachatelství, nejsou vyloučeny.

4) O několik řádků výše zmíněná „vyšší míra racionality rozhodování“ se vztahuje k poslednímu souboru typových znaků, a sice k *subjektivní stránce*, jejíž univerzálně obligatorní složka, zavinění, je v případě vraždy zastoupena vždy úmyslem, který musí směřovat k usmrcení člověka (vztahovat se i na následek jednání). Postačí však, když je dán úmysl nepřímý, a *contrario*, přímý úmysl se nevyžaduje. Míra racionality rozhodování je pak příznačná pro proces formování vůle, a tudíž necharakterizuje míru zavinění, nýbrž zpravidla fakultativní znak subjektivní stránky trestného činu, který je zde obsažen ve skutkové podstatě, čímž se stává obligatorním, a tedy pohnutku. V rámci pohnutky lze diferenciovat mezi jednotlivými typy interních procesů utváření vůle pachatele v závislosti na časovém odstupu a intenzitě rozumové kontroly (rozvahy), na základě čehož pak rozlišujeme zmíněné tři typy vraždy. Vraždu prostou, jež je zároveň skutkovou podstatou základní, vraždu s rozmyslem (reflexí), a vraždu po předchozím uvážení (premeditace v užším slova smyslu, dále jen premeditace), jež jsou skutkovou podstatou kvalifikovanou, neboť vyžadují vyšší míru rozvahy, a zároveň je pro ně charakteristický větší časový odstup mezi rozvahou a realizací činu než u vraždy prosté, která je dle důvodové zprávy typizací zejména jednání označovaného jako situační vraždy.

²⁷⁹ § 7 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, neobsahuje vyloučení § 140 TZ.

²⁸⁰ Problematickým však může být posuzování účastenství v užším slova smyslu ve vztahu k subjektivní stránce v případě vraždy s rozmyslem a po předchozím uvážení, neboť v zásadě platí, že účastenství je řízeno zásadou akcesority, po jejíž kvalitativní stránce musí čin účastníka splňovat všechny pojmové znaky trestného činu, jež jsou založeny u hlavního pachatele, v důsledku čehož, v případě, kdy je rozmysl či premeditace dána u účastníka (typicky návodce), zatímco u hlavního pachatele nikoli, nemůže být tato okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby přičítána ani účastníkovi (R 22/1957). Na druhou stranu se však současně jedná o okolnost osobního významu, která se nemůže samovolně transferovat z pachatele na účastníky (a tedy druhým směrem), či mezi spolupachateli navzájem, a je jí tak nutné zkoumat zvlášť u pachatele, a zvlášť u účastníka (zda ten předpokládal, že je účastníkem na činu, jež zahrnuje premeditaci či rozmysl), stejně tak jako je samostatně zkoumána u každého ze spolupachatelů. ŠÁMAL, Pavel. § 24 [Účastník] a § 140 [Vražda]. In: ŠÁMAL, Pavel, GRIVNA, Tomáš, HERCZEG, Jiří, KRATOCHVÍL, Vladimír, PŮRY, František, RIZMAN, Stanislav, ŠÁMALOVÁ, Milada, VÁLKOVÁ, Helena, VANDUCHOVÁ, Marie. Trestní zákoník (EVK). 2.vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2012, s. 340 a s. 1457.

- **§ 140 (1) TZ Vražda prostá** („Kdo jiného úmyslně usmrtí...“)

V těchto případech je míra rozumové kontroly zanedbatelná a časový odstup mezi zformováním vůle a jednáním nepatrný, proto bývá o této vraždě pojednáváno jako o vraždě v afektu v náhlém hnutí mysli, ačkoli to není jejím zákonným definičním znakem (tím je nedostatek rozmyslu).²⁸¹

- **§ 140 (2) TZ Vražda s rozmyslem a vražda po předchozím uvážení** („Kdo jiného úmyslně usmrtí s rozmyslem nebo po předchozím uvážení...“)

Rozdíl mezi rozmyslem a předchozím uvážením je v teorii o něco méně zřetelný. Důvodová zpráva k tomuto ustanovení (§ 140 odst. 2) uvádí, že v případě rozmyslu pachatel jedná uváženě, ale nikoli po předchozím uvážení.²⁸² Uvedené konkretizuje a dále vymezuje judikatura, která stanoví, že jakmile pachatel, byť krátce, zváží stěžejní okolnosti zamýšleného jednání, přičemž nemusí zhodnotit všechny rozhodující okolnosti, a není třeba, aby o tomto činu uvažoval detailně či plánovitě, jedná s rozmyslem.²⁸³ Obecně tedy platí, že premeditace zahrnuje plán a vyžaduje určité stádium přípravy (a časový předstih), zatímco rozmysl, jakožto méně intenzivní stupeň racionální kontroly pachatele nad trestným jednáním, nikoli (rozmysl činu zpravidla předchází bezprostředně, případně trestné jednání do určité chvíle provádí).²⁸⁴ S tímto souvisí také úvaha, že ačkoli ustanovení § 140 odst. 4 prohlašuje přípravu vraždy za trestnou, ta z podstaty věci je možná jen jedná-li se o vraždu po předchozím uvážení. Z vyšší míry racionality rozhodování vyplývá i vyšší závažnost jednání, proto se trestní sankce pohybují v rozmezí dvanácti až dvaceti let, namísto sazby deseti až osmnácti lety, jež odpovídá skutkové podstatě základní.

K tomuto ještě nutno doplnit poslední poznámku týkající se vzájemného vztahu těchto tří variant tvorby vůle. Z povahy věci vyplývá, že rozmysl i předchozí uvážení jsou vzájemně neslučitelné s afektem, který má být zpravidla přítomen u pachatele vraždy prosté (neboť afekt vylučuje jakýkoli stupeň rozvahy, s rozmyslem si však může konkurovat postupně), a současně, kvalita rozhodování typická pro rozmysl je obsažena v předchozím uvážení. Rozmysl a předchozí uvážení se proto taktéž vzájemně vylučují.²⁸⁵

²⁸¹ Není tedy formulována jako takzvaný afektdelikt, na rozdíl od trestného činu zabití (§ 141 TZ). HOŘÁK, Jaromír. Vražda a zabití v novém trestním zákoníku. Bulletin advokacie. 2009, č. 10, s. 53-66.

²⁸² Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb. trestní zákoník, č. 40/2009 Dz.

²⁸³ R 49/2013 tr.

²⁸⁴ R 11/2014 tr.

²⁸⁵ HOŘÁK, Jaromír. Vražda a zabití v novém trestním zákoníku. Bulletin advokacie. 2009, č. 10, s. 53-66.

- **Modality asistované sebevraždy relevantní k § 140 odst. 1 a odst. 2 TZ**

Nyní už k trestněprávní kvalifikaci relevantních načrtnutých skutkových dějů, jež využije právě nastíněnou trichotomii vraždy. Těmito skutkovými ději jsou *děj B*, a tedy excesivní pomoc při aplikaci letální dávky účinné látky, ať injekčně nebo orálně, jež je materiálně aktivní eutanazií přímou,²⁸⁶ a *děj C*, vzájemná dohoda na vzájemném usmrcení (tzv. hromadná neboli společná sebevražda).

1) Pro první ze skutkových dějů (děj B) spočívající v *excesivní pomoci* připadá v úvahu kvalifikace dle § 140 odst. 1 TZ i § 140 odst. 2 TZ. Pokud pomoc překoná hranici pomoci a stane se samotným jednáním, materiálně tedy nikoli asistovanou sebevraždou, ale aktivní eutanazií přímou, neboť usmrcení spočívá *převážně* v činnosti té jedné osoby,²⁸⁷ přicházejí v úvahu následující možnosti:

a) je-li učiněno situační rozhodnutí, plně spontánní, a tedy bez jakékoli předchozí úvahy, takové jednání může naplnit skutkovou podstatu vraždy prosté (§ 140 odst. 1 TZ). Lze si tak představit hypotetický příklad inspirovaný švýcarskou praxí, kdy pacient na orální aplikaci letální medikace reaguje například akcentovaným fyziologickým třesem, a přihlížející osoba blízká (pravděpodobně však nikoli dozorující zdravotník, neboť ten by měl objektivně vykazovat jistou míru odolnosti vůči zvýšené emoční zátěži v takové situaci, a podobně u jiné, než blízké, osoby by bylo nutno zvážit v každém jednotlivém případě, zda taková zátěž bez bližších vazeb k umírajícímu mohla být dostatečně silná na to, aby vyprovokovala takovou reakci) k němu přiskočí, a dopomůže mu při konzumaci této látky prudkým náklonem nádoby u jeho úst, přičemž mu de facto smrtelnou tekutinu vlévá do úst. Osoba blízká zde jednala impulzivně, tedy náhle, neuváženě, a v přímé reakci na intenzivní podnět, čímž se dopustila vraždy prosté,

b) zároveň ale proces tvorby vůle (rozhodování) jednat v jinak stejném scénáři může skýtat vyšší míru racionality. V takovém případě by osoba blízká učinila krátkou a nejzákladnější rozumovou úvahu o činu, čímž by její jednání muselo být posouzeno jako vražda s rozmyslem (tedy § 140 odst. 2 TZ),

c) a konečně, v poslední alternaci, může učiněné rozhodnutí naplnit i nejvyšší míru racionality požadované kvalifikací pro vraždu po předchozím uvážení. Pokud si tedy osoba blízká naplánuje, že takto „pomůže“ pacientovi, aby jej usmrtila (například si rozmyslí, jak odstraní případné

²⁸⁶ Pro kterou český právní řád nestanoví speciální privilegovanou skutkovou podstatu, proto takové jednání spadá primárně pod skutkovou podstatu vraždy, případně zabití, k tomu dále.

²⁸⁷ S ohledem na zásady teorie podmínky (conditio sine qua non) a gradace příčinné souvislosti.

překážky, vyskytnou-li se v sousledu událostí), a důsledně zváží všechny následky svého činu, včetně těch příznivých i negativních, bude odpovědná za vraždu po předchozím uvážení (rovněž § 140 odst. 2).

V otázce ukládání trestů se lze v souhrnu za všechny tři adaptace výchozího scénáře odvolat na možnosti trestání případů eutanazie *stricto sensu*, které uvádí nauka, přičemž rozhodujícím faktorem, na jehož základě se nabízí zmírnění trestněprávního postihu, jež je v mezích své zákonné sazby pro tyto specifické případy úmyslného usmrcení s ohledem na povahu a závažnost činu mnohdy nepřiměřeně přísný, je kvalita pohnutky.²⁸⁸ Je-li tedy předmětné jednání motivováno soucitem s trpícím umírajícím a snahou ukončit jeho muka, soud při ukládání trestu přinejmenším přihlédně k této pohnutce jako k obecně polehčující okolnosti (§ 39 odst. 3, § 41 písm. b) TZ). Ve světle zásady subsidiarity trestní represe²⁸⁹ a absenci speciální privilegované skutkové podstaty lze však taktéž uvažovat o mimořádném snížení trestní sazby (§ 58 TZ), a konečně, zcela odlišnou a nejvíce benevolentní možností je potom posouzení tohoto skutkového děje ve veškerých jeho adaptacích jako trestný čin zabití (§ 141 TZ), k čemuž by bylo možno přistoupit po důsledném zvážení všech okolností některých výrazně specifických případů, což bude rozvedeno v další sekci.

2) Druhým skutkovým dějem je případ hromadných sebevražd (*děj C*). V souladu s judikaturou, dojde-li mezi dvěma a více osobami ke vzájemné domluvě (tato rovněž může být motivována bezvýhodností situace a hlubokým soucitem, v důsledku čehož se (zejména) osoba blízká rozhodne v odchodu ze světa trpící osobu následovat), aby se mezi sebou navzájem úmyslně usmrtily, a je-li následkem jednání přeživší osoby smrt poškozeného (-ých), naplňuje její jednání skutkovou podstatu vraždy.²⁹⁰ Ohledně její formy pak lze najít vícero názorů, domnívám se však, že vzájemná domluva implikuje minimálně rozmysl, který je příznačný pro kvalifikovanou formu vraždy, a uvedenému ději tak lépe odpovídá tato,²⁹¹ než vražda prostá, jejíž uvedení jako možné trestněprávní kvalifikace²⁹² lze dle mého názoru připisovat zejména faktu, že analogické ustanovení dřívějšího trestního zákoníku, na nějž judikát odkazoval, znalo pouze vraždu prostou (§ 219 odst.

²⁸⁸ Žádost, potažmo svolení poškozeného, je předpokládána, neboť jediná odlišnost od ideální varianty asistované sebevraždy spočívá v objektivní stránce.

²⁸⁹ Ačkoli Doležal její aplikaci v případě eutanazie vylučuje, Šámal připouští. Fremr dokonce připouští i výjimečnou možnost beztrestnosti. DOLEŽAL, Adam. *Eutanazie a rozhodnutí na konci života: právní aspekty*. Praha: Academia, 2017. Právo - etika – společnost. ISBN 978-80-200-2687-3; ŠÁMAL, Pavel. § 140 [Vražda]. In: ŠÁMAL, Pavel, GŘIVNA, Tomáš, HERCZEG, Jiří, KRATOCHVÍL, Vladimír, PÚRY, František, RIZMAN, Stanislav, ŠÁMALOVÁ, Milada, VÁLKOVÁ, Helena, VANDUCHOVÁ, Marie. *Trestní zákoník (EVK)*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2012, s. 1457; DRAŠTÍK, Antonín, ROBERT FREMR, TOMÁŠ DURDÍK, MIROSLAV RŮŽIČKA a ALEXANDER SOTOLÁŘ. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-790-4.

²⁹⁰ R 6/1998 tr.

²⁹¹ Shodně uvádí Hořák a Dolenský v publikaci, ŠÁMAL, Pavel, Oto NOVOTNÝ, Tomáš GŘIVNA, Jiří HERCZEG, Marie VANDUCHOVÁ a Rudolf VOKOUN. *Trestní právo hmotné*. 8., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 562. ISBN 978-80-7552-358-7.

²⁹² Dřívější vydání komentáře od téhož autora uvádí vraždu prostou. ŠÁMAL, Pavel, cit. výše, pozn. č. 289.

1 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon), jejíž dikci odpovídá právě současné znění odstavce prvního, který popisuje také vraždu prostou. Polehčující okolnosti zde přítomny být mohou, stejně tak jako úvaha o mimořádném snížení trestu (v kontextu § 12 odst. 2 TZ), či kvalifikaci jako trestný čin zabití.

- **§ 140 (3) TZ Okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby** („Odnětím svobody na patnáct až dvacet let nebo výjimečným trestem bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 ...“)

Z množiny okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby v § 140 odst. 3 TZ lze ty relevantní pro asistovanou sebevraždu a její modality znázorněné výše zmíněnými skutkovými ději rozdělit do tří, případně čtyř skupin. První skupinou je ta, jež vyjadřuje těžší následek, druhou pak ty, jež chrání více ohrožené osoby, třetí spočívá v závažném způsobu spáchání činu, a konečně čtvrtá v zavrženíhodné pohnutce, avšak přistoupí-li tato ke skutkovému ději, nelze už uvažovat o jednání spadající pod pojem eutanazie stricto sensu. Těžším následkem je spácháním činu na dvou a více osobách, přičemž platí, že tento čin musí být spáchán jedním skutkem. Lze si tak představit, že by extenzivní pomoc byla poskytnuta dvěma osobám páchajícím sebevraždu současně, nebo hromadná sebevražda byla podstoupena více osobami, přičemž přeživší zůstala pouze jedna (pachatel). Vyšší míra ochrany je poskytována dětem (jimiž se rozumí děti mladší osmnácti let dle § 126 TZ) a těhotným ženám, k tomu netřeba cokoli dodávat, snad jen, že zavinění k těmto okolnostem postačí nedbalostní (v podobě nedbalosti nevědomé, § 17 odst. 2 TZ). Závažným způsobem spáchání činu je jeho opětovné spáchání, přičemž je nerozhodné, zda pachatel byl za tento čin již odsouzen či nikoli, nebo zdali bylo odsouzení již zahlazeno, či nikoli. Za zavrženíhodnou pohnutku platí majetková motivace, kdy v případě eutanazie stricto sensu tuto vylučuje samotná její definice, a proto, byla-li by dána tato okolnost, jednalo by se o vraždu bez dalšího, nehledě na to, zda byla učiněna žádost nebo prosba o usmrcení, či nikoli, přičemž by ani žádná z polehčujících okolností nebyla přítomna, a nebyl by tedy ani důvod k mírnějšímu trestněprávnímu postihu, jako tomu v případech eutanazie obvykle bývá.

Zde je ještě příhodné upozornit na fakt, že tyto okolnosti nediferencují mezi tím, zda je spáchána vražda prostá, či některá z jejích kvalifikovaných forem. Je-li proto dána některá z těchto okolností, trestní sazba bude pro všechny tyto formy identická, a sice v rozmezí patnácti až dvaceti let, za současné hrozby výjimečného trestu, přičemž by opět bylo možné zvážit (s výjimkou zavrženíhodné pohnutky), zda nejsou dány okolnosti pro mimořádné zmírnění trestu (§ 58) a přihlídnout k obecným polehčujícím okolnostem (§ 39 odst. 3, § 41).

3.3.3.3. Zabití

Trestný čin zabití (§ 141 TZ) je, jak napovídá předchozí sekce, privilegovanou skutkovou podstatou úmyslného usmrcení, jež má mírněji postihovat ty skutky, jejichž závažnost je znatelně nižší než v případě vraždy, a to z důvodu intenzivního vnitřního (emociálního) prožitku, který je u pachatele vyvolán vnější mimořádnou okolností, přičemž tento prožitek ale současně nedosahuje takové míry, aby ovlivnil přičetnost, nicméně dostatečné míry na to, aby „značně zúžil vědomí pachatele a oslabil jeho zábrany“,²⁹³ a zároveň tak předmětné jednání učinil omluvitelným, ač stále nedovoleným. Z toho vyplývá, že tato trestněprávní kvalifikace může v určitých specifických případech postihnout opět obě zdánlivé modalidy pomoci k sebevraždě, a tedy *skutkové děje B a C*, nikoli však její ideální variantu v podobě *skutkového děje A*, a odlehčit tak případnému trestněprávnímu postihu předmětného jednání právě kvůli jeho omluvitelnosti.

Privilegovanost skutkové podstaty trestného činu zabití působí ve vztahu k trestnému činu vraždy nejen vůči jeho základní skutkové podstatě (§ 140 odst. 1 TZ), ale i vůči těm kvalifikovaným (§ 140 odst. 2 TZ). Proto je i zároveň ke všem zmíněným ve vztahu speciality, což umožňuje privilegovaně posoudit rovněž ty případy premeditovaného usmrcení, jejichž pachatelé byli dlouhodobě vystaveni objektivně mimořádně intenzivní a zátěžové situaci vyvolávající v nich velmi silné rozrušení, ve kterém učinili plán k usmrcení jiné osoby (tzv. protrahovaný afekt). Poněvadž skutková podstata trestného činu zabití v zásadě kopíruje skutkovou podstatu trestného činu vraždy, jež byla rozebrána v předchozí sekci, není proto nutné ji zde rozebírat znovu, a další pozornost tak lze věnovat již výlučně těm znakům skutkové podstaty, v nichž se oba zmíněné trestné činy odlišují. Jsou jimi tyto:

1) První a zcela logický rozdíl spočívá v *subjektu*, neboť tím zde, na rozdíl od vraždy, může být pouze fyzická osoba.²⁹⁴ Nejasnosti však opět může vzbuzovat posuzování účastenství v užším slova smyslu, neboť navzdory zásadě akcesority je pohnutka specifickým rysem vnitřního psychického stavu účastníka i pachatele, a není důvod, aby prospívala někomu, u něhož dána není, proto převažuje názor, že by měla být také zkoumána u každého zvlášť,²⁹⁵ přičemž u spolupachatelů je tento postup samozřejmostí.

2) Jak vyplývá z prvního odstavce, druhý, a významnější, rozdíl záleží v *subjektivní stránce*. Nikoli však v zavinění, ale, taktéž jako při diferenciaci forem vraždy, v charakteristice subjektivní stránky (pohnutce), kdy je vyžadováno, aby proces formování vůle byl výrazně ovlivněn (a často

²⁹³ R 14/2011 tr.

²⁹⁴ § 7 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

²⁹⁵ HOŘÁK, Jaromír. Vražda a zabití v novém trestním zákoníku. Bulletin advokacie. 2009, č. 10, s. 53-66.

deformován) silným rozrušením ze strachu, úleku, zmatku, v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného nebo silným rozrušením z jiného omluvitelného hnutí mysli. Pohnutka je zde tedy přímo znakem skutkové podstaty a její výrazně typizační charakter odráží i nauka, která tento trestný čin označuje jako takzvaný afektivní delikt (afektdelikt), jehož charakteristiku však nelze přisoudit náhlému hnutí mysli či afektu typickému pro situační vraždy. Relevanci pro asistovanou sebevraždu potom nevykazuje jiný důvod silného rozrušení, než ten poslední, a sice jiné omluvitelné hnutí mysli, které není blíže pozitivně definováno,²⁹⁶ a pod které tak bude spadat i hluboký soucit s trpícím (umírajícím) a snaha jej tohoto příkoří zbavit.

- **Relevantní modality asistované sebevraždy k § 141 TZ a trestní sazby**

Ze zmíněných skutkových dějů zde tedy přichází v úvahu ty identické, jako v případě vraždy, a sice případ excesivní pomoci a hromadných sebevražd.

1) Pokud by jednání v rámci veškerých v předchozí sekci načrtnutých adaptací *skutkového děje B*, a sice hypotetického případu inspirovaného švýcarskou praxí, mohla být připsána spontánní reakci na zátěžovou situaci v důsledku silného rozrušení pachatele podníceného soucitem s trpícím, bylo by možné uvedené případy kvalifikovat jako trestný čin zabití, jež pachatele v rámci trestní sazby oproti pachatelům vraždy zvýhodňuje (a taktéž z nich snímá stigma vraha). Výjimkou by tedy nebyla ani poslední adaptace zahrnující premeditaci, neboť nauka připouští možnost dlouhodobého přetrvávání takto intenzivního emocionálního vypětí, které může vyústit v zoufalý čin motivovaný hlubokým soucitem, jež je potřeba posuzovat shovívavěji než případy premeditované vraždy, jež jsou takovéto pohnutky prosty. Někteří uvádějí, že tato kvalifikace je s ohledem na požadovanou kvalitu pohnutky uplatnitelná pouze tehdy, když je pachatelem osoba blízká,²⁹⁷ jiní však přesto tuto možnost připouští i pro zdravotníky.²⁹⁸

2) Ohledně *skutkového děje C* platí vše řečené u vraždy, přičemž za pečlivého uvážení pravého záměru a všech pohnutek přeživší osoby, by snad některé mimořádné případy hromadných sebevražd spáchané ve vysoce tíživé situaci mohly být kvalifikovány i jako trestný čin zabití.²⁹⁹

Trestní sazba se zde pohybuje v rozmezí od tří do deseti let,³⁰⁰ přičemž, jsou-li dány okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby (ve vztahu k nimž postačí zavinění ve formě nedbalosti),

²⁹⁶ Negativní vymezení poskytuje judikatura, pokud by pachatel pocítil náhlý hněv a vztek, omluvitelné hnutí mysli by to jistě nebylo. R 9/2012 tr.

²⁹⁷ DOLEŽAL, Adam, cit. výše, pozn. č. 289.

²⁹⁸ ŠUSTEK, Petr, Tomáš HOLČAPEK a kol. *Zdravotnické právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 558. ISBN 978-80-7552-321-1. (Autoři uvádí, že tato trestněprávní kvalifikace přichází v úvahu tehdy, jedná-li „zejména“ osoba blízká.)

²⁹⁹ HOŘÁK, Jaromír. Vražda a zabití v novém trestním zákoníku. *Bulletin advokacie*. 2009, č. 10, s. 60.

³⁰⁰ Polehčující okolnosti v pohnutce zde už zohledněny nebudou – zákaz dvojího přičítání 39 odst. 4 TZ.

je sazba zvýšena na rozmezí osmi až patnácti let. Těmito okolnostmi jsou vlastnosti předmětu útoku (dítě a těhotná žena) a mnohost předmětu útoku (dvě a více osob), přičemž tyto jsou identické jako první tři u vraždy, a v jejich vysvětlení lze tedy na vraždu taktéž odkázat. Je takřka zbytečné dodávat, že příprava zde trestná není, neb samotná podstata tohoto trestného činu, jež je charakteristický svojí naléhavostí a impulzivností, přípravu vylučuje.

3.3.3.4. Účast na sebevraždě

Posledním trestným činem, jež bude zmíněn, a tím nejsignifikantnějším, je účast na sebevraždě (§ 144 TZ), pod kterou spadá *skutkový děj A* spočívající v ideální modalitě asistované sebevraždy. Toto ustanovení, jež má tři odstavce, základní skutkovou podstatu a dva stupně okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby, vykazuje jistou specifickou oproti ostatním, neboť se jedná o jedinou skutkovou podstatu, která za splnění zákonných podmínek kriminalizuje taková jednání, která jsou jindy svojí povahou formami účastenství jako pachatelství. Je tomu tak proto, že úmyslné usmrcení sebe samého ani pokus o něj už není nadále kriminalizováno, neboť se jedná o sociálně-patologické jednání, na které je nutno reagovat terapeuticky, a nikoli trestněprávně, proto ani účastenství na tomto činu, který není trestným, nemůže být v souladu se zásadou akcesority trestné. Nicméně zásada posvátnosti života a nutnost jeho ochrany vyžaduje, aby přesto byly postihovány takové formy jednání, které k usmrcení jiného přispívají, byť ten jedná zcela sám, přičemž jediný možný způsob jak toho docílit je tedy skrze přímou kriminalizaci takovýchto jednání, neboť jejich závažnost, zvláště cílí-li na osoby zranitelné, je navzdory slabší příčinné souvislosti k poruše chráněného objektu nemalá.

Skutková podstata účasti na sebevraždě se v závislosti na objektivní stránce (konkrétně na jednání) rozpadá na dvě integrální součásti, neboť postihuje toho, kdo jiného k sebevraždě (a tedy k úmyslnému zbavení života sebe samého)³⁰¹ pohne nebo toho kdo jinému k ní pomáhá, pokud se tato osoba o sebevraždu alespoň pokusí. Navzdory jazykové formulaci se však nejedná o návod a pomoc dle § 24 TZ, ale o samotné pachatelství, nicméně toto ustanovení je interpretačním vodítkem k obsahu těchto pojmů, jež budou dále přiblíženy po rozboru skutkové podstaty trestného činu účasti na sebevraždě jako celku, který je následující:

1) Individuálním *objektem* je opět lidský život, přičemž zesílená ochrana je poskytována jedincům, jejichž schopnost udržet si svobodnou vůli případně odpovídající míru racionálního uvažování je oslabena. Předmětem je tedy živý člověk (který v době útoku může, ale nemusí, být rozhodnut k usmrcení sebe samého).

2) O *subjektu* bylo již několikrát řečeno, že jím musí být osoba rozdílná od té, jež spáchá sebevraždu, přičemž ale není vyloučeno ani nepřímé pachatelství, ani účastenství v užším či v širším slova smyslu. Pachatelem však vždy může být jen fyzická osoba.³⁰²

³⁰¹ R 24/1986 tr.

³⁰² § 7 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

3) Objektivní stránku potom tvoří alternativně dvě jednání, z nichž jedno, jak bylo řečeno výše, má povahu návodu, a druhé pomoci, avšak, jak bylo taktéž řečeno výše, obě tato jednání jsou trestná jako pachatelství, a nikoli jako účastenství v užším slova smyslu. V této souvislosti se tedy lze dopustit i pokusu tohoto trestného činu (tehdy, když jednání zůstane bez odezvy), je však nutné si uvědomit, že se jedná se o pokus pachatelství, jež je návodem, či pomoci, a nikoli přímo o pokus pomoci či návodu, které by byly trestné jako příprava,³⁰³ a tudíž zde zcela bez právních následků. Současně je taktéž nutno odlišovat pokus tohoto trestného činu od pokusu samotné sebevraždy, jehož přímým důsledkem je dokonání trestného činu. Druhá složka objektivní stránky, následek, potom spočívá primárně v poruše lidského života (chráněného objektu), které je dosaženo zprostředkovaně skrze jednání sebevraha. Zároveň ale není vyloučeno, aby došlo pouze k ohrožení chráněného objektu, pokusí-li se potenciální sebevrah o sebevraždu neúspěšně. A konečně, příčinná souvislost k následku ve formě smrti druhé osoby je oslabena, nicméně je nutnou podmínkou, bez které by tento následek nenastal, neboť od této se odvíjí souslednost dalších příčin ovlivňujících, byť významněji, ale v závislosti na této počáteční příčině, konečný následek.

4) Subjektivní stránkou, a tedy vnitřním psychickým vztahem pachatele k jednání i způsobenému následku, je obligatorně pouze zavinění ve formě úmyslu. Tento úmysl musí být úzce spojen s jednáním a se „vzdálenějším“ následkem ve formě smrti druhé osoby, a sice je nutné, aby pachatel jednal s úmyslem vzbudit v jiném rozhodnutí spáchat sebevraždu,³⁰⁴ či aby mu k sebevraždě (úmyslné zbavení života sebe samého) pomohl. Zároveň tedy ani nestačí, že se pachatel účastní situace, při které si druhý sám způsobí smrt neúmyslně.³⁰⁵ Pohnutka nehraje v otázce trestní odpovědnosti žádnou roli, nicméně může být opět zohledněna při ukládání trestu.

- **„Návod“ v kontextu § 144 odst. 1 TZ**

Nyní už blíže ke dvěma zmíněným jednání. Ohledně pohnutí k sebevraždě, které může být přirovnáno k návodu, postačí jen uvést, že takto jedná ten, kdo v jiném vzbudí rozhodnutí usmrtit sebe samého. Příkladem takového jednání z praxe mohl být případ tzv. „Modré velryby“,³⁰⁶ o němž není dosud jasné, zda byl skutečnou hrozbou nebo pouhým šířením falešné poplašné zprávy. Byli by však skutečný, osoba, jež by stála za internetovým nabádáním mladistvých prostřednictvím plnění různých úkolů, by byla trestně odpovědná právě dle první části této skutkové podstaty.

³⁰³ Tzv. neúspěšný návod, pokus návodu je trestný jako příprava.

³⁰⁴ R 24/1986 tr.

³⁰⁵ Ibid.

³⁰⁶ Modrá velryba. In: Policie České republiky [online]. Policie ČR [cit. 2020-05-12]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/modra-velryba.aspx>.

- **„Pomoc“ v kontextu § 144 odst. 1 TZ a příslušná modalita asistované sebevraždy**

Co musí učinit ten, kdo k sebevraždě jinému pomáhá, lze blíže vysvětlit na *skutkovém ději A*, jenž je ideální modalitou sebevraždy, a následující scénář tedy adaptací samotné definice. Lze si tak představit, že jedna osoba (typicky lékař či osoba blízká) vědomě a úmyslně poskytne druhé osobě konzultaci ohledně letální dávky farmaceutika nebo jí přímo tuto dávku předepíše, případně opatří, s tím účelem, aby tato druhá osoba s využitím některé z těchto alternativ mohla spáchat sebevraždu.

Osoba, která k sebevraždě pomáhá, tedy ve světle této definice může poskytnout nějakou formou potřebné znalosti nebo prostředek(-ky) nebo obojí, což je o něco užší pojetí pomoci, než zastává skutková podstata trestného činu účasti na sebevraždě, již vykládáme obdobně jako pomoc dle ustanovení § 24 odst. 1 písm. c) TZ, a sice jako takové jednání, které spáchání sebevraždy druhé osobě umožní nebo usnadní, a stejně jako v případě úcastenství, i zde můžeme rozlišovat pomoc fyzickou a psychickou. Fyzickou pomocí by v tomto kontextu vedle opatření letální dávky účinné látky,³⁰⁷ mohlo být například i převezení do jiné země, odstranění překážek, a podobně, psychickou pomocí pak nejtypičtěji poskytnutí rady či konzultace, ale i psychická podpora a utvrzení v takovém rozhodnutí.

- **Trestní sazby, jejich základní i zvýšená výměra dle § 144 odst. 2 a odst. 3 TZ**

Základní trestní sazba se pohybuje od minima (za které je považováno 24 hodin)³⁰⁸ až do tří let, a jedná se tedy o jediný přečin ze všech zmíněných trestných činů (relevantních pro pomoc k sebevraždě), z čehož vyplývá, vedle ostatních způsobů zmírnění trestu, které byly zmíněny u trestného činu vraždy i zabití, a sice přihlídnutí k obecně polehčujícím okolnostem (§ 39 odst. 3, § 41 TZ) a mimořádné snížení trestu odnětí svobody (§ 58 TZ), i možnost upuštění od potrestání (§ 46 TZ). Není však nutno dodávat, že k takovému beneficiu by bylo možno přistoupit pouze v mimořádných případech. Okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby pak poskytují zesílenou ochranu osobám zvláště zranitelným, a tedy těm, kteří snadno podléhají vlivu jiných nebo těm, jejichž racionalita tvorby vůle a rozhodování je omezena (či zatím není plně rozvinuta). Tyto okolnosti existují ve dvou stupních, přičemž v prvním stupni chrání děti, kterými se rozumí děti mladší patnácti let, a těhotné ženy. Ve druhém pak děti mladší patnácti let a osoby stížené duševní poruchou,

³⁰⁷ R 16/1986 tr.

³⁰⁸ PŮRY, František. § 55 [Odnětí svobody]. In: ŠÁMAL, Pavel, GRIVNA, Tomáš, HERCZEG, Jiří, KRATOCHVÍL, Vladimír, PŮRY, František, RIZMAN, Stanislav, ŠÁMALOVÁ, Milada, VÁLKOVÁ, Helena, VANDUCHOVÁ, Marie. Trestní zákoník (EVK). 2.vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2012, s. 745.

kdy zde půjde zejména o různé formy mentální retardace či duševní nemoc³⁰⁹. Ke všem těmto okolnostem opět postačí zavinění ve formě nevědomé nedbalosti dle § 17 písm. b) TZ.

- **Jednání, jež se § 144 TZ vymykají**

Pokud se ale jedná o osobu, která pro svoji duševní poruchu či nedostatek věku má zcela vymizelé rozpoznávací a ovládací schopnosti (není vůbec schopná rozpoznat nebezpečnost svého jednání nebo je ovládat), nemůže se jednat o trestný čin účasti k sebevraždě dle § 144 odst. 3, a takové jednání naplňuje bez dalšího skutkovou podstatu trestného činu vraždy. Pachatel se jí tehdy dopouští zprostředkovaně skrze živý nástroj, a jedná se tedy o nepřímé pachatelství.³¹⁰ Stejně jako v případě, kdy pachatel donutí fyzickým či psychickým nátlakem osobu, aby sama sebe zbavila života. Nauka tyto případy vztahuje pouze na formy pohnutí, nicméně se domnívám, zejména v prvním případě, že trestným jednáním může být i napomáhání k sebevraždě, případně se s trochou nadsázky psychické donucení z případu druhého může blížit psychické pomoci, čímž lze tyto případy uvážit i v kontextu problematiky asistované sebevraždy, byť hrají spíše marginální roli, a nebyly tak proto ani uvedeny v rámci výčtu posuzovaných skutkových dějů.

Závěrem lze tedy krátce shrnout, co není asistovanou sebevraždou, ani pomocí k sebevraždě v obecném slova smyslu, a nemůže být ani kvalifikováno jako trestný čin účast na sebevraždě:

a) Není jí skutkový děj B, a sice modalita spočívající v excesivní pomoci, která se nejvíce blíží skutkovému ději A, a tedy ideální variantě asistované sebevraždy.

b) O něco vzdálenější případy hromadné sebevraždy, byť motivovány soucitem s trpící osobou a emočně tíživé situace, z níž se jediným východiskem zdá společné ukončení života, jí taktéž nejsou.

c) Ještě vzdálenější pomoc osobě, kdy si lze představit rodiče, kteří se z nějakého důvodu, že kvalita života jejich dvouletého potomka je tak nízká, že ukončení jeho života pro něj může být jedinečným zlepšením, a ponechají v jeho dosahu letální dávku smrtícího farmaceutika, které dítě samo pozře.

d) A konečně, v nejvzdálenějším stupni, tedy psychické manipulativní donucení jiné osoby k sebevraždě s argumentací, že je to pro její dobro, neboť ta nesnesitelně trpí, ke kterému by došlo

³⁰⁹ Ale přichází v úvahu plné spektrum mentálních indispozic, které zahrnuje definice duševní poruchy v ustanovení § 123 TZ, která zahrnuje vedle zmíněných i těžkou asociální poruchu osobnosti nebo jinou těžkou duševní či sexuální odchylku, stejně tak jako hlubokou poruchu vědomí (tam ale pravděpodobně k pomoci k sebevraždě dojde stěží).

³¹⁰ ŠÁMAL, Pavel, Oto NOVOTNÝ, Tomáš GRIVNA, Jiří HERCZEG, Marie VANDUCHOVÁ a Rudolf VOKOUN. *Trestní právo hmotné*. 8., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 561. ISBN 978-80-7552-358-7.

v rámci konzultace zakamuflované tak, že osoba i okolí si myslí, že myšlenku ukončit svůj život pojala sama.

První dvě jednání tedy mohou být kvalifikovány jako vražda, případně zabití, poslední dvě vzhledem ke své závažnosti a neomluvitelnosti již ze své povahy pouze jako vražda, a nikoli tedy jako účast k sebevraždě, kam spadá definičně souladná, ideální, modalita asistované sebevraždy.

3.3.3.5. Porovnání jednotlivých zmíněných skutkových podstat

K tomuto porovnání jen velmi krátce, neboť jeho účelem je pouze závěrečný přehled rozdílů mezi jednotlivými trestnými činy, přičemž je zde, stejně jako v tabulce podkapitoly 3.3.2., jež pracovala s rozbohem definice pomoci obecných kategorií, viditelný rozdíl v objektivní stránce mezi trestným činem účasti na sebevraždě, úmyslně přispívajícím k usmrcení jiné osoby, a formami úmyslného usmrcení jiné osoby (jež se navzájem liší charakteristikou subjektivní stránky). Dále si lze všimnout odlišnosti v okruhu subjektů (připuštění právnické osoby jakožto pachatele pouze u vraždy).

Jiný, a několikrát diskutovaný, rozdíl týkající se mnohosti osob, jež mají vliv na dějový průběh, a tedy i subjektu, byl viditelný v rámci obecného srovnání tabulky v podkapitole 3.3.2., a spočíval v determinaci subjektu ve vztahu ke konečnému následku. Tento signifikantní rozdíl, jenž je významným faktorem vydělujícím asistovanou sebevraždu z ostatních trestných činů útočících na lidský život, ze samotného srovnání skutkových podstat explicitně nevyplývá, ale je možné jej dovést skrze objektivní stránku (zejména vliv pohnutí a pomoci na smrt sebevraha) i zde.

Trestný čin ↓	Objekt	Subjekt	Objektivní stránka	Subjektivní stránka
Vražda prostá § 140 (1) TZ	Lidský život	FO i PO	Usmrcení	Úmysl
Vražda kvalifikovaná § 140 (2) TZ	Lidský život	FO i PO	Usmrcení	Úmysl a reflexe nebo premeditace
Zabití § 141 TZ	Lidský život	FO	Usmrcení	Úmysl a kvalifikované silné rozrušení
Účast na sebevraždě § 144 TZ	Lidský život	FO	Vzbuzení rozhodnutí s úmyslem usmrtit nebo Poskytnutí pomoci s úmyslem usmrtit	Úmysl

3.3.4. Okolnosti vylučující protiprávnost

V trestním zákoníku existují jisté instituty, které trestněprávní postižení činu vylučují, byť ten zdánlivě, právě vyjma protiprávnosti, naplňuje veškeré (ostatní) pojmové znaky trestného činu. Jedná se o typizované okolnosti, které za splnění zákonných podmínek pachatele činu jinak trestného zbavují trestní odpovědnosti již od počátku, a tedy *ex tunc* (je tedy nutné je odlišovat od důvodu zániku trestnosti činu a zániku trestu). Relevantními se na první pohled mohou zdát dvě, svolení poškozeného, a krajní nouze.

O svolení poškozeného dle § 30 trestního zákoníku byla zmínka v první části v rámci diferenciacie eutanazie vyžádané, nevyžádané a nedobrovolné. Tam bylo taktéž řečeno, že požadovaná žádost poškozeného u vyžádané eutanazie, je materiálně informovaným souhlasem, a zároveň jeho svolením, přičemž totéž platí i o asistované sebevraždě. Souhlas³¹¹ potažmo svolení zákonem požadované kvality (dobrovolnost, určitost, vážnost a srozumitelnost), udělené zpravidla předem nebo nejpozději současně se spácháním činu jinak trestného, je vesměs způsobilé vyloučit i protiprávnost zásahu do tělesné integrity, a tedy zdraví i života člověka, avšak pouze tehdy, pokud je tento zásah v souladu s právním řádem a poznatky lékařské vědy a praxe (*lege artis*).³¹² Není-li tedy poslední podmínka naplněna, což u asistované sebevraždy, ani u eutanazie *stricto sensu*, v současné době není, potom je takto udělené svolení od počátku neplatné, byť by splňovalo veškerá ostatní zákonná kritéria.³¹³ O této okolnosti vylučující protiprávnost tedy v případě asistované sebevraždy, a to u žádné z jejích modalit, ani té, jež je eutanazií *stricto sensu*, uvažovat nelze. U její ideální modalit se nadto nabízí spekulace, zda by svolení poškozeného, bylo-li by způsobilé protiprávnost pomoci k sebevraždě vyloučit, nebylo v určité míře kontradiktorní k druhé části ustanovení § 144 TZ, jež kriminalizuje pomoc k sebevraždě jako pachatelství, neboť by tato okolnost většinu takových jednání bez dalšího dekriminalizovala, respektive by připouštěla postihnutí pouze pomoci bez svolení, a tedy bez žádosti.³¹⁴ Z výše zmíněných skutkových dějů by však udělení takového svolení mohlo

³¹¹ Ve smyslu informovaného souhlasu, nikoli jako souhlas poškozeného (s trestním stíháním) dle § 163 TŘ, neboť tam se jedná o zcela jiný (procesněprávní) institut.

³¹² Jedná se o projev římskoprávní zásady *volenti non fit injuria*. KOMENTAR BECK GRĚVNA, Tomáš. § 30 [Svolení poškozeného]. In: ŠÁMAL, Pavel, GRĚVNA, Tomáš, HERCZEG, Jiří, KRATOCHVÍL, Vladimír, PÚRY, František, RIZMAN, Stanislav, ŠÁMALOVÁ, Milada, VÁLKOVÁ, Helena, VANDUCHOVÁ, Marie. Trestní zákoník (EVK). 2.vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2012, s. 420-424.

³¹³ *Ibid.*

³¹⁴ Tyto případy by potom byly postižitelné v závislosti na využití (dokonaný trestný čin) či nevyužití (pokus trestného činu) nevyžádané pomoci a na tom, zdali pacient sám sebe usmrtit zamýšlel a chtěl (a jen se zdráhal o pomoc požádat, tam „pomoc“), či nikoli (spíše „návod“). Nepožádal-li by tedy pacient (osoba) o pomoc, buď by neměl ani záměr jí využít a sám sebe usmrtit, a tedy ji ani nevyužil, čímž by pachatel byl odpovědný za pokus „návodu“ dle § 21 TZ, § 144 TZ (nejednalo by se o tzv. neúspěšný návod), stejně jako v situaci, kdy by pacient (osoba) takový záměr měl, ale ze studu o pomoc nepožádal, ale pomoci by z nějakého důvodu nakonec nevyužil (tam spíše pokus „pomoci“, ale totožná právní kvalifikace). Alternativně pokud by pacient za stejných okolností takové pomoci využil, ačkoli o ni nežádal, a měl-li by záměr sám sebe usmrtit, pachatel by odpovídal za dokonaný trestný čin pomoci dle 144 TZ. Pokud by ale tento záměr pacient neměl, jednalo by se spíše o „návod“, ale rovněž o dokonaný trestný čin, případně by pachatel poskytnutím této nevyžádané pomoci druhé osobě proti její vůli musel nutně překročit její materiální hranice a spáchat aktivní eutanazii přímou

mít význam pro zmírnění trestu u přeživší osoby v případě modalit v podobě hromadné sebevraždy³¹⁵ za současné aplikace zásady subsidiarity trestní represe.³¹⁶

Druhou okolností vylučující protiprávnost, jež by mohla přicházet v úvahu, a první v systematické trestního zákoníku (§ 28 TZ) je krajní nouze. Její meritum spočívá v považování hrozící poruchy jedné hodnoty a následku (porucha druhé hodnoty) vyvolaného zvoleným opatřením k jejímu odvrácení, a lze se na ni odvolat za předpokladu, že je dán stav hrozící poruchou (nebezpečí) zájmu chráněnému zákonem, tato porucha hrozí přímo, nelze ji za daných okolností odvrátit jinak, způsobený následek není *zřejmě* stejně závažný nebo ještě závažnější než ten, který hrozí, a konečně ten, kdo hrozící poruchu odvrací, není povinen ji snášet.³¹⁷

Judikatura doplňuje, že podmínka proporcionality není splněna ani tehdy, pokud je hodnota zachráněného zájmu rovnocenná s hodnotou zájmu obětovaného.³¹⁸ Proto i za předpokladu, že by byly všechny ostatní podmínky splněny, naplnění principu proporcionality zůstává problematickým, neboť v souladu s naukou se nelze domnívat, že byt' sebedůstojnější a bezbolestná smrt člověka je následek, který *není ani zřejmě* stejně závažný jako utrpení umírajícího, kterému by byl vystaven, nebyli by života zbaven.³¹⁹ Judikatura tuto otázku v návaznosti na ukončování života na žádost dosud neřešila, nicméně je krajně nepravděpodobné, že by se k tomuto ospravedlňujícímu důvodu přiklonila. Těžko považovat situaci za urgentní, a zároveň zvolit časově relativně volné řešení, které je kauzálně závislé ještě na jevu jiném, ve formě pouhé pomoci. Proto by, byt' je pomoc k sebevraždě eticky schůdnějším řešením, argumentace krajní nouze přicházela v úvahu spíše u samotné eutanazie stricto sensu, neboť takové jednání spíše ukazuje na neúnosnost situace. V kontextu zmíněných skutkových dějů by o ní tedy bylo možné uvažovat v případě *skutkového děje B*.

Lze proto shrnout, že žádná z okolností vylučujících protiprávnost není pro případy pomoci k sebevraždě uplatnitelná, může však mít význam v otázce ukládání trestů.³²⁰

kvalifikovatelnou jako vraždu, případně zabití, pokud by jednání spáchala osoba (blízká) v silném rozrušení (i dlouhodobě trvajícím). Jedná se ale bezpochyby o situace bezmála hypotetické, a jejich prokazování by bylo více než obtížné.

³¹⁵ R 6/1998 tr.

³¹⁶ Nauka se v tomto názoru však neshoduje, Jelínek například tuto možnost připouští (JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část. Zvláštní část. 7. vydání.* Praha: Leges, 2019. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-380-3.), zatímco Doležal ji explicitně vylučuje a dodává, že k této zásadě nelze přistupovat identicky, jako k dřívějšímu kritériu společenské nebezpečnosti. DOLEŽAL, Adam. *Eutanazie a rozhodnutí na konci života: právní aspekty.* Praha: Academia, 2017. Právo - etika – společnost, s. 219. ISBN 978-80-200-2687-3.

³¹⁷ § 28 TZ.

³¹⁸ R 20/1982 tr.

³¹⁹ CÍSAŘOVÁ, Dagmar a Olga SOVOVÁ. *Trestní právo a zdravotnictví. 2., upr. a rozš. vyd.* Praha: Orac, 2000. Studijní texty (Orac). ISBN 80-861-9975-4; DOLEŽAL, Adam, cit. výše, pozn. č. 319.

³²⁰ § 41, § 46 odst. 1, § 58 odst. 1 TZ.

3.3.5. Návrhy zákonů o důstojné smrti (2016, 2008)

Krátké vyjádření si rovněž žádají již dva v minulosti předložené legislativní návrhy cílicí na podmíněnou dekriminlizaci asistované sebevraždy a subsidiárně i aktivní eutanazie přímé, a to primárně ze dvou důvodů. Jednak proto, že obě předložené úpravy „důstojného umírání“, jak byly souhrnně, a bezpochyby eufemičtěji ve srovnání se zněním etablovaných pojmů, nazývány obě předmětné formy ukončování života na žádost, svojí materií zasahovaly do účinné trestněprávní úpravy, ačkoli ani jeden z návrhů tuto zásadní otázku neřešil. A jednak proto, že lze očekávat, nebo přinejmenším alespoň doufat, že aktuální legislativní snahy³²¹ na půdě Parlamentu ČR budou nedostatky těchto dvou návrhů reflektovat, a chystaný třetí legislativní návrh, jehož přesné znění k datu psaní této práce (březen 2020) není zřejmé,³²² tak bude svoji propracovaností a přesností vymezení používaných pojmů odpovídat vážnosti tématu, který řeší.

Prvním návrhem byl tedy senátní návrh zákona o důstojné smrti z roku 2008,³²³ který však vzhledem k názorovým neshodám, jež v souvislosti s ním panovaly již na půdě Senátu, na ní taktéž zůstal, a v legislativním procesu se dále neposunul (byť se objevovaly snahy o jeho přepracování a opětovné představení).³²⁴

Druhý návrh z roku 2016³²⁵ byl výrazně inspirován návrhem předchozím, nebo lze spíše říci jeho věrnou kopií,³²⁶ přičemž jediná odchylka od jeho předchůdce spočívala v tom, že tento byl předložen skupinou poslanců a nikoli senátorů.³²⁷ Absenci jakékoli adaptace textu senátního návrhu mimo jiné potvrzuje fakt, že ačkoli poslanecký návrh byl zpracován již v době účinnosti „nového“ občanského zákoníku, jež terminologicky měnil dřívější „způsobilost k právním úkonům“ na „svěprávnost“, hovořilo se v něm stále o způsobilosti. Shodně tak byla opět upravena asistovaná sebevražda jako možnost výchozí, a subsidiárně k ní připuštěna možnost usmrcení pacienta lékařem, přičemž obě tyto varianty byly za splněných podmínek dovolené, a tedy podmíněně dekriminlizovány. To vše ale bez jakékoli návaznosti na ustanovení účinného trestního zákoníku,

³²¹ Patrně od května roku 2019. ANO Milan Brázdil a Věra Procházková přípravy začaly v půlce 2018.

ANO připravuje zákon na legalizaci eutanazie. Chce ji většina sester i lékařů. In: *IDNES.cz* [online]. MAFRA, 1999, 15. 5. 2019 [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/eutanazie-cesko-snemovna-navrh-zakona-asistovana-smrt.A190514_152952_domaci_chtl.

³²² A nebylo mi zpřístupněno ani na moji žádost za účelem jeho zpracování v této práci.

³²³ *Zákon o důstojné smrti - senátní návrh*, z roku 2008. Dostupný také z: https://www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/webNahled?id_doc=47525&id_var=40369

³²⁴ Návrh II. In: *Eutanazie - dobrá smrt* [online]. IPD - Institut práva a demokracie, 2007, 22. 04. 2009 [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <http://eutanazie-dobrasmrt.bluefile.cz/?akce=paragraf&id=11>.

³²⁵ Návrh zákona o důstojné smrti č. 820/0, dostupný na <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=820&CT1=0>.

³²⁶ DOLEŽAL, Adam. *Eutanazie a rozhodnutí na konci života: právní aspekty*. Praha: Academia, 2017. Právo - etika – společnost, s. 217. ISBN 978-80-200-2687-3, Stanovisko vlády k tisku 820/0 Sněmovní tisk 820/1,

<https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=820&CT1=1>.

³²⁷ Pravděpodobně ve snaze usnadnit cestu návrhu do legislativního procesu.

zejména těch, jež upravují v předchozích sekcích rozebrané trestné činy. Krejčíková poznamenává, že by snad bylo vhodné předmětnou úpravu včlenit přímo do trestního zákoníku, a to skrze doplnění stávajícího ustanovení § 144 TZ (trestný čin účast na sebevraždě) o podmínky vyloučení protiprávnosti, přičemž pro účely subsidiárně aplikovatelné možnosti eutanazie stricto sensu by se potom nabízela možnost zavést novou privilegovanou skutkovou podstatu, jež by zodpověděla zároveň i otázku excesu lékařů, kterou tento návrh rovněž přešel mlčením, a v níž by bylo taktéž zahrnuto ustanovení podmíněně vylučující protiprávnost,³²⁸ s čímž s ohledem na přehlednost právní úpravy a právní jistotu jejich adresátů, nelze než souhlasit.³²⁹

Poslanecký návrh, kromě jiných dílčích nedostatků, ze kterých lze uvést například absenci bližší specifikace nahodilé nemoci, která například nemusela být nesnesitelná, čímž kritérium intenzity utrpení, které v zahraničí bývá výrazným měřítkem, zcela absentuje, nebo nejasnost v otázce věkové hranice³³⁰ generovanou konfliktem s úpravou předem vyslovených přání, rovněž neřešil jednu ze stěžejních praktických otázek, a sice otázku ekonomickou. Financování či nefinancování tohoto „léčebně-terapeutického“ postupu z finančních prostředků systému veřejného zdravotnictví by jistě obohatilo nejen legislativní diskuzi o zvažování nebezpečí takzvané sociální eutanazie, jež byla zmíněna v části první. Pravděpodobně jakýkoli postoj k tomuto aspektu zpřístupnění „důstojného umírání“ by přinesl nové odpůrce této iniciativě, nicméně návrh zákona není teoretickým textem, a musí zvážit všechny praktické aspekty svého provedení v praxi, proto tuto otázku z jeho úpravy v žádném případě vynechat nelze.

Ohledně poslaneckého návrhu lze v dalším plně odkázat na důkladný rozbor Krejčíkové,³³¹ či v genezi návrhu senátního (předchozího) na pojednání Doležala,³³² a vyčkat, jak se s obtížností problematiky utká návrh nový, zejména pak, zda, a případně jakým způsobem, zohlední kritické aspekty praktické realizace „důstojného umírání“, jež vyvstávají na podkladu rozličných zahraničních zkušeností s takovou praxí.

³²⁸ Je totiž nutné vyřešit otázku, zda by odpovídal identicky jako lékař, který by poskytl „pomoc“ bez jakékoli žádosti, či zda by byl nějakým způsobem privilegován a sankcionován mírněji. Bez jakéhokoli ustanovení by dle stávající trestněprávní úpravy totiž byl lékař odpovědný za vraždu, což je poněkud hluboká odpovědnostní i sankční propast mezi postupem „lege artis“ a „non-lege artis“.

³²⁹ KREJČÍKOVÁ, Helena. Je návrh zákona o důstojné smrti důstojný? In: *Zdravotnické právo a bioetika* [online]. Ústav státu a práva, 06/06/2016 [cit. 2020-03-06]. Dostupné z: https://zdravotnickepravo.info/je-navrh-zakona-o-dustojne-smrti-dustojny/#_ftnref2

³³⁰ Není totiž jasné, zda svéprávný nebo emancipovaný nezletilý by měl být taktéž kvalifikován či nikoli.

³³¹ KREJČÍKOVÁ, Helena. Je návrh zákona o důstojné smrti důstojný? In: *Zdravotnické právo a bioetika* [online]. Ústav státu a práva, 06/06/2016 [cit. 2020-03-06]. Dostupné z: https://zdravotnickepravo.info/je-navrh-zakona-o-dustojne-smrti-dustojny/#_ftnref2

³³² DOLEŽAL, Adam. *Eutanazie a rozhodnutí na konci života: právní aspekty*. Praha: Academia, 2017. Právo - etika – společnost, s. 217-218. ISBN 978-80-200-2687-3.

4. Přehled trestněprávních úprav asistované sebevraždy vybraných zemí common law a jejich komparace s českou právní úpravou

Hned zpočátku je nutno říci, že následující text naváže na část druhou, kdy jako své východisko použije její jednotlivé dílčí závěry o aktuálním stavu právní regulace asistované sebevraždy v každé z předmětných zemí, přičemž tyto závěry lze v grafu druhém, respektive u každé z jeho dílčích částí, nalézt pod průmětem roku 2020 a příslušné kategorie Y, případně v textu v poslední větě příslušného popisného odstavce. Průběžná komparace české právní úpravy pomoci k sebevraždě s těmi zde rozebíranými naváže naopak na poznatky části třetí, a u všech vybraných zemí, jimiž jsou Anglie a Wales, Kanada, Nový Zéland, Austrálie a Spojené státy americké, bude předmětem diskuze opět pouze jejich *hmotněprávní* úprava asistované sebevraždy. Až na pár zmínek nebudou tedy ani procedurální aspekty případného aprobovaného poskytování pomoci k sebevraždě, včetně ochranných a kontrolních mechanismů („safeguards“), rozebírány. Zároveň je nutno říci, že pokud bude kdekoli použit pojem „osoba“, vždy se bude jednat o osobu fyzickou.

Nyní ještě obecně a velmi krátce k právnímu systému zemí common law, jehož specifika se odráží především v odlišném spektru, váze a důležitosti jednotlivých pramenů práva, z nichž některé lze nalézt v kodifikované formě a některé právě ve formě „common law“ v užším slova smyslu, které je utvářeno skrze precedenční rozhodnutí soudů, zvyklosti či tradiční doktrínu původem (převážně) ze sedmnáctého století. „Common law“ má zpravidla své místo tam, kde neexistuje psaná právní úprava, a je v současné době znatelně odlišné od své původní formy, která byla základem všech právních řádů a pramenila z Anglie, výkladovými publikacemi anglických autorů (například Blackstoneovy Komentáře k zákonům Anglie) ale přesto argumentují soudy nejen anglické jurisdikce doposud. Na stávajícím common law systému je patrná i různá míra vlivu kontinentální právní kultury, která se odráží především ve vyšším podílu zastoupení právních předpisů, kdy nejvýrazněji je tento vliv spatřován v USA, ale i v Kanadě nebo Austrálii, o něco méně na Novém Zélandu, a nejméně v Anglii, o čemž svědčí i psaná či nepsaná forma ústav jednotlivých zemí (byť lidskoprávní katalogy jsou všude kodifikovány).

Pokud jde rozsah trestněprávního zaměření této části, v jejím rámci bude uvažován především *skutkový děj A*, a tedy ideální modalita asistované sebevraždy jak byla načrtnuta v části předchozí, v důsledku čehož bude pozornost koncentrována převážně na ta ustanovení, jež jsou svojí povahou ekvivalentní k trestnému činu účasti na sebevraždě dle § 144 TZ, případně na jeho common law koncepci. Ať je uplatňován kterýkoli regulativní mechanismus, tento trestný čin je vždy považován za delikt závažnější („indictable offence“ či „felony“), a někde i chápán jako speciální

forma usmrcení s tím, že bez takové pomoci či návodu by (pravděpodobně) jiný sebevraždu nespáchal. Sebevražda je poté definována jako úmyslné usmrcení sama sebe, přičemž v rozhodovací činnosti některých amerických soudů je tato definice doplňována právě o definici common law, která stanoví, že osoba musí „mít jasnou mysl a být dostatečně vyspělá“,³³³ což je sice praktické pro občanskoprávní problematiku (zejména otázky výplaty pojistného), nicméně v trestním právu by tato definice měla zásadní důsledky na rozsah ustanovení postihujícího účast na sebevraždě, neboť by jej tak omezila pouze na případy pomoci (i návod) k „racionálním sebevraždám“ a naopak případy, jež vyžadují o to vyšší ochranu, právě protože „racionální“ nejsou, pokud lze takto sebevraždy vůbec diferenciovat, by jeho působnosti unikaly. Proto tak v trestněprávním kontextu inklinují soudy k definici bez tohoto „dodatku“ common law, a tedy k totožné s tou, kterou dovozuje česká judikatura.³³⁴

Vynechána budou naopak ustanovení týkající se trestného činu vraždy či zabití, pod která by spadal *skutkový děj B*, neboť přestože je v některých zemích i účast na sebevraždě postihována právě jako vražda (Oregon)³³⁵, jejich rozbor by vydal na samostatnou monografii. Proto tedy jen několik málo poznámek k jejich vzájemné souvztažnosti, která je u všech zemí řízena v zásadě obdobným mechanismem, kdy není-li jednání vraždou, je zabitím. Ku příkladu, v kanadské a novozélandské jurisdikci, jež definují trestné činy pouze skrze zákonná ustanovení, a nikoli skrze common law, je nejobecnější kategorií usmrcení, v jehož rámci se zkoumá, zda jsou naplněna kritéria zaviněného usmrcení (tedy i spáchaného nedbalostně), a to, pokud není vraždou, je zabitím, které je stejně jako v českém právním řádu méně závažné než vražda. Anglický způsob je odlišný, kdy je sice nejobecnější kategorií usmrcení, a to, pokud není vraždou, je zabitím, které se dále štěpí na zabití, jak jej vnímá české trestní právo, a na neúmyslné zabití, které je de facto usmrcením z nedbalosti (v Anglii a Wales jsou obě kategorie dále členěny), přičemž skutková podstata vraždy není definována zákonem, nýbrž skrze common law. Tento mechanismus pak aplikují všechny státy, které jsou common law jurisdikcemi (například Nový Jižní Wales).

K hromadné sebevraždě, jež představovala *skutkový děj C*, zmíním pouze, že v některých právních rádech je předmětem zvláštního zákonného ustanovení jakožto samostatný trestný čin (například v Anglii a Wales³³⁶ nebo na Novém Zélandu³³⁷, kde je postihována jako zabití, případně v New South Wales, kde přeživší osoba může být trestně odpovědná za pomoc k sebevraždě³³⁸,

³³³ *Wackwitz v. Roy*, 418 S.E.2d 861 (Va. 1992), bod 865.

³³⁴ R 24/1986 tr.

³³⁵ Or. Rev. Stat. § 163.125 odst. 1 písm. b).

³³⁶ S 4 Homicide Act 1957 5 & 6 Eliz.2 c.11.

³³⁷ s 180 Crimes Act 1961.

³³⁸ Crimes Act 1900 (N.S.W.), s 31B.

v české trestněprávní terminologii se jedná o privilegované skutkové podstaty), jinde je jako v ČR primárně považována za vraždu, proti níž ale, bylo-li předmětem dohody souběžné, avšak nikoli postupné, vzájemné usmrcení (česká nauka mezi oběma případy nediferencuje, viz kapitola 3.3.3.), existuje „defence“ (jíž lze chápat jako okolnost vylučující odpovědnost za trestný čin vraždy) snižující odpovědnost na odpovědnost za účast na sebevraždě (například Kanada³³⁹, Kalifornie³⁴⁰), nebo pomocí „partial defence“ na odpovědnost za zabití (například stát Victorie³⁴¹).

V otázce determinace *momentu smrti* lze odkázat na sekci 3.3.3.1., neboť většina zde diskutovaných jurisdikcí považuje za tento moment pro účely trestního práva taktéž moment cerebrální smrti (brain stem death), a to buď základě zákonné definice (většina států USA,³⁴² Manitoba³⁴³) nebo v její absenci na precedenčním základě (Anglie a Wales,³⁴⁴ Nový Zéland,³⁴⁵ většina kanadských provincií³⁴⁶). Některé z nich, zejména ty australské, pak nejen pro účely transplantace, ale pro právo obecně, současně užívají definici alternativní, a to nevratnou zástavu krevního oběhu (např. Victoria)³⁴⁷.

A konečně, pokud jde o *okolnosti vylučující protiprávnost*, mohlo by být argumentováno opět svolením poškozeného („consent“), které je ale vyloučeno pro případy usmrcení buď s výjimkou případů svolení k lege artis zákrokům (některé státy USA) anebo shodně jako v českém právním řádu s výjimkou situací, kdy pacient svolí k lékařským lege artis zákrokům, ale v souvislosti s jejich výkonem zemře, a často tak bývá učiněno zákonnou formou doplněnou o interpretaci soudní praxe, která dovozuje právě některou ze zmíněných výjimek.³⁴⁸

V následujících kapitolách bude tedy rozebrána stávající právní úprava anglická, která asistovanou sebevraždu v zásadě nepřipouští, kanadská, jež naopak legalizuje vedle asistované sebevraždy i aktivní eutanazii přímou, novozélandská, která se nachází na pomezí obou variant,

³³⁹ *R v Gagnon (1993)*, 84 C.C.C. (3d) 143 (Q.C.A.), bod 30, následně v relativně recentním rozhodnutí *R v Dobson, 2018 ONCA 589*, byla odmítnuta „partial defence“ redukující odpovědnost na trestný čin zabití, nicméně byla doporučena novelizace trestního zákona a přijetí speciálního ustanovení, jež by upravil případy usmrcení postupného, ale na základě vzájemné dohody, k tomu ale zatím nedošlo.

³⁴⁰ Zde je odůvodnění založeno na odlišném základu, rozhodující je, zda přeživší osoba konáním usmrtila druhou nebo zda pouze opatřila prostředky, *People v. Matlock*, 51 Cal. 2d 682, 336 P.2d 505 (1959), bod 694.

³⁴¹ *Crimes Act 1958* s6B(1)

³⁴² Neboť většina z nich (38) následuje Uniform Determination of Death Act 1980, USA. NIKAS, Nikolas T., Dorinda C. BORDLEE a Madeline MOREIRA. Determination of Death and the Dead Donor Rule: A Survey of the Current Law on Brain Death. In: *Journal of Medicine and Philosophy* [online]. 2016, 41(3), s. 237-256 [cit. 2020-04-14]. DOI: 10.1093/jmp/jhw002. ISSN 0360-5310.

Dostupné z: <https://academic.oup.com/jmp/article-lookup/doi/10.1093/jmp/jhw002>.

³⁴³ The Vital Statistics Act, CCSM c V60. Dostupný z <https://web2.gov.mb.ca/laws/statutes/ccsm/v060e.php#>.

³⁴⁴ *Re A* [1992] 3 Medical Law Review 303, *Airedale NHS Trust v Bland* [1993] 1 All ER 821.

³⁴⁵ *Police v Hodge* (1977) 14 MCD 167.

³⁴⁶ Například *McKitty v Hayani*, 2019 ONCA 805, kde ontarijský Nejvyšší soud vyloučil nábožensky podloženou navrhovanou alternativu k cerebrální smrti, a potvrdil tak stávající praxi, kdy právo v této otázce kopíruje medicínu.

³⁴⁷ s 41 Vic. Human Tissue Act 1982; s 2 SA Death (Definition) Act 1983.

³⁴⁸ Například s 63 NZ Crimes Act 1961 a *R v Lee* [2006] 3 NZLR 42 (CA) bod 312. Zákonné ustanovení naopak opět nemá anglické právo.

a v poslední řadě pouze průřezově australská a americká, kde v důsledku koncepce jejich federativního uspořádání existují opět varianty obě. V případě Kanady a Nového Zélandu bude součástí i exkurz do práva precedenčního, které odpovídalo na otázku, zda je či není stávající úprava protiústavní, zatímco u ostatních zemí bude povětšinou vynecháno, přičemž to anglické v žádném případě proto, že by nebylo dostatečně zajímavé či přesvědčivé, ale naopak proto, že pro českou i evropskou právní literaturu bylo zajímavé natolik, že bylo již nesčetněkrát popsáno, a někteří jej tak jistě mohou citovat spatra.

4.1. Anglie, Wales

Jak již bylo předestřeno v části druhé, předmětem diskuze této kapitoly je pouze právní úprava anglická, a sice právní úprava platná na území Anglie a Walesu. Skotská a severoirská úprava v důsledku vnitřní konstituce Velké Británie, může vykazovat, a v otázce skotské úpravy asistované sebevraždy skutečně vyazuje, jisté odchylky a dále rozebírána nebude.³⁴⁹

Současný právní stav v těchto zemích tedy neumožňuje poskytnutí asistované sebevraždy za žádných, ani extrémně mimořádných, okolností, stejně jako tomu je i v českém právním řádu. Anglická úprava postihuje pomoc k sebevraždě, která odpovídá *skutkovému ději A* z předchozí části, a tedy ideální modalitě asistované sebevraždy, taktéž v rámci zvláštní skutkové podstaty. Ta kriminalizuje pomoc jako pachatelství, neboť tentýž právní předpis stanoví, že sebevražda není trestným činem, čímž vylučuje možnost postihování účastenství skrze zásadu „accessory“,³⁵⁰ jež odpovídá zásadě akcesority účastenství. Tento princip je shodný u všech následujících zemí, proto u nich už budou rozebrána pouze jednotlivá znění analogických ustanovení, aniž by bylo čtyřikrát opakováno, proč je jindy „accessory before the act“, tedy účastenství „před činem“, postihováno jako pachatelství.

Ústředním právním předpisem, jež obsahuje zmíněný trestný čin, je tedy *The Suicide Act 1961, 9 & 10 Eliz 2 c 60* (dále jako „SA“),³⁵¹ který na rozdíl od českého trestního zákoníku formuluje jeho skutkovou podstatu, i její doplňující vysvětlení, velmi názorně, což je sice pro psanou anglickou trestněprávní úpravu typické, avšak v porovnání s ostatními zeměmi, jejichž právní úpravy jsou předmětem následujících kapitol, taktéž neobvyklé. Stávající struktura tohoto úzce zaměřeného zákona je rozdělena na pět sekcí, z nichž první dekriminalizuje sebevraždu i pokus o ni, druhá obsahuje samotnou skutkovou podstatu účasti na sebevraždě, následující dvě její dodatečné vysvětlení, a poslední jeho místní působnost a citaci, přičemž bližší vyjádření si žádají prostřední tři:

- ***Trestní odpovědnost za účast na sebevraždě jiného dle s 2 SA***

Dle s 2 SA „osoba („D“) spáchá trestný čin tehdy, když (a) osoba D vykoná *akt, který je způsobilý podpořit [navést] nebo pomoci k sebevraždě* či pokusu o ni jiné osobě, a (b) osoba („D“) měla úmysl sebevraždu či pokus o ni podpořit nebo jí/mu napomoci“, přičemž osoba, o níž se hovoří

³⁴⁹ Na materiální jádro úpravy severoirskou další výklad hypoteticky vztáhnout lze, neboť obsah příslušných ustanovení je identický, jejich číslování a zákonný zdroj se však liší.

³⁵⁰ Common law vychází ze zásady typizace na účastenství „před činem“ a „po činu“, a nerozlišuje jeho formy jako kontinentální právní systémy.

³⁵¹ V anglickém právním řádu je trestněprávní kodifikace dosti nahodilá, proto stále existuje spousta trestných činů, jež jsou definovány pouze skrze common law stejně jako obecné zásady trestního práva. I to je Příkladem může být únos, který nemá zákonnou definici a jeho atributy (skutková podstata v terminologii tuzemského trestního práva) jsou determinovány skrze soudní precedenty (ku příkladu *R v D [1984] AC 778, [1984] 2 All ER 449, (1984) 79 Cr App R 313*).

v (a) nemusí být konkrétní osobou či osobou stejné „třídy“ [může se jednat o určitou vlastnost, postavení, situaci, v níž se nachází, apod.]³⁵² známou nebo identifikovatelnou „D“.³⁵³ „D“ potom může naplnit tuto skutkovou podstatu i tehdy, nedojde-li k sebevraždě, ani pokusu o ni.³⁵⁴ Dojde-li k podání obžaloby (což nutně nemusí, k tomu ale později), a posléze k odsouzení obžalovaného, lze mu udělit trestní sazbu v maximální výši 14 let,³⁵⁵ což je více, než ta nejvyšší možná stanovená trestní sazba dle českého trestního zákoníku.

- **„Akt, který je způsobilý podpořit [navést] nebo pomoci k sebevraždě“ dle s 2A SA**

Ustanovení sekce následující, a tedy s 2A SA, upřesňuje celistvé spojení „akt, který je způsobilý podpořit [navést] nebo pomoci k sebevraždě“ ve třech odstavcích, jež odpovídají třem aspektům předmětného trestného činu a souvisí s obecnými zásadami trestního práva, přičemž dva z nich jsou relevantní pro pomoc i návod k sebevraždě a jeden pouze k návodu (ten může být spáchán i prostřednictvím pohnutky či nátlaku na jinou osobu, z pohledu tuzemského trestního práva by takové jednání bylo vraždou, viz sekce 3.3.3.1). Dva předchozí, a k pomoci taktéž relevantní, stanoví, že:

a) účastenství ve formě organizátorství k tomuto trestnému činu se považuje za spolupachatelství,³⁵⁶ a to slovy „zajistí-li osoba „D“ [zosnuje či naplánuje] osobě „D2“, aby ta vykonala čin, který je způsobilý podpořit nebo pomoci k sebevraždě či pokusu o ni jiné osobě, a zároveň osoba „D2“ tento akt vykoná, je osoba „D“ pro účely zákona SA považována taktéž za osobu, která tento čin vykonala“;³⁵⁷

b) použití okolnosti vylučující protiprávnost spočívající v nemožnosti („defence of impossibility“)³⁵⁸ je vyloučeno, neboť „jsou-li skutkové okolnosti případu takové, že akt není způsobilý podpořit nebo napomoci sebevraždě či pokusu o ni, je pro účely tohoto zákona považován za takto způsobilý, pokud by býval takto způsobilý byl, byly by bývaly skutkové okolnosti případu takové, jaké si D v době vykonání aktu [spáchání činu] představoval [předpokládal], že byly, anebo staly by se bývaly události způsobem, jakým si představoval [předpokládal], že se staly (případně obojí)“. Zjednodušeně řečeno, pokud by se skutkový děj odehrál tak, jak si jej pachatel představoval, trestněprávně relevantní následek by nastal, a proto na jeho trestní odpovědnost nemá vliv, že takový následek ve skutečnosti nenastal, což vyjadřuje jev, který tuzemská trestněprávní terminologie

³⁵² <https://legal-dictionary.thefreedictionary.com/Class>

³⁵³ s 2 odst. 1A SA.

³⁵⁴ s 2 odst. 1B SA.

³⁵⁵ s 2 odst. 1C SA.

³⁵⁶ Literatura uvádí, že je tedy možné spáchat čin skrze prostředníka.

³⁵⁷ s 2A odst. 1 SA.

³⁵⁸ ORMEROD, David a Karl LAIRD. *Smith, Hogan, & Ormerod's Criminal Law*. 15. Oxford: Oxford University Press, 2018, s. 621. ISBN 9780198807094.

označuje jako skutkový omyl pozitivní či přímo jako některou z variant nezpůsobilého pokusu (například „D“ si opatří medikaci, která je neškodná, a tu zašle osobě, jež má být předmětem útoku, v domnění, že zasláná dávka medikace bude pro osobu smrtelná), rozdíl ale spočívá v tom, že zde pachatel není odpovědný za trestný čin ve stádiu pokusu, nýbrž za jeho dokonanou formu.

- „Akt“ dle s 2B SA

A konečně, sekce 2B SA doplňuje, že samotným „aktem“ se rozumí i několik aktů, s čímž se česká trestněprávní nauka vypořádává v obecné rovině, když pro účely souběhu trestných činů definuje jeden skutek (tím je tedy i více aktů, vedou-li k jednomu následku, což předpokládá i toto ustanovení, i trestný čin spáchaný ve formě pokračování, kdy je mezi jednotlivými akty delší časový odstup)³⁵⁹.

Ačkoli je nastíněné znění výsledkem novelizace v roce 2009,³⁶⁰ není, co se širě skutkové podstaty týče, nikterak odlišné od znění předchozího, neboť přestože bylo v návaznosti na rozhodnutí Sněmovny Lordů ve věcech *Purdy*³⁶¹ i *Pretty*³⁶² navrženo, aby do této novely byla zapracována hmotněprávní exempce toho, kdo napomůže jinému vycestovat do cizí jurisdikce za účelem přijetí asistence se sebevraždou, tento návrh se s úspěchem nesešel, a jedinou změnou tak bylo vyjasnění jazykové formulace předmětného ustanovení.³⁶³ V důsledku zařazení s 2 odst. 1A SA sice někteří zprvu dovozovali zúžení základních elementů skutkové podstaty, a tudíž její rozšíření, nicméně toto bylo posléze vyvráceno, neboť tam, kde bylo dříve spatřováno příliš slabé příčinné pouto,³⁶⁴ lze nyní spatřovat nedostatek úmyslu (například nesouvisející morbidní poezie, anebo související distribuce příruček titulovaných „Není-li východisko, nabízí se cesta do Dignitas“).³⁶⁵

Hmotněprávně tedy stále platí zákaz bezvýjimečný, jež ani veřejné žalobě nepřísluší skrze imunitu sice procesní, ale garantovanou ex ante, a tedy nežli dojde ke konkrétnímu jednání, jež by mělo naplnit znaky trestného činu s 2 SA, modifikovat.³⁶⁶ V rovině samotného procesního práva je tomu ale jinak, v souvislosti s čímž vystupuje do popředí zatím nezmníněné, avšak klíčové, ustanovení s 2 odst. 4 SA, jež podmiňuje podání obžaloby pro skutek naplňující znaky tohoto trestného

³⁵⁹ ŠÁMAL, Pavel. § 13 [Trestný čin]. In: ŠÁMAL, Pavel, GRIVNA, Tomáš, HERCZEG, Jiří, KRATOCHVÍL, Vladimír, PÚRY, František, RIZMAN, Stanislav, ŠÁMALOVÁ, Milada, VÁLKOVÁ, Helena, VANDUCHOVÁ, Marie. Trestní zákoník (EVK). 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2012, s. 126.

³⁶⁰ s 59 The Coroners and Justice Act 2009, c. 25.

³⁶¹ R (Purdy) v DPP [2009] UKHL 45.

³⁶² R (Pretty) v DPP [2001] UKHL 61.

³⁶³ Zejména ke vztahuj attempt zejména ve vztahu k obecné právní úpravě týkající se pokusu trestného činu. ORMEROD, David a Karl LAIRD. *Smith, Hogan, & Ormerod's Criminal Law*. 15. Oxford: Oxford University Press, 2018, s. 620. ISBN 9780198807094.

³⁶⁴ *AG v Able and Others* [1984] 1 QB 795. HERRING, Jonathan. *Medical law*. New York: Oxford University Press, c2011, s. 215. ISBN 978-0-19-959253-1.

³⁶⁵ HERRING, Jonathan. *Medical Law and Ethics*. 4. Oxford: OUP Oxford, 2012, s. 487. ISBN 9780199646401.

³⁶⁶ R (Pretty) v DPP [2001] UKHL 61.

činu souhlasem Director of Public Prosecutions (dále „DPP“), který má obdobnou funkci jako v České Republice Nejvyšší státní zástupce. Nejenže tedy příslušný státní zástupce smí ex post modifikovat dopady tohoto zákazu v rámci své obecné procesní diskrece, ale zároveň, rozhodne-li se je nemodifikovat, musí takové rozhodnutí potvrdit DPP. Přesto jsou ale tyto dva stupně pro potřeby trestního stíhání *skutkového děje A* nedostačující (souhlas DPP se vztahuje na jakoukoli pomoc k sebevraždě, a tedy i ve zcela jiném kontextu než je realizace asistované sebevraždy), a proto bylo rozhodnutím *Purdy*³⁶⁷ uloženo tyto dva stupně proložit ještě jedním, jenž je výlučně specifický právě trestnímu stíhání *skutkového děje A*. Procesněprávní stránka věci je tak spjata s hmotněprávním posouzením *skutkového děje A* úžeji než s posouzením kteréhokoli jiného činu, a proto ji nelze v tomto případě vynechat. Nyní tedy velmi zjednodušeně k zásadě opportunity, jak obdobný mechanismus českého trestního práva procesního pojmenovává tuzemská nauka, v anglickém trestním právu.

- ***Procesněprávní „změkčovací“ mechanismus***

Obecně je postavení obviněného před soud v anglické jurisdikci řízeno dvěma podmínkami, jejichž současným naplněním se řídí státní zástupce, zvažuje-li podání obžaloby. Nejprve si tak pokládá otázku, zda disponuje důkazními prostředky, jež jsou dostačující k tomu, aby mohl být obžalovaný uznán vinným. Pokud na tuto odpoví kladně, přichází na řadu otázka druhá, zdatelně obtížnější, a sice zda je *ve veřejném zájmu*, aby byla podána obžaloba. Sezná-li, že ano, pak podá obžalobu, přičemž podává-li obžalobu pro trestný čin účasti na sebevraždě, musí si nadto opatřit souhlas DPP.³⁶⁸ Ovšem právě otázka veřejného zájmu je bez dalšího dosti nejasná, a tím spíše nepředstavuje dostatečnou klarifikaci pro účely takto choulostivé problematiky, již požaduje *čl. 8 odst. 2 EÚLP* i judikatura Evropského soudu pro lidská práva,³⁶⁹ a proto byly v návaznosti na rozhodnutí ve věci *Purdy* vydány závazné instrukce DPP, jež usměrňují vyhodnocení otázky druhé tím, že deklarují šestnáct faktorů, jež svědčí ve prospěch podání obžaloby (například oběť mladší 18 let, nedostatek způsobilosti učinit informované rozhodnutí spáchat sebevraždu, nátlak), a šest, jež jejímu podání naopak nesvědčí (například jednání ze soucitu, dobrovolné, jasné, neukvapené a informované rozhodnutí spáchat sebevraždu).³⁷⁰ Pokud tedy po zhodnocení těchto faktorů má státní zástupce za to, že je důvodné postavit obviněného před soud, musí požádat DPP o souhlas s podáním obžaloby, a pokud jej DPP udělí, tehdy může podat obžalobu.

³⁶⁷ R (Purdy) v DPP [2009] UKHL 45.

³⁶⁸ *The Code for Crown Prosecutors* [online]. 8. Londýn: The Crown Prosecution Service, 2018. Dostupné také z: <https://www.cps.gov.uk/sites/default/files/documents/publications/Code-for-Crown-Prosecutors-October-2018.pdf>.

³⁶⁹ Např. *Gross v Switzerland*, no 67810/10, ECHR 2013.

³⁷⁰ *Suicide: Policy for Prosecutors in Respect of Cases of Encouraging or Assisting Suicide* [online]. Londýn: The Director of Public Prosecutions, 2014. Dostupné také z: <https://www.cps.gov.uk/legal-guidance/suicide-policy-prosecutors-respect-cases-encouraging-or-assisting-suicide>.

Hrozba příliš citelných sankcí hmotného práva je tak v některých případech *skutkového děje* A mírněna jakousi „na míru šitou zásadou oportunity“ ve třech stupních. Nejprve tedy ve stupni „obecném“, kdy je zvažován veřejný zájem, poté ve stupni „specifickém“, kdy jsou aplikovány specifické instrukce CPS, a konečně ve stupni „stvrzujícím“, kdy s podáním obžaloby musí vždy vyslovit souhlas DPP. V anglické jurisdikci bude ale skutek, který naplní znaky skutkové podstaty *s 2 SA vždy trestným činem*, bez ohledu na to, zda bude jeho pachatel postaven před soud, či nikoli, zatímco v jurisdikcích, jež uplatňují podmíněnou dekriminlizaci vybraných skutků, skutek, který bude „spáchán“ v souladu se zákonnými podmínkami, trestným činem nebude.

Snahy o změnu tohoto právního stavu (který je po hmotněprávní stránce de facto beze změny od roku 1961) se promítly opakovaně nejen na legislativní půdu, kde doposud vždy skončily neúspěšně,³⁷¹ a některé, stejně jako v tuzemsku, již na samotném počátku legislativního procesu, ale především do pestré škály notoricky známého a velmi často citovaného precedenčního práva, kde se Nejvyšší soud Spojeného království (Supreme court of the UK, dříve House of Lords),³⁷² stran opakované revize ústavnosti výše diskutovaných trestněprávních ustanovení, potýkal i s otázkami spojenými se závazky, jež Spojenému království plynou z přistoupení k Evropské úmluvě o lidských právech, a tyto otázky byly následně i předmětem řízení před Evropským soudem pro lidská práva.³⁷³ Není tak pochyb o tom, že ačkoli blanketní zákaz asistované sebevraždy nebyl doposud shledán protiústavním, ani optikou EÚLP nepřijatelným, nezanedbatelný přínos veškerých zde zmíněných případů (a koneckonců i těch nezmiňovaných)³⁷⁴ spočívá právě ve vyjasnění klíčových ustanovení anglického právního řádu, postupu ze strany veřejné žaloby či v průlomové interpretaci práva na život, kdy v jeho rámci bylo poprvé uznáno, byť limitované, právo zemřít³⁷⁵ a v neposlední řadě i v iniciaci signifikantní judikatury Evropského soudu pro lidská práva, jež neodmyslitelně dotváří dotčené články EÚLP, jak byly rozebrány v kapitole 3.1. této práce.

Závěrem je tak důležité zopakovat, že stávající precedenční judikatura neměla v žádném případě dopad na šíři skutkové podstaty trestného činu účasti na sebevraždě dle *s 2 SA*, neboť veškeré trestněprávní úlevy přiznané určitému mimořádně specifickému okruhu skutků se vždy týkaly procesní stránky. Přestože je však v anglické jurisdikci, stejně jako v českém právním řádu, stále

³⁷¹ Například Assisted Dying Bill [HL] 2016-17, který skončil v prvním čtení. Nyní se nachází ve Sněmovně Lordů Assisted Dying Bill [HL] 2019-21 zda bude následovat všechny jeho předchůdce a v legislativním procesu skončí na samém počátku či zda dopřeje dále, ukáže druhé čtení, které zatím není na pořadu.

³⁷² Sněmovna Lordů byla do roku 2009 nejvyšší soudní instancí, kterou je dnes NS. Explanatory Note to Constitutional Reform Act 2005, c.4 s 41, dostupný z: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2005/4/notes/division/6/6/5/2?view=plain>

³⁷³ Pretty v. the United Kingdom, no. 2346/02, ECHR 2002-III; Nicklinson and Lamb v. the United Kingdom, nos. 2478/15 and 1787/15, EHCR 2015.

³⁷⁴ Například Nicklinson [2014] UKSC 38.

³⁷⁵ HERRING, Jonathan. *Medical law*. New York: Oxford University Press, c2011, s. 218. ISBN 978-0-19-959253-1.

bezpodmínečně zakázáno kýmkoli a komukoli poskytnout asistenci k sebevraždě, v rovině procesní hraje významnou roli „na míru šitá zásada oportunity“, jež plní změkčující funkci v určitých případech, kdy je, jak říká Lord Brown „nepodání obžaloby nejen vhodné, ale její podání by ve skutečnosti bylo nevhodné“,³⁷⁶ a de iure blanketní zákaz tak de facto blanketním není.

³⁷⁶ R (Purdy) v DPP [2009] UKHL 45, bod 74.

4.2. Kanada

Vzhledem k tomu, že kanadská trestněprávní úprava, jejímž předmětem je i podmíněná dekriminlizace pomoci k sebevraždě (a přímé aktivní eutanazie), spadá na rozdíl od australské a americké do okruhu otázek regulovaných federálním právem (a je tedy platná a účinná na celém území federace)³⁷⁷, není bezpodmínečně nutné blíže rozebírat mechanismy a principy, kterými je vzájemná souvztažnost právních norem přijatých na odlišných úrovních (federální nebo provinciálních) ovládána, a lze tak přistoupit přímo k rozboru ustanovení tamního trestního zákoníku *Criminal Code, R.S.C. 1985, c. C-46* (dále jako „CC“), jenž stanoví podmínky vyjímající osobu poskytující asistenci jiné osobě, aby ta spáchala sebevraždu, z režimu trestního postihu ustanovení, které obsahuje skutkovou podstatu trestného činu účast na sebevraždě (*s 241 CC*). Pojem *podmínky* bude tedy v této kapitole, i v těch následujících, chápán jako negativní vymezení trestní odpovědnosti za trestný čin účast na sebevraždě, zatímco *kritéria* jako pozitivní vymezení obecných kvalifikačních požadavků na osobu a její situaci, jejichž kumulativním splněním se konkrétní osoba v konkrétní situaci stane způsobilou k přijetí asistence k sebevraždě.

Kanadská úprava se aktuálně opětovně nachází v procesu tranzice, proto bude tato sekce vystavěna do jisté míry chronologicky, kdy bude nejprve rozebrána stávající právní úprava, pod níž by spadal *skutkový děj A* popisující ideální modalitu asistované sebevraždy (ať už jeho aprobovaná varianta naplňující zákonné podmínky podmíněné dekriminlizace, nebo varianta reprobovaná spadající pod skutkovou podstatu trestného činu účasti na sebevraždě bez dalšího), a posléze v únoru letošního roku navrhované změny. S tím souvisí i poslední úvodní poznámka, tentokrát o provincii Quebec³⁷⁸, kde je vedle federální úpravy účinná v části druhé zmíněná, avšak pouze v otázce eutanazie speciální, právní úprava³⁷⁹, která některé podmínky usmrcení na žádost lékařem konkretizuje, a od března 2020 v návaznosti na rozhodnutí quebeckého Nejvyššího soudu, v souvislosti s nímž má být k 11. červenci 2020 změněna i federální právní úprava, i některá z kritérií rozšiřuje. Obsah quebeckého zákona *Loi concernant les soins de fin de vie, S-32.0001 [Act respecting end-of-life care]* zde více rozebírán nebude, nicméně jeho sdílený osud s federální úpravou a situační sepětí s její novelizací, které v důsledku dění minulého roku (2019) získal, ano.

³⁷⁷ The Constitution Act, 1867 (UK), 30 & 31 Victoria, c 3, s 91 (27), dostupný z: <http://canlii.ca/t/ldsw>; SWORDEN, Philip James. *An Introduction to Canadian Law: an introduction to Canadian law*. Toronto: Emond Montgomery Publications, 2006. ISBN 9781552391457.

³⁷⁸ V této provincii se uplatňuje kontinentální právní systém a nadto se její úprava týká pouze eutanazie, a teoreticky by tak měla být vyňata z této kapitoly. Nicméně její význam pro federální úpravu není nezanedbatelný, proto je o ní krátká zmínka i zde.

³⁷⁹ Která je někdy vnímána jako otázka právní úpravy poskytování zdravotní péče, jejíž regulace je svěřena provinciím.

- **První fáze „protiústavnosti“ CC – blanketní zákaz asistované sebevraždy**

V části druhé bylo řečeno, že klíčové rozhodnutí *Carter I*,³⁸⁰ které odlišně od předchozího precedenčního rozhodnutí *Rodriguez*³⁸¹ prohlásilo tehdejší bezpodmínečnou kriminalizaci pomoci k sebevraždě (a taktéž tehdejší dikci související s 14 CC, jež vylučuje udělení souhlasu s usmrcením) za protiústavní,³⁸² ponechalo federální vládě a Parlamentu dvanáctiměsíční lhůtu (jež byla posléze v rámci *Carter II* další šest měsíců prodloužena)³⁸³ ke zjednání nápravy přijetím odpovídající právní normy.³⁸⁴ Dle jednomyslného rozhodnutí kanadského Nejvyššího soudu tak v rozporu s rozsahem práva na život, svobodu a jistotu a s principem fundamentální spravedlnosti³⁸⁵ bylo trestněprávní postihování těch případů, kdy pomoc k sebevraždě měla být poskytnuta **lékařem** osobě dospělé a právně způsobilé, která (1) „**jasně vyjadřuje souhlas** s ukončením svého života“,³⁸⁶ a (2) „tato osoba trpí závažným nevyлéčitelným onemocněním (včetně subjektivně i objektivně vnímané choroby³⁸⁷ nebo fyzické indispozice) jež jí působí trvající utrpení, které je pro tuto osobu v konkrétních okolnostech jejího zdravotního stavu nesnesitelné“,³⁸⁸ přičemž „pojem *nevyлéčitelná* v sobě neobsahuje nutnost podrobit se těm léčebným postupům, jež jsou pro tuto osobu neakceptovatelné“³⁸⁹. Ačkoli bylo toto vymezení formulováno ad hoc, a dle soudu jej tak nelze plošně aplikovat na veškeré případy, kdy osoba vyhledává asistenci k sebevraždě,³⁹⁰ stalo se zcela legitimně základním referenčním rámcem pro nezbytnou novelizaci trestního zákoníku, která v červnu 2016 podmíněně zúžila skutkovou podstatu trestného činu účasti na sebevraždě, a vedle toho i obecnou kategorii úmyslného usmrcení, jež jednotí trestný čin vraždy, zabití i infanticidu (její skutková podstata však nikterak zúžena není),³⁹¹ na jejich stávající podobu.

Současné znění trestního zákoníku tedy umožňuje dvě formy medicínské asistence v umírání (dále „MAiD“), jak jsou asistovaná sebevražda i aktivní eutanazie přímá souhrnně nazývány, a ačkoli

³⁸⁰ *Carter v. Canada (Attorney General)*, 2015 SCC 5 (CanLII), [2015] 1 SCR 331, dostupné z: <http://canlii.ca/t/gg5z4>.

³⁸¹ *Rodriguez v. British Columbia (Attorney General)*, 1993 CanLII 75 (SCC), [1993] 3 SCR 519, dostupné z: <http://canlii.ca/t/1frz0>.

³⁸² The Constitution Act, 1982, Schedule B to the Canada Act 1982 (UK), 1982, c 11, ss 1, 7, dostupný z: <http://canlii.ca/t/1dsx#sec1>.

³⁸³ *Carter v. Canada (Attorney General)*, 2016 SCC 4 (CanLII), [2016] 1 SCR 13, dostupné z: <http://canlii.ca/t/gmxkq>.

³⁸⁴ Tamtéž, bod 132.

³⁸⁵ V českém ústavním právu lze tento princip ve svých třech složkách, kterými jsou „arbitrariness“ (způsobilost dosáhnout cíle, vhodnost), „overbreadth“ (vyšší míra omezení základních práv než je bezpodmínečně nutné k dosažení cíle), „gross disproportionality“ (hrubá nepřiměřenost dopadu omezení na jednotlivce a účelu omezující právní normy) přirovnat k testu proporcionality, který, ačkoli má odlišné složky vhodnost, potřebnost a přiměřenost, materiálně je ve svých stupních velmi podobný. *Canada (Attorney General) v. Bedford*, 2013 SCC 72 (CanLII), [2013] 3 SCR 1101, bod 123, dostupné z: <http://canlii.ca/t/g2f56>.

³⁸⁶ *Carter v. Canada (Attorney General)*, 2015 SCC 5 (CanLII), [2015] 1 SCR 331, bod 147.

³⁸⁷ V původním znění illness (subjektivní pocity ze symptomů, např. chronická bolest) a disease (faktická biologicky definovaná patologie, předmět diagnostiky). HELMAN, Cecil H. Disease versus illness in general practice. *The Journal of the Royal College of General Practitioners* [online]. 1981, 31(230), 548–552. [cit. 2020-04-08]. Dostupné z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1972172/>.

³⁸⁸ *Carter v. Canada (Attorney General)*, 2015 SCC 5 (CanLII), bod 147.

³⁸⁹ Tamtéž.

³⁹⁰ Tamtéž, bod 127.

³⁹¹ s 227 CC.

je v praxi zdravotníky i pacienti jednoznačně upřednostňována eutanazie,³⁹² zákon ani jednu z nich neprioritizuje. Podmíněně dekriminalizující ustanovení jsou proto pro případy eutanazie i asistované sebevraždy vesměs identická (ss 241.1 a 241.2 CC), přičemž se rozbíhají jednak v otázce hmotněprávního vynětí osob z trestní odpovědnosti, jež je zakotveno u každé skutkové podstaty, k níž se vztahuje, zvláště (u účasti na sebevraždě s 241 odst. 2 až 7 CC), a jednak v otázce procedurálních postupů, které zde rozebírány nebudou.

Hmotněprávní exempce z působnosti s 241 odst. 1 písm. b) CC je stran lékaře nebo zdravotní sestry,³⁹³ kteří asistenci přímo poskytnou, explicitně garantována (1) všem osobám, jež jsou jim nápomocny, dále (2) lékárníkovi, vydá-li pacientovi recept předepsaný tímto lékařem, a nadto v režimu aplikace letální látky samotným pacientem (což je takto výslovně, a možná nadbytečně, stanoveno) taktéž (3) všem ostatním osobám, jež jsou nápomocny přímo pacientovi, přičemž uplatnitelnosti těchto exempcí není na překážku, předpokládají-li všechny zmíněné osoby důvodně, avšak mylně, některou z okolností podmiňující vyloučení jejich trestní odpovědnosti dle s 241 odst. 1 písm. b) CC. V české trestněprávní terminologii by bylo možné připodobnit tento mechanismus zvláštnímu pozitivnímu skutkovému omylu o okolnostech vylučující protiprávnost a zároveň konstatovat, že by pravděpodobně prvního z těchto exemptivních ustanovení (osoby napomáhající lékaři či zdravotní sestře) s ohledem na zásadu akcesority účastenství (k trestnému činu § 144 TZ) nebylo v rámci našeho právního řádu třeba, s ohledem na interpretační flexibilitu právních norem v systému common law je však jeho začlenění pochopitelné.

Samotná, a pro režim eutanazie i asistované sebevraždy jednotná, kvalifikační kritéria jsou předmětem s 241.2 odst. 1 CC, dle níž osoba, aby byla způsobilá pro přijetí této asistence, musí (1) být oprávněna přijímat zdravotní péči hrazenou systémem veřejného zdravotního pojištění, (2) dosáhnout 18 let a být způsobilá udělit (informovaný) souhlas s poskytováním zdravotní péče, (3) trpět závažným a nevléčitelným onemocněním, a zároveň tato osoba (4) učinila dobrovolnou žádost o poskytnutí pomoci k sebevraždě, která především nebyla výsledkem vnějšího nátlaku, a (5) uděluje patřičně informovaný souhlas poté co byla seznámena se všemi ostatními dostupnými alternativami, včetně paliativní péče. Za závažné a nevléčitelné onemocnění je potom dle s 241.2 odst. 2 CC považována (1) vážná a nevléčitelná subjektivně i objektivně vnímaná nemoc nebo fyzická indispozice, vyvolávající (2) pokročilý stav nevratného zhoršení [oslabení] *schopností* [kognitivních

³⁹² *Fourth Interim Report on Medical Assistance in Dying in Canada* [online]. Ottawa: Health Canada, 2019-04 [cit. 2020-4-19]. ISBN 978-0-660-30379-6. Dostupné z: <https://www.canada.ca/en/health-canada/services/publications/health-system-services/medical-assistance-dying-interim-report-april-2019.html>.

³⁹³ Zde jen poznámka, že rozhodnutí Carter hovořilo pouze o lékaři, zatím ale tato odchylka předmětem přezkumu ústavnosti nebyla. V provincii Quebec asistenci může poskytnout pouze lékař.

i fyzických funkcí],³⁹⁴ přičemž (3) faktor (1) nebo (2) způsobuje trvající fyzické či psychické utrpení, které je nesnesitelné a nemůže být zmírněno za akceptovatelných podmínek [oboje v subjektivní perspektivě], a (4) **přirozená smrt** osoby je po uvážení všech okolností ohledně jejího zdravotního stavu, bez nutnosti stanovení prognózy přesného času, jež jí zbývá, v tomto důsledku **důvodně předvídatelná**.

Výše uvedená kritéria tedy nevylučují způsobilost pacientů trpících duševní poruchou pouze na základě toho, že trpí tímto a žádným přidruženým fyzickým onemocněním, a tudíž, splnili uvedená kritéria, což je u převážné většiny z nich sice krajně nepravděpodobné (zejména s 241 odst. 2 bod (4)), ale nikoli nemožné, jsou i tito pacienti oprávněni žádat o některou z forem MAiD. Poměrně jemné síto požadavku důvodně předvídatelné smrti by tak bylo propustné pro pacienty, u nichž se rozvinula mentální anorexie, ale nikoli pro pacienty trpící například paranoidní schizofrenií. Na některých informačních webových stránkách lze jako přípustnou nalézt i Alzheimerovu chorobu,³⁹⁵ to je ale spíše nepravděpodobné, neboť ve většině případů by za předpokladu, že se pacient nachází v terminálním stadiu této nemoci, způsobilost udělit informovaný souhlas s poskytováním zdravotní péče nebyla zachována v patřičném rozsahu.

Nejsou-li potom všechny výše uvedené podmínky splněny, ku příkladu nejsou-li kumulativně splněna kvalifikační kritéria (není-li třeba osoba dospělá nebo právně způsobilá), anebo poskytl-li takovou pomoc osoba blízká, nastupuje klasická odpovědnost za účast na sebevraždě dle s 241 odst. 1 CC, která obdobně jako v českém právním řádu postihuje toho, kdo dle písm. b) pomůže jiné osobě ke spáchání sebevraždy, nebo kdo dle písm. a) poskytne konzultaci nebo radu (nebo osobu navede, návod však zde není relevantní) jako pachatele a nikoli účastníka, přičemž není rozhodné zda k sebevraždě dojde, či nikoli. Maximální výše trestní sazby je zde opět stanovena na čtrnáct let. Lze si povšimnout, že rada či konzultace (nikoli návod) v režimu písm. a) nejsou v rámci výše uvedených exemptivních ustanovení výslovně zmíněny. Obdobnou funkci sice plní s 241 odst. 5.1 CC, která stanoví, že trestný čin nespáchá sociální pracovník, psycholog, psychiatr, terapeut, lékař, zdravotní sestra ani kterýkoli jiný zdravotnický pracovník, poskytne-li komukoli informaci ohledně zákonných podmínek MAiD, ostatní osoby však toto ustanovení nezahrnuje. Nicméně, pokud je medicínským postupem výše definovaná asistence k sebevraždě (i eutanazie), neměl by být postihován nikdo, kdo poskytne radu či konzultaci jinému ohledně takto aprobovaného

³⁹⁴ DOWNIE, Jocelyn a Jennifer A. CHANDLER. *Interpreting Canada's Medical Assistance in Dying Legislation* [online]. Montreal: Institute for research on public policy, 2018, s. 23. Dostupné také z: <https://on-irpp.org/217yQ6p>.

³⁹⁵ *Interpreting Canada's MAiD Legislation*. In: *End-of-Life Law and Policy in Canada* [online]. Halifax: the Dalhousie University Health Law Institute [cit. 2020-04-28]. Dostupné z: http://eol.law.dal.ca/?page_id=2195.

léčebného postupu, stejně jako není postihován nikdo, kdo učiní totéž například o léčbě onkologických onemocnění.

- **Druhá fáze „protiústavnosti“ CC – stávající zákonná kvalifikační kritéria**

Obnovení diskuze o ústavnosti této stále účinné právní úpravy však na sebe nenechalo dlouho čekat, a v jejím centru stála právě zákonná kvalifikační kritéria, která v porovnání s kritérii určenými rozhodnutím *Cater* nastavila vyšší kvalifikační standard, což někteří považovali za rozumné,³⁹⁶ jiní za příliš omezující, a tudíž protiústavní.

Problematickým se příznivcům otevřenějšího modelu jevil zejména požadavek *důvodně předvídatelné přirozené smrti*, skrze nějž zákon markantně zužuje charakteristiku nemoci, kterou musí osoba trpět, aby dosáhla kvalifikace pro přijetí MAiD, a který současně implicitně vylučuje kvalifikaci takřka všech osob trpících duševní poruchou. Nejvyšší soud totiž požadavek konečného stadia nemoci nezmínil, stejně jako neomezil přípustnost přijetí tohoto druhu „léčby“ pouze na osoby trpící fyzickou nemocí, a nevyloučil ani možnost vyjádření souhlasu předem (pravděpodobně realizovatelný skrze formu *advance directive*, v české právní úpravě analogicky předem vyslovené přání), jejíž absence je současné zákonné úpravě taktéž vytýkána.³⁹⁷

Vzhledem k poměrně širokému a v několika aspektech neurčitému vymezení kvalifikačních kritérií Nejvyšším soudem byl dle mého názoru restriktivní přístup zákonodárce vůči obsahu zákonných kritérií, jež by v požadované míře obecnosti byly způsobilé kvalifikovat vybranou skupinu osob, a zároveň předejít zneužití či nadbytečnému využívání obou (a tím spíše) alternativ MAiD, zcela na místě. Přesto stávající federální i quebeckou zákonnou úpravu protiústavními shledal ve shodě s příznivci otevřenějšího modelu i quebecký Nejvyšší soud, když v září 2019 judikoval, že kritérium „*důvodně předvídatelné přirozené smrti*“, jež požaduje *s 241.2 CC* je v rozporu s právem na život, svobodu a jistotu³⁹⁸ a se zákazem diskriminace³⁹⁹, a současně, že v rozporu se zákazem diskriminace je i kritérium „*end-of-life*“ zákona quebeckého, přičemž taková omezení uvedených základních práv nelze považovat za důvodná ve svobodné a demokratické společnosti^{400, 401}.

³⁹⁶ Restriktivní model by navrhován například těmito autory, LEMMENS, Trudo a Elizabeth KURZ. The Future of Medically-Hastened Death in Canada: Why and How We Should Avoid the Mortal Flaws of Belgium's Euthanasia Regime. In: HENAGHAN, Mark a Jesse WALL. *Law, Ethics, and Medicine: Essays in Honour of Peter Skegg* [online]. Wellington: Thompson Reuters, 2016, s. 96-122 [cit. 2020-04-29]. ISBN 9780947486617. Dostupné z: <http://www.nzlii.org/nz/journals/OtaLawFS/2016/26.html>.

³⁹⁷ DA DALY, Alex. Our position on the new assisted dying legislation. In: *Dying With Dignity Canada* [online]. Toronto, Ontario, Canada: Dying With Dignity Canada, 16. 3. 2020 [cit. 2020-04-29]. Dostupné z: https://www.dyingwithdignity.ca/c7_position.

³⁹⁸ s 7 The Constitution Act, 1982, Schedule B to the Canada Act 1982 (UK), 1982, c 11. <<http://canlii.ca/t/l5sx#sec1>>

³⁹⁹ s 15 The Constitution Act, 1982, Schedule B to the Canada Act 1982 (UK), 1982, c 11. <<http://canlii.ca/t/l5sx#sec1>>

⁴⁰⁰ Ve smyslu s 1 The Constitution Act, 1982, Schedule B to the Canada Act 1982 (UK), 1982, c 11. <<http://canlii.ca/t/l5sx#sec1>> retrieved on 2020-04-09

⁴⁰¹ Truchon c. Procureur général du Canada, 2019 QCCS 3792, dostupný z: <http://canlii.ca/t/j4f8t>.

Federální vláda namísto odvolání oznámila záměr federální legislativu opětovně patřičně pozměnit, a v únoru 2020 tak představila Parlamentu návrh zákona C-7⁴⁰². Kromě odstranění předmětného protiústavního kritéria ze základních kvalifikačních požadavků, navrhuje mimo jiné možnost diferenciovaného procedurálního režimu, přičemž diferenčním hlediskem má být právě z kvalifikačních kritérií odstraněný požadavek důvodně předvídatelné přirozené smrti, jenž má být aplikovatelný i pro mechanismy odvolání již uděleného souhlasu. Pacient, jehož přirozená smrt je důvodně předvídatelná, by se tak mohl předem vzdát práva souhlas se zákrokem bezprostředně před ním odvolat, zatímco pacient, jehož přirozená smrt důvodně předvídatelná není, by tuto možnost neměl, a nadto by musel vždy svůj souhlas s tímto zákrokem bezprostředně před ním opětovně potvrdit. Pokud takto diferenciovaný přístup k odvolání souhlasu projde, vyvstane otázka, zda se tato úprava nepříčí kritériu (1) v rozhodnutí Carter, jež požaduje *jasné* vyjádření souhlasu („clearly consents“). Členové právní obce se proto k této procedurální alteraci staví spíše zdrženlivě, stejně tak jako k některým dalším navrhovaným změnám, a tím spíše k těm dosud nenavrženým.⁴⁰³ Preambule legislativního návrhu totiž uvádí, že ačkoli předem vyslovená přání předmětná novela nezpracovává [výše zmíněnou procedurální alteraci, za ně nepovažuje], je tuto problematiku, stejně jako navrhované explicitní vyloučení psychických poruch z pojmu „subjektivně i objektivně vnímaná nemoc nebo fyzická indispozice“, které je logickou protiváhou odstranění kritéria „terminálnosti“, možno otevřít v parlamentní diskuzi, která proběhne v červnu 2020, kdy je na pořadu druhé čtení zákona, což bezpochyby přivítají příznivci otevřeného modelu MAiD.

Quebecká vláda odvolání taktéž nepodala, a prozatím předmětný quebecký zákon novelizovala tím způsobem, že z ustanovení obsahujícího výčet kvalifikačních podmínek jednoduše kritérium end-of-life k březnu 2020 vypustila⁴⁰⁴. V současné době je tedy kvalifikačních kritérií pět a jsou obdobné těm federálním, avšak dle medií lze očekávat, že v budoucnu (pravděpodobně v létě letošního roku) bude předložen legislativní návrh usilující o rozšíření dostupnosti této léčby pro osoby duševně nemocné, ten však zatím nebyl zpracován.⁴⁰⁵

Na první pohled je zřejmé, že se kanadská úprava od té české diametrálně odlišuje, proto byla průběžná komparace značně minimalizována a namísto toho, vzhledem k současné legislativní

⁴⁰² Dostupný na: <https://www.parl.ca/DocumentViewer/en/43-1/bill/C-7/first-reading>.

⁴⁰³ ROSS, Derek. Summary and Analysis of Bill C-7. In: *Christian Legal Fellowship* [online]. London, Ontario: Christian Legal Fellowship, 28.2. 2020 [cit. 2020-04-28]. Dostupné z: <http://www.christianlegalfellowship.org/blog/2020/2/26/billc7analysis>.

⁴⁰⁴ Zatím to však do oficiálního znění zákona (s 26 Act respecting end-of-life care, S-32.0001. Dostupný na: <http://legisquebec.gouv.qc.ca/en/ShowDoc/cs/S-32.0001>) promítnuto nebylo, na oficiálních informačních stánkách však k 12.3.2020 ano. <https://www.quebec.ca/en/health/health-system-and-services/end-of-life-care/medical-aid-in-dying/requirements/>

⁴⁰⁵ BANERJEE, Sidhartha. Quebec to expand assisted death to include mentally ill, but few expected to qualify. In: *Global News* [online]. Toronto, Ontario, Canada: Corus Entertainment, 22.1.2020 21:37 [cit. 2020-04-10]. Dostupné z: <https://globalnews.ca/news/6449736/quebec-to-expand-assisted-death-to-include-mentally-ill/>.

iniciativě na půdě českého Parlamentu, popsána její stávající a budoucí právní úprava asistované sebevraždy. Z nastíněných proměn relevantní kanadské legislativy lze tak vyzdvihnout zejména příhodnost začlenění exempčních ustanovení přímo do textu trestního zákoníku (pro kontext českého TZ nikoli veškerých),⁴⁰⁶ a ačkoli se objevují názory, že kanadský trestní zákoník je příliš rozsáhlý a na obsahu stále nabývá, mám za to, že tato ustanovení do něj náleží. Pokud jde o sledování postupné společenské inklinace k asistované smrti, ze souhrnné statistiky obou postupů MAiD za rok 2018 (výsledky za rok 2019 zatím dostupné nejsou) je zřejmé, že nárůst pacientů je stále v normě (2%, přičemž rozmezí je 0,4% - 4%), že převažují pacienti s rakovinou a v průměrném věku 72 let. Zároveň ale případy, kdy je pacient ochoten aplikovat si letální dávku medikace jsou za každé testovací v řádu jednotek (či nulové), oproti eutanazii, která převyšuje jeden tisíc (v minulém testovacím období i dva).⁴⁰⁷ Na kanadském příkladu si ale zároveň lze, prozatím bez jakéhokoli hodnocení, neboť to je vyhrazeno části poslední, povšimnout tendence původně vcelku restriktivní právní úpravu rozvolňovat (odstranění protiústavního kritéria důvodně předvídatelné smrti nevyjímaje), v čemž někteří spatřují „přetvoření“ samotného účelu MAiD, kdy je „namísto alternativy k bolestivé smrti poskytována alternativa k bolestivému životu“.⁴⁰⁸ Tato skutečnost nepochybně výrazně nahrává odpůrcům asistovaného usmrcení na žádost, neboť argument kluzkého svahu překračuje svoji teoretickou rovinu a je zde demonstrován v praxi, čímž jistě nabývá na naléhavosti. Zda bude skutečně práh posunut na obou „legislativních frontách“ tato práce už nezaznamená, nepochybně se však nabízí myšlenka, zda tento „rozjetý vlak“ nenabírá na rychlosti, která přispívá do diskuze části páté.

⁴⁰⁶ Začlenění ostatních podmínek v kanadském kontextu jejich současný rozsah i koncepce tamního trestního zákoníku umožňují, avšak v případě českého trestního zákoníku by ale takový postup spíše celou hlavu I TZ znepřehlednil.

⁴⁰⁷ Fourth Interim Report on Medical Assistance in Dying in Canada [online]. Ottawa: Health Canada, 2019-04 [cit. 2020-4-19]. ISBN 978-0-660-30379-6. Dostupné z: <https://www.canada.ca/en/health-canada/services/publications/health-system-services/medical-assistance-dying-interim-report-april-2019.html>.

⁴⁰⁸ FRAZEE, Catherine. Remarks for END OF LIFE, EQUALITY & DISABILITY: A NATIONAL FORUM ON MEDICAL ASSISTANCE IN DYING [video]. Kanada, 2020. Dostupné také z: <https://vimeo.com/388515714>.

4.3. Nový Zéland

Současný stav právní regulace asistované sebevraždy na Novém Zélandu je stále velmi podobný tomu anglickému a českému, je však vysoce pravděpodobné, že takto zůstane pouze do září letošního roku. Schválí-li totiž zářijové referendum zákon přijatý Parlamentem v listopadu minulého roku, zúží se působnost ustanovení postihujícího pomoc k sebevraždě (jako pachatelství) na případy, které neodpovídají tomu *skutkovému ději A*, jehož atributy naplní zákonné podmínky zajišťující beztrestnost takového jednání (pokud opět spáchá tento čin například osoba blízká, podmíněná beztrestnost se na ní vztahovat nebude, a tato bude pachatelem zmíněného trestného činu, nehledě na situační kontext, ve kterém jej spáchala).

Dle aktuálního znění *s 179 odst. 1 písm. b) Crimes Act 1961* (dále jako „CA“) je tedy trestní odpovědnost osoby, jež poskytne jiné osobě pomoc k sebevraždě (nebo ji k sebevraždě navede a osoba spáchá sebevraždu v příčinné souvislosti s návodem dle *písm. a)* téhož odstavce, pokud není dána příčinná souvislost, odpovědnost „návodce“ je založena taktéž, avšak ten je trestán mírněji dle *odst. 2 a 3* téhož ustanovení⁴⁰⁹ sekundárním následkem jejího jednání nehledě na to, za jakých okolností takovou pomoc jiné osobě poskytla, a stejně jako v Kanadě i v Anglii a Wales, maximální výše trestní sazby je stanovena na čtrnáct let.

V souladu s příkladným výkladem wellingtonského Vrchního soudu je tak skutková podstata tohoto ustanovení naplněna tehdy, pokud osoba, jíž toto ustanovení chrání, „(1) má záměr přivodit si smrt, (2) jedná dobrovolně a nikoli altruisticky či pod nátlakem a (3) bezprostřední příčinou její smrti je poskytnutý prostředek pomoci (např. letální dávka medikace)“,⁴¹⁰ a zároveň osoba, která poskytuje pomoc, „(1) ví o tom, že osoba první zvažuje spáchání sebevraždy a (2) záměrně jí k tomu pomůže“,⁴¹¹ a konečně, „smrt osoby první je přímým následkem pomoci, kterou jí osoba druhá poskytla“,⁴¹² přičemž je nerozhodné, zda je první osobou pacient, který učiní zcela racionální rozhodnutí, a druhou lékař, neboť trestní odpovědnost je zde (zatím) absolutní⁴¹³ a v rámci *skutkového děje A* (ideální modality asistované sebevraždy) tedy jednající osobě vzniká bez dalšího. Uvedená interpretace pak není formulována samovolně, ale vychází ze samotného účelu ustanovení, kterého

⁴⁰⁹ Zde je nutné poznamenat, že jazyková konstrukce tohoto ustanovení používá pojem „abet“ ve smyslu pomoci (zatímco ten může být někde, např. některé státy USA, užíván v kontextu návodu dle české trestněprávní terminologie), zatímco jednání, které je materiálně návodem zde označuje pojmy „incite“, „counsel“ a „procure“.

⁴¹⁰ Seales v Attorney-General [2015] NZHC 1239, bod 144.

⁴¹¹ Tamtéž.

⁴¹² Tato podmínka byla převzata z rozhodnutí R v Tamatea (2003) 20 CRNZ 363 (CA).

⁴¹³ Nikoli však ve smyslu objektivní odpovědnosti, ale ve smyslu neexistence podmínky (okolnosti) vylučující protiprávnost, odpovědnost je vždy subjektivní (je nutné zavinění).

zákonodárce jeho implementací do trestního zákona mýnil dosáhnout, a který tak determinuje okruh „osob, jež toto ustanovení chrání“.

Napříč příbuznými jurisdikcemi⁴¹⁴ ale i v interpretaci Evropského soudu pro lidská práva⁴¹⁵ byl totiž primární účel všech ustanovení, jež jsou k tomuto ekvivalentní, opakovaně spatřován v ochraně zranitelných, uváží-li se však *s 179 odst. 1 písm. b) CA* v celistvém kontextu novozélandského právního řádu, nelze dojít k témuž závěru. Dekriminalizace neúspěšného pokusu o sebevraždu (nikoli však uznání existence práva ji spáchat) a její částečná kompenzace ustanovením *s 41 CA*, jež opravňuje kohokoli přiměřeným množstvím síly znemožnit jinému spáchání sebevraždy, aniž by rozlišovalo mezi zranitelnými a nezranitelnými, a pro zachování svého smyslu, jenž je navázán na naléhavost situace, mezi nimi ani rozlišovat nemůže,⁴¹⁶ *s 180 CA*, jež upravuje tzv. sebevražedné pakty, o nichž byla řeč v úvodní části, a dotčená *s 179 CA* společně nasvědčují tomu, že zákonodárce vedle absolutní ochrany životů zranitelných jedinců sledoval i ochranu života jedinců ostatních, tedy těch nezranitelných, kteří jsou schopni své rozhodnutí důsledně zvážit, a naopak nenásvědčují tomu, že by v případě *s 179 CA* mýnil upřednostnit princip autonomie jedince nad principem posvátnosti lidského života.⁴¹⁷ Účel implementace ustanovení *s 179 CA* tedy spočívá v bezvýjimečné, nikoli dílčí, ochraně lidského života, a nelze se tak domnívat, že je limitován pouze na ochranu zranitelných. S tímto závěrem se lze ztotožnit i v případě české trestněprávní úpravy, kde ze základní skutkové podstaty ustanovení § 144 TZ, jejímž objektem je ochrana lidského života bez dalšího, a tedy všech jedinců bez rozdílu, vyplývá účel identický, neboť pokud by měla chránit jen ty zranitelné, zvláštní zakotvení okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby v rámci kvalifikovaných skutkových podstat by pozbývalo smyslu.

S účelem ustanovení *s 179 odst. 1 písm. b) CA* posléze souvisí i o otázka ústavnosti jeho blanketního zákazu, kterou soud v rozhodnutí *Seales* v návaznosti na výše zmíněný výklad, rovněž zodpověděl, neboť namítaným úskalím stávající bezpodmínečné kriminalizace asistované sebevraždy byl kromě snahy o jeho zúženou interpretaci pouze na „neracionální“ sebevraždy skrze jeho dílčí účel, stejně jako v kanadském případě *Carter* i ve všech anglických případech, právě rozpor s ustanoveními garantující lidská práva, konkrétně s právem nebýt zbaven života⁴¹⁸ a právem nebýt podroben mučení

⁴¹⁴ *Carter v Canada (Attorney General)* [2015] SCC 5 (*Carter I*), Nicklinson [2014] UKSC 38.

⁴¹⁵ *Pretty v. the United Kingdom*, no. 2346/02, ECHR 2002-III, bod 74

⁴¹⁶ Soudce Collins podotýká, že ani kanadská ani anglická jurisdikce takovým ustanovením nedisponuje (byť v Anglii by takové použití síly pravděpodobně kvalifikovalo jako okolnost vylučující protiprávnost), což jen podporuje odlišnost jednotlivých právních kultur a v návaznosti na to i možnost odlišné interpretace účelu předmětného ustanovení.

⁴¹⁷ *Seales v Attorney-General* [2015] NZHC 1239, bod 132.

⁴¹⁸ To má dle s 8 *New Zealand Bill of Rights Act 1990* (No 109, 1990) tři základní komponenty (právo na život, zákonná omezení, a princip fundamentální spravedlnosti), přičemž v těchto případech jsou dotčeny všechny tři, neboť *s 179 CA* je zákonným omezením práva na život, které musí být v souladu s principem fundamentální spravedlnosti, jehož funkci lze přirovnat k testu proporcionality. Viz poznámka pod čarou č. 376.

a krutému zacházení⁴¹⁹ (materiálně se tedy v kontinentální ústavněprávní terminologii jedná spíše svobody).

Po extenzivní analýze podstaty a komponentů obou lidských práv v kontextu celého právního řádu a jeho svébytného vývoje v rámci novozélandské právní kultury, jež reflektuje hodnoty akceptované novozélandskou společností, a s přihlédnutím k výše zmíněnému dvojímu účelu *s 179 CA*, ale jejich porušení wellingtonský Vrchní soud neshledal, neboť s plným uznáním váhy a důsledků tohoto rozhodnutí konstatoval, že mu nepřísluší suplovat vůli zákonodárce, jakkoli zjevná a dlouhodobá jeho indiferentnost k adresování otázek spojených s asistovaným umíráním je.⁴²⁰

Tato, byť implicitní, pobídka k činnosti však nezůstala bez odezvy a dnes platný zákon *End of Life Choice Act 2019 (No. 67, 2019; dále jako „ELCA“)* se po dvou letech od rozhodnutí ve věci *Seales* ocitl na počátku legislativního procesu, jímž ale prošel až v listopadu minulého roku, kdy získal svoji stávající podobu, která takřka vyčerpávajícím způsobem upravuje opět nejen asistovanou sebevraždu, ale i přímou aktivní eutanazii, a taktéž opět nerozdílně, co se podmínek i kritérií týče.

S ohledem na rozsáhlost úpravy zůstávají veškerá ustanovení, i ta, jež se týkají hmotněprávního vynětí osob z trestní odpovědnosti, v tomto zvláštním zákoně a návaznost na relevantní trestněprávní ustanovení bude zajištěna skrze převážně obousměrné legislativní odkazy, čemuž s ohledem na specifika tohoto i trestního zákona nelze nic vytknout. Hmotněprávní exempce osob z působnosti ustanovení *s 179 odst. 1 písm. b) CA*, ale i zmíněné *s 41 CA* (nepřekážení sebevraždy), a *s 48 CA* (specifická nutná obrana sebe nebo jiného, vždy fyzické osoby), je zakotvena v *s 37 ELCA*, jež zaručuje vynětí z trestí odpovědnosti (které nazývá imunitou, v české trestněprávní terminologii by se ale jednalo o indemnitu) obdobnému okruhu osob jako úprava kanadská, avšak o mnoho detailněji, a na níž má být u každého z dotčených trestněprávních ustanovení odkázáno.⁴²¹ V této souvislosti stojí za zmínku i konstrukce speciální skutkové podstaty, jež je obsažena v *s 39 ELCA* a jejíž znaky naplní osoba, která poruší podmínky tohoto zákona, nikoli však jednáním které by naplňovalo znaky *s 179 odst. 1 písm. b) CA*, ale zejména v souvislosti s procedurálním postupem. Pro českou právní úpravu se domnívám, že by tato skutková podstata, nebude-li „pouhým“ přestupkem, měla být začleněna spíše do trestního zákoníku.

Druhým ustanovením, které stojí za zmínku a kanadská úprava jej taktéž neobsahuje, je *s 32 odst. 2 ELCA*, které konstatuje, že právní úprava tohoto zákona nikterak neovlivňuje povinnost

⁴¹⁹ s 9 New Zealand Bill of Rights Act 1990 (No 109, 1990).

⁴²⁰ *Seales v Attorney-General* [2015] NZHC 1239.

⁴²¹ Analogicky je potom upraveno vynětí z občanskoprávní odpovědnosti.

lékaře ulevovat od utrpení dle standardů lékařské vědy a praxe (*lege artis*) a míří tím na zachování kvality paliativní péče. Samozřejmostí je potom zajištění zákonného procesu osobě, která je pro přijetí jedné z forem asistované smrti kvalifikována, čehož zákonodárce cílí dosáhnout skrze podrobné rozpracování ochranných a kontrolních mechanismů (ku příkladu s 22 *ELCA* stanoví postup zničení receptu na letální dávku medikace, rozhodne-li se nakonec pacient proceduru nepodstoupit), jejichž požadavky na formální i obsahové náležitosti žádosti mimo jiné neumožňují, stejně jako úprava kanadská, učinit žádost skrze předem vyslovené přání.

Bezesporu klíčová jsou kritéria stanovená jak pozitivním, tak negativním výčtem. Osoba je tedy způsobilá k přijetí pomoci k sebevraždě tehdy, když (1) je starší osmnácti let (včetně), (2) má novozélandské občanství nebo trvalý pobyt na jeho území, (3) nachází se v *terminálním stadiu nemoci* a tato nemoc pravděpodobně ukončí její život do *šesti měsíců*, (4) je v pokročilém stavu nevratného zhoršení fyzických schopností [funkcí], (5) zažívá nesnesitelné utrpení, které nemůže být utištěno způsobem který považuje za snesitelný, a (6) je způsobilá učinit informované rozhodnutí ohledně asistované smrti. Naopak osoba takto způsobilá není, je-li jediným důvodem, na základě kterého by o asistenci žádala, její duševní nemoc, jakákoli fyzická indispozice či pokročilý věk.⁴²² Způsobilost učinit informované rozhodnutí je pak definována speciálně pro účely asistované smrti a je založena tehdy, je-li tato osoba schopna (1) porozumět informacím o povaze poskytování pomoci k sebevraždě, (2) zapamatovat si tyto informace v rozsahu, v němž jsou pro učinění rozhodnutí nezbytné, (3) užít těchto informací k tomu, aby zvážila a podložila jimi své rozhodnutí, (4) jakýmkoli způsobem své rozhodnutí vyjádřit.⁴²³

Explicitně jsou tedy vyloučeny osoby trpící pouze duševní poruchou, a nadto je kritérium konečného stádia nemoci znatelně zúženo nanejvýše šestiměsíční prognózou budoucí délky života, což nastavuje poměrně obtížnou mez pro kvalifikaci. Nabízí se proto otázka, zda se, vstoupí-li zákon v účinnost, Nový Zéland nevydá kanadskou cestou a nebude tato poměrně restriktivní právní úprava postupně rozvolňována. Směřovala-li by taková snaha soudní cestou skrze tvrzenou protiústavnost těchto kritérií, patrně by s ohledem na zdrženlivější rozhodnutí *Seales* u nižších soudů neuspěla, avšak jak by se s argumentem protiústavnosti vypořádal Nejvyšší soud, který tuto otázku dosud neřešil, nelze odhadovat.

Současně, pokud tento platný zákon vstoupí v účinnost, bude mít zajisté vyšší legitimitu než ten kanadský, což je vzhledem k vážnosti problematiky, kterou upravuje, a jejímu dopadu

⁴²² s 5 End of Life Choice Act 2019.

⁴²³ s 6 End of Life Choice Act 2019.

na celou společnost, bezpochyby žádoucí. Odpůrci by jistě namítali pravděpodobnost zkresleného a neodborného úsudku veřejnosti, nicméně se domnívám, že pokud se jedná o konečný souhlas, který má pouze potvrdit účinnost zákona, jehož obsah byl tvořen za součinnosti odborníku (nebo přinejmenším je tak prezentován), není nutné se jí za předpokladu, že bude zajištěno důkladné vysvětlení všech relevantních pojmů i obsahu samotného zákona, příliš obávat. V České Republice by dle čl. 2 odst. 2 Ústavy ČR byl takový postup možný, existoval-li by ústavní zákon o celostátním referendu, který doposud přijat nebyl. Alternativou by snad mohl být průzkum veřejného mínění (který byl údajně proveden), otázkou však je do jaké míry by odrážel vážně míněnou vůli respondentů.

4.4. Austrálie

V případě druhé federace se už koncepce jejího státního zřízení odráží i v trestněprávní úpravě asistované sebevraždy, neboť ta na základě odlišné trestněprávní politiky jednotlivých států i teritorií, z nichž má každý svůj vlastní trestní zákoník, není jednotná. Třebaže je ale regulace trestního práva s výjimkou otázek úzce se týkajících samotné federace ústavně vyhrazena jednotlivým státům a teritoriím,⁴²⁴ plná autonomie v úpravě asistované sebevraždy náleží pouze státům, neboť teritoriím byla v souvislosti s prohlášením neplatnosti zákona Severního Teritoria právě federálním zákonem odňata,⁴²⁵ a jejich trestněprávní úprava je tak od té doby jednosměrně omezena na bezpodmínečnou kriminalizaci asistence k sebevraždě.

Na *skutkový děj A*, ideální modalitu asistované sebevraždy, tak nahlíží státy i teritoria dvojitým způsobem, přičemž cestou jeho dekriminalizace za splnění zákonných podmínek jdou dva státy, v nichž se tento režim týká opět i aktivní eutanazie přímé, a cestou bezpodmínečné kriminalizace zbylé čtyři a nutně i obě teritoria. Ačkoli jsou některé ze států common law jurisdikcemi a stále uznávají některé trestné činy definované nikoli v zákoně (například Viktorie „larceny“, krádež)⁴²⁶, skutková podstata trestného činu účasti na sebevraždě je vždy definována prostřednictvím zákonných ustanovení, a common law tedy v tomto ohledu uplatňováno není.

Trestný čin účasti na sebevraždě upravuje jako dva samostatné trestné činy pomoci a návodu k ní také *Modelový trestní zákoník*,⁴²⁷ který ačkoli byl iniciován na federální úrovni, není součástí federálního trestního práva,⁴²⁸ a jeho obsah je tak pouhým doporučením, kterému státy i teritoria, pokud to uznají za vhodné, mohou své trestněprávní kodifikace přizpůsobit. K trestnému činu pomoci k sebevraždě tedy uvádí, že jej spáchá ten, kdo napomůže jinému ke spáchání sebevraždy, přičemž maximální výše trestní sazby nepřevyšuje sedm let, což je poloviční trestní sazba v porovnání s ostatními dosud zmíněnými právními úpravami a téměř tříčtvrtinová v porovnání s nejvyšší možnou trestní sazbou za jeho ekvivalent dle trestního zákoníku č. 40/2009 Sb. Trestní odpovědnost poté vzniká pouze tehdy, (a) měla-li jednající osoba úmysl, aby její jednání napomohlo jiné osobě spáchat sebevraždu nebo se o to pokusit a (b) tato jiná osoba spáchala sebevraždu nebo se o to pokusila, k čemuž jí napomohlo právě toto jednání [v bodě a)].⁴²⁹

⁴²⁴ s 51 Commonwealth of Australia Constitution Act 1900 (Imp) 63 & 64 Vict, c 12.

⁴²⁵ Euthanasia Laws Act 1997 (No. 17, 1997).

⁴²⁶ Ilich v R [1987] HCA 1, dostupné z: <http://www8.austlii.edu.au/cgi-bin/viewdoc/au/cases/cth/HCA/1987/1.html>.

⁴²⁷ Model Criminal Code, Dostupný z: [http://www.pcc.gov.au/uniform/crime%20\(composite-2007\)-website.pdf](http://www.pcc.gov.au/uniform/crime%20(composite-2007)-website.pdf)

⁴²⁸ Federální trestní právo potom upravuje zejména trestné činy týkající se federace jako celku. Crimes Act 1914 (Cth), Criminal Code Act 1995 (No. 12, 1995 as amended).

⁴²⁹ s 5. 1. 15 Model Criminal Code.

Skutkové podstaty v trestních zákonech jednotlivých států jsou pak navzájem v zásadě podobné a odlišně od *Modelového trestního zákoníku*, ale shodně s českým trestním zákoníkem č. 40/2009 Sb., vesměs integrují návod i pomoc k sebevraždě do trestného činu účast na sebevraždě. Podmínky vzniku trestní odpovědnosti potom stanoví výslovně Severní Teritorium, zatímco ostatní státy tyto podmínky implicitně dovozují a formulují pouze objektivní stránku tohoto trestného činu, k čemuž užívají obrátů „aids“, „abets“ (které v jiných jurisdikcích označuje návod, například Nový Zéland) či obou, jejichž interpretace může činit obtíže.⁴³⁰ Diametrálně se však liší trestní sazby, jejichž maximální výše se ve čtyřech státech pohybuje okolo deseti let, ve Victorii je stanovena na pěti letech, a naopak ve třech státech, včetně Západní Austrálie, je tato stanovena na doživotí, což je oproti victorijské pětileté hranici i té sedmileté doporučované Modelovým trestním zákoníkem poněkud strmý vzestup.⁴³¹

Jedná-li se o podmíněnou dekriminální asistované sebevraždy, z australských států své autonomní pravomoci tedy využily zatím dva, a sice Victorie, která je jedním ze států, jež stále uznávají trestné činy dle common law, a Západní Austrálie, která je naopak státem s plně kodifikovanou trestněprávní úpravou. Victorijský zákon *Voluntary Assisted Dying Act 2017 (No. 61, 2017)* je účinný od počátku července roku 2019, a účinnost zákona *Voluntary Assisted Dying Act 2019 (No. 27, 2019)* přijatého v Západní Austrálii zatím nebyla stanovena, přičemž obě úpravy pod souhrnným označením „VAD“ opět zavádí vedle asistované sebevraždy i možnost aktivní eutanazie přímé, a jsou v podmínkách i kritériích prakticky identické.

Hmotněprávní vynětí osob z působnosti trestněprávních ustanovení upravujících trestný čin účasti na sebevraždě není výslovně stanoveno a namísto toho je deklarována obecná „ochrana před odpovědností“⁴³², která zahrnuje odpovědnost trestní i občanskoprávní a je garantována obecnému okruhu osob, jež postupují v souladu s výše zmíněnými zákony, s důrazem na lékařské i nelékařské zdravotnické pracovníky i paramediky v případě victorijské úpravy, a v případě západoaustralské s důrazem na osoby, které neposkytnou život zachraňující léčbu. Jedinou konkretizací šíře této obecné exempce ve vztahu k trestnímu zákoníku je potom victorijské ustanovení vyjímající osobu z trestní odpovědnosti dle *s 463B Crimes Act 1958*, které ukládá komukoli povinnost překazit jinému spáchání sebevraždy, čímž je obdobné novozélandské *s 41 Crimes Act 1961*.

⁴³⁰ Obdobných pojmů užíval anglický *The Suicide Act 1961* před svojí novelizací, a v důsledku toho vznikaly nejasnosti ohledně kvalifikace pokusu o tento trestný čin, které následná novela odstranila.

⁴³¹ s 31C NSW Crimes Act 1900.

⁴³² Kterou upravují část sedmá, oddíl druhý victorijského VAD Act 2017, a část osmá západoaustralského VAD Act 2019.

Kvalifikační kritéria obou australských úprav jsou až na jedinou výjimku shodná a požadují, aby osoba (1) dosáhla věku osmnácti let, (2) měla australské státní občanství nebo trvalý pobyt na území Austrálie, a zároveň po dobu 12 měsíců pobývala na území daného státu, (3) byla způsobilá učinit a vyjádřit informované rozhodnutí ohledně některé z forem VAD, (4) byla diagnostikována jako trpící onemocněním, jež je (a) nevléčitelné [to pouze Victorie], (b) v pokročilém progresivním a konečném stadiu, přičemž (c) je očekáváno, že způsobí smrt během týdnů, měsíců, avšak maximálně šesti, v případě neurodegenerativních onemocnění dvanácti, a (d) působí této osobě utrpení, kterému nelze ulevit způsobem, který tato osoba považuje za snesitelný. Specifikem oproti zmíněné kanadské a dosud neúčinné novozélandské právní úpravě je alternativní ohraničení konečného stadia onemocnění pro neurodegenerativní onemocnění, kterým je nastavena benevolentněji. Shodně jako na Novém Zélandu ale ani zde nemůže být osoba pro tuto „léčbu“ kvalifikována pouze na základě fyzické indispozice anebo duševní poruchy.⁴³³

Obecně tak lze obě australské právní úpravy připodobnit k té novozélandské, s tím rozdílem, že procedurální postup je v nich upraven ještě detailněji, a victorijský model je tak se svými 68 ochrannými mechanismy („safeguards“) skutečně unikátní. Zda ale bude i „nejbezpečnějším na světě“, jak o něm hlásá victorijský premiér,⁴³⁴ ukáže praxe, kterou je na vzorku 136 osob⁴³⁵, jež dle dostupné statistiky za prvních šest měsíců jeho fungování o některou z forem VAD požádaly, stále předčasné hodnotit. Pokud ano, pak si jistě ani Západní Austrálie nemohla pro inspiraci své dosud neúčinné právní úpravy vybrat lepší vzor.

⁴³³ VAD Act 2017, VAD Act 2019.

⁴³⁴ ANDREWS, Daniel. A Genuine, Compassionate Choice For Victorians. In: *Premier of Victoria* [online]. Melbourne: Premier of Victoria, 16.6.2019 [cit. 2020-05-01]. Dostupné z: <https://www.premier.vic.gov.au/a-genuine-compassionate-choice-for-victorians/>

⁴³⁵ *Report of operations: June to December 2019* [online]. Melbourne: Voluntary Assisted Dying Review Board, 2020. Dostupné také z: https://www.bettersafecare.vic.gov.au/sites/default/files/2020-02/VADRB_Report%20of%20operations%202019-2020.pdf.

4.5. Trestněprávní úprava USA

Poslední diskutovanou zemí, v tomto případě federativním uskupením, jež uplatňuje common law, jsou Spojené státy americké, o jejichž současné právní úpravě bylo v rámci konstrukce grafu v části druhé již mnohé řečeno, a není v možnostech této práce uvádět o moc více. V současné době tedy devět jurisdikcí za splnění zákonných podmínek a jedna na základě soudního precedentu umožňují poskytnout pomoc k sebevraždě, zatímco ty zbylé pod hrozbou trestní sankce nikoli, přičemž některé jdou ještě dále, a kriminalizují i (neúspěšný) pokus o sebevraždu. Rozdíly v regulativních přístupech k této problematice jsou tak vskutku velké a úkolem této kapitoly je, aby přiblížila, proč tomu tak je a skrze jaké trestněprávní mechanismy jednotlivé státy tyto různé přístupy realizují.

Americký právní řád je opět konstruován na dvoukolejnosti psané právní úpravy, a tudíž existují právní normy přijaté na federální úrovni a souběžně s nimi v otázkách, jež jsou jim Ústavou, která zde rovněž jako v Austrálii i Kanadě existuje v psané podobě, svěřeny, dílčí normotvorba jednotlivých států. Jak již bylo řečeno v části druhé, spektrum těchto otázek zahrnuje v obecné rovině i trestní právo (federální úrovni je vyhrazena konstrukce těch trestných činů, jež svojí povahou mají dopad na více států, a je tak v zájmu jejich efektivního postihování i jednotná právní úprava)⁴³⁶, a tím pádem i případnou podmíněnou dekriminální asistovanou sebevraždu. Částečnou snahou o překlenutí konsekventních mezistátních odlišností trestního práva je na federální úrovni formulovaný *Model Penal Code*,⁴³⁷ který je stejně jako v Austrálii nezávaznou vzorovou kodifikací trestního práva, kterou se státy mohou, ale nemusí, při tvorbě svých trestněprávních předpisů inspirovat. Stejně tak si mohou ponechat vyšší variabilitu v definicích trestných činů skrze uznávání jejich pojetí a konstitučních znaků ustálených praxí common law (jež je tvořena tradiční doktrínou a rozhodovací činností soudů) či obě skombinovat, v důsledku čehož existuje i několik regulativních koncepcí vůči účastenství na sebevraždě, kam spadá primárně i *skutkový děj A*, a tedy *ideální modalita asistované sebevraždy*, není-li podmíněně dekriminální.

- Tyto **výchozí koncepce** lze rozdělit do čtyř základních skupin:

1) První variantou je ***absence speciálního zákonného ustanovení***, jež by trestný čin účasti na sebevraždě definovalo, a současná ***absence blanketního vyloučení trestných činů dle common***

⁴³⁶ U.S. Constitution, 10th Amendment (1791).

⁴³⁷ Model Penal Code: Official Draft and Explanatory Notes : Complete Text of Model Penal Code as Adopted at the 1962 Annual Meeting of the American Law Institute at Washington, D.C., May 24, 1962 [online]. Philadelphia: American Law Institute, 1985. Dostupné také z: https://archive.org/stream/ModelPenalCode_ALI/MPC%20full%20%28504%20pages%29_djvu.txt

law, což v obecné rovině odpovídá například právnímu stavu ve státech Severní Karolína, Virginie,⁴³⁸ Washington, D. C. nebo Vermont (poslední dvě jurisdikce pomoc k sebevraždě podmíněně dekriminalizují, avšak nesplní-li některý případ zákonné podmínky, spadá do tohoto režimu). Nezbyvá tedy než odvodit trestněprávní posouzení účastenství na sebevraždě od *common law* pojetí sebevraždy (viz část druhá), která hmotněprávně, ačkoli je v americké judikatuře dlouhodobě chápána jako nepotrestatelná⁴³⁹ a její trestní stíhání takřka zbytečné, stále konstituuje plnohodnotný trestný čin.⁴⁴⁰ Nic tak nebrání tomu, aby pomoc či návod k ní mohly být považovány za spolupachatelství trestného činu sebevraždy,⁴⁴¹ anebo dle modernější koncepce za účastenství ve formě „accessory before the act“,⁴⁴² a tudíž trestně stíhány jako vražda či zabití. Nicméně, jak podotýká Smith, v případech mimořádných okolností daných právě ideální modalitou asistované sebevraždy je pravděpodobnost odsouzení jejich pachatelů vcelku malá.⁴⁴³

2) Druhou pak *existence speciálního ustanovení*, jež lze nalézt nejen v právních rádech států, které trestné činy dle *common law plně abrogovaly*, ale i v těch, které je stále *zčásti uznávají* (nikoli však v otázce účasti na sebevraždě). Na základě toho je tak stále možno trestně stíhat osobu, jež se sama neúspěšně pokusila o sebevraždu (nikoli však v rámci společné sebevraždy, tam může být stíhána za vraždu či zabití), přestože pomoc či návod k sebevraždě je předmětem zvláštní skutkové podstaty trestního zákoníku (již zmíněným příkladem tohoto postupu je stát Maryland)⁴⁴⁴. Regulativní koncepci této kategorie v současné době uplatňuje většina států (například Florida, Aljaška, Jižní Dakota, Iowa), a skrze formulaci vzorové skutkové podstaty v § 210.5 odst. 2, která postihuje toho, kdo *úmyslně* napomůže nebo navede jiného k sebevraždě, přičemž dojde-li alespoň k jejímu pokusu, jedná se o zločin druhého stupně, zůstanou-li pomoc či návod bez odezvy, jedná se o „přečin“ (misdemeanor), ji doporučuje i Modelový trestní zákoník (Model Penal Code). Ve skutečnosti se ale státy shodují pouze na tom, že pachatel tohoto trestného činu musí vždy jednat úmyslně (havajská skutková podstata například používá obrat „zapříčiní, že jiný spáchá sebevraždu“ („causes“) kam by spadal spíše návod, ale i některá pomoc).⁴⁴⁵ Příslušné trestní sazby stanovené v závislosti

⁴³⁸ Tam existuje sice relevantní zákonné ustanovení, avšak nikoli trestněprávní, ale občanskoprávní, a řeší možnosti kompenzace škody, přežije-li osoba, které jiná napomohla k sebevraždě nebo ji k ní navedla, přičemž poškozenou je přeživší osoba. Souvislost s tím má i . Wackwitz v. Roy, 418 S.E.2d 861 (Va. 1992) a poznámka pod čarou č. 413.

⁴³⁹ Burnett v. People, 204 Ill. 208, 68 N.E. 505 (1903).

⁴⁴⁰ Což ještě v devadesátých letech potvrdil i Nejvyšší soud Virginie, avšak nikoli v trestněprávním kontextu, nýbrž v občanskoprávním, a to v návaznosti na náhradu škody nárokovanou osobou blízkou. Nešlo tedy o otázku trestní stíhatelnosti, tudíž se nezabýval ani otázkou trestu. Wackwitz v. Roy, 418 S.E.2d 861 (Va. 1992).

⁴⁴¹ OTLOWSKI, Margaret. Voluntary euthanasia and the Common law. Oxford: Oxford University Press, 1997, s. 56. ISBN 0198259964.

⁴⁴² Rodriguez v. British Columbia (Attorney General), 1993 CanLII 75 (SCC), [1993] 3 SCR bod 519, (i).

⁴⁴³ SMITH, Cheryl K. What about Legalized Assisted Suicide. *Issues in Law* [online]. 1992, 8(4), str. 505 [cit. 2020-04-21]. ISSN 87568160.

⁴⁴⁴ Viz část druhá.

⁴⁴⁵ HI Rev Stat § 707-702 (2019) odst. 1 písm. b).

na tom, o jakou třídu (závažnosti) trestného činu se jedná, se různí taktéž, neboť samotná klasifikace trestných činů opět může být, a zpravidla je, v každém státě určena odlišně. V zásadě ale platí, že pachatelé, kteří jinému napomohou k sebevraždě, jsou trestáni mírněji než pachatelé vraždy či zabití (takto tomu je například v Iowě nebo Jižní Dakotě). Existují však i výjimky, kdy je takové jednání zabitím, a je trestáno stejně, například Florida, Aljaška nebo Oregon, tam tehdy, není-li povolenou variantou asistované sebevraždy.⁴⁴⁶

3) Alternativou k výše zmíněným je **kombinace zákonného ustanovení** trestného činu účasti na sebevraždě **a jeho pojetí dle common law**, jíž uplatňuje právní řád státu Michigan. Nelze však stíhat jednu a tutéž osobu za obě trestněprávní pojetí téhož skutku.⁴⁴⁷

4) Poněkud zajímavá situace vzniká v právním řádu některých států (například Nevada, Wyoming), jejichž regulativní koncepce nespadá ani do jedné z výše zmíněných kategorií, neboť tyto **neuznávají** trestné činy dle **common law**, ale zároveň **nezakotvují speciální skutkovou podstatu**, jež by postihovala účast na sebevraždě. Asistovaná sebevražda tedy v těchto státech není explicitně dovolena (žádný z nich podmíněně dekriminalizující úpravu nepřijal), ale současně ani zakázána. Lze se domnívat, že například ve Wyomingu by proto mohla pomoc k sebevraždě i návod spadat pod relativně širokou skutkovou podstatu usmrcení z nedbalosti,⁴⁴⁸ jinak by vznikala poměrně široká mezera v právní úpravě.

- **Z deseti jurisdikcí**, které asistovanou sebevraždu **podmíněně dekriminalizují**, osm uplatňuje koncepci druhou a dvě první. S výjimkou Montany, která od roku 2009 dovoluje pomoc poskytnutou lékařem,⁴⁴⁹ aniž by jakkoli regulovala proces jejího poskytnutí, přijaly všechny z nich speciální zákony, které stanoví podmínky, za kterých sebevraždu dekriminalizují, přičemž návaznost na trestný čin účasti k sebevraždě zajišťují třemi způsoby:

a) Existuje-li zákonné ustanovení postihující pomoc k sebevraždě, je nejjednodušší a nejpřehlednější možností připojení speciálního odstavce či nového ustanovení, jež zaručuje vynětí případů splňujících podmínky definované zvláštním zákonem z působnosti tohoto výchozího ustanovení (například Kalifornie).⁴⁵⁰

b) Je-li naopak uplatňováno common law, má analogickou funkci ustanovení zvláštního zákona, které na základě toho, že je asistence k sebevraždě považována za medicínskou léčbu

⁴⁴⁶ IA Code § 707A.2 (2019), SD Codified L § 22-16-37 (2019), FL Stat § 782.08 (2016), Alaska Stat § 11.41.120 odst. a) (2) (1993), Or. Rev. Stat. § 163.125, odst. 1 písm. b).

⁴⁴⁷ Mich. Comp. Laws § 750.329a.

⁴⁴⁸ WY Stat § 6-2-107 (1997 through Reg Sess).

⁴⁴⁹ Lékař tak má obranu proti trestnímu stíhání, Baxter v Montana 2009 MT 449.

⁴⁵⁰ CA Penal Code § 401 (through 2012 Leg Sess).

obdobnou paliativní péči, vylučuje trestněprávní (i občanskoprávní) odpovědnost lékaře za její poskytnutí, jsou-li současně dodrženy veškeré podmínky, jež jsou tímto zvláštním zákonem stanoveny (Vermont nebo Washington, D. C.).

c) Na pomezí potom stojí jurisdikce, které ačkoli mají zákonné ustanovení definující trestný čin účasti na sebevraždě, možnost podmíněného vynětí z jeho působnosti nestanoví trestněprávní předpis, nýbrž zvláštní zákon tímtež způsobem jako v bodě b) (například Washington)⁴⁵¹, což je poněkud nepřehledný způsob, a pro českou právní úpravu jej nelze doporučit, koneckonců obdobně detašovaný návrh od ustanovení trestního zákoníku byl předložen již dvakrát.

Společné podmínky obsažené v těchto devíti⁴⁵² zvláštních zákonech zahrnují v první řadě omezení subjektů poskytujících tento druh „léčby“, kterým jsou výhradně lékaři, a následně i kvalifikační kritéria umožňující osobě o tuto „léčbu“ požádat, kterými jsou v obecných rysech zpravidla (1) trvalý pobyt na území státu, v jehož jurisdikci být tato „léčba“ poskytnuta, (2) dosažení věku 18 let, (3) způsobilost učinit a vyjádřit rozhodnutí týkající se svého zdravotního stavu a (4) terminální stádium nemoci pacienta, jež je definováno jako takové, u kterého se lze na základě medicínského úsudku důvodně domnívat, že povede ke smrti pacienta během následujících šesti měsíců, což je stejné jako v novozélandském návrhu *End of Life Choice Act 2019*, a naopak odlišné

⁴⁵¹ Wash. Rev. Code § 9A.36.060 (2018)

⁴⁵² Kalifornský ABX2-15 (AB-15), the End of Life Option Act, dostupný z: https://leginfo.legislature.ca.gov/faces/billTextClient.xhtml?bill_id=201520162AB15;

coloradský Proposition 106, the End of Life Options Act, dostupný z:

[www.leg.state.co.us/LCS/Initiative%20Referendum/1516initrefr.nsf/b74b3fc5d676cdc987257ad8005bce6a/99fbc3387156ab5c87257fae00748890/\\$FILE/2015-2016%20145bb.pdf](http://www.leg.state.co.us/LCS/Initiative%20Referendum/1516initrefr.nsf/b74b3fc5d676cdc987257ad8005bce6a/99fbc3387156ab5c87257fae00748890/$FILE/2015-2016%20145bb.pdf);

zákon federálního distriktu District of Columbia Death with Dignity Act of 2016, D.C. Law 21-182 dostupný z: https://dchealth.dc.gov/sites/default/files/dc/sites/doh/page_content/attachments/Death%20With%20Dignity%20Act.FINAL_.pdf,

hawaijský Our Care, Our Choice Act (HB2739 HD1), dostupný z: https://www.capitol.hawaii.gov/Archives/measure_indiv_Archives.aspx?billtype=HB&billnumber=2739&year=2018;

mainický the Maine Death with Dignity Act (Sec. 1. 22 MRSA c. 418), dostupný z: https://www.mainelegislature.org/legis/bills/bills_129th/billtexts/HP094801.asp;

newjerseyský *Aid in Dying for the Terminally Ill Act* (A 1504), dostupný z: https://www.njleg.state.nj.us/2018/Bills/A2000/1504_R2.HTM;

oregonský Death with Dignity Act (ORS 127.800-995), dostupný z: <https://www.deathwithdignity.org/wp-content/uploads/2015/10/1994-OR-Death-with-Dignity-Act.pdf> (na oficiální web státu nebyl v den citace, 23.4. 2020, povolen přístup z ČR);

vermontský Act 39, Vermont Patient Choice and Control at the End of Life Act, dostupný z: www.leg.state.vt.us/docs/2014/Acts/ACT039.pdf;

washingtonský *Death with Dignity Act* (RCW 70.245), dostupný z: <https://apps.leg.wa.gov/RCW/default.aspx?cite=70.245&full=true#70.245.010>.

od kanadského modelu. Osoba by taktéž měla o tuto léčbu požádat dobrovolně a ze své svobodné vůle, přičemž vysoký věk či fyzická indispozice nemohou samy o sobě založit způsobilost k jejímu přijetí. Pokud jde o pacienty s duševní poruchou, jejich onemocnění nebývá explicitně vyloučeno, je ale zpravidla překážkou kritéria způsobilosti činit rozhodnutí týkající se zdravotního stavu, neboť schopnost racionálního úsudku bývá v důsledku psychické poruchy narušena.⁴⁵³ V procedurálních postupech a ochranných mechanismech potom existují odchylky, nicméně i tak platí, že režimy všech těchto zákonů, jež jsou povětšinou inspirovány tím oregonským, patří k těm přísnějším v porovnání nejen s budoucím kanadským, ale zejména s kontinentálním belgickým modelem (například nižší věková hranice, absence požadavku terminálního stadia nemoci) nebo švýcarským (například absence požadavku trvalého pobytu), které byly inspirací i předložených českých návrhů.

Ačkoli v rámci Spojených států amerických legalizuje asistovanou sebevraždu zatím pětina států, v mnoha dalších mají zákonodárci v rukou legislativní návrhy cílící dosáhnout téhož právního stavu (například Georgia, Utah, Kentucky, Virginie, Maryland, New York, Rhode Island, a další).⁴⁵⁴ V případě Marylandu však nutno podotknout, že měl-li by být schválen předložený návrh zákona na podmíněnou dekriminální sebevraždy, vznikala by de iure vcelku absurdní situace, kdy by na jedné straně byla trestně odpovědná osoba, která se sama neúspěšně pokusila o sebevraždu, neboť se pokusila o trestný čin, a na straně druhé, byť za jasně vymezených podmínek, by trestní právo některým osobám explicitně dovolovalo tento čin jinak trestný spáchat. De facto není rozdíl tak markantní, neboť účelem trestního stíhání pokusu o sebevraždu má být primárně možnost uložení ústavní léčby jakožto ochranného opatření a nikoli uložení trestu jakékoli povahy, ale domnívám se, že přestože se jedná spíše o problém hodnotově právní než faktický, lze téhož účelu dosáhnout jinými prostředky, než prostředky trestního práva.

⁴⁵³ Např. ABX2-15 (AB-15), the End of Life Option Act, § 443.5. odst. a), pododst. 1), bod A)

⁴⁵⁴ Podrobnosti o jednotlivých návrzích a legislativním vývoji lze nalézt na: *Death with Dignity* [online]. Portland: Death with Dignity National Center and Death with Dignity Political Fund [cit. 2020-04-23]. Dostupné z: <https://www.deathwithdignity.org/>.

5. Podmíněná dekriminalizace asistované sebevraždy či blanketní zákaz?

Bezpochyby se lze velmi snadno v rámci diskuze kladů i záporů jakékoli legalizace asistované sebevraždy nebo eutanazie eticky i filozoficky rozvášnit a předkládat nekonečnou řadu argumentů na obou stranách argumentačního spektra, či široce rozebírat příklady jejich zneužití v historii, poukazovat na neschopnost jejich dokonalé prevence v modelech ze současné praxe a konstatovat neudržitelnost inklinanční tendence k těmto způsobům „léčby“, to však není cílem této, poslední, části. Ta naopak, ač některé z nich použije ve větší šíři, většinu z těchto transoborových a vznešených otázek směle, ale s plným respektem k nim, limituje pouze na jejich praktické a pragmatické jádro, s nímž bez větších emocí ve výsledku pracuje i právní úprava.

A tedy, že ve prospěch podmíněné dekriminalizace hovoří autonomie⁴⁵⁵ a důstojnost lidské bytosti, stejně jako její rovnost vůči jiným, vyplynulo nejen z rozboru části třetí, jehož předmětem byla lidskoprávní problematika ve světle mezinárodněprávního a ústavněprávního rámce české trestněprávní úpravy, ale i z části čtvrté, kde bylo diskutováno relevantní kanadské, novozélandské a okrajově i anglické precedenční právo, a v případě prvních dvou taktéž limity jejich podmíněné dekriminalizace asistované sebevraždy, jež úzce souvisí s otázkou účelu dané právní úpravy, a sice ochrany jakých hodnot se jejím prostřednictvím snažil zákonodárce reprezentující vůli lidu dosáhnout. Nicméně ani tyto lidské existenci inherentní hodnoty nejsou a nemohou být bezmezné, a jejich protipólem je naopak taktéž zmíněný kategorický imperativ státu chránit lidský život *eo ipso*, a tím spíše lidský život zranitelných osob, přičemž úkolem práva je nalézt a jasně nastavit předělovou linii mezi oběma z nich tak, aby co nejlépe odpovídala zásadám spravedlnosti a společenským hodnotám, které reflektuje.

Přestože je protipól druhý znatelně posílněn obavami z neschopnosti právní regulace zajistit prevenci zneužití případné legalizace lékařského postupu s takto zásadním dopadem, v důsledku přesouvání příček v hierarchii společenských hodnot už nepřevažuje zcela jednoznačně jako tomu bylo v minulosti, neboť jak připustila i baronka Hale slovy „společnost nemá určovat lidem, čeho si mají na svém životě cenit, avšak *může* [zvýraznění doplněno] být ospravedlnitelné, aby společnost vyžadovala, abychom si cenili jejich životů, i pokud oni sami si jich necení“,⁴⁵⁶ mohou existovat i případy, kdy interference společnosti ospravedlnitelná být nemusí, čímž se otevírá prostor

⁴⁵⁵ Existují ale i argumenty na druhém konci spektra, které jsou založeny taktéž na autonomii, neboť právě v důsledku podmíněné dekriminalizace ji určité osoby ztratí. CAMPBELL, Louise. The limits of autonomy. *Ethical and Legal Debates In Irish Healthcare* [online]. Manchester University Press, 2016, 2016-03-01, s. 60-61. [cit. 2020-05-08]. DOI: 10.7228/manchester/9780719099465.003.0005. ISBN 9780719099465. Dostupné z: <http://manchester.universitypressscholarship.com/view/10.7228/manchester/9780719099465.001.0001/upso-9780719099465-chapter-005>.

⁴⁵⁶ R (Purdy) v DPP [2009] UKHL 45, bod 68.

pro zvážení opodstatněnosti zcela blanketního zákazu pomoci k sebevraždě, který je v rámci skutkové podstaty samostatného trestného činu účasti na sebevraždě součástí i české trestněprávní úpravy.

Ačkoli je zcela jasné, jak uznal pro změnu quebecký Nejvyšší soud, že stran úplného a absolutního zákazu nebude nikdy existovat systém, který by byl schopen zamezit každému pochybení, ke kterému dojde,⁴⁵⁷ je třeba zamyslet se nad tím, zda nelze omezit takové riziko na minimum a současně za mimořádných okolností umožnit některým jednotlivcům širší autonomii ohledně rozhodování o délce svého života, přičemž si nemyslím, že by přízeň podmíněné dekriminální asistence k sebevraždě, ani aktivní eutanazie přímé, musela nutně vypovídat o zcela liché představě o fungování reálného světa, kde právní normy nejsou vždy poslušně následovány, jak uvádí Munzarová.⁴⁵⁸ Shodnou optikou by pak musely být bezvýhradně zakázány i veškeré medicínsky zaměřené výzkumné projekty, jejichž výstupy jsou v klinické praxi dosud nezavedené, a vyžadují tak závěrečné ověření na živém člověku, neboť ani tehdy nelze zcela eliminovat riziko, že právní normy nebudou zcela poslušně a vždy následovány. Koneckonců i v této sféře jsme byli svědky spousty excesů, které by za své stěží přijal ne jeden konsekvencionalistický etik, a přesto je takové testování s ohledem na jeho možný přínos za vysoce striktních podmínek aprobováno. Cílem podmíněné dekriminální asistované sebevraždy (ani eutanazie) tedy není vytvořit iluzorní představu dokonalého systému, ale systému právně funkčního, který poskytuje odpovídající míru jistoty nejen pacientům, ale i lékařům.

Má-li být model takového systému navržen, je v první řadě nutné určit okruh subjektů poskytujících asistenci k sebevraždě (jež bude dále označována jako „léčba“), přičemž patrně nebude obtížné shodnout se na tom, že je žádoucí jej omezit na lékaře, případně ve volnější alternativě i na zdravotní sestry, a z primárního poskytnutí takové pomoci zcela vyloučit osoby blízké. Je-li určen okruh subjektů, lze adresovat body následující, jejichž posouzení už ale není takto jednoznačné:

Jednotlivé body			Můj návrh	
1.	Svobodná vůle (prevence nátlaku, podlehnutí vnějšímu vlivu)	Způsobilost učinit informovaný souhlas	Standardní kritéria	-
			Specifická kritéria	+
		Zástupný souhlas		-

⁴⁵⁷ Truchon c. Procureur général du Canada 2019 QCCS 3792, bod 623. Dostupný z CanLII, na: <http://canlii.ca/t/j4f8t>.

⁴⁵⁸ MUNZAROVÁ, Marta. *Eutanazie, nebo paliativní péče?*. Praha: Grada, 2005, str. 76. ISBN 80-247-1025-0.

Jednotlivé body				Můj návrh	
2.	Ochrana zranitelných	Věk	18 let (včetně)	+	
			Nižší hranice (např. emancipace)	-	
		Existence (taktéž) duševní poruchy	Obecně	+	
			Klinická deprese	-	
3.	Přístupnost; charakteristika onemocnění – objektivní kritérium	Dle diagnostiky	Již nastala	+	
			Nastane v budoucnu	-	
		Konečné stadium	Prognóza života	6 M	+
				12 M	+
			Neohraničeno	-	
		Fyzická nemoc	+		
		Psychická nemoc (porucha)	+		
		Fyzická indispozice	+		
		Nevratné zhoršení zdravotního stavu	+		
		Existence alternativ („objektivní nevléčitelnost“)	-		
Přístupnost; charakteristika onemocnění – subjektivní kritérium	Existence akceptovatelných alternativ („subjektivní nevléčitelnost“)	+			
	Nesnesitelné utrpení (fyzické i psychické)	+			
4.	Efektivnost ochranných mechanismů	Preventivní	+		
		Kontrolní	+		
5.	„Turistika za smrtí“	Občanství, trvalý pobyt	+		
6.	Kvalita paliativní péče, hospicové péče	Financování této léčby z prostředků veřejného zdravotního pojištění	+		
7.	Etické zásady lékařské profese	Možnost výhrady svědomí	+		

Z tohoto seznamu, který je doplněn v pravém sloupci o mé osobní vyhodnocení (k tomu později), pravděpodobně bude vesměs panovat shoda taktéž v bodech 1, zčásti 2, 4, 5 a 7, a sice na tom, že:

a) ve světle prevence jakékoli deformace vůle pacienta má být žádost podána osobně a mít kvalitu přinejmenším informovaného souhlasu, a tedy, že ji může podat pouze pacient, který je k jeho udělení právně způsobilý, přičemž případné zesílené kritérium je navázáno na ochranu zranitelných osob, konkrétně těch trpících (zároveň) duševní poruchou (k tomu později),

b) výše věkové hranice má být nastavena na 18 letech, které je však příhodné stanovit číselně, neboť byl-li by užit pojem plná svéprávnost, spadaly by pod něj i případy emancipovaných nezletilých, ačkoli by to primárně nemuselo být záměrem,

c) v zájmu co nejvyšší efektivity ochranných mechanismů mají tyto působit nejen ex ante, ale i ex post,

d) má být přijetí tohoto léčebného postupu umožněno pouze osobám s občanstvím či trvalým pobytem na území států, kde o něj žádají,

e) nelze naléhat na lékaře, aby takový postup realizovali proti svému svědomí, čemuž poslouží institut výhrady svědomí, který ačkoli může být zakotven obecně pro poskytování lékařské péče,⁴⁵⁹ měl by být výslovně zdůrazněn i v souvislosti s touto „léčbou“, neboť lze očekávat konflikt nejen jejich vlastního svědomí, ale i jejich závazku vůči etickým zásadám lékařské profese, dle nichž je poskytování jakékoli asistence s umíráním, vyjma paliativní péče, stále nepřijatelné.⁴⁶⁰

Následuje o něco obtížnější vyhodnocení bodů zbývajících (zčásti 2, 3 a 6), a sice ochrany zranitelných, charakteristiky onemocnění a financování této „léčby“ z prostředků veřejného zdravotního pojištění, ke kterým lze uvést následující:

a) V rámci bodu druhého je problematickou přítomnost (taktéž) duševní poruchy u žádající plně svéprávné osoby, nikoli však ve smyslu charakteristiky nemoci, ale ve smyslu (ne)způsobilosti této osoby k podání žádosti (udělení informovaného souhlasu), neboť její schopnost učinit zcela svobodné rozhodnutí ohledně přijetí této „léčby“ může být právě v důsledku takové poruchy oslabena. V této souvislosti je proto nutné zamyslet se nad tím, zda by měly mít osoby s diagnostikovanou klinickou depresí, přestože splní všechna ostatní kritéria, k poskytnutí takové „léčby“ přístup, či zda by neměl být způsobilostní standard pro podání žádosti zvýšen tak, aby tyto osoby vyloučil,

⁴⁵⁹ V českém právním řádu v § 50 odst. 2 zákona č. 372/2011 Sb., zákon o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách).

⁴⁶⁰ WILLIAMS, John R. *Medical Ethics Manual* [online]. 3. Ferney-Voltaire: The World Medical Association, 2015, s. 58-60. ISBN 978-92-990079-0-7. Dostupné také z: https://www.wma.net/wp-content/uploads/2016/11/Ethics_manual_3rd_Nov2015_en.pdf nebo § 2 odst. 7 Stavovský předpis české lékařské komory č. 10, Etický kodex ČLK, Dostupný z: <https://www.lkcr.cz/stavovske-predpisy-clk-212.html>.

případně tak, aby vyloučil veškeré osoby trpící duševní poruchou, která by nějakým způsobem mohla ovlivnit jejich rozhodování (takto fungují například kalifornský nebo oregonský model).

b) Bod třetí potom zahrnuje objektivní a subjektivní charakteristiku nemoci, již musí osoba trpět, aby pro tuto „léčbu“ mohla být kvalifikována, přičemž je důležité, aby byly zastoupeny obě. Tomu svědčí i odpověď na otázku, jež byla s jistou dávkou nadsázky položena při výkladu pojmu dystanázie v části první, a tedy, zdali není v určitých případech trestněprávní norma, jež zakazuje jakýkoli odchod ze světa za součinnosti jiné osoby, ekvivalentní aplikaci marných léčebných postupů, a nepůsobí tak z právního, medicínského i společenského hlediska nežádoucí dystanázii. Objektivně je vzhledem k zavedeným definicím pojmů „marnost léčby“ i „dystanázie“ jasné, že nikoli. Bude-li však pacient podroben léčbě, která sice objektivně výsledky přináší, ale subjektivně pouze prodlužuje jeho utrpení, které by nejradiji za součinnosti osoby jiné ukončil, což ale nemůže, neboť to trestněprávní norma (ať už blanketní zákaz či příliš restriktivní kvalifikační kritéria) zakazuje, bude jistě možné říci, že tuto situaci vnímá jako (subjektivní) dystanázii, která je zapříčiněna právě takovou trestněprávní normou. Subjektivní i objektivní optika tedy používá diametrálně odlišná měřítka, a proto je nutné zvážit:

i. nakolik posílit či oslabit subjektivní kritéria, a vedle nesnesitelného utrpení požadovat spíše, aby dané onemocnění bylo objektivně nevyléčitelné, anebo aby nebylo vyléčitelné způsobem, který je pro osobu akceptovatelný,

ii. stejně tak, jako je potřeba v objektivní rovině zvážit, zda má být takové onemocnění:

- psychické (kterou je například i somatizační porucha, která se ale projevuje fyzickými bolestmi) nebo fyzické povahy, včetně fyzické indispozice, či pouze povahy fyzické a fyzické indispozice,⁴⁶¹

- diagnostikováno v současnosti či prognostikováno do budoucna (o čemž má pochopitelně smysl uvažovat v případě upuštění od „terminálnosti“ nemoci),

- ve stadiu, kdy zdravotní stav osoby nevratně progreduje,

- v terminálním stadiu, a pokud ano, jaké ohraničení zvolit, zda vůbec nějaké, a pokud ano, zda jednotné, či nikoli.

⁴⁶¹ K bližší diskuzi o psychických poruchách jakožto k rovnocenné indikaci pro asistovanou sebevraždu srov. SULMASY, Daniel P., David Albert JONES, Chris GASTMANS a Calum MACKELLAR. Ethics and the Psychiatric Dimensions of Physician-Assisted Suicide: A View from the United States. *Euthanasia and Assisted Suicide* [online]. Cambridge: Cambridge University Press, 2017, s. 59-61. [cit. 2020-05-07]. DOI: 10.1017/9781108182799.004. ISBN 9781108182799. Dostupné z: https://www.cambridge.org/core/product/identifier/9781108182799#CT-bp-4/type/book_part.

c) Poslední bod se zabývá nejen udržením kvalitativní úrovně paliativní a hospicové péče, ale i prevence její stagnace právě v důsledku zavedení této „alternativy“, a je tak nutné vyřešit, zda by takováto „léčba“ měla být financována z prostředků veřejného zdravotního pojištění zcela, zčásti anebo vůbec, což je patrně jeden z bodů, jehož kladné vyhodnocení vzbuzuje největší obavy.

Tolik tedy ke klíčovým bodům, na které je nutno se zaměřit, ale jak už bylo řečeno, ať budou vyhodnoceny jakkoli, nelze předpokládat, že navržený modelový systém bude zcela bezchybný, přestože bude jistě mít takovou ambici, což je jeho nevýhoda oproti blanketnímu zákazu, který se žádnou etickou ani pragmatickou kalkulací zabývat nemusí, neboť v jeho režimu platí negace celého výše zmíněného seznamu zcela paušálně. Modelový systém podmíněné dekriminalizace se jí však nevyhne, a proto mám za to, že samotným základem celé diskuze o těchto bodech a jejich vyhodnocení je nikoli pouze snaha o minimalizaci rizika, ale o relativní minimalizaci rizika, a tedy, *jak velké minimální* riziko excessu jsme ochotni přijmout a zda vůbec nějaké, abychom umožnili učinit takto zásadní rozhodnutí co největšímu okruhu osob, ale zároveň podstatnou část osob z tohoto okruhu vyloučily, od čehož se posléze odvíjí nastavení konkrétních kritérií a pojistných mechanismů (preventivních i kontrolních). Zmíněná relativní minimalizace rizika je tedy závislá na konkrétním pásmu autonomie, v němž se model pohybuje, a proto aniž by byla dotčena obecná zákonitost, že s každým dalším otevřením modelu se zvyšuje riziko jeho zneužití, může být takové riziko v určitém pásmu autonomie nejnížší možné, ačkoli není absolutně nejnížší.⁴⁶² O minimální hodnotě rizika tak musí být uvažováno dvoufázově, nejprve skrze měřítko obecné, a posléze skrze měřítko konkrétní, které se týká už převážně procedurální úrovně.

A právě v této druhé fázi, a tedy s tím, že s každým dílčím uvolněním modelu na procedurální úrovni se zvyšuje riziko jeho zneužití, kalkuluje v současné době například kanadský návrh Bill-C7, když svojí procedurální alterací nemožnosti odvolání dříve uděleného souhlasu akceptuje riziko, že 7% osob bude usmrceno proti své vůli, přičemž tato hodnota, která je vypočítána z quebecké statistiky, kdy 7% osob změní názor těsně před podstoupením zákroku, by ve federálním měřítku odpovídala zhruba jedenácti osobám ročně, což dle některých dalece překračuje míru rizika hodného akceptace.⁴⁶³ Domnívám se ale, že i pokud by mělo být takové riziko akceptováno, je nutno zohlednit neúměrné břemeno kladené na psychiku poskytujícího lékaře, neboť má-li poskytnout eutanazii osobě, která s ní „momentálně nesouhlasí“, je takový požadavek na lékaře, přestože může uplatnit výhradu svědomí, z mého osobního pohledu eticky už zcela nepřijatelný, netřeba poznamenávat,

⁴⁶² I pokud se tedy rozhodneme například nevyloučit osoby s psychickou poruchou, ačkoli bude riziko zneužití bezpochyby vyšší, než by bylo, kdybychom tyto osoby vyloučili, může být stále minimální ve vztahu k tomuto pásmu autonomie.

⁴⁶³ ROSS, Derek. Summary and Analysis of Bill C-7. In: *Christian Legal Fellowship* [online]. London, Ontario: Christian Legal Fellowship, 28.2. 2020 [cit. 2020-04-28]. Dostupné z: <http://www.christianlegalfellowship.org/blog/2020/2/26/billc7analysis>.

že zde je argument kluzkého svahu už opravdu na místě, čímž výrazně posiluje ostatní argumenty ve prospěch blanketního zákazu.

Kanadský model ale rovněž zdárně demonstruje, že ať jsou přijatá hmotněprávní kritéria více či méně selektivní, vždy budou vnímána některou vyloučenou množinou pacientů jako diskriminační, a jakékoli další uvolnění jen posune tuto percepci na jinou množinu pacientů, před níž bude narýsována předělová linie. V Kanadě tomu tak nejprve bylo s protiústavním kritériem „důvodně předvídatelné přirozené smrti“ a nyní, když má být toto kritérium odstraněno a do jisté míry nahrazeno explicitním vyloučením osob s duševní poruchou, což je logickou protiváhou udržující hodnotu nového minimálního rizika co nejbližší jeho minulé hodnotě, je tento krok kritizován jako diskriminační právě vůči osobám s duševní poruchou.⁴⁶⁴

Pokud jde v samotném závěru o mé osobní vyhodnocení výše uvedeného seznamu, přestože je návrhem určitého modelu podmíněné dekriminlizace, který by dle mého názoru mohl fungovat efektivně a na základě určitého kompromisu, nejsem přesvědčena, že je v současné době česká společnost na podmíněnou dekriminlizaci asistované sebevraždy, ani aktivní eutanazie přímé,⁴⁶⁵ připravena. S ohledem na aktuální situaci koronavirové pandemie, kdy jsou výdaje státního rozpočtu na zdravotní péči enormní a pravděpodobně se v dohledné době nesníží, je zcela jasné, že by měla být upřednostněna efektivnější alokace finančních zdrojů, se kterými předkladatelé budoucího návrhu na podmíněnou dekriminlizaci asistované sebevraždy počítali na zřízení kontrolní komise, školení zdravotnických pracovníků, administrativní aparát a podobně. Tím ale zároveň nezastávám absolutní dogma, že v žádném případě a za žádných okolností k takovému kroku v budoucnu přistoupit nelze, jen je potřebné postoupit na pevný podklad a nikoli do vzduchoprázdna.

⁴⁶⁴ DA DALY, Alex. Our position on the new assisted dying legislation. In: *Dying With Dignity Canada* [online]. Toronto, Ontario, Canada: Dying With Dignity Canada, 16. 3. 2020 [cit. 2020-04-29]. Dostupné z: https://www.dyingwithdignity.ca/c7_position.

⁴⁶⁵ Otázku, zda je žádoucí zavést systém umožňující pouze asistovanou sebevraždu a nikoli aktivní eutanazii přímou, jsem ponechala stranou, neboť se domnívám, že by se k ní měli vyjádřit především odborníci z oboru medicíny, neboť pokud bývá upřednostňována aktivní eutanazie přímá, důvodem je často obava z případných komplikací v průběhu aplikace letální látky, které se domnívám s ohledem na své znalosti nejsem schopna odpovídajícím způsobem zhodnotit. Nejsem si totiž jistá, že nabízené řešení povinné přítomnosti lékaře i tehdy, když si pacient aplikuje látku sám, tento problém řeší, neboť jeho případné zakročení je de facto aktivní eutanazií přímou, ačkoli je označeno jako asistovaná sebevražda.

Závěr

Úvodem bylo poukázáno na současnou dynamiku společenských hodnot a naznačen směr, jímž se tato práce cílila ubírat, přičemž její ambicí nebylo představit přelomové názory, definice ani argumentace, ale spíše přehledně rozebrat problematiku asistované sebevraždy z pohledu českého trestního práva, a posléze ji srovnat s různými regulativními koncepcemi, které uplatňuje pět vybraných common law jurisdikcí, a závěrem tak nezbyvá než stručně shrnout úlohu, kterou v udržení tohoto směru měly její jednotlivé části.

Hlavním záměrem *části první* bylo definovat všechny relevantní pojmy pro účely návazného textu, a předejít tak jakýmkoli terminologickým nejasnostem, které na základě širokého spektra různých definic identických pojmů nevznikají ojedinele. Interpretována proto byla stran pojmů asistované sebevraždy a účasti na sebevraždě, i výkladově obtížnější eutanazie (v širším i užším slova smyslu) ve všech jejích naukou definovaných formách, a v závislosti na její definici mohl být následně vykreslen i její vztah k pojmu asistovaná sebevražda (parataxe, hypotaxe). *Část druhá* pomocí grafického zobrazení představila historický vývoj trestných činů účasti na sebevraždě, sebevraždy i neúspěšného pokusu o ni v časovém horizontu 1952 – 2020, a to nejprve izolovaně u každé z předmětných zemí, a posléze integrovaně v rámci grafu posledního, jehož účelem bylo znázornit proměnlivost regulativně-koncepčních odlišností mezi českou trestněprávní úpravou a trestněprávní úpravou vybraných zemí common law (Anglie a Walesu, Kanady, Nového Zélandu, Austrálie a Spojených států amerických). Na tento historický základ následně navázala *část třetí*, jejíž význam spočíval v rozboru české trestněprávní úpravy asistované sebevraždy, pro jehož účely byly definovány tři skutkového děje. První z nich představoval „ideální modalitu“ asistované sebevraždy, a zbývající dva modalities zdánlivé, přičemž ve druhém skutkovém ději došlo k jednání, které se jevílo býti asistovanou sebevraždou, ale ve skutečnosti bylo aktivní eutanazií přímou, a ve třetím se jednalo o případ tzv. hromadné sebevraždy. V této souvislosti tedy nebyl rozebrán pouze trestný čin účasti na sebevraždě, ale zároveň i trestné činy vraždy a zabití, přičemž vždy byly uvažovány výhradně otázky hmotněprávní. *Část předposlední* učinila obdobně u zmíněných pěti zemí common law, ale s tím rozdílem, že uvažovala pouze právní kvalifikaci skutkového děje prvního, a sice „ideální modalities“ asistované sebevraždy. Současně, u jurisdikcí, kde je uzákoněna podmíněná dekriminálizace asistované sebevraždy, byla okrajem „výchozího“ trestněprávního posouzení pomoci k sebevraždě věnována pozornost taktéž příslušným speciálním zákonům či ustanovením, a to s důrazem na omezení skutkových podstat relevantních trestných činů ve prospěch hmotněprávního vynětí osob poskytujících asistenci k sebevraždě, a na hmotněprávní kvalifikační kritéria, která naopak určují okruh osob, jimž je umožněno takovou asistenci přijmout. A konečně,

část pátá se pokusila nahlédnout do procesu navrhování modelového systému, který by za specifických podmínek umožnil poskytování součinnosti vybraným osobám s jejich odchodem ze světa, kdy se skrze seznam bodů zaměřila na klíčové otázky, které je třeba vyřešit, má-li být od blanketního zákazu asistované sebevraždy upuštěno. Zároveň tato část nastínila možné komplikace, které mohou v souvislosti s podmíněnou dekriminací vyvstat, přičemž jako příkladná reference posloužil model kanadský.

Jak bylo naznačeno taktéž v části páté, osobně se domnívám, že aktuálně není nejvhodnější čas představit návrh zákona, jež cílí podmíněně dekriminovat asistovanou sebevraždu, ale bude-li přece jen v dohledné době představen, lze doporučit, aby implementoval ustanovení, jejichž předmětem bude hmotněprávní exempce osob poskytujících součinnost se sebevraždou osoby jiné, přímo do trestního zákoníku (zákon č. 40/2009 Sb.), a to navzdory tomu, že by se nabízel „americký způsob“ podřazení poskytnutí asistované sebevraždy lékařem (či zdravotní sestrou), coby aprobovaného léčebného postupu, pod působnost § 30 odst. 3 TZ, který upravuje svolení poškozeného jako jednu z okolností vylučujících protiprávnost. Domnívám se totiž, že v případě takto specifické „léčby“ je příhodné upravit hmotněprávní exempci konzistentně, neboť režimu § 30 odst. 3 TZ by se vymykaly osoby, jež jsou nápomocny pacientovi, který sebevraždu páchá, ale nejsou lékařem ani zdravotní sestrou, neboť o těch pravděpodobně ani v této souvislosti není možné říci, že poskytují zdravotní péči. Druhým doporučením pak je formulace zvláštních skutkových podstat trestných činů pro případy nedodržení zákonných podmínek, zejména tedy půjde o otázky procedurálního postupu, případně skutkové podstaty přestupkové. A třetím, posledním, doporučením je začlenění deklarativního ustanovení po vzoru novozélandské *s 32 odst. 2 End of Life Choice Act 2019*, která sděluje, že nic v předmětném zákoně nezbavuje lékaře povinnosti ulevit pacientovi od bolestí v souladu s poznatky lékařské vědy a praxe, a cílí tak na prevenci deteriorace paliativní péče, a ačkoli nemá toto ustanovení normativní význam, neboť se de facto jedná o utvrzení obecné povinnosti postupovat *lege artis* ve smyslu § 45 odst. 1 ZZS, mám za to, že je jeho začlenění s ohledem na obavy upřednostňování tohoto postupu před paliativní péčí vhodné, neboť takto taková povinnost bude „více vidět“ a její deterenční efekt může tímto být posílen.

Ať tedy diskuze o předloženém návrhu proběhne jakkoli, bude-li konána, v globálním měřítku je s ohledem na aktuální hodnotový trend jisté, že právních řádů, jež asistovanou sebevraždu dekriminují bude postupně přibývat, přičemž celospolečenská inklinace k vyšší míře autonomie ohledně dispozice se svým životem může mít navzdory své imateriální povaze zcela materiální a racionální podklad. Tím není nic jiného než neustálý rozvoj lékařské vědy, který skrze zdokonalování experimentálních i *lege artis* metod nepřímou zvyšuje střední délku života celé

společnosti, ale na rozdíl od inovativních široce dostupných metod komerčního sektoru, jež byly zmíněny v úvodu této práce, tak činí vcelku latentně a na úkor vyšší náchylnosti k malfunkcím organismu i vyššího procentuálního zastoupení fyzické, a koneckonců i psychické (zejména v důsledku neurodegenerativních onemocnění), indispozice ve společnosti. Paradoxně tedy tento rozvoj přispívá také k tomu, aby stále větší procento společnosti mělo zájem na důstojném ukončení života na žádost (ať ve formě asistence k sebevraždě nebo i eutanazie aktivní přímé) a naopak apel, že namísto odklonu od blanketního zákazu pomoci k sebevraždě má být posílena snaha o hledání nových léčebných postupů, ztrácí na přesvědčivosti. Ve světle této paradoxní skutečnosti tak důvodnost obav jedinců o to, že na úkor medicínského pokroku budou nuceni přežívat ve stavu ztráty fyzických či psychických schopností či osobní identity, uznal i Evropský soud pro lidská práva,⁴⁶⁶ což implikuje taktéž paradoxní závěr, že možná právě přílišná délka života a její neustálé prodlužování bude nakonec tím nejsilnějším důvodem, aby byl zaveden právem aprobovaný způsob jeho nepřirozeného ukončení, a to aniž bychom museli zpět do úvodního vědecko-fantastického scénáře, který hovořil o životu věčném.

⁴⁶⁶ Pretty v. the United Kingdom, no. [2346/02](#), ECHR 2002-III, bod 65.

Seznam zkratk

CA	Crimes Act 1961
CC	Criminal Code 1985
ČLK	Česká lékařská komora
DPP	Director of Public Prosecutions
EÚLP, Úmluva	Evropská úmluva o ochraně lidských práv
LZPEU	Listina základních práv Evropské unie
LZPS, Listina	Listina základních práv a svobod
MPoOPP	Mezinárodní pakt o občanských a politických právech
SA	Suicide Act 1961
TOPO	Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim č. 418/2011 Sb.
TŘ	Trestní řád č. 141/1961 Sb.
TZ	Trestní zákoník č. 40/2009 Sb.
Ústava	Ústava ČR
VDLP	Všeobecná deklarace lidských práv
WMA	World Medical Association
AE	Aktivní eutanazie
PE	Pasivní eutanazie
UPV	Umělá plicní ventilace

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

- BARRY, John Vincent. Suicide and the Law. *Melbourne University Law Review*. 1965, 5(1), 1-16. ISSN 00258938.
- BARTOŇ, Michal. Základní práva / Michal Bartoň, Jan Kratochvíl, Martin Kopa, Maxim Tomoszek, Jiří Jirásek, Ondřej Svaček. Praha: Leges, 2016. ISBN 9788075021281.
- BEAUCHAMP, Tom L. a James Franklin CHILDRESS. Principles of biomedical ethics. 6th ed. New York: Oxford University Press, 2009. ISBN 978-0-19-533570-5.
- BURBIDGE, G. W. A Digest of the Criminal Law of Canada. Toronto: Carswell & Co., 1890.
- CÍSAŘOVÁ, Dagmar a Olga SOVOVÁ. Trestní právo a zdravotnictví. 2., upr. a rozš. vyd. Praha: Orac, 2000. Studijní texty (Orac). ISBN 80-861-9975-4.
- DOLEŽAL, Adam. Eutanazie a rozhodnutí na konci života: právní aspekty. Praha: Academia, 2017. Právo - etika - společnost. ISBN 978-80-200-2687-3.
- DOLEŽIL, David a Kamila CARBONOVÁ. Vegetativní stav (apalický syndrom). *Neurologie pro praxi*. 2007, 8(1), 27-31. ISSN 1213-1814.
- DRAŠTÍK, Antonín, Robert FREMR, Tomáš DURDÍK, Miroslav RŮŽIČKA a Alexander SOTOLÁŘ. Trestní zákoník: komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-790-4.
- FARNSWORTH, E. Allan. An Introduction to the Legal System of the United States, Fourth Edition. 4. Oxford: Oxford University Press, 2010. ISBN 9780199733101.
- FENYK, Jaroslav. Stručné zamyšlení nad trestností usmrcení na žádost a z útrpnosti a v případě tzv. asistované sebevraždy (euthanasie). *Trestní právo*. 2004, 9(6).
- GERLOCH, Aleš, Jiří HŘEBEJK a Vladimír ZOUBEK. Ústavní systém České republiky. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 9788073804237.
- GERLOCH, Aleš. Teorie práva. 6. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 9788073804541.
- HARVÁNEK, Jaromír, et al. Teorie práva. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-104-5.
- HERRING, Jonathan. Medical Law and Ethics. 4. Oxford: OUP Oxford, 2012. ISBN 9780199646401.
- HERRING, Jonathan. Medical law. New York: Oxford University Press, c2011. ISBN 978-0-19-959253-1.
- HOŘÁK, Jaromír. Vražda a zabití v novém trestním zákoníku. *Bulletin advokacie*. 2009, č. 10, s. 53-66.
- HŮLKA, Štěpán, KYSELA, Jan. Mezinárodní smlouvy – jejich klasifikace, sjednávání, ratifikace a právní účinky. *Právní rozhledy*. 2005, č. 6, s. 191 – 200.
- JELÍNEK, Jiří a a kol. Trestní právo hmotné: Obecná část. Zvláštní část. 7. vydání. Praha: Leges, 2019. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-380-3.

- JENÍK, Ivo. Slabá místa návrhu zákona o důstojné smrti. *Právní rozhledy*. 2008, č. 17, s. II.
- KEATING, Diana M. Existence of a Suicide Pact as a Complete Defense to a Survivor's Criminal Liability: *State v. Sage*. *Akron Law Review*. 1987, 21(2), 245-254. ISSN 0002371X.
- KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2012
- KREJČÍKOVÁ, Helena. *Ukončování léčby pacienta a trestní odpovědnost lékaře*. Praha: Galén, c2014. *Theatrum medico-iuridicum*. ISBN 978-80-7492-167-4.
- KÜHN, Zdeněk, KYSELA, Jan. Euronovela Ústavy ve světle překvapivého nálezu Ústavního soudu č. 403/2002 Sb.. *Soudní rozhledy*. 2002, č. 12, s. 421 – 428.
- LOEWY, Arnold H. *Criminal Law: Cases and Materials*. 3. New York: LexisNexis, 2009. ISBN 0327176679.
- MEWETT, Alan W. *The Canadian Criminal Code, 1892-1992*. *Canadian Bar Review*. 1993, 72, 1-27. ISSN 00083003.
- MUNZAROVÁ, Marta. *Eutanazie, nebo paliativní péče?*. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-1025-0.
- MUNZAROVÁ, Marta. *Proč ne eutanazii, aneb, Být, či nebýt?*. Vyd. v KNA 2. V Kostelním Vydrří: Pro občanské sdružení Ecce homo vydalo Karmelitánské nakladatelství, 2008. ISBN 978-80-7195-304-3.
- ORMEROD, David a Karl LAIRD. *Smith, Hogan, & Ormerod's Criminal Law*. 15. Oxford: Oxford University Press, 2018. ISBN 9780198807094.
- OTLOWSKI, Margaret. *Voluntary euthanasia and the Common law*. Oxford: Oxford University Press, 1997. ISBN 0198259964.
- PAVLÍČEK, Václav. *Ústavní právo a státověda*. II. díl: *Ústavní právo České republiky*. Praha: Leges, 2015. ISBN 9788075020840.
- PIPEK, Jiří. Formální pojetí trestného činu a princip oportunitity. *Trestněprávní revue*. 2004, č. 11, s. 309 – 320.
- POMORSKI, Stanislaw. *American common law and the principle nullum crimen sine lege*. 2. Berlin, Germany: Walter de Gruyter, 2012. ISBN 9783111546766.
- POSPÍŠIL, Ivo, Tomáš LANGÁŠEK, Vojtěch ŠIMÍČEK, Eliška WAGNEROVÁ a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. *Komentáře (Wolters Kluwer ČR)*. ISBN 978-80-7357-750-6.
- R. E. SCHULMAN. *Suicide and Suicide Prevention: A Legal Analysis*. *American Bar Association Journal*. 1968, 54(9), 855. ISSN 00027596.
- SCHÖLLHAMMER, Lutz. *Die Rechtsverbindlichkeit des Patiententestaments: eine Untersuchung aus zivilrechtlicher Sicht*. Berlin: Duncker und Humblot, 1993. ISBN 9783428077304.
- SKEGG, P. D. G. *Otago Law Review F. W. Guest Memorial Lecture 1988 - The Edges of Life*. *Otago Law Review*. 1985, 6(4), 517-532. ISSN 00786918.

SKEGG, Peter Donald Graham. The edges of life. Otago Law Review. 1988, 6, 517-532. ISSN 00786918.

SLÁDEČEK, Vladimír, MIKULE, Vladimír, SUCHÁNEK, Radovan, SYLLOVÁ, Jindřiška. Ústava České republiky. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2016, s. 121.

SOLNAŘ, Vladimír, Jaroslav FENYK a Dagmar CÍSAŘOVÁ. Základy trestní odpovědnosti: podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Orac, 2003. ISBN 8086199746.

ST. JOHN-STEVAS, Norman. Life, death, and the law: a study of the relationship between law and Christian morals in the English and American legal systems. Washington, D. C.: Beard Books, 2002. ISBN 1587981130.

STEPHEN, James Fitzjames. A general view of the criminal law of England. London: MacMillan and Co, 1863.

SUMNER, L. W. Assisted Death: A Study in Ethics and Law. Oxford: Oxford University Press, 2011. ISBN 9780199607983.

SWORDEN, Philip James. An Introduction to Canadian Law: an introduction to Canadian law. Emond Montgomery Publications, 2006. ISBN 9781552391457.

ŠÁMAL, Pavel, GRIVNA, Tomáš, HERCZEG, Jiří, KRATOCHVÍL, Vladimír, PÚRY, František, RIZMAN, Stanislav, ŠÁMALOVÁ, Milada, VÁLKOVÁ, Helena, VANDUCHOVÁ, Marie. Trestní zákoník (EVK). 2.vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2012.

ŠÁMAL, Pavel, Oto NOVOTNÝ, Tomáš GRIVNA, Jiří HERCZEG, Marie VANDUCHOVÁ a Rudolf VOKOUN. Trestní právo hmotné. 8., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-358-7.

ŠÁMAL, Pavel. K problému formálního a materiálního pojetí a pojmu trestného činu v připravované kodifikaci trestního zákoníku. Právní rozhledy. 2007, č. 17, s. 637 – 642.

ŠÁMAL, Pavel. Trestní zákoník a naplňování funkcí a základních zásad trestního práva hmotného. Bulletin advokacie. 2009, č. 10, s. 22-36.

ŠTĚPÁN, Jaromír. Právo a moderní lékařství. Praha: Panorama, 1989. ISBN 8070380683.

ŠUSTEK, Petr, Tomáš HOLČAPEK a a kol. Zdravotnické právo. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-321-1.

TIBITANZLOVÁ, Alena, MULÁK, Jiří. Ještě několik poznámek na téma zásady subsidiarity trestní represe. Trestněprávní revue. 2018, č. 5, s. 115-120.

VANTUCH, Pavel. Trestní zákoník s komentářem. Olomouc: ANAG, 2011. Právo (ANAG). ISBN 978-807-2636-778.

VOZÁR, Jozef. Eutanázia: právne aspekty. Pezinok: Formát, 1995. ISBN 8096746928.

VOZÁR, Jozef. Pojem eutanázia. Právnik. 1996, 135(3), 221-232.

WILLIAMS, Glanville. The Sanctity of Life and the Criminal Law. New York: Alfred A. Knopf, 1957.

WINTR, Jan. Principy českého ústavního práva. 4. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-730-6.

2. Seznam použitých internetových zdrojů

ANDREWS, Daniel. A Genuine, Compassionate Choice For Victorians. In: Premier of Victoria [online]. Melbourne: Premier of Victoria, 16.6.2019 [cit. 2020-05-01]. Dostupné z: <https://www.premier.vic.gov.au/a-genuine-compassionate-choice-for-victorians/>,

ANO připravuje zákon na legalizaci eutanazie. Chce ji většina sester i lékařů. In: IDNES.cz [online]. MAFRA, 1999, 15. 5. 2019 [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/eutanazie-cesko-snemovna-navrh-zakona-asistovana-smrt.A190514_152952_domaci_chnl,

ASPREY, Dave. How Adult Stem Cells Can Help Stop Pain and Reverse Aging. In: Dave Asprey [online]. 2020 [cit. 2020-05-05]. Dostupné z: <https://blog.daveasprey.com/how-adult-stem-cells-can-help-stop-pain-and-reverse-aging/>,

BANERJEE, Sidhartha. Quebec to expand assisted death to include mentally ill, but few expected to qualify. In: Global News [online]. Toronto, Ontario, Canada: Corus Entertainment, 22.1.2020 21:37 [cit. 2020-04-10]. Dostupné z: <https://globalnews.ca/news/6449736/quebec-to-expand-assisted-death-to-include-mentally-ill/>,

BENTHAM, Jeremy. Chapter 8: Intentionality. BENTHAM, Jeremy. An Introduction to the Principles of Morals and Legislation [online]. Jonathan Bennett, 2017, s. 49-51 [cit. 2020-05-07]. Dostupné z: <https://www.earlymoderntexts.com/assets/pdfs/bentham1780.pdf>,

BERKELEY, George. The Principles of Human Knowledge [online]. Jonathan Bennett, 2017 [cit. 2020-05-11]. Dostupné z: <https://www.earlymoderntexts.com/assets/pdfs/berkeley1710.pdf>,

Biohacking Market Research Report: Global Forecast till 2023. In: Market Research Future [online]. Market Research Future [cit. 2020-05-05]. Dostupné z: <https://www.marketresearchfuture.com/reports/biohacking-market-5155>,

BLACKSTONE, William. Commentaries on the Laws of England, vol. 1 [online]. Oxford: Clarendon Press, 1765 [cit. 2020-04-29]. Dostupné z: https://avalon.law.yale.edu/subject_menus/blackstone.asp,

BLACKSTONE, William. Commentaries on the Laws of England, vol. 4 [online]. Oxford: Clarendon Press, 1769 [cit. 2020-04-29]. Dostupné z: https://avalon.law.yale.edu/subject_menus/blackstone.asp,

BROWNE, ALISTER. Causation, Intention, and Active Euthanasia. In: Cambridge Quarterly of Healthcare Ethics. 2006, 15(01), s. 71-80. DOI: 10.1017/S0963180106060087. ISSN 0963-1801. Dostupné také z: http://www.journals.cambridge.org/abstract_S0963180106060087,

CAMPBELL, Louise. The limits of autonomy. Ethical and Legal Debates In Irish Healthcare [online]. Manchester University Press, 2016, 2016-03-01, , 55-70 [cit. 2020-05-08]. DOI: 10.7228/manchester/9780719099465.003.0005. ISBN 9780719099465. Dostupné z: <http://manchester.universitypressscholarship.com/view/10.7228/manchester/9780719099465.001.0001/upso-9780719099465-chapter-005>,

ČERNÝ, David. Aktivní a pasivní eutanazie: teoretická perspektiva. I. část. In: Časopis zdravotnického práva a bioetiky [online]. 2/2016. Praha: Akademie věd, 2016, s. 1-19 [cit. 2019-

12-04]. ISSN 1804-8137. Dostupné z: <http://medlawjournal.ilaw.cas.cz/index.php/medlawjournal/article/view/116>,

DA DALT, Alex. Our position on the new assisted dying legislation. In: Dying With Dignity Canada [online]. Toronto, Ontario, Canada: Dying With Dignity Canada, 16. 3. 2020 [cit. 2020-04-29]. Dostupné z: https://www.dyingwithdignity.ca/c7_position,

DOWNIE, Jocelyn a Jennifer A. CHANDLER. Interpreting Canada's Medical Assistance in Dying Legislation [online]. Montreal: Institute for research on public policy, 2018. Dostupné také z: <https://on-irpp.org/2I7yQ6p>,

FERGUSON, Pamela R. Killing "Without Getting Into Trouble"? Assisted Suicide and Scots Criminal Law. In: Edinburgh Law Review. 1998, 2(3), s. 288-314. DOI: 10.3366/elr.1998.2.3.288. ISSN 1364-9809. Dostupné také z: <https://www.eupublishing.com/doi/10.3366/elr.1998.2.3.288>,

FRAZEE, Catherine. Remarks for END OF LIFE, EQUALITY & DISABILITY: A NATIONAL FORUM ON MEDICAL ASSISTANCE IN DYING [video]. Kanada, 2020. Dostupné také z: <https://vimeo.com/388515714>,

HAŠKOVCOVÁ, Helena. Eutanázie jako aktuální nebo věčný problém? In: Eutanázie - dobrá smrt [online]. IPD - Institut práva a demokracie, 14. 10. 2007 [cit. 2020-05-07]. Dostupné z: <http://eutanazie-dobrasmrt.bluefile.cz/?akce=media&id=293>,

HELMAN, Cecil H. Disease versus illness in general practice. The Journal of the Royal College of General Practitioners [online]. 1981, 31(230), 548-552. [cit. 2020-04-08]. Dostupné z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1972172/>,

HERNÁNDEZ, Arelis R. Attempted suicide can be prosecuted in Maryland. Del. Moon wants to change that. In: The Washington Post [online]. Washington, D. C., U.S.: The Washington Post, 2020, 4.2.2019 21:29 [cit. 2020-04-23]. Dostupné z: https://www.washingtonpost.com/local/md-politics/attempted-suicide-can-be-prosecuted-in-maryland-del-moon-wants-to-change-that/2019/02/04/1c040148-24d7-11e9-ad53-824486280311_story.html,

HICKEY, Sonia a Ugur NEDIM. Australia: The offence of assisting a suicide. In: Mondaq [online]. AI: Mondaq AI, 2020, 19.1.2020 [cit. 2020-04-28]. Dostupné z: <https://www.mondaq.com/australia/crime/885122/the-offence-of-assisting-a-suicide>,

KEOWN, John. Intended v. foreseen life-shortening. Euthanasia, Ethics and Public Policy: An Argument Against Legalisation [online]. Cambridge: Cambridge University Press, 2002, s. 18-30 [cit. 2020-01-28]. DOI: 10.1017/CBO9780511495335.006. ISBN 9780511495335. Dostupné z: https://www.cambridge.org/core/product/identifier/CBO9780511495335A013/type/book_part

KREJČÍKOVÁ, Helena. Je návrh zákona o důstojné smrti důstojný? In: Zdravotnické právo a bioetika [online]. Ústav státu a práva, 06/06/2016 [cit. 2020-03-06]. Dostupné z: https://zdravotnickepravo.info/je-navrh-zakona-o-dustojne-smrti-dustojny/#_ftnref2,

LEMMENS, Trudo a Elizabeth KURZ. The Future of Medically-Hastened Death in Canada: Why and How We Should Avoid the Mortal Flaws of Belgium's Euthanasia Regime. HENAGHAN, Mark a Jesse WALL. Law, Ethics, and Medicine: Essays in Honour of Peter Skegg [online]. Wellington: Thompson Reuters, 2016, s. 96-122 [cit. 2020-04-29]. ISBN 9780947486617. Dostupné z: <http://www.nzlii.org/nz/journals/OtaLawFS/2016/26.html>,

MEWETT, Alan W. The Canadian Criminal Code, 1892-1992. Canadian Bar Review [online]. 1993, 72, 1-27 [cit. 2020-04-18]. ISSN 00083003. Dostupné z: <https://cbr.cba.org/index.php/cbr/article/view/3634>,

Modrá velryba. In: Policie České republiky [online]. Policie ČR [cit. 2020-05-12]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/modra-velryba.aspx>,

NIKAS, Nikolas T., Dorinda C. BORDLEE a Madeline MOREIRA. Determination of Death and the Dead Donor Rule: A Survey of the Current Law on Brain Death. In: Journal of Medicine and Philosophy [online]. 2016, 41(3), s. 237-256 [cit. 2020-04-14]. DOI: 10.1093/jmp/jhw002. ISSN 0360-5310. Dostupné z: <https://academic.oup.com/jmp/article-lookup/doi/10.1093/jmp/jhw002>,

Palmer QC, Sir Geoffrey, Law and Life (2016). (Occasional Paper No 21, New Zealand Centre for Public Law, Wellington, 2016). Available at SSRN: [online]. [cit. 2020-04-12]. Dostupné z: <https://ssrn.com/abstract=2890060>,

Palmer QC, Sir Geoffrey, Law and Life (2016). (Occasional Paper No 21, New Zealand Centre for Public Law, Wellington, 2016) . Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2890060>,

PALMER, Geoffrey. Law and Life [online]. Occasional Paper No 21. Wellington: New Zealand Centre for Public Law, 2016. Dostupné také z: <https://ssrn.com/abstract=2890060>,

RIDER, Sam. The Global Biohacking Sector Is Booming As Major Investors Back Quest for Immortality [online]. In: London: Welltodo Group, 2020, 25. 3. 2019 [cit. 2020-05-05]. Dostupné z: <https://www.welltodoglobal.com/the-global-biohacking-sector-is-booming-as-major-investors-back-quest-for-immortality/>,

ROSS, Derek. Summary and Analysis of Bill C-7. In: Christian Legal Fellowship [online]. London, Ontario: Christian Legal Fellowship, 28. 2. 2020 [cit. 2020-04-28]. Dostupné z: <http://www.christianlegalfellowship.org/blog/2020/2/26/billc7analysis>,

SIFFERLIN, Alexandra. Death, Disrupted. In: Time [online]. 189(7/8). New York: Time, 2017, s. 80-85 [cit. 2020-05-04]. ISSN 0040-781X. Dostupné z: <http://www.alexandrasifferlin.com/s/Longevity.pdf>,

SULMASY, Daniel P., David Albert JONES, Chris GASTMANS a Calum MACKELLAR. Ethics and the Psychiatric Dimensions of Physician-Assisted Suicide: A View from the United States. Euthanasia and Assisted Suicide [online]. Cambridge: Cambridge University Press, 2017, s. 49-64 [cit. 2020-05-07]. DOI: 10.1017/9781108182799.004. ISBN 9781108182799. Dostupné z: https://www.cambridge.org/core/product/identifier/9781108182799#CT-bp-4/type/book_part,

VYKOPALOVÁ, Hana. Eutanazie - diskutovaný problém společnosti. In: Grano Salis [online]. 8. 10. 2002 [cit. 2020-03-30]. Dostupné z: <http://mxtwzjx.granosalis.cz/modules.php/modules.php?name=News&file=article&sid=1196#1>,

WAGNEROVÁ, Eliška. Právní síla mezinárodních smluv o lidských právech v domácím právním řádu. In: Jiné právo [online]. 14.11.2007 [cit. 2020-02-06]. Dostupné z: <https://jinepravo.blogspot.com/2007/11/prvn-sla-mezinrodnch-smluv-o-lidskch.html>,

WILLIAMS, John R. Medical Ethics Manual [online]. 3. Ferney-Voltaire: The World Medical Association, 2015. ISBN 978-92-990079-0-7. Dostupné také z: https://www.wma.net/wp-content/uploads/2016/11/Ethics_manual_3rd_Nov2015_en.pdf.

3. Seznam použitých právních předpisů

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších ústavních zákonů,

Usnesení č. 2/1993 Sb., předsednictva České národní rady o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD,

Ústavní zákon č. 395/2001 Sb., kterým se mění ústavní zákon České národní rady č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky,

Vyhláška č. 15/1988 Sb., ministra zahraničních věcí o Vídeňské úmluvě o smluvním právu,

Vyhláška č. 120/1976 Sb., ministra zahraničních věcí o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech,

Sdělení č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících, ÚMLUVA,

Vyhláška č. 143/1988 Sb., ministra zahraničních věcí o Úmluvě proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání,

Úmluva č. 96/2001 Sb. m. s., Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o přijetí Úmluvy na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny: Úmluva o lidských právech a biomedicíně

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů,

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů,

Zákon č. 182/1993, o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů,

Zákon č. 285/2002 Sb., o darování, odběrech a transplantacích tkání a orgánů a o změně některých zákonů (transplantační zákon), ve znění pozdějších předpisů,

Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, ve znění pozdějších předpisů,

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 117/1852 ř. z., trestní zákon o zločinech, přečinech a přestupcích, ve znění pozdějších předpisů,

Smlouva o Evropské Unii, úřední věstník EU, 2012/C 326/01 (s. 0001 – 0390).

- **Anglie, Wales**

The Criminal Justice Act (Northern Ireland) 1966, c 20 (NI),

The Suicide Act 1961, 9 & 10 Eliz 2 c 60,

The Homicide Act 1957, 5 & 6 Eliz.2 c.11,

Offences Against the Person Act 1861, 24 & 25 Vict c 100,

Criminal Law Act 1967, c. 58,

The Coroners and Justice Act 2009, c. 25.

- **Kanada**
 The Constitution Act, 1867 (UK), 30 & 31 Victoria, c 3,
 The Constitution Act, 1982, Schedule B to the Canada Act 1982 (UK), 1982, c 11,
 Criminal Code, S.C. 1892, c. 29,
 Criminal Code, R.S.C. 1985, c. C-46,
 Criminal Law Amendment Act, 1972, S.C. 1972,
 Loi concernant les soins de fin de vie, S-32.0001 [An act respecting end-of-life care],
 The Vital Statistics Act, CCSM c V60 (Manitoba).
- **Nový Zéland**
 New Zealand Bill of Rights Act 1990 (No 109, 1990),
 Criminal Code 1893 (57 VICT 1893 No 56),
 Crimes Act 1908 (No. 32, 1908),
 Crimes Act 1961 (No. 43, 1961),
 End of Life Choice Act 2019 (No. 67, 2019).
- **Austrálie**
 Commonwealth of Australia Constitution Act 1900 (Imp) 63 & 64 Vict, c 12,
 Euthanasia Laws Act 1997 (No. 17, 1997),
 Crimes Act 1914 (Cth),
 Criminal Code Act 1995 (No. 12, 1995 as amended),
 ACT Crimes Act 1900,
 NSW Crimes Act 1900,
 NT Criminal Code Act 1983,
 NT Rights of the Terminally Ill. Act 1995,
 Qld. Criminal Code Act 1899,
 SA Criminal Law Consolidation Act 1935,
 SA Death (Definition) Act 1983,
 Tas. Criminal Code Act 1924,
 Vic. Crimes Act 1958,
 Vic. Voluntary Assisted Dying Act 2017 (No. 61, 2017),
 Vic. Human Tissue Act 1982,
 WA Criminal Code Act Compilation Act 1913,
 WA Voluntary Assisted Dying Act 2019 (No. 27, 2019).

- **USA**

U.S. Constitution, 10th Amendment (1791),
Uniform Determination of Death Act (1980),
Act 39, Vermont Patient Choice and Control at the End of Life Act,
Alaska Statutes § 11.41.120 (1993),
California ABX2-15 (AB-15), the End of Life Option Act,
California Penal Code (through 2012 Leg Sess),
Colorado Proposition 106, the End of Life Options Act,
Florida Statutes § 782.08 (2016),
Hawaii Revised Statutes § 707-702 (2019),
Iowa Code § 707A.2 (2019),
Michigan Comp. Laws § 750.329a
New Jersey Aid in Dying for the Terminally Ill Act” (A 1504),
Oregon Death with Dignity Act (ORS 127.800-995),
Oregon Revised Statutes § 163.125
South Dakota Codified Laws § 22-16-37 (2019)
the Maine Death with Dignity Act (Sec. 1. 22 MRSA c. 418),
Washington Death with Dignity Act (RCW 70.245),
Washington Revised Code § 9A.36.060 (2018),
Washington, D. C. Death with Dignity Act of 2016, D.C. Law 21-182,
Wyoming Statutes § 6-2-107 (1997 through Reg Sess).

4. **Seznam použité judikatury**

Nález Ústavního soudu ze dne 25. 6. 2002, sp. zn. Pl. ÚS 36/01, publikován pod č. 403/2002 Sb.,
Nález Ústavního soudu ze dne 15. 4. 2003, sp. zn. I. ÚS 752/02, publikován pod č. 54/2003 Usn.,
Nález Ústavního soudu ze dne 22. 3. 2005, sp. zn. Pl. ÚS 45/04, publikován pod č. 239/2005 Sb.,
Nález Ústavního soudu ze dne 13. 12. 2006, sp. zn. Pl. ÚS 34/03, publikován pod č. 49/2007 Sb.,
Nález Ústavního soudu ze dne 30. 10. 2007, sp. zn. Pl. ÚS 2/06, publikován pod č. 10/2008 Sb.,
Nález Ústavního soudu ze dne 18. 8. 2009, sp. zn. I. ÚS 557/09, publikován pod č. 188/2009 USn.,
Nález Ústavního soudu ze dne 9. 7. 2009, sp. zn. II. ÚS 2379/08, publikován pod č. 157/2009 USn.,
Nález Ústavního soudu ze dne 3. 2. 2011, sp. zn. III. ÚS 449/06-2, publikován pod č. 10/2011 USn.,
Nález Ústavního soudu ze dne 22. 3. 2011, sp. zn. Pl. ÚS 24/10, publikován pod č. 52/2011 USn.,

Nález Ústavního soudu ze dne 2. 3. 2015, sp. zn. I. ÚS 1565/14, publikován pod č. 51/2015 USn.,
Rozhodnutí Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 11. 8. 1970, sp. zn. 7 To 7/70,
publikováno pod R 47/1970 tr.,
Zpráva Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 16. 6. 1976, sp. zn. Tpjf 30/76, publikována pod R 41/1976
tr.,
Rozsudek Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 18. 11. 1980, sp. zn. 2 Tz 10/80,
publikován pod R 20/1981 tr.,
Usnesení Nejvyššího soudu Slovenské socialistické republiky ze dne 11. 12. 1980, sp. zn. 3 To
72/80, publikováno pod R 20/1982 tr.,
Zpráva Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 31. 10. 1985, sp. zn. Tpjf 24/85, publikováno pod R
16/1986 tr.,
Rozhodnutí Nejvyššího soudu Slovenské socialistické republiky ze dne 19. 2. 1985, sp. zn. 3 To
8/85, publikováno pod R 24/1986 tr.,
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 10. 2004, sp. zn. 11 Tdo 919/2004, publikováno pod R
3/2006 tr.,
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 8. 2010, sp. zn. 7 Tdo 793/2010, publikováno pod R 14/2011
tr.,
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 1. 2011, sp. zn. 4 Tdo 1517/2010, publikováno pod R 9/2012
tr.,
Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2013, sp. zn. Tpjn 301/2012, publikováno pod R
26/2013 tr.,
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 2. 2013, sp. zn. 3 Tdo 193/2013, publikováno pod R 49/2013
tr.,
Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 17. 7. 1996, sp. zn. 8 To 25/96, publikován pod R 6/1998
tr.,
Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 10. 7. 2012, sp. zn. 7 To 51/2012, publikován pod R
11/2014 tr.,
Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 29. 4. 2002, *Pretty v. the United Kingdom*,
stížnost č. 2346/02,
Rozsudek ze dne 23. 06. 2015 *Nicklinson and Lamb v. the United Kingdom* stížnosti č. 2478/15
and 1787/15,
Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 14. 05. 2013, *Gross v Switzerland*, stížnost
č. 67810/10.
Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 19. 07. 2012, *Koch v. Germany*, stížnost č.
497/09,
Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 20. 1. 2011, *Haas v. Switzerland*, stížnost č.
31322/07,
Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne *Keenan v. the United Kingdom*, rozsudek, 3.
4. 2001, č. 27229/95.

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 25. 4. 1978, Tyrer v. the United Kingdom, stížnost č. 5856/72.

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 18. 1. 1978, Ireland v. United Kingdom, stížnost č. 5310/71,

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 1. 6. 2010, Gäfgen v. Germany, stížnost č. 22978/05,

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 25. 2. 1982, Campbell a Cosans v. the United Kingdom stížnosti č. 7511/76 a 7743/76,

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 10. 2. 1993, W. v. the United Kingdom, stížnost č. 18187/91

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 11. 7. 2006, Burke v. the United Kingdom stížnost, č. 19807/06, nezveřejněný,

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 30. 6. 2005, Bosphorus Airlines v Ireland, stížnost č. 45036/98

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne stížnost č.

Rozsudek Soudního dvora Evropské unie ze dne 14. 5. 1974, Nold II, 4/73, ECLI:EU:C:1974:51,

Rozsudek Soudního dvora Evropské unie ze dne 17. 12. 1970, Internationale Handelsgesellschaft mbH v. Einfuhr und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel (Solange I), 11-70, ECLI:EU:C:1970:114,

- **Anglie, Wales**

Rozsudek Sněmovny Lordů ze dne 4. 2. 1993, Airedale NHS Trust v Bland AC 789; 1 All ER 821,

Rozsudek Sněmovny Lordů ze dne 29. 11. 2001, R (Pretty) v DPP, UKHL 61,

Rozsudek Sněmovny Lordů ze dne 30. 7. 2009, R (Purdy) v DPP, UKHL 45,

Rozsudek Sněmovny Lordů z roku 1984 R v D, AC 778, 2 All ER 449,

Rozsudek Nejvyššího soudu Spojeného království Velké Británie ze dne 25. 6. 2014, R (Nicklinson) v Ministry of Justice; R (on the application of AM) v The Director of Public Prosecutions, UKSC 38.

Rozsudek anglického Odvolacího soudu z roku 1908, R v Dyson 2 KB 454;

Rozsudek anglického Odvolacího soudu z roku 1992, Re A, 3 Med LR 303,

Rozsudek anglického Vrchního soudu z roku 1957, R v Adams, Crim LR 365,

Rozsudek anglického Vrchního soudu ze dne 28. 4. 1983, AG v Able and Others [1983] 3 WLR 845,

Rozsudek anglického Crown court (v první instanci) ze dne 18. 9. 1992, R v Cox, CLY 886,

Rozsudky anglických soudů z 19. století, které jsou citovány v pozdějších rozhodnutích či v doktríně: Rex v Dyson (1823) Russ. & Ry 523; Regina v. Doody (1854) 6 Cox C.C. 463; Regina v. Burgess (1862) 9 Cox C.C. 247, R v Jessop (1887) 16 Cox CC 204.

- Kanada

Rozsudek kanadského Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 1993, Rodriguez v. British Columbia (Attorney General) 3 S.C.R. 519. Dostupný z CanLII, na: <http://canlii.ca/t/1frz0>,

Rozsudek kanadského Nejvyššího soudu ze dne 20. 12. 2013 Bedford, SCC 72 (CanLII), 3 SCR 1101, Dostupný z CanLII, na: <http://canlii.ca/t/g2f56>,

Rozsudek kanadského Nejvyššího soudu ze dne 6. 2. 2015, Carter v. Canada (Attorney General), SCC 5 (CanLII), 1 SCR 331. Dostupný z CanLII, na: <http://canlii.ca/t/gg5z4>,

Rozsudek kanadského Nejvyššího soudu ze dne 11. 1. 2016, Carter v. Canada (Attorney General), SCC 4 (CanLII), 1 SCR 13. Dostupný z CanLII, na: <http://canlii.ca/t/gmxkq>,

Rozsudek quebeckého Nejvyššího soudu ze dne 1. 6. 1992, Nancy B. v. Hotel-Dieu de Quebec, CanLII 8511 (QC CS). Dostupný z CanLII, na: <http://canlii.ca/t/g9gmb>,

Rozsudek quebeckého Nejvyššího soudu ze dne 11. 9. 2019, Truchon c. Procureur général du Canada QCCS 3792. Dostupný z CanLII, na: <http://canlii.ca/t/j4f8t>,

Rozsudek quebeckého Odvolacího soudu ze dne 11. 6. 1993, R v Gagnon (1993), (CanLII) 3973, 84 C.C.C. (3d) 143. Dostupný z CanLII, na: <http://canlii.ca/t/1pchc>,

Rozsudek quebeckého Odvolacího soudu ze dne 22. 12. 2015, Québec (Procureure générale) c. D'Amico, QCCA 2138. Dostupný z CanLII, na: <http://canlii.ca/t/gnd68>,

Rozsudek ontarijského Odvolacího soudu 28. 6. 2018, R. v. Dobson, ONCA 589. Dostupný z CanLII, na: <http://canlii.ca/t/hsqm1>,

Rozsudek ontarijského Odvolacího soudu 9. 10. 2019, McKitty v Hayani, ONCA 805. Dostupný z CanLII, na: <http://canlii.ca/t/j2rv5>.

- Nový Zéland

Rozsudek wellingtonského Vrchního soudu ze dne 5. 6. 2015, Seales v Attorney-General NZHC 1239. Dostupný z NZLII: <http://www.nzlii.org/nz/cases/NZHC/2015/1239.html>,

Rozsudek novozélandského Odvolacího soudu ze dne 6. 4. 2006, R v Lee 3 NZLR 42,

Rozsudek novozélandského Odvolacího soudu z roku 2003, R v Tamatea 20 CRNZ 363,

Rozsudek novozélandského prvoinstančního soudu z roku 1977, Police v Hodge 14 MCD 167.

- Austrálie

Rozsudek australského Vrchního soudu ze dne 3. 2. 1987, Ilich v R, HCA 1. Dostupný z AustLII: <http://www8.austlii.edu.au/cgi-bin/viewdoc/au/cases/cth/HCA/1987/1.html>.

- USA

Rozsudek Odvolacího soudu Kalifornie ze dne 29. 1. 1992, Donaldson v. Van de Kamp, 4 Cal. Rptr. 2d 59, 60,

Rozsudek Nejvyššího soudu Virginie ze dne 5. 6. 1992, Wackwitz v. Roy, 418 S.E.2d 861,

Rozsudek Nejvyššího soudu Kalifornie ze dne 10.3.1959 People v. Matlock, 51 Cal. 2d 682, 336 P.2d 505,

Rozsudek Nejvyššího soudu Illinois z roku 1903 Burnett v. People, 204 Ill. 208, 68 N.E. 505,

Rozsudek Nejvyššího soudu Montany ze dne 31. 12. 2009, Baxter v State (Montana) MT 449,
Rozsudek Nejvyššího soudu New Jersey ze dne 17. 1. 1985, In re Conroy 486 A.2d 1209.

5. Seznam ostatních zdrojů

Australský Model Criminal Code, Dostupný z:
[http://www.pcc.gov.au/uniform/crime%20\(composite-2007\)-website.pdf](http://www.pcc.gov.au/uniform/crime%20(composite-2007)-website.pdf)

Doporučení představenstva ČLK č. 1/2010, dostupné z: https://www.lkcr.cz/doc/cms_library/48-doporuzeni-predstavenstva-clk-c-1_2010-k-postupu-pri-rozhodovani-o-zmene-lecby-intenzivni-na-lecbru-paliativni-u-pacientu-v-terminalnim-stavu-kteri-nejsou-schopni-101349.pdf.

Důvodová zpráva k zákonu č. 372/2011 Sb. o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), č. 372/2011 Dz.

Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb. trestní zákoník, č. 40/2009 Dz

Fourth Interim Report on Medical Assistance in Dying in Canada [online]. Ottawa: Health Canada, 2019-04 [cit. 2020-4-19]. ISBN 978-0-660-30379-6. Dostupné z:
<https://www.canada.ca/en/health-canada/services/publications/health-system-services/medical-assistance-dying-interim-report-april-2019.html>,

Kanadský Bill C-14. Dostupný na: <https://www.parl.ca/DocumentViewer/en/42-1/bill/C-14/royal-assent>.

Kanadský Bill C-7. Dostupný na: <https://www.parl.ca/DocumentViewer/en/43-1/bill/C-7/first-reading>.

Model Penal Code: Official Draft and Explanatory Notes : Complete Text of Model Penal Code as Adopted at the 1962 Annual Meeting of the American Law Institute at Washington, D.C., May 24, 1962 [online]. Philadelphia: American Law Institute, 1985. Dostupné také z:
https://archive.org/stream/ModelPenalCode_ALI/MPC%20full%20%28504%20pages%29_djvu.txt.

Návrh zákona o důstojné smrti č. 820/0, dostupný na
<https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=820&CT1=0>.

Návrh II (obměna senátního návrhu z roku 2008). In: Eutanázie - dobrá smrt [online]. IPD - Institut práva a demokracie, 2007, 22. 04. 2009 [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <http://eutanzie-dobrasmrt.bluefile.cz/?akce=paragraf&id=11>,

Report of operations: June to December 2019 [online]. Melbourne: Voluntary Assisted Dying Review Board, 2020. Dostupné také z:
https://www.bettersafecare.vic.gov.au/sites/default/files/2020-02/VADRB_Report%20of%20operations%202019-2020.pdf

Stanovisko vlády k tisku 820/0 Sněmovní tisk 820/1,
<https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=820&CT1=1>.

Stanovisko vlády k tisku 820/0. 2016, Sněmovní tisk 820/1, část 1/2. Dostupné také z:
<https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=820&CT1=1>

Stavovský předpis české lékařské komory č. 10, Etický kodex ČLK, Dostupný z:
<https://www.lkcr.cz/stavovske-predpisy-clk-212.html>.

Suicide: Policy for Prosecutors in Respect of Cases of Encouraging or Assisting Suicide [online]. Londýn: The Director of Public Prosecutions, 2014. Dostupné také z: <https://www.cps.gov.uk/legal-guidance/suicide-policy-prosecutors-respect-cases-encouraging-or-assisting-suicide>

The Code for Crown Prosecutors [online]. 8. Londýn: The Crown Prosecution Service, 2018. Dostupné také z: <https://www.cps.gov.uk/sites/default/files/documents/publications/Code-for-Crown-Prosecutors-October-2018.pdf>

Význam slova dysthanasia. Slovník cizích slov [online]. [cit. 2019-11-20]. Dostupné z: <http://www.slovník-cizich-slov.cz/dysthanasia.html>.

Zákon o důstojné smrti - senátní návrh. 2008. Dostupné také z: https://www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/webNahled?id_doc=47525&id_var=40369.

Zákon o důstojné smrti - senátní návrh. In: . 2008. Dostupné také z: https://www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/webNahled?id_doc=47525&id_var=40369

Asistovaná sebevražda z pohledu českého trestního práva a srovnání s pohledem common law

Abstrakt

Trestněprávní blanketní zákaz asistované sebevraždy není v české odborné i neodborné společnosti široce přijímán, stejně jako nebyl či stále není přijímán v některých zemích common law, kde byl či má být nahrazen její podmíněnou dekriminací. Totožný záměr měly i dva české návrhy zákonů o důstojné smrti, které však vždy skončily neúspěšně, neboť jejich obsah neodpovídal vážnosti problematiky, kterou zpracovávaly. Minulý rok proto započaly snahy na novo, tentokrát opět v poslaneckých kruzích, přičemž tento třetí, ale stále neznámý, návrh zákona má být o mnoho propracovanější než ty předchozí. Nejen s ohledem na teritoriální blízkost lze předpokládat, že bude stejně jako jeho předchůdci inspirován převážně regulativní koncepcí evropských právních řádů, které asistovanou sebevraždu (případně i aktivní přímou eutanazii) dovolují, ačkoli srovnatelnou inspiraci nabízí i některé země common law. Úvahy o vhodnosti blanketního zákazu či naopak podmíněné dekriminace, způsob implementace jejího modelu do trestněprávní úpravy nebo i poznatky o fungování takového modelu v praxi a jeho kontinuální proměny lze nalézt v jurisdikci anglické, kanadské, novozélandské a v jurisdikcích, které utváří federativní uskupení Australského společenství či Spojených států amerických, a navzdory tomu, že jsou extrahovány z naprosto odlišně vystavěných právních systémů, mohou být přínosné i pro rozbor české trestněprávní úpravy, jímž se tato práce primárně zabývá, a pro odůvodnění vhodnosti či nevhodnosti její případné alterace do budoucna. Aktuální trestněprávní posouzení pomoci k sebevraždě, a tedy i asistované sebevraždy, je v českém trestním právu sjednoceno s posouzením návodu k sebevraždě, kdy jsou obě tato jednání bezvýjimečně zakázána a integrována do skutkové podstaty trestného činu účasti na sebevraždě, která je postihuje jako pachatelství. Nejedná se však o jedinou možnou trestněprávní kvalifikaci, neboť existují i jednání, která ačkoli se zdají být asistovanou sebevraždou, ve skutečnosti jí nejsou, a tudíž se i vymykají skutkové podstatě zmíněného trestného činu a musí být posouzena odlišně. Dojde-li k uzákonění podmíněné dekriminace, bude se této (i jakékoli jiné) skutkové podstatě vymykat také jednání, které naplní zákonem definované podmínky, přičemž některé z možných způsobů jeho typizace uplatňuje právě část zmíněných zemích common law, v nichž se tato práce, která ve svých pěti částech zahrnuje rovněž terminologickou interpretaci, historický vývoj relevantní trestněprávní úpravy všech rozebíraných zemí a závěrečnou úvahu o možnostech návrhu modelu podmíněné dekriminace, taktéž pokusí nalézt inspiraci nebo naopak jejich slabá místa.

Klíčová slova: Asistovaná sebevražda, pomoc k sebevraždě, účast na sebevraždě

Assisted suicide in the perspective of the Czech criminal law and a comparison with the common law

Abstract

The strict prohibition on assisted suicide does not reach full acceptance among the members of the Czech society, regardless of their professional or non-professional background, similarly as it did not reach full acceptance in some of the common law countries, which consequently departed or are soon to depart from this regulatory conception. The objective of the two so far proposed Czech bills was identical, however, owing to the lack of clarity and detail, which certainly did not amount to the seriousness of the issue they aimed to regulate, none of them was successful. Hence, the legislative works were recommenced last year and resulted in the third bill, which claimed to be much more elaborative on the key issues and accordingly precise in the usage of language. Although the bill has not been introduced yet, the assumptions based not only on the territorial proximity are, that its prime source of inspiration resided mostly in the permissive regulatory attitude towards assisted suicide (or voluntary, active and intentional, euthanasia) as implemented in the European countries. However, notwithstanding the utter differences in the conception of the common law legal system, especially for such purposes, much can be learned from the concepts and practice of diverse regulatory attitudes as implemented in England and Wales, Canada, New Zealand, Australia and the United States of America. Most definitely apart from seeking the inspiration for drafting a new piece of legislation these jurisdictions offer a wide range of reasoning on both sides – in favour or contra the blanket ban, a thorough analysis of its scope, purpose and proportionality of the infringement of particular human rights resulting from its blanket operation, which can be equally useful for the analysis of the Czech regulatory attitude towards the assisted suicide. Under the Czech criminal law, any form of assisted suicide is an offence under the joint provision of aiding and abetting (inciting) suicide, which excludes the application of an accessory provision and imposes the criminal liability directly on an aider or abettor. Nevertheless, there are types of conduct which *prima facie* seem similar and thus subject to this provision, but they are substantially different and must constitute another offence. On the contrary, there might soon be a statutory definition of a conduct that is substantially similar, but thoroughly immune from criminal liability, and thus its typification a matter of criminal law. The aforementioned common law countries do have different schemes and models, which lay down different conditions and criteria making a person eligible for an assistance in dying and their analysis constitutes one of the five integral parts of this thesis. The other ones engage in the terminological clarification, historical background of relevant legislation and, most fundamentally, in the analysis of the Czech relevant

criminal law provisions, which is concluded by a brief reflection on a possible design of a permissive model.

Keywords: physician-assisted suicide, aiding suicide, abetting suicide